T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

DİYARBAKIRLI MÂLÎ DÎVÂNI

(İNCELEME-METİN)

Hasan AKGÜL

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Erol GÜNDÜZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Malatya–2013

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

DİYARBAKIRLI MÂLÎ DÎVÂNI
(İNCELEME-METİN)

Hasan AKGÜL

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Erol GÜNDÜZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Malatya–2013

KABUL VE ONAY

Hasan AKGÜL tarafından hazırlanan "DİYARBAKIRLI MÂLÎ'' başlıklı bu çalışma, 09.07.2013 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Cafer MUM (Başkan)

Yrd. Doç. Dr. Erol GÜNDÜZ (Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Sadık ARMUTLU

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Mehmet KARAGÖZ

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece İnönü Üniversitesi yerleşkelerinden açılabilir.
- Tezimin beş yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir

09.07.2013

Hasan AKGÜL

ONUR SÖZÜ

"Yrd. Doç Dr. Erol GÜNDÜZ'ün danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım **DİYARBAKIRLI MÂLÎ DÎVÂNI** başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım."

Hasan AKGÜL

DİYARBAKIRLI MÂLÎ DÎVÂNI

HASAN AKGÜL

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ

Klasik Türk edebiyatı, edebiyat tarihimiz içinde yedi yüz yıla yakın bir süre varlığını sürdürmüştür. Bu zaman dilimi içerisinde kuşkusuz pek çok edebî eser verilmiştir. Ancak alfabe değişikliği nedeniyle geçmişteki edebiyat kültüründen günümüz insanı yeteri kadar istifade edememektedir. Yapılan transkripsiyon ve tahlil çalışmaları söz konusu problemin çözümüne önemli ölçüde katkı sağlamaktadır.

Bugüne kadar yapılan çalışmalar daha çok Klasik Türk edebiyatının önde gelen şairleri ve bu edebiyatın olgunluk dönemleriyle ilgilidir. Son dönemlerde ikinci, üçüncü derecedeki şairler ve eserleriyle ilgili çalışmalar da yapılmaktadır.

Klasik Türk edebiyatı, genellikle saray çevresinde gelişen bir edebiyat olarak bilinmesine rağmen, bu alanda İstanbul dışında yetişen pek çok şairin de olduğu, yapılan çalışmalar neticesinde görülmüştür. Bu çalışmamızın konusu da İstanbul dışında yetişmiş bir şair olan Mâlî'nin Dîvânı'dır. Mâlî, Diyarbakır'da doğmuştur. Doğum tarihi bilinmemekle beraber 1674'te Diyarbakır'da ölmüştür. Mâlî'nin mahlası, Latin harflerine transkribe edilmiş bütün kaynaklarda ''Me'âlî'' olarak geçmektedir. Ancak, Dîvân'ı üzerinde yaptığımız çalışma neticesinde bu bilginin yanlış olduğu kanaatine vardık. Şairin mahlasının geçtiği bütün beyitleri, vezin bakımından inceledik ve ''Me'âlî'' mahlasının, hiçbir surette nazım şekillerinin yazıldığı vezinlere uymadığını tespit ettik. Bu incelemelerden yola çıkarak şairin mahlasının ''Me'âlî'' değil, ''Mâlî'' olduğu kanaatindeyiz.

Şairin, şimdiye kadar tespit edilebilen bir Türkçe divanı bulunmaktadır. Bu divan, İstanbul Üniversitesi Yazma Eserler Koleksiyonu'nda yer almaktadır. Dîvânın bilinen tek nüshası vardır.

Çalışmamız, giriş ve üç ana bölümden oluşmaktadır.

Girişte, şairin yaşadığı dönemin siyasi ve edebi durumu hakkında bilgilere yer verdik.

Birinci bölümde, şairin hayatı ve eserleriyle ilgili bilgiler bulunmaktadır. Şair hakkında dönemin kaynaklarında sınırlı bilgiler yer almaktadır. Bu kaynaklardan ve şairin kendi yazdığı şiirlerinden elde edilen bilgilerle hayatı hakkında bilgi vermeye

çalıştık. İstanbul'dan uzak olmasının yanında, pek de güçlü bir şair olmaması, Mâlî'nin tezkirelerde sınırlı bilgilerle tanıtılmasının nedeni olarak düşünülebilir.

İkinci bölümde, divanın incelemesi yapılmıştır. Divandaki şiirlerin nazım şekilleri, muhtevası, dil ve üslup özellikleri, şiirlerde yer alan insan, toplum ve tabiatla ilgili unsurlar bu bölümü oluşturmaktadır. Divanın tahlili niteliğinde olan buradaki bilgilerle, eserin içeriğini ve Mâlî'nin edebî şahsiyetini ortaya koymaya çalıştık.

Üçüncü bölümde ise, nüsha tanıtımı ve metnin oluşumunda tutulan yolla ilgili bilgiler ve eserin transkripsiyonlu metni yer almaktadır. Bölümün sonunda kaynakça ve sonuç yer almıştır.

Bu tür çalışmalarda eksik ve kusurlar olabileceğinden, bunların hoş görüleceğine ve yapılacak eleştirilerin yol gösterici olacağına inanmaktayım. Çalışmamı yaparken bilgi ve tecrübelerinden istifade ettiğim hocam Yrd. Doç. Dr. Sadık ARMUTLU ile Doç. Dr. Cafer MUM'a ve çok büyük bir sevgi, hoşgörü ve sabır göstererek çalışmalarıma yön veren danışmanım, değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Erol GÜNDÜZ'e teşekkürü bir borç bilirim.

Hasan AKGÜL

ÖZET

AKGÜL, Hasan, Diyarbakırlı Mâlî Dîvânı, Yüksek Lisans Tezi, Malatya, 2013

Mâlî, 17. yüzyılda yaşamış bir Divan şairidir. Safâyi ve Beliğ Tezkireleri ile Vakâ'yu'l-Fuzelâ'da hayatı hakkında sınırlı bilgiler mevcuttur. Gerçek adı Mehmed Çelebi olup Diyarbakır'da doğmuştur. Doğum tarihi bilinmeyen Mâlî, 1674'te Diyarbakır'da ölmüştür. Bağdat Valisi'nin Sakız Muhafızı'nın ve Muğla Mütesellimi'nin katipliklerini yapmıştır. Kaynaklarda, iyi bir eğitim aldığı söylenmektedir. Bilinen tek eseri üzerine çalıştığımız Dîvân'dır. Bu dîvânın da bilinen tek nüshası olup İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Yazma Eserler Koleksiyonu'nda kayıtlıdır.

Mâlî Dîvânı üzerine yaptığımız çalışmanın konusu, divanının transkripsiyonlu metni ve incelemesidir. Çalışmamız, giriş ve üç ana bölümden oluşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mâlî, Diyarbakır, 17. Yüzyıl, Divan Şairi, Safâyi ve Beliğ Tezkireleri

ABSTRACT

Mali was a Divan poet that had lived in 17. century. Two famous biography books – Safayi and Belig Tezkireleri , Vaka'yu'l Fuzela – have limited information about him. His real name was Mehmed Celebi and he was born in Diyarbakir. His birth date is unknown but he died in 1674 in Diyarbakir. He had become clerk for Governor of Bagdat, Guardian of Sakiz Island and governorate of Mugla. The resources refer he was educated poet. His known work is Divan so we already studying. Only one sample of The Divan is in Collection of Manuscripts of Library of Istanbul University.

Subject of our thesis is Studying of The Divan Transcription about Mali Divan. This paper has introduction of thesis and three main parts.

Key Words: Mali, Diyarbakir, 17. Century, Poet of Divan, Safayi and Belig Tezkireleri

KISALTMALAR

age.	: adı geçen eser
C.	: Cilt
F.	: Fert, Müfred
G.	: Gazel
İÜ	: İstanbul Üniversitesi
K.	: Kaside
KTB	: Kültür Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı
Ktp.	: Kütüphane
M.	: Mesnevi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
Mhm.	: Muhammes
Mtb.	: Matbaa
N.	: Nazm
No	: Numara
öl.	: Ölüm
R.	: Rubâi
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
T.	: Tarih manzumesi
Tb.	: Terkib-i Bend
TDEA	: Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
Ünv.	: Üniversite
vd.	: ve diğerleri
Yay.	: Yayınları
YLT	: Yüksek Lisans Tezi

GİRİŞ

17. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NİN SİYASİ DURUMU

17. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nun geçen asırlardaki ihtişamını kaybetmeye başladığı yüzyıldır. Bu yüzyılda, Osmanlı Devleti, siyasi, askeri ve sosyal bakımdan karışıklıklar, bozukluklar ve büyük değişiklikler yaşamıştır. Geçmiş asırlardaki parlak başarıların görülmediği bu dönemde, Osmanlı Devleti siyasi ve sosyal yönlerden duraklama dönemine girmiş, devlet teşkilatı, askeri yapı ve iktisadi durum yönünden ise büyük sarsıntılar geçirmiştir. Osmanlı Devleti, bu yüzyılda birçok toprak parçası kaybetmiştir. Bu da Osmanlı'nın Avrupa ve dünya siyasetindeki üstünlüğünü kaybetmeye başlamasının sebeplerindendir. Osmanlı Devleti'nin en talihsiz olduğu bu yüzyılda, devlete içten ve dıştan bakanlar için geçmişten gelen ihtişamın hala devam ettiği görülür. Gerçekte ise, devlet, bu yüzyılda, hızla ilerleme içinde olan dünyada bir duraklama devresine girmiştir. Osmanlı tarihinin en kanlı ve en korkunç devrini anlamamıza yardımcı olan bu yüzyıl, tarih kitaplarını şöyle bir gözden geçirecek olursak, bu devirdeki ahlaksızlığın, sefahat ve ihanetin en ürkütücü örnekleriyle karşılaşırız.

Osmanlı Devleti'nde, bu yüzyılda yaşanan talihsizliklere etken olan en önemli unsurlardan birisi de hiç şüphesiz bu dönemde görülen istikrarsızlıktır. Bu istikrarsızlık, bu dönemde tahta çıkan padişah sayısı ve saltanat sürelerinde kendisini açıkça göstermektedir. İlk üç asırda 13 Osmanlı padişahı tahta çıkarken, sadece bu asırda 9 Osmanlı padişahı tahta çıkmıştır. Daha Kânûnî Sultan Süleyman zamanında başlayan ''Saray kadını'' entrikaları, bu yüzyılda olabildiğince artmıştır. Tahta çıkan padişahların küçük yaşta olmaları, ''Valide Sultanlar'' hakimiyetinin kurulmasını kolaylaştırmıştır. Devlete bütünüyle hakim olabilecek vezirlerin kıtlığı çekilmiştir. Başa gelen vezirler, makamlarında uzun süre kalamıyor, sık sık değiştiriliyor. Şeyhülislamların durumu da bundan pek farklı değildi. Bu konulardaki sayı kabarıklığına bakmak bile, bu sancılı yüzyılın durumunu anlamak için yeterli olacaktır (Uzunçarşılı, 1975: 399-448, 453-489). Na'îmâ Tarihi'nde memuriyetlerin rüşvetle açık açık nasıl, kime ve ne kadar altın veya akçe karşılığı alınıp satıldığını vesikalarıyla görmek mümkündür. Anadolu'da valiler isyan etmiştir. Bağdat valisi İbrahim Paşa ve Erzurum'da Abaza Mehmed Paşa isyan etmiştir. Özellikle Abaza Mehmed Paşa, devleti yıllarca uğraştırmıştır (Uzunçarşılı, 1975: 144 ve devamı). İlk

defa bu yüzyılda padişahlar öldürülmüş ve pek çok vezirin kellesi alınmıştır (Uzunçarşılı, 1975: 141-238).

Osmanlı Devleti'nin iktisadi hayatı da bu yüzyılda çok zayıflamıştır. Ülkenin gelir kaynakları neredeyse kurumuş, para değeri düşmüş, rüşvet en had safhaya ulaşmıştır (Uzunçarşılı, 1975: 335). Böyle bir iktisadi hayatın sonucunda, Celâlî İsyanları sık sık görülmeye başlamıştır. Özellikle yeniçeriler ile sipahilerin devlet merkezinde meydana getirdikleri anarşi, ikide bir At Meydanı'nda kelle isteme çığlıkları, devlet otoritesinin iyice sarsılmasına sebep olmuştur. Bazı şeyhülislamlar da zaman zaman isyancıların yanında yer almışlardır (Uzunçarşılı, 1975: 237). Bundan dolayı Osmanlı'yı büyük yapan hukukun üstünlüğü bilinci aşınmaya başlamıştır. ''Kitab'a ve Kânûn-ı Kadîm''e sadakat; ''kitabına uydurma'' marifetine dönüşmeye yüz tutmuştur (Köseoğlu, 1987: 13).

Devletin gelir kaynaklarının aynı kalışı, hatta azalışı, buna karşılık giderlerinin hızla artışı, devlet işlerinin görülemeyişine kadar sonuçlanmıştır. Vergi toplanmasında halka iyi davranılmamıştır. Yeniçeri ve sipahilerin alageldikleri, çeşitli adlar altındaki, aylıkları verilemez olmuştur. Bu haller sosyal hayata da yansımış, düzen bozulmuştur. Sarayda zevk, sefa ve eğlence had safhaya ulaşmıştı. Bu yüzden saray masrafları iyice kabarmış ve önüne geçilmez israflarla almış başını gidiyordu. Bunlara ramazan, bayram fetih şenlikleri ile ''hal'' ve ''cülûs'' çılgınlıkları da eklenmiştir. İmar hareketlerinin gittikçe arttığı İstanbul'da saray ve köşklere her geçen gün yenileri ekleniyordu. Saray ve köşklerin dış güzellikleri yanında, içleri de çeşitli eğlencelere sahne oluyordu. Saraylarda hânende ve sâzendelerin bulunması olağandı. Bunların küçük benzerleri, sadrazam ve sâir devlet adamlarının birer küçük saray olan malikanelerinde vardı.

17. yüzyılda görülen bazı tabiat olayları ile bunların müneccimler tarafından yorumlanmaları, halk arasında huzursuzlukların artmasına sebep olmuştur. 1642 (H. 1052)'de İstanbul'da büyük bir deprem olmuş, bu hadise ''kırân''a bağlanmıştır. 1645 (H. 1055)'te güneş ve ayın tutulmaları da ''melhame''lerin kayıtlarına göre uğursuz sayılmıştır. 1648'deki (H. 1058) İstanbul ve civarını sarsan büyük deprem uğursuz olarak yorumlanmış ve devletin başsız kalacağına işaret sayılmıştır. Ayrıca bazı ileri gelenlerin rüyaları bile, tarihe geçecek kadar önem kazanmıştır.

Yine bu yüzyılda, bazı bilim adamları siyasete bulaşmış ve medreselerdeki müderrislikler de ehil olmayan kişilere verilmeye başlanmıştır (Uzunçarşılı, 1975: 225).

Yukarıda ana çizgileriyle belirtmeye çalıştığımız Osmanlı Devleti'nin bu durumunu düzeltmek için bazı padişahlar çaba göstermiş iseler de, kaybolan devlet otoritesini geri getirmeye yetmemiştir. Bu çabalar, hızla ilerleyen bozukluğun önüne geçememiştir. Tarihte ''Köprülüler Devri'' olarak nitelendirilen, vezir-i azam Köprülü Mehmed Paşa ve oğlu Fazıl Ahmed Paşa'nın gayretleri bu yüzyıl için mum alevi sayılmıştır (Uzunçarşılı, 1975: 367-433).

Sonuç olarak 17. yüzyıl bir karışıklıklar zincirinin çeşitli halkalarını oluştura gelmiştir. Bu karışıklıklar başta saray olmak üzere neredeyse devletin bütün kurum ve makamlarına, oradan da şehirlerde, Anadolu'da ve taşrada yaşayan halk tabakasına kadar sirayet etmiştir. Artık Osmanlı Devleti, önceki yüzyıllardaki ihtişamını kaybetmiş ve sancılı bir yüzyıl yaşamaya başlamıştı. Bu sancılı, karışıklarla ve entrikalarla dolu yüzyıl, sonraki yüzyıllar için de iyi sinyaller vermiyordu. Varlığının son zamanlarında, Avrupalı devletler tarafından ''hasta adam'' olarak nitelendirilen Osmanlı Devleti, bu nitelendirmeye doğru gidilen yoldaki ilk sancıları 17. yüzyılda yaşamaya başlamıştır. Netice de Osmanlı Devleti'nin sonraki yüzyıllarda yaşayacağı bunalımların, bozuklukların, karışıklıkların ilk çıkış noktası bu yüzyılda olmuştur.

17. YÜZYILDA TÜRK EDEBİYATI'NIN DURUMU

Osmanlı Devleti'nin bu asırda siyasi, ekonomik ve sosyal alandaki olumsuz görüntüsüne rağmen, Türk edebiyatının yükseliş ve gelişimini devam ettirdiği görülmüştür. Belli bir geleneğe tabi olan ve o geleneğin belirlediği kriterler ile oluşumunu ve gelişimini sağlayan klasik edebiyat, özellikle 16. Yüzyılda gelişimini tamamlayarak iyi bir seviyeye ulaşmıştır. Bundan dolayı da bu yüzyıldaki olumsuzluklardan fazla etkilenmeyip gelişimini sürdürmüştür. Bunda temel faktörlerden biri de şiirin hayatın bir parçası sayılması olmuştur. Nitekim geçmiş asırlarda olduğu gibi bu devirde de Osmanlı hanedanı âlimi ve sanatkarı korumayı devam ettirmiştir. Nitekim yüzyılın başlarında Sultan I. Ahmed ''Bahtî'', Sultan II. Osman ise ''Fârisî'' mahlasıyla şiirler söylemişlerdir. Ayrıca edebiyata olan ilgi devlet erkanının konaklarında düzenlenen sohbet meclislerinde de varlığını devam ettirmiştir. Kendileri de şair olan Şeyhülislam Yahya Efendi ile Şeyhülislam Bahâyî Efendi şiirleriyle hem şairlik mesleğine itibar kazandırmışlar hem de dönem şairlerini himayelerine alarak edebiyatın gelişmesine katkıda bulunmuşlardır. Klasik şiir, bu asırda gerek teknik, gerek ahenk, gerekse zerafet bakımından biraz daha oturmuş ve güzelleşmiştir. Artık Türk şiiri yakın zamana kadar örnek aldığı İran şiirini ciddi bir şekilde geride bırakmıştır. Daha 15. Yüzyılda Anadolu'da Şeyhî, Ahmed Paşa ve Necatî Bey ile Orta Asya'da Ali Şîr Nevâî, 16. asırda Anadolu'da Hayâlî Bey ve Bâkî, Azerî sahasında Fuzûlî gibi kendi klasik şiirlerini yetiştiren Türk şiiri, kullanılan Türkçe kelimeler, deyimler ve atasözleri, halk söyleyişleri ve milli kültüre ait malzemelerle şüphesiz milli bir kimlik kazanmıştır. Bundan dolayı klasik şairlerimiz artık İran edebiyatına önem vermemeye ve kendi şairlerini örnek almaya başlamışlardır. Bu özellik bu dönem şiirlerindeki temel özelliklerden biri olarak kabul edilebilir.

Türk edebiyatının en parlak dönemlerinden biri olan bu yüzyılda birçok şair yetişmiştir. Bu yüzyılda kaleme alınan şair tezkirelerinden *Tezkire-i Rızâ*'da 266, Âsım'ın *Zübdetü'l-eş'âr*'ında ise 123 şair hakkında bilgi verilmiştir. 18. yüzyılın ilk yirmi yılında yetişen şairleri de eserine alan Safâyî, tezkiresinde 493 şair tespit etmiştir. Sadece İstanbul kütüphanelerinde bu yüzyıla ait 150'den fazla şairin divanı bulunmaktadır. Türkiye'deki diğer kütüphaneler ile bütün dünyadakiler dikkate

alındığında bu sayının daha da artacağı muhakkaktır. Nitekim 17. Yüzyılda yaşayan Sabit'in ''Her kaldırım taşı altında bir şair var'' sözü de bunu destekler mahiyettedir. Bu sayılar 17. yüzyıldaki edebi çevrenin zenginliğini yansıtmak bakımından önemlidir.

Bu dönemde şairler gecen asırlara oranla sosyal ve ekonomik konulara daha fazla eğilmişler, özellikle çevrelerinde olan hadiseleri gözlemleyerek bunları şiirlerinde kullanmışlardır. Bu da şiirlerde sosyal tenkidin ön plana çıkmasına sebep olmuştur. Nef'î, Nev'î-zâde Atâ'î, Nâbî, Sâbit gibi şairlerin ''sosyal çevre'' ile çok fazla meşgul olmaları, bu dönem şiirinin genel karakterini de belirleme de etkili olmuştur.

Bu yüzyılda özellikle şiir alanında Nef'î, Şeyhülislam Bahâyî, Nâ'ilî-i Kadîm, Neşâtî ve Nâbî gibi kendine has üslubu olan birçok şair yetişmiştir. Yüzyılın en önemli kaside şairleri Nef'î ve Sabrî; gazel şairleri Şeyhülislam Yahya, Şeyhülislam Bahâyî, Neşâtî, Nâ'ilî-i Kadîm, Nâbî, Sâbit; mesnevi şairleri ise hamse sahibi Nev'î-zâde Atâ'î, Ganî-zâde Nâdirî ve Nâbî'dir.

Bu asırda Nef'î ile kaside alanında bir hareketlenme görülür. Kaside nazım şeklini kendisinden önceki şekil, dil ve üslup özelliklerinden farklı bir tarzda geliştiren Nef'î, kasidenin ''nesib'' ve ''medhiye'' bölümlerini geçen asırlara göre kısaltmış ve özellikle ''fahriye'' bölümünü genişletmiştir. Hatta ''nesib'' bölümünü tamamen kaldırarak doğrudan ''fahriye'' ile başlayan kasideler kaleme alıp Sebk-i Hindî kasideciliğinin temel özelliklerinden olan ''fahriye''yi ön plana çıkartmıştır. Böylece Nef'î kaside nazım şeklinin tarihi gelişimini de etkilemiştir. Nef'î'nin kaside nazım şekline getirdiği yeniliklerden bir diğeri de kendi şahsiyetini ifade etmesidir. Bu dönemde Sabrî, Nef'î'nin tarzını devam ettirmesiyle dikkat çeker.

Gazel nazım şekli bu devirde kaside gibi orijinallik göstermez. Bu dönem gazelleri Bâkî ile temsil edilen anlayışın devamı niteliğindedirler. Yüzyılın şairlerinden özellikle Ganî-zâde Nâdirî, Hâletî, Şeyhülislam Yahya ve Şeyhülislam Bahâyî gibi şairler, Bâkî'nin rindane ve dış dünyaya açık üslubu ile nükteli ve zarif hayaller içeren gazel anlayışını devam ettirmişlerdir. Bunun yanında Nev'î-zâde Atâ'î, Nâbî ve Sâbit gibi şairler, gazellerine sosyal olayları ve felsefi düşünceleri taşımışlardır. Böylece felsefi anlayışlar, hikmetli sözler, sosyal olaylar, hayat üzerine düşünceler gibi konular gazelin muhtevasına eklenerek zenginleştirilmiştir. Bu asırda

Tecellî'nin noktasız harflerle kaleme aldığı gazelleri ile bir kısım müfredlerinin toplandığı divançesi, bu türün ilk örnekleri arasında olması sebebiyle dikkat çekmektedir (Kılıç, 2001)

Bu yüzyılda mesnevi sahasında da önemli eserler verilmiştir. Aşk konulu mesnevilerin gerek sayısında gerekse çeşidinde büyük bir gerileme görülmesine rağmen dinî-ahlâkî-tasavvufî mesnevilerin ağırlık kazanması dikkate değerdir. Bu dönem mesnevilerinde dikkat çeken başka bir özellik de hem kısa yazılmaları hem de konularındaki yerlilik ile mahalli unsurların, toplum ve hayat tasvirlerinin geniş bir şekilde kullanılmasıdır. Dönemin mesnevi şairleri arasında Nev'î-zâde Atâ'î, Ganî-zâde Nâdirî, Fâizî, Sîmkeş-zâde Feyzî, Azmî-zâde Hâletî, Neşâti, Sâbit ve Nâbî'yi sayabiliriz.

Bu asırda rubaî alanında ise, Türk edebiyatının Hayyâm'ı olarak nitelendirilen Azmî-zâde Hâletî yetişmiştir. O gerek rubaîlerini değeri, gerekse sayısı bakımından aşılamamıştır.

17. yüzyılda diğerlerinden farklı bir nazire mecmuası ile karşılaşılmaktadır. Budinli Hisâlî tarafından derlenen bu mecmuanın diğerlerinden farklılığı şiirlerin sadece matla beyitlerine yer verilmesidir. Bundan dolayı mecmuaya ''Matâli'u'n-nezâ'ir'' adı verilmiştir (Şentürk, 2010; Kartal, 2010: 415).

Bu dönemde dört farklı edebi üsluptan bahsedilebilir. Bunları, aşağıda özellikleriyle beraber ele alacağız.

1. Klasik Üslûb

Bu üslup, 16. yüzyıl şairlerinden Bâkî'nin temsil ettiği şiir anlayışını devam ettiren şairler tarafından devam ettirilmektedir. Klasik üslûbun en belirgin özelliği şiirselliğe yani ahenge muhtevadan daha fazla önem verilmesidir. Bu şiir anlayışında duygu ve lirizmden ziyade, şiir tekniğindeki sağlamlık, ahenk ve akıcılık önemlidir. Atasözü, deyim ve mahalli ifadelerin kullanımına özen gösteren klasik üslup şairleri, şiirlerinde felsefi düşünce ile tasavvufi manalara fazla yer vermemişler ve şiirlerini oldukça sade bir dille yazmışlardır. Şiirlerindeki hakim tema aşk ve tabiattır. Daha

çok gazel nazım şeklini tercih eden klasik üslup temsilcileri, canlı ve akıcı bir üslup kullanarak şiire doğallık kazandırmışlardır (Şentürk, 2010; Kartal, 2010: 417).

2. Sebk-i Hindî

Bu dönem şiirini etkileyen yabancı üsluplardan biri olan Sebk-i Hindî, Hint üslûbu veya Hint tarzı demektir.

Sebk-i hindî akımı İran, Azerbaycan, Hindistan, Afganistan, Tacikistan, ve Türkiye olmak üzere birçok ülkenin edebiyat sahalarında, yüzyıllardır etkisini göstermiş bir akımdır. Bu edebi tarz, İran şahlarının baskısı sonucu Hindistan'a gelen, bir kısmı Türk asıllı olan bir grup tarafından ortaya atılmıştır. Temsilcileri arasında ise Şevket-i Buharî, Sâib-i Tebrizî, Tâlib-i Âmûlî, Feyzî-i Hindî, Örfî-i Şirâzi, Kelîmi, Kâşânî, Bîdil-i Azîmâbâdî gibi şahsiyetleri ön planda görmekteyiz.

Bu ekolün bizim edebiyatımızdaki etkileri XVII. ve XVIII. yüzyıllara dayanmaktadır. Bu tarzın bizim edebiyatımızdaki temsilcileri arasında ise Nâilî-i Kadîm, Fehîm-i Kadîm, İsmetî, Şehrî, Nedîm ve Şeyh Gâlib gibi isimleri saymak mümkündür

Bu akımda mânâ, sözden daha önemli kılınmıştır. Diğer üslûblara göre bu akımda son derece girift bir mânâ söz konusudur. Bu giriftlik, mânâdaki derinlik ve genişlikten kaynaklanmaktadır. Sebk-i Hindî'deki hayâl unsurları, klâsik şiirin dışında olduğundan farklı bir çizgi göstermiştir. Bu hayâller, bu ekolde olduğundan daha fazla derinleşmiş, hayâl içinde hayâller meydana getirilmiştir. Dolayısıyla bu durum metnin anlaşılmasını oldukça güçleştirmiştir. Dış âlemden iç âleme, insanın içine yönelme söz konusudur. İnsanın ıstırapları, çektiği acılar şiirin konusu içerisine girmiştir. Bir olayı ifade ederken bilinenin çok üstünde gösterme durumudur. Bu da mübalağalı ifadelerin çokça kullanılmasına sebep olmuştur. Şairlerin ele aldıkları konulara değişik yönlerden bakmaları neticesinde birbirine aykırı anlam ve mazmunlar ortaya çıkmıştır. Böylece şairler mübalağanın yanında tezatı da bolca kullanmışlardır. Divan şiirinin kullanılmış mazmûn kalıplarının dışında şairler daha önce söylenmemiş, kimse tarafından kullanılmamış yeni mazmûnlar bulma çabası içine girmişlerdir. Zîrâ "bikr-i mazmûn"(daha önce söylenmemiş mazmûn) bu şiirin önemli bir özelliği olmuştur. Bu ekol içinde tasavvuf yoğun olarak işlenmiş. Bu

şairler tasavvufu bir amaç olarak görmemişler, sadece söylemek istediklerini ifade etmek için bir araç olarak kullanmışlardır. Sebk-i Hindî'de dil ince, nazik ve süslüdür. Şiirde anlam önemli olduğu için söz kısa fakat dolgun söylenmeye çalışılmıştır. Şairler bu üslûbta aynen mazmûnlarda olduğu gibi yeni kelimeler bulma çabası içine düşmüşlerdir. Bunda da orijinallik söz konusudur. Bazen bu kelimeleri seçerken lûgatlardan da yararlandıkları olmuştur. Bu üslûbta tamlamalara çok yer verilmiştir. Bazen bütün bir mısranın tamamıyla terkib içinde oluştuğunu görmek bile mümkündür. Söz sanatlarına fazla değer verilmediği ve kullanılmadığı için şiirde ahenk azalmıştır. Şairler bu eksikliği seçtikleri kelimelerin ince ahengi ve musikisiyle, özellikle de zengin kafiye ve rediflerle gidermeye çalışmışlardır (Şentürk, 2010; Kartal, 2010: 418).

3. Hikemî Tarz

''Didaktik Üslup'' veya yaygın adıyla ''Hikemî Tarz'' , daha çok Nâbî ile özdeşleşmiş olup, ''düşünceye dayalı hikmetli söz söyleme'' olarak tanımlanabilir. Hikemi Şiir düşünceye ağırlık veren, amacın okuyucuyu uyarmak, düşündürmek ve aydınlatmak olduğu, daha doğru bir ifadeyle insana doğruyu, güzeli göstermeye yönelik görüş bildiren didaktik içerikli şiire denir. Düşünce ağırlıklı ve okuyucuyu uyarma, yol gösterme amaçlı şiirin örneklerine ilk yazılı ürünlerimizden itibaren rastlanmakla birlikte bu şiir tarzının edebiyatımızda bir edebi akım olarak varlığı 17. yüzyılın ikinci yarısında görülür. Hikemi şiir akımının edebiyatımızdaki öncüsü ve en güçlü temsilcisi Nabi'dir. Bu nedenle "Hakimane Şiir" akımı "Nabi Ekolü" olarak da bilinir. Nabi'nin şiirle düşünceyi birleştirerek açtığı yolda kendisini izleyen ve 17. yüzyılın ikinci yarısı ile 18. yüzyılda yaşadıkları bilinen birçok şair yetişmiştir. Hikemî Tarz, Nabi'den sonra Sâbit, Seyyid Vehbî, Râşid, Sâmî, Âsım, Münif, Hâmî, Koca Râgıp Paşa, Haşmet, Fıtnat Hanım, Sünbül-zâde Vehbî, Sürûrî, Keçeci-zâde İzzet Molla gibi şairler tarafından devam ettirilmiştir. 17. yüzyılda hikemi şiir tarzının bir akım olarak ortaya çıkışında gerileme dönemini yaşayan Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasi, sosyal ve ekonomik yapısındaki durgunluğun hatta daha doğru bir ifadeyle yaşanan kargaşa ve karışıklığın etkisi olmuştur. Ayrıca bu dönemde alışılagelmiş lirik şiir tarzının dışında yeni bir şiir tarzı arayışı ile başta

Nabi olmak üzere bu akımın temsilcisi olan şairlerin kişilik yapılarının da "Hakimane Şiir" anlayışının 17. yüzyılın ikinci yarısı ile 18. yüzyılda Divan şiiri üzerinde etkili olmasında payı bulunmaktadır.

Hikemi şiir, yukarıda da değinildiği gibi insanı, olayları, dünyayı değerlendiren çeşitli konuları işler. Özelliğini daha çok yol gösterici, düzeltici, eğitici konulara yer vermesinden alır. Mesaj verme, telkinde bulunma amacı gözetildiği için şairlerce anlatımın kısa ve özlü olmasına özen gösterilir. Atasözlerine, deyimlere, halk söyleyişlerine hikemi şiir dilinde sık rastlanır (Şentürk, 2010; Kartal, 2010: 422).

4. Mahallî Tarz

Şiirde yerli ve mahalli unsurlara fazlaca yer verme anlayışıdır. Bu dönemde gittikçe yaygınlaşmaya başlayan sade dil ve mahalli ifadeleri kullanma, yerli konu arayışı daha sonraki dönemlerde ortaya çıkacak olan ‘’mahallileşme üslubuna’’ da kaynaklık etmiştir. Nev’î-zâde Atâ’î ve Sâbit gerek yerli konu ve malzeme tercihleri bakımından gerekse dil ve söyleyişteki tasarrufları yönünden bu üslubun temsilcileri sayılmaktadır. Nitekim Atâyî yazmış olduğu beş mesnevisini klasik mesnevi geleneğinin dışında, yeni bir muhteva ve üslupla kaleme almıştır. Bu mesneviler isim olarak daha önce yazılmış bu tür eserleri çağrıştırmakla birlikte, konu, dil ve üslup olarak orijinal nitelikler taşırlar. Mahalli Tarz esas alınarak kaleme alınan eserlerde, Türkçe kelime, deyim ve atasözlerini de kullanma oranı dikkat çekicidir. Sade ve anlaşılır bir dil kullanılarak eserlerin geniş kesimlere ulaşılması kolaylaştırılmıştır. Mahalli üslup dönemin sonunda Sâbit tarafından da benimsenmiş ve başarıyla temsil edilmiştir. Sâbit Atâyî’nin izinde devam etmiştir. Eserlerinde Atâyî gibi yerli konuları, mahalle tasvirlerini ve halk yaşantısını işlemiştir. Şiir diline, bu döneme kadar girmemiş pek çok mahallî ifadeyi, sokak argosunu ve mahalli söyleyişleri taşıyan Sâbit, şiir dilini soyut olmaktan çıkararak güncel ve somut kelimelerle yerli ve milli bir dil anlayışını temsil etmiştir. Ayrıca şiirlerinde atasözü ve deyimlere çok yer vermiştir.

Mahallî/Folklorik üslup bu şairlerin dışında diğer bazı şairler üzerinde de etkili olmuştur. Nitekim Nâbî’nin şirlerinde de sosyal çevreye ait konular ve

folklorik unsurlar önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca bu dönemde şarkı ve ilâhî gibi nazım şekilleri ve türlerinin yazılmış olması, şehrengîz, sâkînâme ve mevlid gibi türlerin oldukça rağbet görmesi, bu üslubun gelişme sürecini de göstermektedir. Bu üslup aynı zamanda, bir sonraki dönemde ortaya çıkacak olan mahallileşme cereyanı ve Nedîm üslubunun temelini de oluşturmaktadır (Şentürk, 2010; Kartal, 2010: 422).

I. BÖLÜM

MÂLÎ'NİN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

1. MÂLÎ'NİN HAYATI

Mâlî'nin yaşadığı dönem olan 17. yüzyıl ve sonraki dönemlere ait tezkire ve diğer kaynaklarda, şairle ilgili sınırlı bilgiler yer almaktadır.

Mâlî ile ilgili en geniş bilgiyi, yeterli olmamakla birlikte, ''Tezkire-i Safâyî'' ve ''Diyarbakırlı Fikir ve Sanat Adamları'' vermektedir. Ayrıca, ''Nuhbetü'l-âsâr'' ''TDEA'' ve ''Vakayi'u'l-fuzelâ'' kaynaklarında da Mâlî hakkında bilgilere rastlıyoruz. Biz de gerek bu kaynaklardan gerekse dîvânından elde ettiğimiz bilgilerden faydalanarak hayatı hakkında bilgi vermeye çalışacağız.

1.1. Adı ve Mahlası

Mâlî'nin gerçek adı Mehmed Çelebi'dir. Onun hakkında bilgi veren bütün kaynaklarda isminin Mehmed Çelebi olduğu, açık bir şekilde belirtilmiştir. Mustafa Safâyî Efendi'nin tezkiresinde '' Nâmı Mehmed'dir, Diyâr-ı Bekr'den ẓuhûr etmişdir…'' şeklinde bilgi verilmektedir.

Mâlî'nin mahlası, Latin harflerine transkribe edilmiş bütün kaynaklarda ''Me'âlî'' olarak geçmektedir. Ancak, Dîvân'ı üzerinde yaptığımız çalışma neticesinde bu bilginin yanlış olduğu kanaatine vardık.

''Me'âlî'' ile''Mâlî'' kelimesinin Arap harfleriyle yazılışları aynıdır. Bu iki kelime arasındaki tek fark, ''Me'âlî'' kelimesinde ''mim'' harfinden sonra gelen ''elif'' harfinin üstünde ''hemze'' bulunmasıdır. Dîvân'da, şairin mahlasının geçtiği hiçbir beyitte ''elif'' harfinin üstünde ''hemze'' bulunmamaktadır. Ayrıca şairin mahlasının geçtiği bütün beyitleri, vezin bakımından inceledik ve ''Me'âlî'' mahlasının, hiçbir surette nazım şekillerinin yazıldığı vezinlere uymadığını tespit ettik. Bu incelemelerden yola çıkarak şairin mahlasının ''Me'âlî'' değil, ''Mâlî'' olduğu kanaatine vardık. Aşağıda, şairin mahlasının geçtiği birkaç beyit vezinleriyle birlikte görülmektedir:

Mefâîlün/ Mefâîlün/ Mefâîlün/ Mefâîlün

Bir âfet şeh-levend-i şûẖa ey Mâlî esîrim ki

Satar ḥüsn-i bülend-i Yûsuf-ı Ken'âna istiġnâ **G.1/5**

Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâîlü/ Fâilün

Tîrine Mâlî sînesi dâ'îm nişân gerek

Ol kimse k´ola dîde-i ẖûbâna âşinâ **G.2/5**

Mefâîlün/ Mefâîlün/ Mefâîlün/ Mefâîlün

Behişte kim olur neẓẓâre ger Mâlî ki bir yerde

Hem ol ser-sebz-i gülzâr-ı melâḥat ola hem-ṣahbâ **G.3/5**

Kaynaklar, mahlası Me´âlî olan 2 şairden daha bahsetmektedir. Bunlardan biri 16. Yüzyılda yaşamış olan Yarhisar kadısının oğludur. İsmi Mehmed olup kaynaklarda genellikle Köse Me'âlî olarak geçer (Canım, 2000). Mahlası Me´âlî olan diğer şair de 18. yüzyılda, Lale Devri'nde, yaşamış bir şairdir (Hakverdioğlu, 2009). Çalışmamızın söz konusu olan şairin mahlasının Mâlî olduğunu yukarıda söylemiştik. Bunun için, bu şairlerle söz konusu şairimiz karıştırılmamalıdır.

1.2. Doğum Tarihi

Kaynaklarda ve şairin dîvânında, şairin doğum tarihi ile ilgili ne doğrudan ne de dolaylı olarak herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Kaynaklarda sadece ölüm tarihi mevcuttur. Bu yüzden kaç yılında doğduğu, kaç yaşında vefat ettiği bilinmemektedir.

1.3. Doğum Yeri

Mâlî'nin doğum yeri Diyarbakır'dır. Kendisinden bahseden tezkireler şairin Diyarbakırlı olduğunu açıkça söylemektedir. Safâyî, tezkiresinde şairin Diyarbakır'da doğduğunu söylemektedir. Beliğ tezkiresinde ve Vakayiu'l Fuzalâ'da Diyarbekrî Mehmed Çelebi olarak kendisinden bahsedilir. Mâlî, dîvânında da sık sık

Diyarbakır'ı yad eder. Dîvânda, Diyarbakır'ın (Amid) anıldığı birkaç beyit örnek olarak seçtik:

Ne ṭarîḳ ile **Amid**´e gitdüñ
Nice dâr-ı selâmete yetdüñ — **M.16/189**

Ser-efrâza gürûh-ı şâhdan şehir-i **Amid** kim
Dem-i geştinde pâ-bûsî ider serv-i ḫırâmânı — **K.5/32**

Amid´de ġarîb u bî-kesüm sulṭânum
Ḫâk-i der-i derde meknesüm sulṭânum
Göster baña ḥâme-kân-ı germ-i ferahı
Kim ṣevb-i ġama mülebbesüm sulṭânum — **R.2**

1.4. Öğrenimi

Kaynaklarda ve şaire ait divanlarda öğrenim süreci, yeri ve niteliğiyle ilgili herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Sadece, Safâyî Tezkiresinde eğitimi ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır: ''Evâil-i hâlinde tahsil-i ma'ârifi bisyâr etmekle…'' Safâyî tezkiresinde geçen bu ifadelerden iyi bir eğitim aldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca, mürettep bir divan yazmış olmasına ve divanlarındaki şiirlere bakıldığında iyi bir eğitim almış olduğu kanısı güçlenmektedir.

Divanında Farsça ve Arapça dizelerin bulunması şairin bu dilleri bildiğini göstermektedir.

1.5. Mesleği

Mâlî'nin mesleği katipliktir. Bağdat Valisi'nin, Sakız Muhafızı'nın ve Muğla Mütesellimi'nin katipliklerini yapmıştır. Diyarbakırlı Fikir ve Sanat Adamları adlı kitapta Mâlî'nin mesleği hakkında şu ifadeler yer almaktadır: '' Dîvânındaki uzun bir mesneviden anladığımıza göre, Bağdat Valisi'nin, Sakız Muhafızı'nın ve Muğla Mütesellimi'nin katipliklerinde bulunmuştur.''(Beysanoğlu, 2003: 9). Nitekim dîvânında geçen bir beyitte kendisi de katip olduğunu belirtmiştir:

Eşrâḥ-ı derdüm itse **debîr**-ṭabî'atum
Mecmû'a-yı ḥâḳâyıḳı pür-intiḫâb ider K.6/27

Levḥ-i târîḫ-i fetḥine Mâlî
Tâ ki çaldı ḳalem **debîr**-i ḳażâ K.9/80

Beyitlerden de anlaşılacağı gibi Mâlî kendisi için ´´debir´´ Sözünü kullanmıştır. Debir de Farsça´da katip anlamına gelmektedir.

1.6. Ailesi

Kaynaklarda Mâlî'nin ailesiyle ilgili hiçbir bilgi verilmemiştir. Ancak dîvânında geçen bir rubâîde kimsesinin olmadığını söylemektedir. Katip olduğu için, görevi gereği birçok yerde yaşadıktan sonra Diyarbakır'a dönmüştür. Diyarbakır'a döndüğü sırada yaşının epey ilerlemiş olduğunu düşünürsek, rubâide belirttiği gibi kimsesiz olduğu düşünülebilir:

Amid´de ġarîb u bî-kesüm sulṭânum
Ḫâk-i der-i derde meknesüm sulṭânum
Göster baña ḥâme-kân-ı germ-i feraḥı
Kim s̱evb-i ġama mülebbesüm sulṭânum R.2

1.7. Şairin Hayatıyla İlgili Diğer Bilgiler

Mâlî, Diyarbakırlı olmasına rağmen Diyarbakır'da pek fazla yaşamamıştır. Bu bilgi, ''Diyarbakırlı Fikir ve Sanat Adamları'' adlı kitapta şöyle ifade edilmiştir: '' …Bağdat Valisi'nin, Sakız Muhafızı'nın ve Muğla Mütesellimi'nin katipliklerinde bulunmuştur. Bir süre İzmir, Bursa ve İstanbul'da ikamet etmiştir…'' (Beysanoğlu, 2003: 9). Kaynakta verilen bu bilgiler şairin dîvânında da yer alır. Ama nerede kaç yıl kaldığı ile ilgili bir ipucu verilmemiştir.

Mâlî´nin Sakız´da yaşadığını ve Sakız Muhafızı İbrahim Paşa´nın hizmetinde olduğunu da şu beyitlerden anlıyoruz:

İrdi dil bir irem naẓîresine
Aḳdeniz´de Saḳız ceziresine M.5/1

Ol maḥalde muḥâfıẓ idi aña
Der-i devletden İbrahim Pâşâ M.6/1

Biz daḫı ol dilîr-i devrâne
Ol ʻadâlet-fürûz-ı ẕî-şâne M.6/2

Ẕeyl olup ḫıdmetine virdük eli
Didük ol yerde ol kerîme beli M.6/3

Kûşiş-i ḫıdmetinde öldük añun
Sâye-i devletinde ḳalduḳ anuñ M.6/4

Mâlî, Muġla´da da yaşamıştır.Muġla Mütesellimi Muhammed Aġa´nın katipliğini yapmışır. Muhammed Aġa´nın kendisine çok yardımı dokunduğu ve kendisine maddi yardımda bulunduğunu söyler. Mâlî Muġla´da epey yaşadıktan sonra Muġla´dan ayrılmıştır. Bu bilgiler aşağıdaki beyitlerden anlaşılıyor:

Mütesellim-i ḳıdve-i ümerâ
O kerem ṣâḥibi Muḥammed Aġa M.8/22

O keremüñ kitâbetinde idük
Ḫidmetinüñ iḳâmetinde idük M.8/25

Ḫaylî esbâb-ı mal virdi bize
İntifâʻ-ı keṡîri irdi bize M.8/26

Ferd ferd el-vedâ‘ cümlesine
Menteşe´sine dahı Muġla´sına M.13/18

Dîvânında geçen bir beyitte İzmir'de iki gün kaldığını belirtmektedir.

İrdük ol demde şehr-i İzmir´e
Evvel-i câ-yı rûşenâ-gîre M.14/1

İki gün ḳarâr eyledük anda
Cân gibi ẕevḳ eyledük anda M.14/8

Mâlî, dîvânın başka bir yerinde de Bursa´da beş gün kaldığını ve Bursa´yı gezdiğini söylemektedir.

İrişüb nefs-i şehr-i Bursa´ya
Sanki irdük ḥârîm-i me'vâya M.14/18

Geşt itdirdi bize Bursa´yı
Dahı gösterdi haylî ra'nâyı M.14/57

Hâkine oldı çok muḥabbetümüz
Oldı beş gün velî iḳâmetümüz M.16/31

Mâlî, ayrıca İstanbul'da da ikamet etmiştir. İstanbul'a yolculuk yaptığını, 5 günde Bursa'dan Üsküdar'a vardığını ve epey İstanbul'da kaldığını şiirlerinde dile getirmiştir.

Ṭûf-yâb-ı 'aliyyedür seferüm
Hâk-ı Ḳosṭanṭiniyye´dür seferüm M.15/3

Beş güne nefs-i Üsküdar´a irüp
O sevâ-yı felek-medâra irüp M.16/3

Hele **şehr-i Sıtanbul**´a gitdük
Câna fersûde ten gibi yetdük **M.16/33**

Çünki **Ḳosṭanṭiniyye**´de ḳalduḳ
Her deminden belâ ḳuṣûr alduḳ **M.17/1**

Ayrıca bir mesnevisinde, dönemin padişahı IV. Mehmed´i öven bir bölüm yazmıştır.

Şâh-ı kişver-güşâ **Meḥemmed Ḫ̱ân**
Mâh-ı ṣadr-ı ‘alâ münîr-i zamân **M.16/60**

Ayrıca, Mâlî´nin Bağdat Valisi´nin katipliğini yaparken, Basra ve Korna fetihlerine katıldığı anlaşılmaktadır. Bunu, Bağdat Valisini övdüğü kasidelerindeki canlı savaş tasvirlerinden ve bu yerlerin fetihlerine düşürdüğü tarihlerden anlıyoruz. Mâlî, aşağıdaki beyitlerde, Basra'nın fethine tarih düşürmüştür.

Ḥamdulillâh ki yümn-i maḳdemini
Sebeb-i fetḥ-i Baṣra itdi Ḫ̱udâ **K.9/77**

Levḥ-i târîḫ̱-i fetḥine Mâlî
Tâ ki çaldı ḳalem debîr-i ḳażâ **K.9/80**

Hep hesâb eyledi budur târîḫ̱
Yudı el Ḳorna´dan Ḥüseyn Pâşâ **(1078)** **K.9/81**

Yukarıda verdiğimiz örnek beyitlerden yola çıkarak, Mâlî´nin hayat serüveninde; Sakız Adası, Muğla, İzmir, Bursa, İstanbul, Bağdat güzergahını takip eden bir yaşam macerası geçirdiğini görmekteyiz. Bağdat'ta bulunduğu sırada, valinin katibi olduğu için, Korna ve Basra fetihlerine de bizzat tanıklık ettiğini

yukarıda söylemiştik. Bütün bunlar düşünüldüğünde, Mâlî'nin yaşadığı dönemde bu kadar yer gezmesi veya bu kadar farklı yerlerde yaşaması, onun yaptığı göreve bağlanabilir. Görevi gereği de olsa Mâlî'nin gezgin bir şair olduğu söylenebilir.

1.8. Ölümü

Mâlî, Hicri 1085, (Miladi 1674) yılında vefat etmiştir. Mâlî, ömrünün son demlerinde memleketi Diyarbakır'a dönmüş ve burada vefat etmiştir (Beysanoğlu, 2003: 9). Kendisinden bahsedilen bütün kaynaklar ölüm tarihi konusunda aynı tarihi vermektedirler. Ama kaç yaşında vefat ettiği konusunda herhangi bir bilgi verilmemektedir. Biz de incelediğimiz dîvânında doğum tarihi ve yaşı ile ilgili herhangi bir bulguya rastlayamadık. Bundan dolayı kaç yaşında öldüğü bilinmemektedir. Ancak, yukarıda belirttiğimiz gibi; yaptığı görev dolayısıyla bu kadar çok yerde bulunduktan sonra memleketi Diyarbakır'a dönmesi ve burada ölmesi, mesleği olan katiplikten emekli olduğu ve yaşının epey ilerlemesine yorumlanabilir.

1.9. Kaynaklarda Mâlî

Bu bölümde, Mâlî'den bahseden kaynaklardaki bilgilerin aynısını sizlerle paylaşacağız. Mâlî'den bahseden beş tane kaynak tespit edebildik. Daha önce, gerek dipnotlarda gerekse cümle içlerinde bu kaynaklardan bahsettik. Şimdi bu kaynakların Mâlî ile ilgili yazdıklarının aynısını size aktaracağız.

Nuhbetü'l-Âsâr Min Fevâ'idi'l Eş'âr(Mustafa Safâyî Efendi)

Nâmı Mehmed'dir. Diyâr-ı Bekr'den ẓuhûr etmişdir. Evâ'il-i ḥâlinde taḥṣîl-i ma'ârif-i bisyâr etmekle 'aṣrın şâ'ir-i şîrîn-zebânından olup biñ seksen beş târîḫinde fevt olmuşdur. Bu beyt âs̱âruñdandır:

Deġül destâr-ı sebze-zînet-i iklîli ol şâhuñ
Cemâl 'icâzıdur k´olmış gül üstünde çemen ḥâṣıl[1]

[1] Bu beyit Mâlî Dîvânında G.77/3'te kayıtlıdır.

Nuhbetü'l-Âsâr Li- Zeyl-i Zübdeti'l-Eş'âr(İsmail Belîğ)

Diyârbekrî Mehmed Çelebî. Biñ seksen beş ḥudûdunda vefât eyledi.

Sebz-destâr ile kim görse o gül-ruḫsârı
Sebze-zâr oldı ṣanur ḥüsn ü bahâ gülzârı

Sebz-destârını ṣandum görüp ol serv-ḳadüñ
Ser-i serv üzre ḳonan ṭûṭî-yi ḫoş-güftârı

Sâye ṣalmış başına ṣandı hümâ-yı devlet
Sebz-destâr ile seyr eyleyen ol ḫûn-kârı

Şîşe-i sebzde gûyâ ki gül-i ḥamrâdur
Ey Mâlî ruḫ-ı âl ile sebz-destârı [2]

Veḳâyi'u'l Fużelâ(Şeyhî Mehmed Efendi)

Diyârbekrî Mehmed Çelebî´dir. Biñ seksen beş ḥudûdunda fevt oldı. Bu beyt anıñdır.

Deġül destâr-ı sebze-zînet-i iklîli ol şâhuñ
Cemâl 'icâzıdur k´olmış gül üstünde çemen ḥâṣıl[3]

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi(C.6, s.117)

Diyarbaırlı'dır. Divan şairi idi. Divanındaki uzun bir mesneviden anladığımıza göre, Bağdad Valisi'nin, Sakız Muhafızı'nın Muğla Mütesellimi'nin katipliklierinde bulunmuştur. Bir süre İzmir, Bursa ve İstanbul'da ikamet etmiş, sonra Diyarbakır'a gelmiş ve burada vefat etmiştir (1674). Yazma Divanı'nın bir nüshası İstanbul Üniversitesi kitaplığındadır (Ty. No: 630).

[2] İsmail Beliğ'in tezkiresinde geçen bu gazel Mâlî'nin divanında yer almamaktadır.
[3] Bu beyit Mâlî Dîvânında G.77/3'te kayıtlıdır.

Diyarbakırlı Fikir ve Sanat Adamları(Şevket Beysanoğlu)

Bu kaynakta geçen bilgiler, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi´nden alınmıştır. Bu nedenle yukarıda verdiğimiz bilgilerin aynısını burada vermenin lüzumsuz olduğu kanısındayız.

2. Edebî Kişiliği

Yukarıda, Mâlî'nin görevi dolayısıyla birçok yerde bulunduğunu ve gezgin bir şair olduğunu söylemiştik. Nitekim kendisi de şiir yazmasının sebebini, birkaç beyitte hayat serüvenindeki bu dolaşmalara bağlamıştır.

Baña gerdişdür ittiren eş'âr
Râz-ı derd-i derûnumı iẓhâr M.2/2

Gerdiş oldı bu deñlü şi're sebeb
Sebeb oldı küşâd-ı ṭab'uma hep M.2/4

Mâlî, dîvânının giriş kısmındaki manzumede söylediklerinin Allah vergisi olduğunu belirtir:

Feyż-i Ḥaḳ ḳıldı bizi ḳâbil-i naẓm
Eyledi mihr-i ṭab'ı mâ'il-i naẓm M.1/15

Mâlî, şiir yazmak için mizacın, yani doğuştan gelen bir yeteneğin önemli olduğunu ifade etmektedir:

Ṭab'dur kân-ı cevher-i insân
Ṭab'dur naẓmda per-i insan M.1/9

Ṭab'dur rişte-yâb-ı şi'r-i 'adem
Ṭab'dur üstâd-ı cehd-i ḳalem M.1/11

Allah vergisi olan bu şairlik mizacının yine Allah vergisi sayesinde inci saçacağını dile getirmektedir:

O Ḥaḳḳuñ baḥr-ı cûd-ı kârından
Ebr-i elṭâf-ı feyż-i bârından M.1/7

Fi´l-mes̱el çeşm-i zâr olup ṭab'um
Ṣadef-i dür- nis̱âr olup ṭab'um M.1/8

Mâlî, bir kasidesinde 'aşk feyzinden dolayı mizacının şiir yazmaya yöneldiğini söyler ve bu sayede şiir yazdığını vurgular. Aşk olmasaydı bu kadar sözü tertip etmeye gücünün yetmeyeceğini söyler:

Bu feyż-i 'aşḳdır hep ẖilḳat-ı şi'r itdiren ṭab'a
Ne mümkün yoẖsa tertîb-i kelâma nâ-tüvândur bu K.3/65

Dîvân şairleri genellikle methi severler. Mâlî de kendini methetmekten geri durmaz. Dîvânındaki kasidelerin fahriye bölümünde, şiirini över. Fesahat bahçesinde şiir söyleyen bir bülbül olduğunu söyler. Kendisini diğer şairlerden üstün tutar, hatta Rum diyarındaki bütün şairlerin kendisinin yanında lal kaldığını iddia eder.

Benüm ol 'andelîb-i naẓm-ı gülzâr-ı feṣâḥat kim
Yanumda lâldır Rûm´uñ ḳamû neẓẓâm-ı eş'ârı K.4/42

Mâlî rindâne bir kişiliğe sahiptir. Dîvânda kendisi de rind-i kalender olduğunu dile getirmektedir:

Ben ol rind-i ḳalender-ṭarz-ı dîde seyr-nâkum kim
Katumda z̲erredür erbâb-ı ṣadruñ kîs-i dînârı K.4/50

Bir beyitte, kendisini Örfî-yi Şîrâz´dan üstün tutarak, şûh bir tarza sahip olduğunu ve bu şûh tarzın Örfî´nin nazmının kıskançlığı olduğunu savunur:

Nice tâb-ı ṭab'ı olmaz Rüstem-i naẓm ise de
Ṭarz-ı şûẖum reşk-i naẓm-ı 'Örfî-yi Şîrâz'dur G.20/7

Şair, bir beyitte de yeni bir tarzda şaşırtıcı beyanlarda bulunduğunu, eski söyleyişler sihir dahi olsa onları önemsemeyeceğini dile getirir:

Siḥr ise de baḳmam süẖan-ı köhneye Mâlî
Tâ kim reviş-i tâzede i'câz-beyânum G.80/7

Ma'nâdur redifli gazelinde ise,sözlerinin anlam padişahı olduğunu, her yazdığı sözün yeni olduğunu, mizacına ilim asumanı denildiğini, her gazelinin anlama delilli bir tanık olduğunu vs. ifadelerle gazelin tamamında şiirini över.

Süẖanum pâdişâh-ı ma'nâdur
Mülket-ârâ-yı câh-ı ma'nâdur

Da'vâ-yı fen-i fażla her ġazelüm
Ḥüccet-i bâ-güvâh-ı ma'nâdır

Ṭab'uma âsumân-ı fen dirler
Maṭla'-ı mihr u mâh-ı ma'nâdur

Efser-i pür-le'âl-ı eş'ârum
Târın efrûz-ı şâh-ı ma'nâdur

Mâliyâ ṭıfl-ı ṭurfa-yı naẓmum
Zâde-i ẖânḳâh-ı ma'nâdur G.23/1,2,3,4,5

Daha sonraki gazellerde de şiirini övmeye devam eden Mâlî, garaz ehli ne derse desin, benim şiirlerime söyleyecek sözün olmadığını ifade eder:

Ne dirse ehl-i ġarażı naẓmuma disün Mâlî
Meżâmin-i sü<u>h</u>an-ı şû<u>h</u>uma kelâm mı olur G.29/5

Şair, şiirlerinden gönül ehlinin zevk aldığını söyler:

Alır erbâb-ı dil <u>z</u>evḳ-i riyâż-ı naẓmuñ ey Mâlî
Ṣafâ-yı ṣaḥn-ı gülzâr-ı ârâmdan eylemez teş<u>h</u>îṣ G.50/5

Kendi şiirini sık sık öven Mâlî, başka bir beyitte de sözlerini bahâ denizinin nadir incisine benzetir:

Bilemez ḳıymetini İskender-i naẓm olmayacaḳ
Ki dür-i nâdir-i deryâ-yı bahâdur sü<u>h</u>anum G.83/3

Mâlî, kendi şiirinin temiz ve pak olduğunu, şiir alanında yeni icatlar yaptığını ifade etmektedir:

Tu<u>h</u>fe ḳalsun fırḳa-yı neẓẓâm-ı Baġdâd´a bu nâz
Mâlî-yi pâkîze eş'âr u ġarîb icâddan G.88/7

Mâlî, şiirlerinde aşk, hasret, tabiat, büyüğü ve sevgiliyi övme gibi ortak duyguları işlemiştir.

Mâlî, kendisinden önce yaşayan şairlerin ifade ettikleri duyguları, ruhuna ve zevkine göre işleyerek, onların yolunu takip etmiştir. Şiirlerinde işlediği konuların başında aşıkâne şiirler gelir. Mâlî, bu duyguları, ''aşık-maşuk-rakib'' üçgeni içerisinde klasik kalıp ve teşbihlere yer vererek, dile getirmiştir. Mâlî, bu duyguları zevkine göre işlerken alışılmış şiir geleneğinin dışına çıkmamıştır. Mâlî´nin aşk anlayışı daha çok beşeri olup bunu bütün yönleriyle işlemiştir. Mâlî´nin aşk anlayışı, ´´Dîvânın Muhtevasında Dikkat Çeken Özellikler´´ bölümünde ayrıntılarıyla

işlenecektir. Bundan dolayı bu bölümde, aşık, maşuk ve rakib unsurlarının bulunduğu birkaç beyit örnek vererek geçeceğiz.

Söz konusu aşk, Fuzûlî´de olduğu gibi asla ilacı bulunmayan bir derddir. Bu derdin çaresi derdin kendisidir. Bu nedenle tabibin derdini iyileştirmesini istemez:

Derd me'nûs-ı dil üzre derd olur itme ṭabîb
Derdümi ıṣlâḥ ise ger vażʻ-ı dermândan ġaraż G.53/3

Aşık, ateş gibi parlak ve yakıcı olan sevgilinin yanağının etrafında dönüp duran bir pervâne olmuştur:

Daʻvâ-yı şuʻle nûşî-yi ʻaşḳ eylesem n´ola
Şemʻ-i cemâl-ı dilbere pervânedür göñül G.78/5

Mâlî´de maşuk mefhumu, diğer divan şairlerinde olduğu gibi kalıplaşmış kelime ve kelime gruplarıyla karşımıza çıkar. Bu kelimelerle onun özellikleri işlenir. Sevgili genellikle aşığa cevr eden acımasız ve ilgisiz bir tip olarak karşımıza çıkar.

Beni öldürdi ol câdû-yı mest-i bî-amân gözler
O câdû kim ne dâd añlar ne âh u ne fiġân gözler G.35/1

Dilber gerek ki ʻâşıḳa her dem cefâ vire
ʻÂşıḳ da seng-i cevrine püşt-i rıżâ vire G.105/1

Mâlî´nin aşıkâne şiirlerinde aşık ve maşuktan sonra gelen rakib de geleneğe uygun olarak vasfedilmiştir.

Ne söz kelâmuma Mâlî meġer ki ẕikr-i raḳîb
Gehî ola süḫan-ı telḫ [u] şûruma bâʻiṯ G.13/5

Mâlî, şiirlerinde diğer divan şairlerinde görülen ızdırap ve ayrılık konusunu da işlemiştir. Bunlar genelde aşkın verdiği sıkıntıyı, sevgiliden yakınmayı, sevgiliye

karşı ayrılık acılarını ve memleketine uzak olmasından ileri gelen gurbet acılarını kapsar. Bu duygular bazen sade bazen de abartılı bir şekilde dile getirilmiştir.

Nice gerdiş ki dil-rübâlardan
Firḳat el virdi âşinalârdan M.3/1

Dâ'îma hecr ile elem-zedeyüm
Bilmezüm yerde gökte niredeyüm M.15/19

Yeter taḳrîb-i sevdâ ile pâ-bend-i dil-zâr ol
Vaṭanda ey ġam-ı ġurbet beni bir nev-civân gözler G.35/1

Ġurbetde gerçi ġuṣṣadan âsûdeyüz velîk
İtsek nigâh aṣl-ı ḥaḳîḳat vaṭan gerek G.73/1

Ḥâlâ ne bûmgâh-ı ḫarâb-ı taḥassürüm
Bir 'ömrdür ki hecr ile vîrânedür göñül G.78/4

Seyl-âb-ı derd-i ġuṣṣa-yı firḳat öñündeyüm
Bir vâdîyüm ki ḫâr u ḫâs-ı ġamla ṭolmışım G.82/3

Özetle, Mâlî'nin rind bir şair olduğu söylenebilir. O zevke ve eğlenceye düşkün olamamakla birlikte, onun bu yönde meyilli olduğu kanısındayız. Bu duygular, yaşama isteğiyle birlikte şiirlerinde dile getirilmiştir. Her şairde olduğu gibi Mâlî'de de felekten, ayrılıktan, üzüntüden, gurbetten yakınmalar vardır. Ama bütün bunların altında yine de onda, hayatı yaşama arzusu sezilir.

Mâlî'nin şiirlerinde tasavvuf çok nadir bir şekilde işlenmiştir. 2200 küsur beyit hacimli divanında tasavvufi unusurlara nadir rastlanılır. Bunun için, ''Dîvân'ın Muhtevasında Dikkat Çeken Özellikler'' bölümüne bakılabilir.

Mâlî'nin divanında yer alan mesnevilerde derinlik yoktur. Bunlar, yüzeysel ve sade duyguların yanında, duru bir dille kaleme alınmış manzumelerdir. Onun divanında anlam derinliği daha çok gazel ve kasidelerde kendini gösterir.

Mâlî'nin şiirlerinde, tabiat önemli bir yer tutar. Diğer bütün şairler gibi aynı kelime ve mazmunlarla soyut bir tabiatı anlatmasının yanında, yaşadığı ve gezdiği pek çok yerin doğasını, baharını, güzelliklerini, yani, gördüğü gerçek tabiatı anlatma çabasını gütmüştür.

Mâlî'nin şiirlerinde, yaşadığı döneme ait sosyal hayatı yansıtacak anlatımlar da vardır. Örneğin; Sakız Adası Muhafızı'na katip olduğu dönemde, Sakız Adası'nın doğal güzelliklerini, işret meclislerini ve oradaki gözlemlerini canlı bir dille anlatır. Bundan başka, Bağdat Valisi'nin katipliğini yaptığı dönemde de Basra ve Korna fetihlerine katılmış ve oradaki savaş alanını canlı bir tablo gibi tasvir etmiştir. Bu tasvirlerde askerlikle ilgili kelime ve ifadeler sıklıkla geçmektedir.

Şairlerin edebi kişiliğini yansıtan bir başka özellik de kullandıkları dildir. Mâlî'nin dili, genel olarak akıcıdır. Özellikle divanının başında bulunan mesnevilerde çok akıcı ve sade bir dil kullanmayı tercih etmiştir. Nitekim bu hususta, Safâyî Tezkiresi'nde de Mâlî için ''asrın şîrîn-zebân şairlerindendir'' ibaresinin kullanılması önemli bir ifadedir. Gazel ve kasidelerinde ise kullandığı dil biraz daha ağırlaşmıştır. Bunu, yaşadığı yüzyıla bağlayabiliriz. Çünkü 17. yüzyılda, Türk edebiyatında ''Sebk-i Hindî'' revaçta olan bir tarzdır. Mâlî de doğal olarak bu üslûptan etkilenmiş ve gazel ile kasidelerinde, bu üslûba uygun ağır bir dil kullanmak zorunda kalmıştır.

Mâlî sanatına ve kalemine çok güvenen bir şair olmakla birlikte, devrinde ve sonraki dönemlerde pek tanınmamış bir şairdir. Bunun sebebini, İstanbul'dan ve saraydan uzak yerlerde yaşamasına bağlayabiliriz.

Sonuç olarak, Mâlî'nin edebi kişiliğini ve sanatını yukarıda anlatıp örnekler verdik. Şairin edebi kişiliği ve sanatı, ''Dîvânın Muhtevasında Dikkat Çeken Özellikler'' bölümünde açıkladığımız unsurlar ve bunlarla ilgili verdiğimiz örnek beyitlerle daha iyi anlaşılacaktır.

2.1. Dil ve Üslûb Özellikleri

Divanda kullanılan Arapça ve Farsça kelimeler büyük bir yoğunluk teşkil etmektedir. Bu kelimelerin Türkçe kelimeler kadar redif olarak kullanıldığı görülmektedir. Divandaki Türkçe kelimelerin çoğunu fiiller oluşturmaktadır. İsim soylu sözcüklerde de Arapça ve Farsça kelimeler çoğunluktadır. Bunların yanında az da olsa Türkçe arkaik kelimelerin kullanıldığını görüyoruz.

Farsça tamlamalar eserde oldukça fazla kullanılmıştır. Şiirde kullanılan tamlamaların büyük çoğunluğunu sevgili ve aşığa ait kalıplaşmış benzetmeleri anlatan özellikle Farsça tamlamalar oluşturmaktadır. Bunun örneklerini sevgili ve aşığa ait bölümlerde görebiliriz. Ayrıca divanda yer yer Arapça tamlamalara da yer verildiğini görmekteyiz.

Şair kendi mahlası olan Mâlî kelimesiyle de birçok tamlama kurmuştur. Bu tamlamalarda şair kendisi için uygun gördüğü vasıfları ifade etmiştir:

Mâlî-yi nālān (G. 6/5), Mâlî-yi zâr (G. 7/7), Mâlî-yi lehçe-ver (G. 16/5), Mâlî-yi rind-i melâmet (G. 41/7), Mâlî-yi âteş-zebân (G. 48/5), Mâlî-yi rüsvâ (G. 63/5), Mâlî-yi ṭurfanda (G. 70/5), Mâlî-yi pâkîze-eş‘âr (G. 86/7,), Mâlî-yi üftâde (G. 94/5), Mâlî-yi ḫoş-ṭab‘ (Mhm. 1/5), Mâlî-yi maḥzûn (M. 11/23), Mâlî-yi seḥḥâr-süḫan (K. 3/67).

Birkaç yerde vasıf terkiplerinin izafet terkibi gibi kullanıldığını görüyoruz.

Tâ göre ṭûb-ı hecre bu **dil-i teng**
Olmaya pâre pâre ide direng **M.15/22**

Şair, bazen Türkçe birinci tekil şahıs zamirini Arapça ve Farsça kelimelerle kullanarak tamlama yapmıştır.

Men-i maḥzûn ġam-güsâr-ı firâk
Kim vaṭan oldı baña dâr-ı firâḳ **M.1/28**

Uġrayup bir bir iḥtirâm ide
Men-i mehcûrdan selâm ide **M.17/34**

Yine kereminden ola mercû
Söylersem eġer **men-i du'â-gû** M.19/38

Sebk-i Hindî'nin etkisiyle söylendiğini tahmin ettiğimiz uzun ve soyut- somut ilişkili terkipler de yer yer kullanılmıştır:

Gâh lerz-i tîr-i 'işve ider çeşm-i fitnesi
Geh **esb-i nâza** cünbiş-i ṭarf-ı rikâb ider K.6/10

İder nigâhuña ferdâ güvâhî-yi bîdâd
Dil-i dü-pâre-i şemşîr-i tîz-i nâz-ı 'itâb G.7/4

Ḳâmet-i 'âlem-pesend-i serv-i bâġ-ı nâzdur
Cümle h̲ûbân içre cânânum büt-i mümtazdur G.20/1

Câ-be-câ naḳş olunan levḥa-yı sînemde be-peyk
Zah̲m-ı tîr-i nigeh-i nergis-i fettân yeridür G.26/2

İtdi helâk Mâlî'yi bu şîve-i h̲ırâm
Ey serv-i gülşen-i fiten-i ser-bülend-i nâz G.40/7

Seḥâb-ı çeşm-i imṭâr-ı sirişk-i bâd-ı âhumdan
Feżâ-yı sîne-i pür-verd-i dâġum nev-bahâr olmış G.49/3

Çöz dest-i nâz ile girih-i kâkülüñ şehâ
Düşsün 'iẕâra zülf-i mu'anber ṭaraf ṭaraf G.62/4

Dîvân'da iki tane Farsça ''Nazm''ın ve 2 tane Arapça mısranın bulunması, bu dillerle ilgili diğer kelime ve tamlamaların büyük bir yoğunluk teşkil etmesi, şairin bu iki dili bildiğini göstermektedir.

در بـ اغ حـ سن هـچو رخت كل نـ مـ يـ شود
هـ بوي زلـ ف خطـ تـ و سـ نـ بل نـ مـ يـ شود
خواهم شـ كـ ست بـ ر سر جم جام خويـ شرا
چون هـ سرور ايـ ن پـ ر ملـ نـ مـ يـ شود **N.5/1,2**

ايـ زدا از د ست غم عجز كـ را نـ ي مـ يـ كـ نم
بـ ياذ ي مـ يـ كـ نم غم ز ضـ يق كـ ف بـ ود پـ يـ شت
از تـ و خواهم ان قـ در روزي كـه در هو روز من
بـ ر هزار افـ تاده ات روزي ر ساذ ي مـ يـ كـ نم N.6/1,2

Bugün ol gündür eyyuhe'l 'uşşâḳ
ايـ يهالـ عا شـ قون ولـ مـ شـ تاق **M.7/1**

Bu h̲ayâle **با ايّ وجهٍ ان كان**
Bulmadım bir ṭarîḳle imkân M.17/19

Şair, yah̲şi (K.3/50), ḳande (M.3/46, M.16/73,107,168, M.17/74, M.19/92, K.8/68), ḳanḳı (M.9/10, M.14/26,46, M.16/52,112, G.11/2), Özge (M.3/23, M.6/73, M.16/47, 92, 117, 135, 143, M.17/33, K.3/28, K.5/12, G.12/4, G.76/4, G.96/3, G.102/4) gibi Türkçe arkaik kelimeleri de kullanmıştır.

"Ben" zamiri divanda ''ben'' ve "men" olarak hemen hemen aynı sayıda kullanıldığını görmekteyiz. Kullanılma sayıları çok fazla olduğu için bunların geçtiği birer beyit örnek olarak vereceğiz.

Ẕât-ı Mesîḥ olursa eğer etmem i'tibâr
Ben cân-nis̲âr-ı maḳdem-i âl-ı Muḥammed´üm G.81/2

Ki **men** üftâde-i feżâ-yı ġamum
Hecr-i yâr ile mübtelâ-yı ġamum M.17/38

Dîvân'da, aynı kelimenin farklı yerlerde vokal gösterilerek farklı yazıldığı görülmüştür. Örneğin; ''ver'' ve ''et'' fiili divanın genelinde vokal gösterilerek ''vir'' ve ''it'' şeklinde yazılmıştır. Ancak, birkaç yerde vokal gösterilmeyip ''ver'' (M.14/32) ve ''et'' (K.3/17) şeklinde yazılmıştır.

Eserde şairin kendisinden veya bazılarının müstensih hatasından kaynaklanmış olabileceğini düşündüğümüz dil, ifade ve vezin hatalarının olduğunu görmekteyiz. Bunlardan bazılarının müstensih hatası olduğu kanaatindeyiz. Bazı yanlış gibi gördüğümüz yazımları da kimi zaman vezne, kimi zaman anlama uydurmak için şairin bir tasarruf olarak kullandığını düşünmekteyiz. Burada ise hepsini değil, her birinden birkaç örnek göstereceğiz:

Kelime fazlalığı olan mısralar var.

Revâ mı ziynet-i iklîl-i şâh-ı bâġ (bahâr) ola gül
Ḳala bîrûn-ı çemengehde derbeder lâle K.1/12

Sühandur ol büt-i ṭannaz-ı ḫâne-(zâde) -yi ṭab'um
Ḫayâlüm itse n´ola meyl-i gül-'iẕâr-ı süḫan K.7/17

Kelime eksikliği olan mısralar var.

Cihânı ser-be-ser itdüñ ḫarâb n'eylersün
[O] hiç perî bu ḳadar şîve-i ḫırâm mı olur G.29/2

Bazen anlamı ve vezni düzeltmek için kelimelerin yer değiştirmesi gerekiyor. Dîvânda parantez içindeki gibi yazılmış; ama bakıldığı zaman, hem vezin hem de kafiye gereği yazdığımız şekilde olduğu düşünülür.

Kesmek naẓarı **revâ mı benden (benden revâ mı)**
Ey Yûsuf-ı mülk-i ḥüsn-i gül-ten M.19/72

Vezin gereği bazı kelimelerde ses düşmeleri yapılmıştır.

Tâ dil ki bu miḳdâr ola pür tâb-ı muḥabbet
Ayâ **nic΄olur** ḳâbil-i esbâb-ı muḥabbet G.8/1

Çok sitem bilmez daḫı nev-reste bir meh-pâredür
Nic΄olur ʻuşşâḳa ṭarz-ı âli añlar añlamaz G.44/2

Bilür mi söyleñ âyîn-i nigâhı
Bu fikre **k΄olur** dil-beste nergis G.46/2

Ölçü ve anlam gereği bazen hece veya ekler fazla yazılmıştır.

Yaz defter-i luṭfuñ**(l)**a benüm de ismüm
Vîrân dilim it kitâb ile âbâd R.4/2

Bazı yerlerde vezinin bozuk olduğunu görüyoruz.

Olaydı bezmüñde sâḳî her dem
Reşk-âver olaydı câm ile Cem M.20/29

İyelik ekinden sonra gelen "-i" hal eki çoğunlukla gösterilmemiştir.

Ḳadr-ı *ḥüsnini* çok ide Ḥaḳ anuñ
Giçer ola duʻâsı yârânuñ M.9/32

Ġurûr-efzâ-yı ezhâr-ı çemendür
Bıraḳmaz ḳadr-ı *ḥüsnini* piste nergis G.46/4

Bir ehl-i ḥâle ki ʻaşḳ iḳtiżâ ider ancaḳ
Reh-i muḥabbetde *cânını* fedâ ider ancaḳ G.69/1

2.2. Divandaki Edebî Sanatlar

Şair divanında diğer Divan şairleri gibi birçok edebî sanat kullanmıştır; burada, kullandığı sanatlardan bazı örnekler vereceğiz:

Teşbih:

Baña hem-ders olur ḳıyâs itme
Ḳays-veş âbla **müşevveş-i ʻaşḳ** G.65/3

Meydân-ı siyâset-kede-i ʻaşḳda **Mâlî**
Gelmiş baña **Manṣûr gibi** dâra sarılmak G.67/5

Âb-veş itdüm **güdâzân âteş-i feryâddan**
Ġayra cârî oldı âḫir ol dil-i fûlâddan G.88/1

İstiâre:

Mis̱âl-ı mürde-i ṣad sâleyüm efkâr-ı vaṣluñla
Ḫılâfım yoḳ sözümde ey **perî** Ḥaḳa ʻâyândur bu K.3/27

Nice şâyeste-i zâr olmasun göñlüm ki bir **mâhuñ**
Nice demdür ki olmışdur mey-i mihr ile ḥayrânı K.5/29

Bir **mâha** esîrüm ki Ḥaḳ etmiş anı Mâlî
Taṣvîr-i muʻalla-yı şeref-ḫâne-i ʻişve G.98/5

Mecâz-ı Mürsel:

Daḫı **nûş** olmadın ecel-i **câmı**
Geçdi ʻömrüñ ġam ile eyyâmı M.7/18

Adam mı ṭurur ġamze-i ḫûn-rîz-i öñünde
Eylerse eger **nûşiş-i peymâne-i** ʻişve G.98/2

Kinâye:

Meġer dilindeki **sevdâ**-yı ḫâk-zâd mıdur
Ġamuñdan oldı zamânuñda behre-ver lâle K.1/19

Çehre-sâ-yı der-i bismilgeh-i derd-i ʻaşḳuz
Oluruz şevḳ ile **ḳurbân**-ı ġam-ı cânâne G.97/6

Teşhis:

Ḳudûm-ı **gül** deyu müjd ile her **sünbül** şetât üzre
Gelüb bâġa ḫaberdâr itdi erbâb-ı gülistânı K.5/8

Dutalım câmı almış dest΄ne **nergis**
Müşâbih mi o çeşm-i meste **nergis** G.46/1

İhâm, tevriye:

Eyledi zencîr-i zülfüñ gerden-i gerdûnı żabṭ
Bü΄l-ʻacebdür etmedi hergiz dil-i **Mecnûn**ı żabṭ G.54/1

Farḳ-ı nihâl-ı gülde hezâr-ı süḫan-serâ
Gûş itse nâlem ur naġamından **ḥicâb** ider K.6/26

Devr-i câm itdükçe sâḳî sanki dest-i cevâd
Destime Mâlî raḥîḳ-i cûy-ı me'vâdur gelen G.91/6

Tenasüp:

Ol ḳadar fikr-i **mey**-i **la'**lüñle dil **mest** oldı kim
Böyle kâr-ı neş'eyi **câm**-ı muṣaffâ eylemez G.41/3

Bir de **bezm**-i **bâde** olsa **mest**-i nâz olduḳda **yâr**
Mâlî bârî eylesem aḥvâlümi **rindân**a ʻarż G.52/5

Faṣl-ı rebî'dür bize **bezm-i çemen** gerek
Ṣahbâ-yı nâb u **sâḳî**-i sîmin-beden gerek G.73/1

Tecâhül-i 'Ârif:

Cihânı ser-be-ser itdüñ ḫarâb **n'eylersün**
[O] hiç perî bu ḳadar şîve-i ḫırâm mı olur G.29/2

Sâllar vardur ki küfr-ı zülfüñe dil-besteyüm
Yâ ne ḥikmetdür yine pâ-bend-i İslâmüm henüz G.43/5

Mübâlağa:

Dûzaḫ fürûġ-ı sûz-ı dilümden nümûnedür
Her dâġ-ı menba'-ı şereri bir heyûnedür G.39/1

Giryeden her bir gözüm bir maḫrec ṭûfân olur
Kimse yoḳdur ide seyl-i dîde-i pür-ḫûnı żabṭ G.54/2

Tezât:

Luṭf olursa bize câm-ı leb-i la'lüñden olur
Dil-i **köhne** ġamı yoḫsa idemez **tâze** ḳadeḥ G.16/3

Mâlîyi sen de firâḳ âteşine yaḳ ebedî
Eġer itmezse **caḥîm** ehline îcâb-ı **behişt** G.11/5

Güzîr-i pâşiş-i **âb**-ı viṣâle yoḳ imkân
Derûna eyledi her vechle eṡer **âteş** G.47/5

Tefrîk:

Ḳays olsa bu vâdîde olmaz baña hem-pâye
Zîrâ ki o kim lehçe nâ-dân-ı muḥabbetdür G.38/6

Nidâ:

Dâd **ey** şeh-i diberân-ı Amid
Ey dürr-i nihân-ı kân-ı Amid　　**M**.19/55

Bir âfet şeh-levend-i şûẖa **ey** Mâlî esîrüm ki
Satar ḥüsn-i bülend-i Yûsuf-ı Ken'âna istiġnâ　　**G**.1/5

Dil değül ancaḳ hevâ-yı küfr-ı zülfüñ **ey** ṣanem
Tâ taṣavvûf gülşeninde berg-i îmân ditredür　　**G**.27/2

İstifhâm:

Var mıdur 'arṣa-yı muḥabbetde
Şimdi Mâlî gibi belâ-keş-i 'aşḳ　　**G**.65/5

Mümkün midür ki bî-ser u sâmânuñ olmayum
Âşüfte-nâk-ı zülf-i perîşânuñ olmayum　　**G**.84/1

Telmîh:

Hevâ-yı ṭurre-i **Leylâ**-ṣıfatla ṭurfa sünbüller
Başın aldı çekildi dutdı **Ḳays**-âsâ beyâbânı　　**K**.5/7

Meydân-ı siyâset-kede-i 'aşḳda Mâlî
Gelmiş baña **Manṣûr** gibi dâra sarılmak　　**G**.67/5

Ne var ṣarf eyle Mâlî naḳd-ı hemyân-ı dil u cânı
Felekde sen de kıl bir **Yûsuf**-ı gül-pîrehen ḥâṣıl　　**G**.77/5

İrsâl-i Mesel:

Çünki meşhûrdur bu söz bî-şek
Denilür kim **yol ehli yolda gerek**　　**M**.14/16

Hecrüñ şebinde yandı göñül şubḥa irdi lik
Bî-sûd olur sabâḥa ḳalan şu'le-i çerâġ G.60/4

İktibas:

Çıḳdı bir mîr-edâ söyledi Mâlî târîẖ
Âye-i نـ صر من ا لله ile fetḥ eylediler K.8/72

İştikak:

Bâ'is̱-i nükte-ḥâl gerdişdür
Cümle bu **ḳîl** u **ḳâl** gerdişdür M.2/1

'Uşşâḳa cefâ itme olup ḥüsnüñe **maġrûr**
Kim şoñra **ġurûr** ehlini gerdûn ider ışlâh G.15/2

Tekrir:

Her birinden bir **özge** ḥâlet var
Özge ḥâlet bir **özge** zînet var M.16/92

Ġam yemekle ḳalmasa 'âlemde **ġam** Mâlî ne **ġam**
Yine anı bu dil-i üstâdum eyler iẖtirâ' G.58/5

Telmi':

Bugün ol gündür eyyuhe'l 'uşşâḳ
ايـها لـ عا شـ قون ولـمـ شـ تاق **M.7/1**

1.2.3. Atasözleri ve Deyimler

Tespit ettiğimiz beyitlere baktığımızda şairin atasözü ve deyim kullanımı hususunda özellikle deyimleri daha fazla kullandığını görmekteyiz. Buraya

kullandığı atasözleri ve deyimleri gösteren örnekler seçip aldık. Bazı beyitlerde birden fazla deyim kullandığını verdiğimiz örnekler üzerinde görebiliriz.

Atasözleri:

Çünki meşhûrdur bu söz bî-şek
Denilür kim **yol ehli yolda gerek** M.14/16

Hecrüñ şebinde yandı göñül ṣubḥa irdi lik
Bî-sûd olur sabâḥa ḳalan şu'le-i çerâġ G.60/4

Deyimler:

Hep benefş oldı ferş-i reh-güzeri
Yolına ḳoydı cümle **can [u] seri** M.6/50

İki gün ḳaldum anda ser-gerdân
Başuma teng oldı cümle **cihân** M.6/85

Bilmedüm kendümi ne ḥâldeyüm
Ḳangı eşġâlde ḫayâldeyüm M.6/86

Bu 'ömürde bir âşinâ buldum
Derde anuñ gibi **devâ buldum** M.8/16

Firḳatin tîz-âbuñ **revâ görme**
Meclisinden **özüñ cüdâ görme** M.11/20

Biz daḫı eyledik edâsuñ anuñ
Ba'dehü **istedük rıżâsın** anuñ M.12/2

Ṣaḥn-ı ṣaḥrâsına **yüzüm süreyin**

Ṭarz-ı nâdîde nic´olur göreyin M.15/7

Rast geldi o dem **gözine gözüm**
Vâḳıʻ oldı hemân bugüne sözüm M.16/115

El çeküp geçdi dil bu sevdâdan
Kendini ẖâka ṣaldı aʻlâdan M.16/129

Bende geçdüm ṣafâ vü ẖürremden
Yüz çevirdüm bu yâd-ı ʻâlemden M.17/5

Ḫâk-ı aḥbâba **bir nefesde ire**
Gördiġine ḳamû selâm vire M .17/26

O meni sûz-ı firḳata ṣalana
Bir nigâh ile **ʻaḳlumı alana** M.17/77

Kâse-i çeşm-i ẖûnum oldı şarâb
Nâr-ı hecrüñle **ciger oldı kebâb** M.17/91

Şeb-tâ-seḥer oldı **dîde giryân**
Her ḳaṭresi oldı reşk-i ʻummân M.19/11

Ḳurbânuñ olam teġâfül itme
İndüñ yez it tecâhül itme M.19/59

Beyhûde deġül saña **göñül virmedüġüm**
Zîrâ ki göñül naẓîre-i âteşdür cânâ R.17/2

Çemensitâna **ḳadem baş** yeter tevaḳḳuf-ı künc
Revâ deġül gül ola zâr-ı nevẖager lâle K.1/21
Şuṭâr-ı tenden **olır** ġoncalar **girîbân-çâk**

Aġız açınca s̱enâna seḥer seḥer lâle K.1/32

Doymaz yine **ḳan içmeġe** ol ḫûnî tenümde
Her mûyuña fevvâre-i ḫûn ciġerümdür K.2/42

Yer itdi dilde âmâl-ı fem-i tengîn û dendânuñ
Dil-i der-cûy-ı hecr [u] vaṣla ḫoş düşmiş o kândur bu K.3/22

Dil-i bî-çâre ḫavf-ı ġamzeden ḳorsın ḳaçar zülfe
Düşer göz ḥabsına bilmez sanur dâr-ı amândur bu K.3/44

İçüp yeri **firâr itdirdi** a'dâyı beyâbâna
Dem-i düşmenle gûyâ **ḳan aḳıtdı** âb-ı enhârı K.4/4

Saymayup nehrlerin geçdi ġażanfer-ṣıfatân
Ki ġazâdur deyu **baş kesdi dil aldı** yer yer K.8/38

Benüm ol sîm-i zer-endûz-ı süḫan kim **yaraşur**
Diyeler **ṭab'uma** ser-mâye-i ṣad künc-i hüner K.8/73

Levḥ-i târîḫ-i fetḥine Mâlî
Tâ ki **çaldı ḳalem** debîr-i ḳażâ K.9/80

Var **başuña çal** defter-i mektûb-ı riyâyı
Men'-i mey içün ṣûfî kelâmuñ ne belâdır G.28/4

Seḥer tażarru' idüp Mâlî **sür yüzüñ ḫâka**
Ki ḫâkda o maḥal rûy-ı üns-i cân bulunur G.30/7

Tîġ-i cevr ile dilüm ṣad pâre idüp ol perî
Âteş-i ḥasretde sîḫ-i ġamla biryân döndürür G.31/3

Ġam yemekle ḳalmasa ‘âlemde ġam Mâlî ne ġam
Yine anı bu dil-i üstâdum eyler iḫtirâ‘ G.58/5

Hecrüñ şebinde **yandı göñül** ṣubḥa irdi lik
Bî-sûd olur sabâḥa ḳalan şu‘le-i çerâġ G.60/4

Erbâb-ı ‘aşḳ **birbirine düşdi** reşk ile
Ḫaṭṭuñda geldi itmedi ġavġâyı ber-ṭaraf G.63/2

Ḳo hemân kendini **yerden yere çalsun** güzelüm
Olmasun ṭurre-i müşgînüñe hem-bû sünbül G.79/4

Tebdîl-i pâygâh idüp iḳdâmı görmedüm
Tâ nerdbânı ‘aşḳa **başa**ldan berü **ḳadem** G.81/3

Şehr-i ‘aşḳuñdan dil-i tâcirle her dem **başuma**
Kâkülüñ gibi metâ‘-ı ṭûl-ı sevdâdur **gelen** G.91/4

Adamuñ ‘**aḳlı gider** görse seni mestâne
Serde keyfiyyet-i ṣahbâ vü be-kef peymâne G.97/1

Ey bî-vefâ **göñülmi virirdüm** saña velî
Ġamzeñle ‘ahd-ı rûz-ı ezel geldi ḫâṭıra G.101/2

Tîz geçmez idi böyle zamân-ı viṣâl-i yâr
Ammâ ki müdde‘îlere **Ḥaḳ biñ belâ vire** G.105/3

2.4. Mâlî’nin Etkilendiği Şairler

Mâlî'nin Bâkî'nin tesiri altında bulunduğu söylenebilir. Çünkü rind-meşrepliği, tasavvufa fazla meyletmemesi, şiirlerindeki tabiat unsuru gibi bakımlardan Bâkî ile Mâlî arasında önemli benzerlikler kurulabilir. Bunlardan da öte Bâkî'nin en önemli yanı, söz ve mana sanatları aramaktan çok söyleyiş güzelliği peşinde koşmasıdır. Bu özellikler Mâlî'de de görülür. Mâlî'nin Bâkî'ye nazire olarak yazdığını düşündüğümüz bazı gazellerin matla beyitlerini, aşağıda örnek olarak vereceğiz.

Bâkî

N'ola gelse dil-i mecrûha derd-i dil- rübâdan ḥaẓ
İder haste ne deñlü nâ-ümîd olsa devâdan ḥaẓ

Mâlî

Göñül ol deñlü eyler derd-i 'aşḳ-ı dil-rübâdan ḥaẓ
K´ider ne ẕevḳden ne ülfet-i ehl-i ṣafâdan ḥaẓ G.56/1

Bâkî

İsterse n'ola haste gönül yāra sarılmak

Mecrûh olıcaḳ lâzım olur yâra sarılmak

Mâlî

Bir 'âlem idi ḳâmet-i dildâra sarılmak
Mümkün eġer olmasaydı dilzâra sarılmak G.67/1

Bâkî

'Aşḳuñla kılup ḳâmetini dāl ḳaranfil
'Arż itdi saña mûy-ı sefîd âl ḳaranfil

Mâlî

Ruḫsâruña olmasa enîs-i âl ḳaranfil
Olmazdı bu sîmâ ile ḫoş-ḥâl ḳaranfil G.75/1

Sadece redif ve vezin bakımından değil muhteva bakımından da benzerlikler görülür. Kısaca Bâkî'den Nedîm'e ulaşan yolda, Mâlî de yer almıştır. Bâkî mektebini

devam ettiren ve söyleyiş bakımından başarılı gazeller yazan şairlerden biri de Mâlî'dir.

Bâkî

Âsitânuñ ḫâkidür firdevs-i a'lâdan ġaraż

Ḳâmetüñdür ravżâ-i cennetde Tûbâ'dan ġaraż

Mâlî

Seyr-i gül deġül ancaḳ 'azm-ı gülistândan ġaraż

Dil-rübâdur bâdedür gülzâr-ı seyrândan ġaraż **G.53/1**

Bâkî

Meded öldürdi beni derd ü gam-ı cânâne

Kâbil olmaz dil-i dîvâne ise dermâne

…

Düşmesin silsile-i zülf-i perîşânuña dil

'Aḳlını başına cem' eylesün ol dîvâne

Mâlî

Adamuñ 'aḳlı gider görse seni mestâne

Serde keyfiyyet-i ṣahbâ vü be-kef peymâne

…

Leşker-i 'aşḳ-ı ḫıred mülkine şeb-ḫûn idecek

Reh-i dü-şehr-i cünûn oldı dil-i divâne **G.97**

Mâlî'nin tesiri altında bulunduğu diğer bir Türk şairi, 16. yüzyılın ikinci

yarısı ile 17. yüzyılın ilk yarısında yaşamış olan Şeyhülislam Yahya’dır. Bilindiği gibi, Bâkî’nin ölümünden sonra gazel alanında üstad sayılan Şeyhülislam Yahya, Bâkî mektebinin de önemli temsilcisi sayılmıştır. Şeyhülislam Yahya ile Mâlî’nin bazı gazelleri arasında benzerlikler görülür.

Şeyhülislam Yahya

Ey zülf-i ham-ender-ham-ı kullâb-ı muhabbet
Hep sana çekildi dil-i erbâb-ı muhabbet

Mâlî

Tâ dil ki bu miḳdâr ola pür tâb-ı muḥabbet
Ayâ nic΄olur ḳâbil-i esbâb-ı muḥabbet G.8/1

Şeyhülislam Yahya

Hûn-ı eşkinden olupdur bülbülün her âb sürh
Bâgda olsa aceb mi sünbül-i sîr-âb sürh

Mâlî

Gül gül olmış tâb-ı meyden çehre-i pür-tâb sürẖ
Ser-be-ser ol nergis-i âlûde-nâk-ı ẖᵛâb sürẖ G.18/1

Şeyhülislam Yahya

Ruh-ı yâri esîr-i zülf olan dil-besteler gözler
Gice bî-hâb olup bîmâr olan dâ'im seher gözler

Mâlî

Beni öldürdi ol câdû-yı mest-i bî-amân gözler
O câdû kim ne dâd añlar ne âh u ne fiġân gözler G.35/1

Şeyhülislam Yahya

Nahl-i ḳaddüñden haber alduḳca cânâ bâddan
Ser-fürû itmez mi vardur servden şimşâddan

Mâlî

Âb-veş itdim güdâzân âteş-i feryâddan
Ġayra cârî oldı âḫir ol dil-i fûlâddan **G.88/1**

Şeyhülislam Yahya

Handeye ol dehen-i tengde çün yoḳ imkân
Bir tebessüm de mi mümkin degül ey gonce-dehân

Mâlî

Mevsim-i tâze bahâr irdi güzellendi cihân
Oldı meşşâṭa-ger-i rûy-ı zemîn dest-i zamân **G.92/1**

Mâlî´nin bazı gazelleri ile çağdaşı olan Nâ'ilî'nin gazelleri arasında da benzerlikler kurulabilir. Bilindiği gibi Nâ'ilî, Sebk-i Hindî'nin Türk edebiyatındaki en önemli temsilcisidir. Mâlî'de de yer görülen Sebk-i Hindî´nin özellikleri ve Nâ'ilî´nin gazellerine nazire veya onunkine benzer gazeller yazması, onun Nâ'ilî'den etkilendiğini gösterir.

Nâ'ilî

Bulduqça sürmeden müjeler gâh gâh tâb
Elmâs deşneler mi değildir siyah-tâb

Mâlî

Mey içse âb-ı tâb ile ol şûḫ-ı mâh-tâb
Ki 'ârıżında 'ârıż olur âb-ı kâh-tâb **G.9/1**

Nâ'ilî

Dildâdeyiz o şuha ki âşık-firîbdür
Berk-ı cemâli dâğ-ı derûn-ı şigîbdür

Mâlî

‘Uşşâḳa gerçi çeşm-i tabân dil-firîbdür
Ammâ nigâhı emti‘a-sûz-ı şekîbdür **G.22/1**

Nâ’ilî

Gönül kim şu’le-zâr-ı aşk-ı hûbâna semenderdür
Şerâr-ı âhı dâğ-ı sîne-i hûrşîd-i mahşerdür

Mâlî

Görenler ṣandılar ol yüzdeki mu‘anberdür
O ḫ^v^od gencîne-i ḥüsnüñ ṭılısmı iki ejderdür **G.32/1**

Mâlî´nin az da olsa 17. yüzyıl şairlerinden Fehîm-i Ḳadîm’den de etkilendiğini söyleyebiliriz. Şairin, Fehîm´e nazire olarak yazdığını düşündüğümüz üç gazelini tespit edebildik.

Fehîm

Ehl-i ‘aşḳa ġamze-i cânâna olmaz âşinâ
Ġâfil olma mest ile dîvâne olmaz âşinâ

Mâlî

Dil-ḫırâş-ı ġuṣṣa-yı devrâna olmaz âşinâ
Ṣafḥa-yı âyînedir sûhâna olmaz âşinâ **G.6/1**

Fehîm

Ṭab‘um âyîne-dâr-ı ma‘nâdır
Ḳalemüm büt-nigâr-ı ma‘nâdır

Mâlî

Süḫanum pâdişâh-ı ma‘nâdur
Mülket-ârâ-yı câh-ı ma‘nâdur **G.23/1**

Fehîm

Biñ vech ile yâr itse tecelli ḫaberüm yoḳ
Gûyâ ki kelâm-ı areniyem es̱erüm yoḳ

Mâlî

Medhûş-ı ġamum z̠evḳ-i cihandan ḫaberüm yoḳ
Âlûde-i derdüm ki ṣafâdan es̱erüm yoḳ **G.68/1**

3. Mâlî'nin Eseri

Mâlî'nin bildiğimiz tek eseri, çalışmamızın söz konusu olan Dîvân'ıdır. Bu divandan başka eserinin olup olmadığı hakkında ne kaynaklarda ne de Dîvân'ında herhangi bir bilgi vardır. Şimdi şairin bildiğimiz tek eseri olan Dîvân'ını ayrıntılı bir şekilde ele alalım.

Dîvân

Mâlî Dîvânı'nın bildiğimiz tek nüshası, İstanbul Üniversitesi Yazma Eserler Koleksiyonu 630 numarada kayıtlıdır. Siyah karton kapak ile ciltlenmiş bu dîvan, ''talik'' yazıyla yazılmış olup 64 varaktır. Divanın, Hicri 1078 (Miladi 1668) yılında bitirildiği kanaatindeyiz. Bunu divanın sonunda yer alan tarih manzumesinde düşürülen tarihten anlıyoruz. Divanın sonunda istinsah tarihi de yer almaktadır. Müstensih, divanın sonunda yazdığı ''Satıcı müşteriden fiyat ister, Katip bakanlardan dua ister'' anlamındaki Farsça bir beyitin altına Hicri 1093(Miladi 1682) tarihini yazmıştır. Bu tarihin, divanın istinsah tarihi olduğu kanısındayız. Bu bilgilere göre dîvân, şairin ölümünden 8 yıl sonra istinsah edilmiştir.

Mâlî'nin Dîvânı'nda sırasıyla; 20 mesnevi, 8 kaside, 1 kıt'a-ı kebire, 1 terkib-i bend, 109 gazel, 1 muhammes, karışık olarak yazılmış 21 tane rubâi ve nazm, 4 müfred ve 1 tarih manzumesi yer almaktadır.

Divanı incelediğimizde şairin türlere uygun konular işlediğini görmekteyiz. Özellikle gazellerde olmak üzere divanın genelinde âşık-mâşuk-rakîb münasebetleri, divan şiiri geleneğine uygun olarak dile getirilmiştir.

Bu eser, çalışmamızın esas konusunu teşkil ettiği için diğer bilgiler şekil, muhteva ve metin bölümlerinde yer almaktadır.

II. BÖLÜM

MÂLÎ DÎVÂNI'NIN İNCELENMESİ

Divanı şekil ve muhteva yönünden incelemeden önce, Hayâlî Bey Dîvânı'nın Tahlili (Kurnaz, 1996), Necâti Bey Dîvânı'nın Tahlili (Çavuşoğlu, 1971), Bâkî Dîvânı (Küçük, 2011), Mezâki Dîvânı (Mermer, 1991), İbrahim Tâ'ib Dîvânı (Gündüz, 2009), Şeyhülislam Yahya Dîvânı (Kavruk, 2001), Fehîm-i Kadîm Dîvânı (Üzgör, 1991), Sâbir Pârsâ Dîvânı (Yoldaş, 2005) gibi ilmî çalışmalar incelenerek bir plan hazırlanmıştır.

1. DİVAN'IN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

1.1. Nazım Şekilleri

Mâlî Dîvânı'nda yer alan şiirlerin nazım şekillerine göre dağılımı ve dil özellikleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Nazım Şekli	Türkçe	Arapça	Farsça	Toplam
Gazel	109	-	-	109
Mesnevi	20	-	-	20
Kaside	8	-	-	8
Muhammes	1	-	-	1
Terkib-i bend	1	-	-	1
Rubai	15	-	-	15
Nazm	4	-	2	6
Tarih	1	-	-	1
Müfredler	4	-	-	4
Kıt'a	1	-	-	1
TOPLAM	164	-	2	166

1.1.1. Gazeller

Tabloda görüldüğü gibi divanın önemli bir bölümünü gazeller teşkil etmektedir. Gazeller dîvânda redif harflerine göre sıralanmıştır. Hemen hemen her harfla bir gazel yazılmış olup sadece cim(ج) ve dal (د) harfleriyle gazel yazılmamıştır. Divanda 5 beyitli gazel sayısı % 71.5 ile, "Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün" aruz kalıbı % 22 ile gazellerde ağırlıklı kullanıma sahiptir.

Beyit sayısına göre, 109 gazelden;

1'i 4 beyitten

78'i 5 beyitten

6'sı 6 beyitten

21'i 7 beyitten

2'si 8 beyitten

1'i 9 beyitten oluşmaktadır.

Bu gazellerden bir tanesi iç kafiyeli musammat gazeldir. Bu gazel divandaki 74. gazeldir.

1.1.2. Kasideler

Dîvânda 9 tane kaside yer almaktadır. Bunların içinde kaydedilmiş 4 numaralı şiirin ''Kıt'a-ı Kebire'' olduğunu tespit ettik ve metinde bunu [Kıt'a-ı Kebire] şeklinde gösterdik. Kasidelerden ilki, peygamber efendimizi öven 37 beyitlik bir na'ttır (K.1) . Geri kalan kasideler de ''Kaside-i Lenfî, Kaside-i Lücânî, Kaside-i Şikâyet-gûne, Kaside Sıfat-Nev-rûz ve Kaside-i Diğer'' başlıklarıyla yer almaktadır. İki tanesi de başlıksızdır. Başlıksız olanlardan bir tanesi Basra'nın fethine yazılmıştır. Dîvânda yer alan kasideler sırasıyla; 37, 43, 70, 54, 63, 32, 49, 82, ve 81 beyitten oluşur.

1.1.3. Mesneviler

Dîvânda 20 tane mesnevi yer almaktadır. Bu mesnevilerden ilki başlıksız olup diğerleri ‘’Kıt’a-ı Evvel’’ başlığıyla başlayıp ‘’Kıt’a-ı sabi’-i ‘Aşr’’ başlığıyla devam eden 17 tane mesnevidir. Şair, bu mesnevileri kıt’a olarak başlıklandırdıysa da bunlar kıt’a değil mesnevidir. Son iki mesnevi ise ‘’Cevâb-ı Emirî Der Hak-ı Sahib-i Dîvân’’ ve ‘’Der Hak-ı Emîrî’’ başlıklarıyla yer almaktadır. Bu son iki mesnevi, Mâlî’nin çağdaşı ve hemşehrisi olan Emîrî hakkındadır. Mâlî’nin yazdığı mesnevilerin toplam beyit sayısı 1009’dur. Mesnevilerin kaç beyitten oluştuğu aşağıdaki gibidir:

Mesnevî	Beyit Sayısı	Mesnevî	Beyit Sayısı	Toplam
1.	38	11.	29	57
2.	7	12.	9	16
3.	50	13.	26	76
4.	8	14.	59	67
5.	33	15.	24	57
6.	88	16.	191	279
7.	26	17.	109	135
8.	29	18.	49	78
9.	44	19.	117	161
10.	29	20.	44	73
Toplam	352		657	1009

1.1.4. Rubâiler

Dîvânda gazellerden sonra gelen tek ‘’muhammes’’ten sonra iki beyitten oluşan 2’si Farsça, toplam 21 tane nazım şekli yer alır. Bunlar redif harflerine göre her hangi bir sıra gözetilmeden divanda karışık kaydedilmiştir. Yaptığımız çalışmalar sonucu bunların 15 tanesinin ‘’rubâî’’ olduğunu, geriye kalan 6 tanesinin ise ‘’nazm’’ olduğunu tespit ettik. Rubâîler, rubâî kalıpları ile yazılmıştır. Nazmlar da aruzun değişik kalıplarıyla kaleme alınmıştır. Bunun için vezin tablosuna bakabilirsiniz.

1.1.5. Nazmlar

Dîvânda rubâîlerin arasında tespit ettiğimiz 6 tane ‘’nazm’’ vardır. Bunlardan 2 tanesi Farsça kaleme alınmıştır. Rubâîlerin içinde kaydedildiği için rubâîlerle karışma ihtimali vardır. Bu ihtimali düşünerek rubailerin, başına ‘’[RUBÂÎ]’’ ve nazmların da başına [NAZM] yazarak gösterdik.

1.1.6. Terkib-i Bend

Dîvânda sadece bir tane terkib-i bend yer alır. Kaside bölümünden sonra, gazel bölümünden önce kaydedilmiştir. Aruzun ‘*’Feilâtün / Feilâtün/ Feilâtün / Feilün’’*kalıbıyla kaleme alınmıştır.

1.1.7. Muhammes

Mâlî Dîvânı’nda sadece bir muhammes vardır. Dîvânda gazellerden hemen sonra kaydedilmiştir. Bu muhammes 5 bendden oluşturulmuş bir ‘’Muhammes-i müzdevic’’tir. ‘*’Feilâtün / Feilâtün/ Feilâtün / Feilün’’* kalıbıyla yazılmıştır.

1.1.8. Tarih

Dîvânda sadece bir tane tarih yer almaktadır. Dîvânın sonunda yer alan bu yegâne tarih, dîvân katibi İbrahim Efendi’nin ölümüne düşürülmüştür. Hicri 1078 yılını gösterir.

1.1.9. Müfredler

Dîvânda rubâîlerden sonra ''ferd'' veya ''müfred'' olarak adlandırılan 4 tane beyit vardır. Bu beyitler, hem vezin hem de kafiye bakımından birbirinden farklılık gösterir.

1.2. Vezin

Divandaki şiirler aruzun değişik kalıplarıyla yazılmıştır. Ayrıca şiirlerde birçok aruz hatası vardır. Bunlar eksik veya fazla hece ve zihaf hatalarıdır. "î", "û", ve "â" uzun ünlülerinin kısa okunması gerekmesi yanında ünsüzle biten birçok hecede de zihaf yapmak gerekmektedir. Bazen de Türkçe kelimelerde "medd" yapılmasına yönelik aruz hataları görülmektedir.

Divanda yer alan manzumelerin vezinlerini aşağıdaki tablodan toplu olarak inceleyebiliriz. Bu tablodan divandaki şiirlerde hangi aruz kalıplarının kullanıldığını görebilmekteyiz.

VEZİN	Gazel	Kaside	Mesnevi	Mhm.	Tb.	Rubai	Nazm	Tarih	Müfred	Toplam
Fā'ilātünFā'ilātünFā'ilātünFā'ilün	24						2			26
Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün	15	1		1	1					18
Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün	13	3					1	1		18
Mef'ūlü Mefā'īlü Mefā'īlü Fe'ūlün	14	1								15
Mefûlü Fâilâtü Mefâîlü Fâilün	21	1					1			23
Mefā'ilün Feilatün Mefâilün Feilün	12	2					1			15
Feilâtün Mefâilün Feilün	6	1	18						2	27
Müfteilün Fā'ilün Müfteilün Fā'ilün	1									1
Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün	1						1			2
Müfteilün Müfteilün Fâilün	1									1
Müfteilün Mefâilün Müfteilün Mefâilün	1									1
Mefûlü Mefâilün Feûlün			2						1	3
Mefûlü Mefâilün Mefâîlün Fa´						15				15
Mefûlü Mefâilün Mefûlün Fa´									1	1
TOPLAM	109	9	20	1	1	15	6	1	4	166

1.3. Kafiye ve Redif

Divanda sadece gazeller kafiye harflerine göre alfabetik olarak tertiplenmiştir. Diğer nazım şekilleri karışık olarak yer almaktadır. Aşağıdaki tabloda bu tertibe uygun 109 gazel, 8 kaside, 1 kıt'a-ı kebire, 1 tarih ve 15 rubâi, 6 nazm toplamda 140 şiirin kafiye harflerinin dağılımı verilmiştir:

Nazım Şekilleri	**Gazel Kaside**	**Rubai Tarih**
ا	7	3
ب	2	
ت	4	
ث	2	
ج	-	
ح	2	
خ	2	
د	-	2
ذ	1	
ر	23	4
ز	6	
س	1	
ش	3	
ص	2	

Nazım Şekilleri	**Gazel Kaside**	**Rubai Tarih**
ض	2	
ط	2	
ظ	2	
ع	2	
غ	2	
ف	2	
ق	6	
ك	4	2
ل	6	
م	8	6
ن	7	3
و	2	
ه	12	
ى	6	2

Tabloda da görüldüğü gibi her harften en az bir tane şiir vardır.Sadece cim(ج) ile ilgili yazılan şiir yoktur. En çok ra "ر" (27), ze "ز" (20), nun "ن" (10) mim ''م '' (14), he ''ه '' (12) harfleriyle biten şiirler yazılmıştır.

Şiirlerde kullanılan kafiye ve rediflerle ilgili ayrıntılı bilgiler aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Aşağıdaki tabloda sadece eklerle yapılan redifler ve aynı ekle yapılan redif sayıları görülmektedir:

REDİF	ADET
-ler	1
-dır	5
-üz	1
-üñ	1
-üñdir	1
-mışım	1
-im	1

REDİF	ADET
-ım	2
-imdir	1
-ı (-i)	3
-dan	1
-dürür	1
-dendir	1

Bir kelimeyle yapılan redifler ve aynı kelimeyle kaç kez redif yapıldığı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

REDİF	ADET	REDİF	ADET	REDİF	ADET
ṣahbâ	1	hey	1	ancaḳ	1
âşinâ	1	mübareki	1	gerek	2
tâb	1	itdüñ	2	karanfil	1
ıṣlâḥ	1	oldım	2	ḥaṣıl	1
ḳadeḥ	1	olsun	1	sünbül	1
telḫ	1	cânâ	1	ten	1
sürḫ	1	döndürür	1	cezîre	1
yeridir	1	gözler	1	gele	1
ditredir	1	tasaddur	1	benefşe	1
bulunur	1	eylemez	1	başına	1
lâle	1	nergis	1	eyler	1
İder	1	ateş	1		
vire	1	olmış	1		
itdi	3	‘arż	1		

Birden fazla kelime ile yapılan redifler ve aynı kelimelerle kaç defa redif yapıldığı aşağıdaki tabloda görülmektedir:

REDİF	ADET
olmaz âşinâ	1
eyler ittiḫâẕ	1
İder geçer	1
olur ḫâmûş	1
taraf taraf	1
ider ancaḳ	1
olasın ey gerdûn	1
geldi ḫaṭıra	2
gerek çıḳa	1
nemî şeved	1
mî konem	1

Bir ek ve bir veya daha fazla kelime ile yapılan redifler ve bunların kaç defa redif olarak kullanıldığı aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:

REDİF	**ADET**	**REDİF**	**ADET**
-a istiġnā	1	-ıma bâ‘iṡ	1
-dır bu	1	-yı ḥavâdîṡ	1
-ı süḫan	1	-ı ma‘nâdur	1
-dır baña	1	-uñ ne belâdur	1
-ı muḥabbet	1	-mı olur	1
-i dûst	1	-im sulṭânum	2
-ı behişt	1	-ı dîn	1
-ı mest	1	-dan ġaraż	1
-ı ḥasretdür	1	-umuz vardur	1
-ı muḥabbetdür	1	-i nâz	2
-ım henüz	1	-i añlar añlamaz	1
-den eylemez teşḫîṣ	1	-den ḫalâṣ	1
-ı żabṭ	1	-dan ḥaẓ	1
-ı telaffuẓ	1	-ı men‘	1
-dan fâriġ	1	-yı ber-taraf	1
-ı ‘aşḳ	2	-a sarılmak	1
-im yoḳ	1	-dür ḫaṭṭuñ	1
-a gel	1	-idür gel	1
-dir göñül	1	-dür süḫanum	1
-sın Muḥammed´üm	1	-uñ olmayum	1
-dır göñlüm	1	-dan gitdüm	1
-ı ḥüsn	1	-dır gelen	1
-yâ rû	1	-yı meyhâne	1

Redifin kullanılmadığı, ahengin sadece kafiyeyle sağlandığı şiirlerdeki kafiye sesleri ve kaç kez kullanıldıkları ise aşağıdaki tabloda verilmiştir.

KAFİYE	ADET	KAFİYE	ADET
-â	4	-er	2
-âb	1	-ât	1
-ân	2	-âne	1
-â‘	1	-âġ	1

2. DİVAN'IN MUHTEVASINDA DİKKAT ÇEKEN ÖZELLİKLER

2.1. Dinî ve Tasavvufî Unsurlar

2.1.1. Dinî Unsurlar

Bilindiği gibi, Divan edebiyatı Kur'ân-ı Kerim, Hadis-i Şerif, Peygamberimizin hayatı ve mucizeleri, diğer peygamberlerin kıssaları, evliya menkıbeleri, ahiret düşüncesi ve yerli malzemeye dayanır.(İz, 1967). Mâlî Dîvân'ında da bu kaynaklar önemli bir yer işgal eder.

Divanda yer alan bu kaynaklarla ilgili unsurlar tespit edilebildiği kadarıyla aşağıda verilmiştir.

2.1.1.1. Allah

Şâirin divanında tevḥîd ve münâcât yoktur. Bu bakımdan müstakil olarak Allah'ı konu alan bir manzumeye rastlanılmaz. Allah mefhumu, çeşitli beyitler içinde, çok defa da bir vesileyle anılır:

Şükür:

Olmaduḳ Ḥaḳḳa ṣad hezâr sipâs
H̱ufte-i ẓıll-ı ẖayme-i iflâs **M.1/14**

Dua ve niyâz:

Dest-i niyâzı açma der-i vaṣl-ı yârda
Mesdûd-ı hecrdür yüri Mâlî H̱udâ vire **G.105/5**

Mükemmelliğin Allah´ın lutfu olduğu:

Luṭf-ı Ḥaḳ'dur bizi mükemmel iden
Cümlesinden şerîf-i efżal iden **M.1/23**

Allah´ın taḳdîri:

Çarḫ n´etsun Ḥaḳuñ her itdüġidür
Ẕü´l-celâlin muḳadder itdüġidür M.6/60

Bağışlama:

Her çend ki kesir-i kûşişi bendendür
Ammâ yine yârab ‘aṭâ sendendür R.5/1

İnayeti:

Baña bunca du‘â kifâyetdür
Ḥaḳ virür ise çok ‘inâyetdür M.11/29

Yaratıcılığı:

Ki neler ḫalḳ idermiş ol Mevlâ
O kerîm [u] o ḳâdir û dânâ M.14/33

Kudreti:

Yemîn it muṣḥafa tek muṣḥaf-ı ḥüsne yemîn itme
Cemâlüñ ḳadrini pest eyleme saña ziyândur bu K.3/60

Divanın daha pek çok yerinde Allah'tan bahsedilmiştir. Biz burada benzer durumlardan bazı örnekler verdik. Ayrıca bunların dışında, divanda Allah (c.c.), en çok şu isim ve sıfatlarla anlatılmıştır. "Allah, Tanrı, Rab, Rabbânî, Ẕü´l-celâl, Mevlā, Ḥaḳ, Ḫudā, , Ḫāliḳ, Rahman, Dāver, Kerîm, Ḳâdir, Settâr …vb.

2.1.1.2. Kitaplar

Dîvândaki üç beyitte, dört kitaptan sadece Kur'ân'dan söz edilmektedir. Bunlarda da Kur'ân kelimesi doğrudan telaffuz edilmeyip yerine ''Mushaf'' kelimesi kullanılmıştır.

Yemîn it **Muṣḥafa** tek muṣḥaf-ı ḥüsne yemîn itme
Cemâlüñ ḳadrini pest eyleme saña ziyândur bu **K.3/60**

Olmasa şeh-i ġamzeñ eẕil memleketinde
Küfr itmez idi **Muṣḥaf**-ı îmâna taṣaddur **G.37/3**

İki ruḫsâruñı Ḥaḳ **Muṣḥaf**-ı âyât itdi
Sende üstâd-ı ezel ṣan'atı ıs̱bât itdi **G.109/1**

2.1.1.3. Ayetler

Kuran´ın 61.suresi olan Saff suresinin 13. ayetinden bir iktibas yapılmıştır: "Ve kendisini sevdiğiniz bir başka nimet de vardır ki: O da Allah´tan bir zaferdir ve yakın bir fetihtir ve müminleri müjdele." (Yazır, 2011)

Çıḳdı bir mîr-edâ söyledi Mâlî târîḫ
Âyet-i **naṣrun min-Allâh** ile fetḥ eylediler**(1078)** **K.8/72**

Besmele de her hayrın başı olduğu için dîvânın giriş kısmında bahsedilmektedir:

Bismillahîdür derîce-ı fen
Bismillahîdür nuḫust-i süḫan **M.1/1**

Bismillahîyle iden âġâz
Kâr-ı endîşeye ider mi niyâz **M.1/2**

2.1.1.4. Hadisler

Dîvânda, sadece bir beyitte ''Az ve öz konuşun'' hadisine telmihte bulunmuştur. Ayrıca şâir, peygamber efendimiz için yazdığı kasidesinde, bir beyitte de ''hadis'' kelimesini kullanmıştır.

Beyân-ı şerḥ-i ḥadîs̱üñçün oldı gülzâra
Devât-ı kâtib-i şâh-ı bahâr her lâle **K.1/30**

Mâlî iderdi şerḥ-i ġam-ı ʻaşḳı biñ kitâb
Ammâ ḥadîs̱-i **ḳalle ve dell** geldi ḫâṭıra G.101/6

2.1.1.5. Melekler

Dîvânda dört melekten sadece Cebrâil´in ismi birkaç beyitte geçmektedir.

Çeşm-i siyehi kim ola meyḫâne-i ʻişve
Cibrîli ider mest o mestâne-i ʻişve G.98/1

Bir beyitte de kıyametin habercisi olan suru üflemekle görevli melek İsrafil´in ismi doğrudan söylenmemekle beraber, beyitte İsrafil´i çağrıştırdığını anlıyoruz.

Ṣadâ-yı ṣûr ile olmaz dem-i maḥşerde de bîdâr
Helâk-ı çeşm-i bî-raḥm-ı büt-i bî-dâddur göñlüm G.86/2

Ayrıca, "melek" kelimesi birçok yerde geçmiştir. Sevgilinin huyu, yüzü meleğe benzetilmiştir.

Dediler ey serîr-i efrûz-ı mülk ey **melek ḫaṣlet**
Ferâġat kıl bize Allâh içün bu cebr-i âzârı K.4/17

Teferrücgâh-ı bâġ-ı reşk-i cennet eylemişdür hep
Melâ'ik peykerân ḫûrî vü şân ecsâm-ı nûrânî K.5/17

2.1.1.6. Peygamberler

Mâlî, divanın birçok yerinde peygamberlerden kendilerine has özellikleriyle birlikte bahsetmiştir. Bu anlatımlar daha çok telmih yoluyla yapılmış hatırlatmalar şeklindedir.

Nûh

Şâir, Nûḥ tûfânına telmihte bulunuyor.

Ḫurûş-ı lücce-i ṭûfân-ı **Nûḥ** eylemedi
Cihâna anı ki bu çeşm-i ḫûn-nis̱âr itdi **G.106/2**

Süleymân

Hz. Süleyman, kendisiyle ilgili olan saltanat, mühr, yüzük gibi özelliklerle hatırlatılır.

Göreyüm anda şâh-ı devrânı
O şeh-i s̱ânî-yi **Süleymânı** **M.15/11**

Ser-firâz-ı mülûk-ı ʿâlem-gîr
Kim **Süleymân-**ı ʿaṣr-ı ḫâtem-gîr **M.16/59**

O mekîn-i serîr-i ʿÜs̱mânî
Ḥâfıẓ-ı ḫâtem-i **Süleymânî** **M.16/61**

Yûsuf

Dîvânda, Hz. Yûsuf´un yaşadığı Kenʿân ili ve güzelliğinden bahsedilir.

Olsa gör nice **Yûsuf-**ı raʿnâ
Satmaz idi metâʿ-ı ḥüsni baña **M.16/174**

Kesmek naẓarı revâ mı benden
Ey **Yûsuf-**ı mülk-i ḥüsn-i gül-ten **M.17/72**

ʿUyûn-ı ḥâl ile seyr eyle göz ol Yûsuf-ı ʿaṣrı
Ki tîġ-i ḥüsn ile ḫubân elinden aldı meydânı **K.5/51**

Bir âfet şeh-levend-i şûḫa ey Mâlî esîrüm ki
Satar ḥüsn-i bülend-i **Yûsuf-**ı **Kenʿân**´a istiġnâ **G.1/5**

'Îsâ

Nefesiyle hastaları iyileştirmesi, ölüleri diriltmesi mucizesi hatırlatılır:

Mihr-i felek-i fenn-i hüner taḫt-ı zerümdür
Mefḫar nefesüm mesned-i **'Îsâ** maḳarumdur K.2/1

Velî her mürde-i 'aşḳa dem-i **'Îsâ** gelür vuṣlat
Benüm ammâ ten-i fersûdeme rûḥ-ı revândur bu K.3/15

O mihr-i çarḫ-ı ḥüsn-i cân-güdâz-ı hûş-ı **'Îsâ**´nuñ
Dile kâr itdi ġâyet tâbiş-i nîrân-ı hicrânı K.5/43

Çıḳsa cânum ârzû-yı vaṣl ile gelse o şûḫ
Maḳdem-i **'Îsâ**´sı ḫâḳ olsam yine cân döndürür G.31/2

Hz. Muhammed

Mâlî, divanında Hazret-i Muhammed'i öven bir kaside ve ''Muhammed'im'' redifli bir gazel yazmıştır. Şair, bu iki şiirde Hz. Muhammed´in üstün niteliklerini ve peygambere olan duygularını dile getirir:

Nigâh-ı luṭfuñ ider yâ **Muḥammed-i 'Arabî**
Caḥîm-i gülşen û her aḫkerin birer lâle K.1/26

Ḫubân-ı 'aṣra şevket u şânsun **Muḥammed´üm**
Ser-tâ-ḳadem melâḥat u ânsun **Muḥammed´üm** G.85/1

2.1.1.7. Halifeler ve Sahabeler

Dîvânda, halifelerden bahseden herhangi bir kullanım tespit edemedik. Sahabelerden ise yalnızca, şairin İstanbul´a gitmesi sebebiyle, Eyyüp El Ensari´den bahsedilmektedir:

Cümleden şehr-i **Ḥażret-i Eyyûb**
Geldi cân û dile ʻaceb merġûb M.16/93

2.1.1.8. Diğer Dinî Unsurlar

Şair, şiirlerinde birçok dinî unsurdan ve olaydan bahsetmiştir. Bunlar diğer unsur ve olaylarla öylesine iç içedir ki bunları ayırıp burada tek tek göstermek ve anlatmak çok zordur. Burada sadece bazı örneklerlerle ışık tutmaya çalışacağız.

Maḥşer

Mahşer, divanda genellikle; haşre dek, sahn-ı haşr, meydan-ı haşr şeklinde yer almaktadır.

Gören **ḥaşre dek** unutmaz anı
Daẖı ḳalmaz muḥabbet-i vaṭanı M.5/32

H̱alḳı sen bu ḥüsn ile itseñ helâk-ı tîġ-i nâz
Kimse ġamzeñdan anı **maḥşer**de daʻvâ eylemez G.41/4

Cennet

Dîvânda, cennet ve behişt isimleriyle yer almaktadır. Bazen cehennem il birlikte aynı beyitte kullanılarak tezat yapılmıştır.

Ġamzesi ʻarṣa-yı ḥaşre olur âşûb-figen
Sidre-i **cennete** ʻarż-ı ḳad-ı bâlâ eyler G.33/3

Dem-i vaṣl eylemem **behişte** vefâ
Hecri görsem caḥîmden pervâ M.16/156

Mâlîyi sen de firâḳ âteşine yaḳ ebedî
Eġer itmezse caḥîm ehline îcâb-ı **behişt** G.11/5

‘Aceb mi mâye-i ṣahbâ-yı kevs̱er olsa meyi
Behişti geçdi ḳudûmuñla kûy-ı meyḫâne G.96/6

Cehennem

Cehennem, yakıcılığı ve ateşi münasebetiyle ele alınır.

Eġer ruḫṣat-ı deh âh-ı derûn sûz-ı **caḥîm** olsam
İderdüm münhedim bu ne ḳıbâb-ı çarḫ-ı gerdânı K.5/59

Dûzaḫ fürûġ-ı sûz-ı dilümden nümûnedür
Her dâġ-ı menba‘-ı şereri bir heyûnedür G.39/1

Görenler nice ki tâb-ı dilüm **dûzaḫ**dan etmez farḳ
Yine seyl-i sirişküm görse yemden eylemez teşḫîṣ G.50/3

Ka‘be

Dîvânda Beyt-i Ma‘mûr, Beyt´ül-Ḥârem diye yer almaktadır.

Nice günden olup sefîne süvâr
Beyt-i Ma‘mûr´a itmeġe imrâr M.5/10

Âdem göremez **ka‘be-i** maḳṣûd-ı murâdı
Tâ itmeyecek secde-i miḥrâb-ı muḥabbet G.8/3

Teşne-diller kim olur girdâr-ı cûy-ı la‘l-i yâr
Ka‘bede ḥüccâc gûyâ zemzem eyler ittiḫâẕ G.19/3

Ne deñlü gör göñül mecnûn-ı ‘aşḳ olmış ki cânânuñ

Ṭavâf-ı kûyını **Beyt´ül-Ḥarem**´den eylemez teşḫîṣ G.50/2

Varıcaḳ ol ḳuṭb-ı dehr-i ḥüsne benden de dilâ
Sür ṭavâf-ı **ka'be**-veş gîsû-yı 'anber-sâye rû G.94/4

Îmân

İçüp ḫûn-ı dil-i zârı idersün def'-i ḫamyâze
'Aceb bu ne müselmânlık işidür ne **îmân**dur bu K.3/33

Rüsûm-ı peyker-i pâkî deġüldür zülf-i ruḫsârı
Beyân etmiş Ḫudâ ḥüsnünde remz-i küfr [u] **îmânı** K.5/56

Ey 'ar'ar-ı sîmîn-ber v´ey tîr-i 'aşḳ-ı cân-güẕer
'Uşşâḳı öldürdüñ yeter inṣâf kıl **îmân**a gel G.74 /4

Cilve-gâh-ı dîv-i ceẕbüñden taṣavvuf sâḥası
Neylesün da'vâ-ger-i 'aşḳuñda yâ **îmân**-ı dîn R.11/2

Âhiret

El-vedâ' ey derîçe-i 'alîyâ
El-vedâ' ey mekân-ı **mâ-fîhâ** M.13/14

Bir eṭvâr eyledi bâb-ı teraḥḥumda o dârâ kim
Bu tedbîrinde oldı kevn-i **mâ-fîhâ** s̱enâ-kârı K.4/13

Fitne çeşmüñde emîrüm ki ḫumâr-ârâdur
Sebeb-i şûriş-i dünyâ-yı vü **mâ-fîhâ**dur G.21/1

Şehâdet, şehitlik

Ḳaṣr-ı ber-der-i yirim maḳtûl-ı tîġ-i ġamzeyüm
Reşk-i ḳatlum belki ervâḥ-ı **şehîdân** ditredür G.27/4

Kerbelâ

Dil-i ma'ṭûşa âb-ı vaṣl-ı dilber-i yaḫşidür ammâ
Ṣaḳınsun **Kerbelâ**-yı firḳatından ki yamândur bu K.3/50

Bunların dışında "tevhid, secde, zemzem, dua, din, günah, tevbe, zemzem, kevser, ḳażâ ve ḳader…" gibi dinî terimler de beyitlerde geçmektedir.

2.1.2. Tasavvufî Unsurlar

Mâlî´nin tasavvufla ilgilenip ilgilenmediği veya tasavvufî şiirler yazıp yazmadığı hakkında ne kendisi ne de kaynaklar bilgi vermektedir. Mâlî Divanı'nda, tasavvufî anlayış ve tasavvuf düşüncesi pek belirgin değildir. Ancak, divanda tasavvufla ilgili olduğunu düşündüğümüz terim ve düşünceler de görmekteyiz.

Gönlün Allah´ın evi sayılması:

Ḫudâ ma'lûm dergâhuñdur aḥvâl-ı dil-i Mâlî
Ki râh-ı ibtilâda n'eylemişdür çarḫ-ı dûn anı K.5/61

Divanda Tasavvufla İlgili Terimler
Meyhane, Dergâh, Âsıtân

Feyż-cûy-ı mürşid-i ġayr olma kim ġâfil beni
Eyledi **meyḫâne**de bir câm-ı mey irşâd hey G.107/6

Çok zamândur ḫâk-rûb-ı **âsitânuñ**dur senüñ
Dergehüñden etme şâha Mâlî-yi nâlânı men' G.59/5

Deġil 'uşşâḳ ancaḳ secdegâh-ı **âsitân**ında
Olur belki melâ'îk zümresi fersûde-pîşânî K.5/45

“Sâkī” kelimesi de “meyhane” gibi divandaki şiirlerde hem gerçek hem tasavvufî anlamda kullanılmış olabilir.

Mey ẖûn-ı dil-i **sâḳî** şaẖṣ-ı ġam-ı meclis ‘aşḳ
Ol meclise ârâyiş rindân-ı muḥabbetdür G.38/3

Devr-i câm itdükçe **sâḳî** sanki dest-i cûd
Destime Mâlî raḥîḳ-i cûy-ı me’vâdur gelen G.91/6

Tevbe-şikenlik etmemek nic´olur bu demde kim
Elde ḳadeḥle üstüñe **sâḳî**-i dil-sitân gele G.99/2

Tasavvufta “meyhane” kelimesi “tekke, dergah” anlamında, “saki” kelimesi “mürşid, anlamında, “şarab” ise “ilahî aşk” anlamındadır (Üstüner, 2007: 246-261).

Divandaki “şarab” kelimesi de tasavvufî anlamda düşünülebilir. ´´Şarâb´´ kelimesi divanda 11 beyitte geçmektedir. Biz bu beyitlerden iki tanesini örnek olarak vereceğiz.

Bezmüñde bâde kimseye bir neş’e virmedi
İtmiş **şarâb**-ı la‘lüñ o deñlü ki câmı mest G.12/2

Ġam-ı ‘aşḳuñla ‘âşıḳ ẕevḳ-i ġamdan eylemez teşẖîṣ
Şarâb-ı zehr-i hecrüñ câm-ı Cem´den eylemez teşẖîṣ G.50/1

İstiğna sahibi olmak, mutasavvıf kişilerin önemli bir özelliğidir. Divandaki bir gazel “istiğna” rediflidir. Gazelin sadece matla beytini buraya alacağız.

Düşerken ṭurre-i âşüfte-i cânâna istiġnâ
Niçün eyler ṣabâ zülf-i ‘abîr-efşâna istiġnâ G.1/1

2.2. Rindlik ve Zahidlik

Divan şiirinde rind; müsamahayı seven, hem dine hem dünya zevklerine sırt çevirmeyen kişiyi temsil eder. Zahid ise tavizsiz, tenkid eden, görünüşte dindar kişiyi

temsil eder (Şentürk, 1996: 9). Mâlî, divanında yer yer ‘’rind’’ ve ‘’zâhid’’den söz etmiştir.

Dilâ âşüftelikden **rind** isen ‘âr eyleme zîrâ
Ahâlî-i muḥabbet içre dâ’î râygândur bu K.3/36

Ben ol **rind**-i ḳalender-ṭarz-ı dîde seyr-nâküm kim
Katumda ẕerredür erbâb-ı ṣadruñ kîs-i dînârı K.4/50

Çemen yer yer der-âġûş eylemiş her gûşede gûyâ
Gürûh-ı meclis-i erbâb-ı câm u cem‘-i **rindânı** K.5/16

Bezm-i ehl-i ḥâli eyler gelse bir nâ-dân telḫ
Olmamak mümkün mi şehd-i ṣoḥbet-i **rindân** telḫ G.17/1

Vâ‘iẓâ pendi ḳo kim ḫâṣa-yı **rindân** zîrâ
Bir ṣurâḫî mey u bir dilber-i müstesnâdur G.21/4

Özüñ fehm etmemişsün bî-ḫabersün ‘aşḳdan **zâhid**
Gel imdi sîm-i ḳalbin sür ki seng-i imtiḥândur bu G.36/4

Mey ḫûn-ı dil-i sâḳî şaḫṣ-ı ġam-ı meclis ‘aşḳ
Ol meclise ârâyiş **rindân**-ı muḥabbetdür G.38/3

Degme ‘âşıḳ terk-i nâmûs etmez ancaḳ kimseden
Mâlî-yi **rind**-i melâmetdür ki pervâ eylemez G.41/7

Bir de bezm-i bâde olsa mest-i nâz olduḳda yâr
Mâlî bârî eylesem aḥvâlimi **rindâna** ‘arż G.52/5

Ve΄l-ḥâṣılı bu dâniş-i ḥâl-i muḥabbete

Bir rind-i bü-l-'uḳûl-ı hezârân-ı fen gerek G.73/5

Ṣal mecma'-ı zühhâdda kâküller key
Ġâret-zen-i ṣad ḫırmen-i îmân olsun R.16/2

2.3. Aşk

Aşk, Türk şiirinde en fazla işlenen evrensel konulardandır. Klasik edebiyatta mesnevilerin, bilhassa gazellerin başlıca teması aşktır. Bu edebiyatta aşk ilâhî ve mecâzî olmak üzere iki grupta ele alınmıştır. Bazı şairler eserlerinde hakikî aşkı (Nesimî gibi), bazıları mecâzî aşkı (Nedim gibi), bazıları da her iki aşkı (Fuzûlî gibi) bir arada işlemiştir (Pala, 2011: 38-39).

Mâlî, kendisinden önce yaşayan şairlerin ifade ettikleri duyguları, ruhuna ve zevkine göre işleyerek, onların yolunu takip etmiştir. Şiirlerinde işlediği konuların başında aşıkâne şiirler gelir. Mâlî, bu duyguları, ‘’aşık-maşuk-rakib’’ üçgeni içerisinde klasik kalıp ve teşbihlere yer vererek, dile getirmiştir. Mâlî, bu duyguları zevkine göre işlerken alışılmış şiir geleneğinin dışına çıkmamıştır. Mâlî´nin aşk anlayışı daha çok beşeri olup bunu bütün yönleriyle işlemiştir. Divandaki şiirlerde bu aşk anlayışı açıkça görülmektedir.

Klasik edebiyatta aşk, âşık ile maşûk arasında daha çok âşığı ilgilendiren durumdur. Bu edebiyatta aşk, basit ve çekici bir arzudan hastalık derecesine varan alışkanlık ve tutkulara kadar oradan da ilâhî aşka kadar her boyutta işlenmiştir. (Pala, 2011: 38-39).

Mâlî’nin şiirlerinde de bu şekilde bir aşk seyrini görmekteyiz. Şairin sevgiliyle olan ilişkilerini, sevgiliye olan duygularını aşağıda seçtiğimiz beyitlerde görelim.

Söz konusu aşk, Fuzûlî´de olduğu gibi, asla ilacı bulunmayan bir derddir. Bu derdin çaresi derdin kendisidir. Bu nedenle tabibin derdini iyileştirmesini istemez:

Derd me’nûs-ı dil üzre derd olur itme ṭabîb
Derdimi ıṣlâḥ ise ger vaż'-ı dermândan ġaraż G.53/3

Şair, mecâzî aşkın geçici olduğunu ama bunun farkına varamadığını söylüyor.

Heves-i z̲ülf-i yâra bağlanduḳ
Bu ṣafâ böyle bâḳîdir ṣanduḳ M.6/70

Sevdiğinin esiri olma arzusundadır.

Şimdi gör kim esîr-i yâr olayın
Olmadın vaṣl-ı ġam-güsâr olayın M.16/159

Şair, kendisinin aşkına sadık birisi olduğunu söyler.

Kim senüñ men muḥibb-i ṣâdıḳuñum
Bende-i mihr-bân u müşfiḳüñüm M.17/82

Bazen sevdiğinden şikâyet etmektedir.

Benüm de itdüğüm şerḥ-i şikâyet yâr elindendür
Ki zîrâ raḥmı yoḳ bir âfet-i nâ-mihr-bândur bu K.3/52

Şair, sevgiliye duyulan aşk, ne kadar üzüntü ve keder verse de bunun kendisine şifa olduğunu söyler:

Zehr-i ġam-ı ʻaşḳ-ı yâr câm-ı şifâdur baña
Girye-i hecri dem-i bezm-i ṣafâdur baña G.4/1

Sevgiliye olan arzusunu dile getirir ve sevdiğinin bade renkli dudağını kendisine sunduğunu söyler:

Yine naḳid-i cânumı dil ʻarż ider hemân
Baña ṣunınca yâr leb-i bâde-fâmı mest G.12/3

Şair, sevdiğinin rakibe bakış atmasını kıskanmadığını dile getirir.

Aġyâra zaḫm-ı tîr-i nigeh luṭf iderse yâr
Reşk itme dâd-ı Ḥaḳa ki ey dil naṣîbdir G.22/3

Sevgilinin salına salına yürümesinden çok etkilenir ve mübalağalı bir şekilde bunu dile getirir.

Mâliya yârüñ ẖırâmuñda ne ḥâletdür bu kim
Serde ʻaḳl [u]dilde ṣabr u cismde cân ditredür G.27/5

Sevdiğinin kavuşma ümitlerini boşa çıkarttığını anlatır.

Mâlî meni nevmîd-i viṣâl itdi çün ol yâr
Yâ ʻâşıḳ imiş söylene nâmuñ ne belâdur G.28/5

Bazen sevdiğine kızar ve onun yüzünden rakib ile arkadaş olduğunu, halka teşhir olduğunu, bunun da kendisini rezil etmediğini iddia eder.

Hem-dem-i âġyâr itdüñ beni teşhîr-i ʻâm
İbtidâ ẖᵛod ʻâşıḳ-ı maʻşûḳı rüsvâ eylemez G.41/5

Bazen de sevdiğinden ayrıldığını söyler.

ʻAḳl [u] ṣabr u fikrümi (hep) kendümden itdüm imtinâʻ
H̱âlî-yi aġyâr olup yâr ile itdüm el-vedâʻ G.58/1

Şair, sevdiğinin olmadığı bezme lanet okur ve onsuz meclisin zevksiz olduğunu söyler.

Yâr olmaduḳça bezmde laʻnet o ẕevḳe kim
Erbâb-ı ʻaşḳa sâġar-ı ẖâṭır-güşâ vire G.105/2

Bu beyitlerde, hayatta olabilecek bir aşık-sevgili-rakip ilişkisi anlatılmıştır. Klasik Edebiyatımızda yaygın olan bu ilişkiyi divandaki başka beyitlerde de görmek mümkündür.

2.4. Toplum ve Kültür

2.4.1. Kişiler

2.4.1.1. Hükümdar, Devlet Adamı ve Düşünürler

Mâlî, hükümdarlardan yaşadığı dönemin padişahı olan IV. Mehmed'ten bahseder.

Şâh-ı kişver-güşâ **Meḥemmed H̱ân**
Mâh-ı ṣadr-ı ʻalâ münîr-i zamân　　　　M.16/60

Divanda İslâm ve özellikle İran tarihinde tanınmış isimlere yer verildiğini görüyoruz.

Cem

Bugün sâḳî bize câm-ı ṣafâ-yı ṭurma devr eyle
Ki **Cemşîd**´e bilürsün ḳalmayan köhne cihândur bu　　　　K.3/2

Yine devr-i **Cem**-âsâ ʻâlem olsa ṭaʻnadan ʻârî
Ḳurulsa bezmler yer yer sürülse dem-be-dem ṣahbâ　　　　G.3/3

Gele ol şûẖ-ı **Cem**-ṭabʻ elde sâġar-ı bezim-iḥyâ
Ya olmaz mı ṣafâ-ender-ṣafâ-yı encümen ḥâṣıl　　　　G.77/4

Yoḳsa ḥicâb-ı bâde ẖarâb ehlin öldürür
Cem gibi dehre bir şeh-i aʻẓâm gerek çıḳa　　　　G.104/4

Nemrûd

Ṣanma **Nemrûd** bildi üslûbı
Ṣanma itdi bu âziş-.i ẖûbı　　　　M.45/23

İskender ve Dârâ

Reh-zen-i şâh-ı dil olma zülf içün ey çeşm-i yâr
Kim bilürsün olmadı ẓulmet **Sikender**´den ḫalâṣ G.51/2

Bilemez ḳıymetin **İskender**-i naẓm olmayacaḳ
Ki dür-i nâdir-i deryâ-yı bahâdur süḫanum G.83/3

Fetḥat-ı tîğini gûş eylese **Dârâ**-yı ʻAcem
Cism-i bed-ḫilḳati ḫavfından olur lerz-âver K.8/9

Niçün ehl-i ḫıred reşk-âver-i **Dârâ** olur bilsem
Gedâyı çün k´ider hem-ʻucb-ı şâh-ı muḥteşem ṣahbâ G.3/4

Eflatun

Var mı derd-i ʻaşḳa çâreñ dut ki etmişsün ṭabîb
Ḳalbde şerḥ-i kitâb-ı ʻilm-i **Eflâṭûn**´ı żabṭ G.54/3

Güstehem

Çıḳsa dîvâna saʻâdetle Sikender-ʻunvân
Girse meydâna olur **Güstehem**-i nîze-güẕer K.8/8

Ḳârûn

Telef mi dehre bezl-i gevher-i nâz eylesek
Ṭabîʻat gibi bir gencine-i **Ḳârûn**´umuz vardur G.36/5
ʻArż-ı istiğnâda ol ḫâk-i ḳanâʻim k´eylerüm
Zîr-i pâyumda nice gencîne-i **Ḳârûn**´ı żabṭ G.54/4

ʻAbdî-yi Âhenger

Oldum yeñiden muḥabbete sevdâ-ger
Yaʻnî ki esîr-i **ʻAbdî-yi Âhen-ger**

Çekdi nigehi niyâm-ı çeşminden tîr
Öldürdi beni ol âfet-i fitne-naẓar R.8

Âsaf

Daḫı düşmüş mi baḥr-ı devlete bir böyle dürr-i pâk
Ne şübhe ṭarz-ı **Âṣaf**'dur anuñ evżâ'-ı eṭvârı K.4/9

Ser-firâz-ı vüzerâ **Âṣaf**-ı Cemşîd-i şey'im
Yeke-tâz ṣaf-ı a'dâ-yı ḍalâlet-âver K.8/4

2.4.1.2. Tarihî ve Efsanevî Kişiler

Rüstem

Neẓẓâme Mâlî **Rüstem**-i ṭab'um bu naẓm ile
Fen 'arṣasında 'arża-yı şec'-i şebâb ider K.6/29
Nice tâb-ı ṭab'ı olmaz **Rüstem**-i naẓm ise de
Ṭarz-ı şûḫum reşk-i naẓm-ı 'Örfî-yi Şîrâz'dur G.20/7

Hallâc-ı Mansûr

Meydân-ı siyâset-kede-i 'aşḳda Mâlî
Gelmiş baña **Manṣûr** gibi dâra sarılmak G.67/5

Mânî, Behzâd

Dil-i pür-dâġ-ı **Mânî**-yi ġam
Ḳıldı bir levḥa-yı münaḳḳaş-ı 'aşḳ G.65/2

Ḳaṣd-ı taḳlîd-i rüsum-ı ḳâmetüñ itse düşer
Ḫâme-i naḳḳâş dest-i **Manî**-yi **Behzâd**´dan G.88/6

İdesin taṣvîr-i ḫâlî tâ-be-key îcâd hey

Şekle reng-i şîve bir ehl iseñ ey **Behzâd** hey G.107/1

2.4.1.3. Hikâye Kahramanları

Aşık ve maşûku temsil eden iki kahramanlı hikâyelerin bu kahramanları Klasik edebiyatta sıkça şairlerin dilindedir. Mâlî de şiirlerinde duygularını dile getirirken bu kahramanlardan sadece Leylâ ve Mecnûn'u anmıştır.

Leylâ ile Mecnûn

Dîvânda Leylâ ve Mecnûn'dan başka bahsedilen hikaye kahramanı tespit edemedik. Leylâ ve Mecnûn'un geçtiği beyitlerin çoğunda teşbih yapılmıştır.

Hevâ-yı ṭurre-i **Leylâ**-ṣıfatla ṭurfa sünbüller
Başın aldı çekildi dutdı **Ḳays**-âsâ beyâbânı K.5/7

Benüm ol ʿâşıḳ-ı ser-bâz-ı ṣaḥrâ-yı cünûniyyet
Ki şehr-i ʿaşḳumuñ **Ḳays** oldı bir ṭıfl-ı debistânı K.5/27

Nâfı ṣaḥrâlara ṣalan **Mecnûn**
Leylâ-yi zülf-i müşg-bûyuñdur G.25/2
Ḳays olsa bu vâdîde olmaz baña hem-pâye
Zîrâ ki o kim lehçe nâ-dân-ı muḥabbetdür G.38/6

Baña hem-ders olur ḳıyâs itme
Ḳays-veş âbla müşevveş-i ʿaşḳ G.65/3

Ḳays-ı şeydâ gibi ṣaḥrâları kılmış mesken
Tâ olaldan berü sevdâger-i gîsû sünbül G.79/3

Aġyâra metâʿ-ı vaṣluñ iḥsân itdüñ

Hecrüñle beni Ḳays-ı beyâbân itdüñ R.7/1

2.4.2. Kavimler

Mâlî Dîvânı'nda; Acem, Arap, Tatar ve Fireng kavimleri geçmektedir.

Acem

Fetḥat-ı tîġini gûş eylese Dârâ-yı 'Acem
Cism-i bed-ḫilḳati ḫavfından olur lerz-âver K.8/9

Arap

Nigâh-ı luṭfuñ ider yâ Muḥammed-i 'Arabî
Caḥîm-i gülşen û her aḫkerin birer lâle K.1/26

Tatâr

Câ-yı der-bend-i Hind û Mıṣr û Tatâr
Menba'-ı kâr-ı mecma'-ı tüccâr M.14/5

Fireng

Oldı bir esîr-i şûḫ-ı Fireng
Eyledi bir zamân anuñla dîreng M.6/7

2.4.3. Ülkeler, Şehirler

Divan edebiyatında, bazı ülke ve şehirler şiir içinde çeşitli vesilelerle anılmaktadır.

Yedi İklim

Baş eġmezken Cezâyir ḥalḳı şâh-ı heft iḳlîme
Amân-ḫ^{v}âh oldılar dergâhına yalvârı yalvârı K.4/6

Ken'ân

Bir kerem-kârı şâh-ı devrânı
Bir emîr-i naẓîr-i Ken'ânı M.16/102

Nice mîr-i naẓîr-i **Ken'ân** kim
Nice emlâk-ı ḥüsne sulṭân kim M.16/105

Uġra ol mâh-ı çarḫ-ı **Ken'âna**
O meni bend iden hicrana M.17/76

Çin

Metâ'-ı derd içün dil zülf-i yâre vardı eġleñdi
O tacirdür ki **Çin**´e 'azm idüp terk-i diyâr olmış G.49/5

Mısr, Hind

Câ-yı der-bend-i Hind û Mıṣr û Tatâr
Menba'-ı kâr-ı mecma'-ı tüccâr M.14/5

Rûm

Benüm ol 'andelîb-i naẓm-ı gülzâr-ı feṣâḥat kim
Yanumda lâldur **Rûm**´uñ ḳamû neẓẓâm-ı eş'ârı K.4/42

Dil ḫayâl-ı ḫadduñ itdi ṣoñra fikr-i kâkülüñ
Tâcir-i **Rûm**´ım metâ'-ı Şâm geldi ḫâṭıra G.100/4

Bağdat, Şâm

Bulur elbet seni dil-i nâ-şâd
'Âşıḳa dir uzak deġil **Baġdâd** M.17/109

Tuḫfe ḳalsun fırḳa-yı neẓẓâm-ı **Baġdâd**´a bu nâz
Mâlî-yi pâkîze eş'âr u ġarîb icâddan G.88/7

Dil ḫayâl-ı ḫadduñ itdi ṣoñra fikr-i kâkülüñ
Tâcir-i Rûm´um metâ'-ı **Şâm** geldi ḫâṭıra G.100/4

Cezâyir(Mezopotamya)

Baş eġmezken **Cezâyir** ḥalḳı şâh-ı heft iḳlîme
Amân-ḫᵛâh oldılar dergâhına yalvarı yalvarı K.4/6

Mâlî Dîvânı'ında da bu ülke ve şehirlerin dışında, şairin doğduğu yer, yaşamında gezdiği veya ikamet ettiği şehirler de geçmektedir:

Kerbela, Basra, Korna

Dil-i ma'ṭûşa âb-ı vaṣl-ı dilber-i yaḫşidir ammâ
Ṣaḳınsun **Kerbelâ**-yı firḳatından ki yamândur bu K.3/50

Oldı esb-i ẓafer u fetḥe sa'âdetle süvâr
Ülke-i **Baṣra**´ya tâ kim ḳademi itdi güẕer K.8/17

Himmetiyle yüriyüp mülk-i Cezâyir´den tâ
İtdiler vâṣıl olup **Ḳorna**´ya tedbîr-i ẓafer K.8/45

İstanbul, İzmir, Bursa

Ṭûf-yâb-ı 'aliyyedür seferüm
Ḫâk-ı **Ḳosṭanṭiniyye**´dür seferüm M.15/3

Ne **Sıtanbul** kim der-i ḥâcât
Şekl-i eşġâl-ı 'âleme mi'rât M.16/35

İrdük ol demde şehr-i **İzmir**´e
Evvel-i câ-yı rûşenâ-gîre M.14/1

İrişüp nefs-i şehr-i **Bursa**´ya
Sanki irdük ḥârîm-i me'vâya M.14/18

Diyarbakır(Amid), Muğla, Sakız Adası(Cezire-i Sakız)

Ser-efrâza gürûh-ı şâhdan şehir-i **Amid** kim
Dem-i geştinde pâ-bûsî ider serv-i ḫırâmânı K.5/32

Amid´de ġarîb u bî-kesüm sulṭânum
Ḫâk-i der-i derde meknesüm sulṭânum
Göster baña ḥâme-kân-ı germ-i ferahı
Kim s̱evb-i ġama mülebbesüm sulṭânum R.2

İrdi dil bir irem naẓîresine
Aḳdeniz´de **Sakız** ceziresine M.5/1

Şehr-i **Muġla** diyâr-ı Menteşe´dür
Pür ḥamâḳatla başdan başadur M.8/4

2.4.4. Nehirler, Denizler

Deniz olarak sadece Akdeniz ismi geçiyor. Nehir olarak da bütün araştırmamıza rağmen ismini bulamadığımız bir nehir ismi geçmektedir.

İrdi dil bir irem naẓîresine
Aḳdeniz´de Sakız ceziresine M.5/1

Bir şeb-i eşref-i ezmânda şeb-ḫûn itdi
Zikke (?) şaṭṭından ide tâ ki sa'âdetle güẕer K.8/55

2.4.5. Sosyal Hayat

2.4.5.1. Giyim-Kuşam

Şairin yaşadığı döneme ait giysiler ve giysilerin özellikleriyle ilgili ipucu olabilecek ifadeler de divanda yer almaktadır. Genelde libâs olarak söz edilir. Libâs kelimesi bazen de soyut bir kavramla birlikte kullanılarak terkib yapılmıştır.

Her biri bir **libâs**-ı ṭurfe ile
Geldi birer birer niyâz-ı tuḫfe ile M.6/34

Hep ḳabîḥü'l-**libâs** ikrah nâs
Ḥâşılı görmedüm bir eşbeh nâs M.8/6

Şehr-i envâ'-ı ṭarz ile zîbâ
Şehrisi ḫoş **libâs** ile ra'nâ M.16/9

Serîr-i vaṣlına ger ne **ḳabâyı** zer-i bâr itsen
Temennâ-yı leb-i 'âşıḳ ulaşmaz yine bir terdir G.32/4
Ger olmasa dil-i 'âşıḳda mu'teber âteş
Libâs-ı 'aşḳ ile olmazdı ser-be-ser âteş G.47/1

Dem-i niyâzda ol dil-sitân olur ḫâmûş
Libâs-ı nâza girüp bir zamân olur ḫâmûş G.48/1

Girmiş **libâs**-ı tâzeye dilber mübârekî
Dünyâ disün o şâha ser-â-ser mübârekî G.108/1

2.4.5.2. Yiyecek-içecek

İçeceklerden özellikle sarhoş eden içkiden, şaraptan aşkla ilgi kurularak bahsedilmiştir. Yiyeceklerden ise; ekmek(nân), bal(şehd), kuzu kebabı (biryân) divanda yer almaktadır.

Cümle der-cûy-ı kân-ı feyżidür
Sâ'il-i **nân**-ı h̲ân-ı feyżidür M.1/17

Kâm-ı dile telh̲ olur **şerbet**-i **şehd**-i sürûr
Derd ile perverdeyüm ġuṣṣa ġıdâdır baña G.4/2

Tîġ-i cevr ile dilüm ṣad pâre idüp ol perî
Âteş-i ḥasretde sîh̲-i ġamla **biryân** döndürür G.31/3

Mey-i memlû-yı ḥabâbından idüp çeşm-i hezâr
Ser-be-ser oldı naẓar ol büt-i ṭannâza ḳadeḥ G.16/2

Birbirine dâ'îmâ 'arż-ı ṣafâ-yı renk ider
'Âriż-ı gül-gûn-ı sürh̲ elde **şarâb**-ı nâb sürh̲ G.18/2

Sen dah̲ı **duh̲ter-i rez**-i al bir kenara çıḳ
Mâlî çıḳınca bâġa güzeller ṭaraf ṭaraf G.62/5

2.4.5.3. Eşya

Divanda, birçok eşyanın da adı geçmektedir. Kayık, ayna, perde, tarak, kadeh, keman, divit gibi eşyalar söz konusu edilmiştir. Bunların birçoğu benzetme amaçlıdır.

Sebeb ibḳâsına mellâḥî-yi ġamdur yoḳsa
Ḳulzüm-i 'aşḳda dil **zevraḳ**-ı nâ-peydâdur G.21/7

Göñül **âyîne-i** ṣûret-nümâ-yı h̲âl-i yâr olmış
'Ubûdiyyet-i ṣâḥib resm-i dilde i'tibâr olmış G.49/1

Âfet-i cândur mücerred ṣanma tîġ-i ġamzesin
Çâk-sâz-ı **perde-i** h̲alvet-serây-ı râzdur G.20/3

Ṭurmaz öñümde leşker-i a‘dâ-yı bed-**kemân**
Feyż-i ‘alî-yi ‘aşḳla Mâlî mü’eyyedüm G.81/5

Biñ nâle-i dil fâş ola her mûy-gehüñden
Ḥaḳ saḳlasun alursa ele **şâne-i** ‘işve G.98/4

Mey-i nükhetle ser-mest eyleyüb ezhârı nergisler
Müzeyyen ḳıldı **zerrîn câm** ile bezm-i gülistânı K.5/6

Dutalum **câmı** almış dest΄ne nergis
Müşâbih mi o çeşm-i meste nergis G.46/1

Bu bezm-i ḫüzn-âbâddur yanmaz **çerâğı** ṣubḥa dek
N’eyler ‘aceb bâd-ı ecel şem‘-i ḥayâtum söndürür R.8/2

Ṣoñra geldi feraḥla nergisler
Elde **zerrîn ḳadeḥ**le nergisler M.6/48
Beyân-ı şerḥ-i ḥadîs̱üñçün oldı gülzâra
Devât-ı kâtib-i şâh-ı bahâr her lâle K.1/30

2.4.5.4. Tıp-hastalık

Hastalıklarla ilgili birçok kelime ve kavramın şiirlerde kullanıldığını görmekteyiz.

Yoḳdur **ṭabîb** sende **‘ilâc** ol **marîże** kim
Ola saḳîm-i ḥasret-i cânân bu΄l-hevâ G.2/3

Derd me’nûs-ı dil üzre **derd** olur itme **ṭabîb**
Derdümi ıṣlâḥ ise ger vaż‘-ı **dermân**dan ġaraż G.3/3

Var mı **derd**-i ‘aşḳa çâreñ dut ki etmişsün **ṭabîb**

Ḳalbde şerḥ-i kitâb-ı ʻilm-i Eflâṭûnı żabṭ G.54/3

Ayırmam hem-nişîn-i ḫâṭırum bir dem derûnumdan
Ben ehl-i **derd**üm itmem sûd-ı maʻcûn-ı **devâ**dan ḥaẓ G.56/2

2.4.5.5. Bayram

Dîvân Edebiyatında, sevgiliye kavuşma bayram olarak nitelendirilir. Mâlî de bunu şiirlerinde yer yer başka duygularla da dile getirmiştir.

Herkes oldı şâd-kâm-ı **ʻiyd**-i vaṣl ammâ ki ben
Kûşe-i firḳatde zâr-ı kâr-ı nâ-kâmum henüz G.43/3

Duyup teferrucuñı cümle ḫalḳ-ı seyrüñ içün
Mis̱âl-ı mevsim-i **ʻiyd** oldı kârdan fâriġ G.61/4

ʻİyd oldı çıḳdı gülşene dilber ṭaraf ṭaraf
Oldı bahâr ṣaḥn-ı münevver ṭaraf ṭaraf G.62/1
ʻİyd-i viṣâl olur mı ki erbâb-ı ġam benüm
Teşrif-i **ʻiyd**üme diye yer yer mübârekî G.108/4

2.4.5.6. Alışveriş-Ticaret

Genellikle ticaretten söz edilmiştir. Ayrıca birkaç yerde soyut kavramlarla birlikte pazardan da bahsedilir.

Cây-ı der-bend-i Hind û Mıṣr û Tatâr
Menbaʻ-ı kâr-ı mecmaʻ-ı **tüccâr** M.14/5

Dil ne bulmış ġamda bilmem naḳd-ı ʻayşın ṣarf idüp
ʻAşḳ **bâzâr**ında kâlâ-yı ġam eyler ittiḫâẕ G.19/4

Dil ḫayâl-ı ḫadduñ itdi ṣoñra fikr-i kâkülüñ
Tâcir-i Rûm´um **metâ**‘-ı Şâm geldi ḫâṭıra G.100/4

2.4.5.7. Meslekler

Dîvânda meslek olarak tüccar, avcılık(sayyad), dalgıç(gavvas) ve bahçıvan(bağbân) yer almaktadır.

Ekẟer-i ḫalḳı mün‘im û **tâcir**
‘İlm-i kesb-i ticârete mâhir M.14/6

Bâġ-bân-ı çemen-i re’fet-i âb-ı ruḫ-dâd
Sâye-endâz-ı ġarîbân u re‘âya-perver G.8/2

Ġavvaṣ-ı yem-i mihr-i tabân oldı bu deñlü
Dil bulmadı bir gevher-i pâkîze ter ıṣlâḥ G.15/4

Mürġ-ı dil bî-bâk tîr-i ġamze meyl-i zülf ider
Bir şikâr-ı ṭurfadır etmez ḥaẕer **ṣayyâd**dan G.88/5
Bes ki murġân-ı dile dâm-ı belâ-güster olup
Dâne-i ‘aşḳ ile **ṣayyâd** olasın ey gerdûn G.93/2

Ben o **ṣayyâd**uñ esîr-i dâmıyum ki tâ ebed
Bilmez ol dâm içre ṣayd-ı pâ-be-ḳayd âzâd hey G.107/3

2.4.5.8. Misafir

Misafirlik kavramı, divanda birkaç beyitte geçmektedir.

Kim o cevvâdda olup **mihmân**
İtdüġi bize luṭf ile iḥsân M.14/11

Mihmângâh-ı şehr-i Bursa´dan

O mekân-ı ṣaf-ı eḥibbâdan M.16/2

Oldı dil bâġçe-i ḥüsn-i melâḥatda **mihmân**
Ârzû-mend-i tufâḥ-ı tuḥaf-ı ġabġab-ı dûst G.10/4

2.4.5.9. Asker

Leşkerin itdi ol es̱nâda mükemmel âlât
Görilüb cümle-i esbâb-ı mühimmât-ı sefer K.8/16

Tâ ki gûş eyleyecek ḳal‘aya pür oldığını
‘**Asker**-i tîġ-be-destân-ı sa‘âdet rehber K.8/71

Ṭurmaz öñümde **leşker**-i a‘dâ-yı bed-kemân
Feyż-i ‘alî-yi ‘aşḳla Mâlî mü’eyyedüm G.81/5

2.5. İnsan

Divan şairlerinde olduğu gibi Mâlî Dîvânı’nda da insan unsuru, daha çok âşık, sevgili ve rakip üçlüsü üzerine kurulmuştur. Burada bütün Divan şiirinde olduğu gibi Mâlî Divanı’nda da ayrıntılarıyla anlatılan “sevgili” ve onun özelliklerini göreceğiz.

2.5.1. Sevgili

Divanda sevgili; “dildâr, dilber, dil-ârâ , dil-rübâ , dil-firîb, şûh, meh-likâ, sanem, perî, hurşid…..gibi isim ve sıfatlarla anlatılmıştır Sevgilinin her bir uzvu ayrı bir güzelliğe sahip olduğundan bunlar şair tarafından ayrı ayrı övülerek anlatılmıştır. Biz de bunları beyitlerden örnekler seçerek tek tek ele aldık.

2.5.1.1. Saç

Divan şiirinde; zülf, kâkül, perçem, gîsû, mû gibi isimlerle geçen sevgilinin saçı; şekli, kokusu, rengi dolayısıyla pek çok teşbih ve mecaza konu olmuştur. Sevgilinin saçı perişan yani dağınık ve düzensizdir. Aşığın aklını başından alır. Hatta uzunluğu sebebiyle kendisine esir eder. Kokusu misk ve amberden daha yoğun ve etkilidir. Rüzgar, bu kokuyu aşığa ulaştırır.

Sevgilinin saçı, daima siyahtır. Şekil yönünden; rişte, zincir, mâr, lam harfi, halka, hat, sümbül…vs bezetilir. Koku yönünden de misk, amber, nafe, yasemin, abir…vs benzetilir.Renk yönünden ise gece, leyl, leylâ, şeb, şebistân, benefşe, hindû, habeş….vs benzetilir (Pala, 2011: 384-385). Mâlî Dîvânı´nda da bunların birçok örneğini görmekteyiz. Burda, bu özellikleri anlatan birkaç beyit örnek vereceğiz.

Nice demdir ki pâ-der-bend-i zencîr eyledi **zülfüñ**
Dil-i ser-germ-i ‘aşḳ-ı bî-şekîb-i hûş u sâmânı K.5/40

Rüsûm-ı peyker-i pâkî deġildür **zülf**-i ruḫsârı
Beyân etmiş Ḫudâ ḥüsnünde remz-i küfr [u] îmânı K.5/56

Düşerken ṭurre-i âşüfte-i cânâna istiġnâ
Niçün eyler ṣabâ **zülf**-i ‘abîr-efşâna istiġnâ G.1/1

Ḳurtulmaz ol göñül ki düşe dâm-ı **zülfüñe**
Kâfir de olmasun güzelüm aña mübtelâ G.2/4

Hem-rütbe-yâb-ı Yûsuf-ı Mıṣr diyen meġer
Dil-bend-i **mû**-sitânî-yi **zülf**-i ḥabîbdür G.22/5

Olmadım ‘âlemde sevdâ-yı muḫâṭardan ḫalâṣ
Bu hevâ-yı **kâkül**-i pür-pîç-i dilberden ḫalâṣ G.51/1

Çok oldı gelmeyeli buy-ı **zülf**-i yâr meġer

Meşâm-ı câna o luṭf-ı sabâ ider ancaḳ G.69/4

N´ola ḳıymet-şiken-i ʿıṭrat-ı **gîsû** olsun
Ki dimâğı feleġe gâliye-sâdur h̲aṭṭuñ G.72/3

Varıcaḳ ol ḳuṭb-ı dehr-i ḥüsne benden de dilâ
Sür ṭavâf-ı kaʿbe-veş **gîsû**-yı ʿanber-sâye rû G.94/4

Biñ nâle-i dil fâş ola her **mûy**-gehüñden
Ḥaḳ saḳlasun alursa ele şâne-i ʿişve G.98/4

2.5.1.2. Yüz

Genel olarak sevgilinin yüzü; parlaklığı, aydınlığı, güzelliği, ayva tüyleriyle tasavvur edilmektedir. Divan şiirinde, yüz ile şu unsurlar arasında ilgi kurulmaktadır: Ayna, bâğ, güneş, ay, gül, melek Mushaf, perî, Yûsuf. Mâlî Divanı'nda bu unsurlardan güneş, Yûsuf, peri ile yüz arasında kurulan ilgiye ilişkin örneklere rastlayamadık.

Sevgilinin yüzü ile ayna münasebeti, parlaklık ve bir şeyi aksettirmesi bakımındandır:

Göñül âyîne-i ṣûret-nümâ-yı h̲âl-i yâr olmış
ʿUbûdiyyet-i ṣâḥib resm-i dilde iʿtibâr olmış G.49/1

Bâġda çeşitli çiçeklerin bulunması ve bağın birçok güzelliği barındırması bakımından sevgilinin yüzü ile bâġ arasında ilgi kurulmaktadır:

Geç bârî hevâ-yı kâkülünden
Ol bâġ-ı ruh̲undaki gülünden M.20/42

Sevgilinin yüzü ile ay; ayın bir yerde durmaması, ayın geceyi aydınlatması gibi özelliklerle birbirleriyle ilişkilendirilir. Sevgilinin yüzünü göstermesi aşıkta bir iç aydınlığı meydana getirir.

O melek-lehçe mâh-rûlardan
O cefâ-pîşe pârs-ḥûlardan M.15/12

Renk münasebetine dayanan gül, yüz için kalıplaşmış bir benzetme unsurudur:

Gül gül olmış tâb-ı meyden çehre-i pür-tâb sürẖ
Ser-be-ser ol nergis-i âlûde-nâk-ı ẖᵛâb sürẖ G.18/1

Yüz, meleğe güzellik ve yücelik bakımından teşbih edilir:

Teferrücgâh-ı bâġ-ı reşk-i cennet eylemişdür hep
Melâ'ik peykerân ẖûrî vü şân ecsâm-ı nûrânî K.5/17

Aşkın ayete benzetilmesinden dolayı sevgilinin yüzü ile Mushaf bir arada kullanılmaktadır:

İki ruẖsâruñı Ḥaḳ muṣḥaf-ı âyât itdi
Sende üstâd-ı ezel ṣan'atı ıs̱bât itdi G.109/1

2.5.1.3. Yanak

Yanak, güzellik unsurlarından olan yüzün en belirgin yeridir. Yanakla ilgili teşbih unsurlarının geneli parlaklık, renk ve şekil esasına dayanır. Mâlî Divânı'ndaki bu teşbih unsurları gül, karanfil ve Mushaf'tır.

Yanağın gül ile ilgisi, renge ve gülün açma özelliğine dayanır. Bazı beyitlerde sevgilinin diğer güzellik unsurları da yanağın yanında kullanılır:

Böyle bir gül-ruẖ u sitem-pîşe

‘Ârî-yi vaṣf-ı fenn-i endişe M.9/28

Birbirine dâ’îmâ ‘arż-ı ṣafâ-yı renk ider
‘Ârıż-ı gül-gûn-ı sürḫ elde şarâb-ı nâb sürḫ G.18/2

Yanak ile Mushaf'ın ilgisi ise ayva tüylerinin âyete teşbih edilmesi sebebiyledir:

İki ruḫsâruñı Ḥaḳ muṣḥaf-ı âyât itdi
Sende üstâd-ı ezel ṣan‘atı ıs̠bât itdi G.109/1

Yanağın karanfile teşbihi renk ve şekil esasına bağlanmaktadır:

Ruḫsâruña olmasa enîs-i âl ḳaranfil
Olmazdı bu sîmâ ile ḫoş-ḥâl ḳaranfil G.75/1

2.5.1.4. Kaş

Sevgilinin güzellik unsurlarından biri de kaştır. Kaş ay, mihrab ve yaya benzetilmektedir. Mâlî Dîvânı’nda kaş ile ilgili herhangi bir kullanım tespit edemedik.

2.5.1.5. Göz

Göz, divan şiirinde önemli bir güzellik unsurudur. Mâlî Dîvânı’nda göz ile nergis, câdû, şehbâz, fitne unsurları arasında teşbih yoluyla ilgi kurulmuştur.

Nergis , mahmur, sarhoş, baygın gibi özelliklere sahip olduğu için sevgilinin gözü için benzetilen olarak kullanılmaktadır:

Dutalum câmı almış dest´ne nergis
Müşâbih mi o çeşm-i meste nergis G.46/1

Kaşlar, kanat şeklinde hayal edildiği için gözler de şahin kuşuna, yani şehbâza benzetilir:

Şikâristan-ı ye'siyyetdür ey Mâlî bu dehr-i dûn
Ki her dem bunda şehbâz-ı ecel naḫçîr-i cân gözler G.35/6

Yüzdeki ben fitneye benzetilerek büyülü göz ile birlikte zikredilir. Aynı zamanda gözün câdû şeklinde zikredilmesi de bu sebeptendir:

Gâh lerz-i tîr-i 'işve ider çeşm-i fitnesi
Geh esb-i nâza cünbiş-i ṭarf-ı rikâb ider K.6/10

Beni öldürdi ol câdû-yı mest-i bî-amân gözler
O câdû kim ne dâd añlar ne âh u ne figân gözler G.35/1

2.5.1.6. Gamze

Gamze, avlayan oka benzetilir ve aşığa kötülük eden kavramlarla ifade edilir. Gamze; kılıç, ok, hançer, cellâd gibi kavramlarla zikredilir.

Gamze, kılıca teşbih edildiği zaman yara ve kan unsurlarıyla birlikte zikredilir:

Bugün raḥm eyleyüb öldürmemişsün çünki 'uşşâḳı
Ya tîġ-i ġamze-i mest-i ḫarâbuñda ne ḳandır bu K.3/32

Tek tük beyitte geçen cellâd öldürücü niteliğiyle söz konusu edilmektedir:

Şehâ ser-gerd-i nâz it tâ ki ḳurbân-ı nigâh olsun
Perîziş-kâr-ı ḳatl-ı ġamze-i cellâddur göñlüm G.86/3

Bunlardan başka aşığın gönül huzurunu bozan ve karıştıran olarak fettân, fitne gibi sıfatlarla da kullanılmaktadır:

Bu demde çeşm-i fettânuñda ümmîd-i amân olmaz
Ki ḫûnî ġamze mest-i câm-ı nâz-ı ḫoş-güvâr olmış G.49/7

2.5.1.7. Kirpik

Sevgilinin güzellik unsurlarından olan kirpik, göz ve gamze ile birlikte ele alınır. Teşbih yönünden kılıç, ok vb. şekillerde düşünülür. Kirpiğin kılıca ve oka teşbihi, şekli bakımından olup öldürücü ve yaralayıcı olma esasına dayanır.

Birden şehîd-i tîġ-i nigâh it beni ki tâ
Muḥtâc-ı zaḫm-ı nâvek-i müjgânuñ olmayum G.84/3

Çeşm-i cellâduñ öñünde dil [u] cân âmâde
Tîr-i müjgânuña karşu hedef-i ḥâżır ten G.90/2

2.5.1.8. Ben

Yüzdeki güzellik unsurlarından olan ben, siyah rengi ve küçük şekli sebebiyle çeşitli teşbihlere konu olur. Saç, dudak, yanak gibi unsurlarla birlikte geçer.

'Ârıżuñ üzre değil ḫâl-ı siyeh ḳalmışdur
Ṭaraf-ı şem'de bir sûḫte ten pervâne G.96/2

Sevgilinin yüzündeki beni ile dâne arasındaki ilgi, sevgilinin saçının tuzağa benzetilmesi, tuzağın içine de dâne konulması sebebiyledir:

Mâ'îl oldum cân u dilden gerçi ḫâl-i zülfüñe
Dâneyi fikr itdüm ammâ dâm geldi ḫâṭıra G.100/3

2.5.1.9. Ayva Tüyleri (ḫaṭṭ)

Aşığın sevgilide bulduğu ve hayran olduğu güzelliklerden biri de yanağındaki ayva tüyleridir. Genellikle yüz, dudak gibi unsurlarla birlikte ele alınır. Mâlî Dîvânı'nda, tek tük beyitte geçen ayva tüyleri ile ilgili bir de ''ḫaṭṭuñ'' redifli bir gazel vardır.

Elinde kâse-i la'lın pür-mey-i sevdâ
H̱ayâl-ı ẖaṭ û ruẖuñla müdâm içer lâle K.1/17

Tîġ-i ruẖsâruña gûyâ ki niyâm olmışdur
Ḥaḳ budur kim yine ol tîġe sezâdur ẖaṭṭuñ G.72/2

2.5.1.10. Ağız

Dîvân şiirinde sevgilinin ağzı, genellikle küçüklük bakımından ele alınır. Teşbih bakımından goncaya, güle ve şekere benzetilir. Mâlî Dîvânı'nda, bu güzellik unsuru sınırlı sayıda beyitte geçmektedir.

Şuṭâr-ı tenden olır ġoncalar girîbân-çâk
Aġız açınca s̱enâna seḥer seḥer lâle K.1/32

Ḥalâvetden es̱erdür mîve-i la'lüñdeki yoḳsa
Meġer ey şâh-ı ẖûbân şâh-ı ḥüsnüñde dehândur bu K.3/23

2.5.1.11. Dudak

Sevgilinin dudağı beyitlerde kırmızı rengi ve aşığa can verme özellikleriyle birlikte zikredilir. Bu özellikler ortaya konulurken çeşitli teşbih unsurlarına yer verilir. bu unsurların başında ''la'l'' kelimesi gelmektedir. Dudak ile la'lin ilgisi renk ve kıymet esasına dayanır. Bir diğer unsur da goncadır. Dudak can verme bakımından da telmihen Hz. İsa'ya benzetilmektedir.

Ey ẖırâm-ı sebeb-i fitne-i âşûb-ı zamân
V´ey nigâhı feterât-efgen-i cumhûr-ı cihân
Ey **leb-i ġonca** gül-i nâdire berg-i bostan
V´ey ruẖ-ı verd-i ṣafâ-güster-i gülzâr-ı cinân
Bunca ḥüsni ki H̱udâ ẕâtuña ḳıldı iḥsân

İtdi iḳlîm-i cemâle seni ṣadr-ı h̲ûbân
Esb-i nâza demidür eylesek irh̲â-yı ʻinân
Ki bugün deşt-i melâḥatda senüñdür meydân Tb.1/1

Ṭaleb-i bezm-i viṣâl etmeden olmak yigdür
Mâlîyâ mest-i h̲ayâl-ı mey-i laʻl-ı leb-i dûst G.10/5

Mürde-i hecr iken oldı dil şifâ-yâb-ı lebüñ
İtdüġüñ iḥyâyı billâhî Mesîḥâ eylemez G.41/1

2.5.1.12. Diş

Dîvân şiirinde, güzellik unsurlarından biri de diştir. Çoğunlukla parlaklığı sebebiyle inciye teşbih edilir. Le'âl, gevher gibi kelimelerle kullanılır. Mâlî Dîvânı'nda bu güzellik unsuruna çok az yer verilmiştir.

Yer itdi dilde âmâl-ı fem-i tengîn û dendânuñ
Dil-i der-cûy-ı hecr [u] vaṣla h̲oş düşmüş o kândır bu K.3/22

2.5.1.13. Boy

Üzerinde en çok durulan güzellik unsurlarından biri de sevgilinin boyudur. Sevgilinin boyu, ince, uzun şekli ve salınarak yürüyüşü bakımından serviye teşbih edilir. Mâlî Dîvânı'nda, sevgilinin boyuyla ilgili "servi, sehî, ʻarʻar, sanavber, sidre" gibi benzetmeler yapılmıştır. Sevgilinin boyu uzundur. Bunun için çoğu kez ''bâlâ'' sıfatıyla birlikte kullanılır.

Ḳâmet-i ʻâlem-pesend-i serv-i bâġ-ı nâzdur
Cümle h̲ûbân içre cânânum büt-i mümtazdur G.20/1

Ġamzesi ʻarṣa-yı ḥaşre olur âşûb-figen
Sidre-i cennete ʻarż-ı ḳad-ı bâlâ eyler G.33/3

Gülzâra virdi müjde seyrüñ nesîm-i ṣubḥ
Bekler yoluñda **serv-i ṣanavber** ṭaraf ṭaraf G.62/2

Derd aña bend-i dâr-ı belâda muḳayyedüm
Ya'nî esîr-i dilber-i serv-i sehî-**ḳadüm** G.81/1

2.5.2. Âşık

Dîvânda, insan unsuru bakımından sevgiliden sonra, aşık söz konusu edilmektedir. Aşık beyitlerde ya doğrudan doğruya genel adıyla, ya da sevgili münasebetiyle kullanılan kelimelerle yer alır. Divanda âşık tipi; üftâde, âşık, bende, dîvâne,bülbül, pervâne, şeydâ, perîşân, göz yaşı döken, teşne-dil, belâ-keş, nâ-tüvân, dil-dâde gibi ifadelerle anılmıştır. Aşık üzerine tespit edebildiğimiz teşbih ve mecaz unsurları şunlardır:

Bülbül

Aşığın bülbüle teşbih edilmesi genellikle sevgilinin, gül ve goncaların bulunduğu gülşende hayal edilmesi sebebiyledir:

Güzer itdi yine o meskenden
Geşt-i **bülbül** gibi o gülşenden M.14/15

Pervâne

Pervâne ışık etrafında dolaşan, ışığa çarptığında da yanan bir böcektir. Bu nedenle sevgili şem'e, aşık da onun etrefında dönen pervaneye benzetilmektedir:

Şem'e bir kez eyler ancaḳ sûzişin pervâne 'arż
Eylerüm ben her dem ammâ yanduġum cânâne 'arż G.52/1

Aşık kavramının yanında, onun vücut uzuvlarının bir kısmından da bahsedilir. Bahsimize konu olanlar şunlardır:

2.5.2.1. Gönül

Âşık ile ilgili unsurların başında onun gönlü gelmektedir. Âşığın gönlü çoğu kez kırgındır, vazgeçilmez gıdası ise gamdır. Bazı beyitlerde de gönül ayrı bir şeymiş gibi ona seslenilir. Aşığın gönlü çeşitli unsurlara benzetilmektedir:

Aşığın gönlü için kullanılan teşbih unsurlarının başında ayna gelmektedir. Aynanın parlak ve cilalı olması, karşısındaki şeyi aksettirmesi sebebiyle gönül ile arasında ilgi kurulur:

Göñül âyîne-i ṣûret-nümâ-yı h̲âl-i yâr olmış
'Ubûdiyyet-i ṣâḥib resm-i dilde i'tibâr olmış G.49/1

Sevgilinin saçının içindeki ben tuzağa konulan daneye benzetilmiş. Kuşun tuzakla yakalanması sebebiyle aşığın gönlü de kuşa teşbih edilmiştir:

Mâ'îl oldum cân u dilden gerçi h̲âl-i zülfüñe
Dâneyi fikr itdüm ammâ dâm geldi h̲âṭıra G.100/3

Aşığın mest olup dolaştığı yerlerden biri de meyhanedir. Gönül bu beyitte meyhaneye teşbih edilmiştir:

Olsanda pây-ı h̲am-kedede h̲âk eġer yine
Mesned-güzâr-ı meclis-i meyh̲ânedür göñül G.78/3

Aşığın gönlü aşağıdaki beyitte de kayığa benzetilmiştir:

Sebeb ibḳâsına mellâḥî-yi ġamdur yoḳsa
Ḳulzüm-i 'aşḳda dil zevraḳ-ı nâ-peydâdur G.21/7

2.5.2.2. Ten

Âşığın teni, ya sevgilinin aşk ateşi ile veya ayrılık ateşiyle yanar. Bu nedenle aşığın teni yara bere içindedir. Genellikle yara, dâğ gibi kelimelerle birlikte kullanılır.

Ḳoyup firâḳuñla **dâġ**-ı der-i ciger lâle
Vücûdın eyledi ḫûnîn ser-be-ser lâle K.1/1

Hemîşe ḥasret-i vaṣluñla ey re'îs-i ḫâṣ
Gül âteş-efgen-i **ten dâġ**dur ciger lâle K.1/24

Âteş-i 'aşḳuñla ḳoy olsun **vücud**un **dâġ dâġ**
Tek hemân sen ol şehüm 'izzetle pâyân-ı ḥüsün G.89/2

Çeşm-i cellâduñ öñünde dil [u] cân âmâde
Tîr-i müjgânuña karşu hedef-i ḥâżır **ten** G.90/2

2.5.2.3. Can

Dîvânda aşık ile ilgili unsurlardan bir tanesi de candır. Aşık, sevgili için canını vermeye hazırdır.

Ḫaste-i çeşmine ḳurbân ola biñ **cân** yeridür
Hem-fiten besmelegâhıdur o ḳurbân yeridür G.26/1

Dûstum ḳâmet-i hem-vâruña ḳurbân olayın
Ḫilḳat-i şîve-i reftâruña ḳurbân olayın
Sebze-gûn bî-ceş-i destâruña ḳurbân olayın
'Anberîn kâkül-i pür-târuña ḳurbân olayın
Tîr-i müjgân-ı siyeh-kâruña ḳurbân olayın
Pür-cefâ nergis-i bîmâruña ḳurbân olayın
Ḫande-zâ la'l-ı şeker-bâruña ḳurbân olayın
Cân-fezâ mu'cize güftâruña ḳurbân olayın Tb.1/3

2.5.2.4. Gözyaşı

Gözyaşı sevgilinin en belirgin özelliğidir. Gözyaşı esasının su olması ve çokluğu nedeniyle sele benzetilir. Renk ve şekil yönünden de kana teşbih edilir.

Cihânı ġarḳa-yı şûr-âb ḥüzn eyler dem itseydüm
Nis̱âr-ı **eşk-i h̲ûn-âlûd**-i çeşm-i reşk-i ṭûfânı K.5/58

Görenler nice ki tâb-ı dilüm dûzah̲dan itmez farḳ
Yine **seyl-i sirişk**üm görse yemden eylemez teşh̲îṣ G.50/3

Giryeden her bir gözüm bir mah̲rec ṭûfân olur
Kimse yoḳdur ide **seyl**-i dîde-i pür-h̲ûnı żabṭ G.54/2

2.5.2.5. Sîne

Âşığın unsurlarından bir tanesi de sinedir. Sîne'nin can ve gönülle ilgisi vardır. Çünkü sîne acı ve ızdırap duyulan yerdir.

Dîvânda geçen bir beyitte, aşığın sinesi dövme ve dövünme esasına bağlı olarak defe teşbih edilmiştir:

Nâleler oldu muṭrib-i h̲oş-h̲ân
Sîne dest-i ġama def oldı hemân M.17/92

Birkaç beyitte sîne ile bâğ arasında ilişki kurulmuştur. Bu münasebette sîne bâğ, ateşi de renk bakımından güle teşbih edilmektedir:

Kimi yâr ile gülşen kimi künc-i ġamda seyr eyler
Feżâ-yı sîne-i pür-verd-i dâġ-ı bâġ-ı hicrânı K.5/19

Bazı beyitlerde de sîne, aşk okunun nişan yeri olarak geçmektedir:

Tîrine Mâlî sînesi dâ'îm nişân gerek

Ol kimse k´ola dîde-i ẖûbâna âşinâ G.2/5

Gelince tîri dutsam sînemi yine geçer cânâ
Siperler ḥâ'îl olmaz bir ẖadınuñ nâ-gehândur bu K.3/38

2.5.3. Rakip

Âşık, sevgili yolunda kendine engel teşkil edenleri "rakib" olarak nitelendirir. "Aġyar, 'adū, a'dā, düşman" gibi ifadelerle de anılan rakib, sürekli âşığın başına beladır. Âşık, rakibi, rakip de âşığı kıskanır. Rakib kötü niyetlidir. Buna rağmen sevgili rakibin samimiyetsiz iltifatlarına aldanır, âşığa yüz vermez.(Şentürk, 1995: 42) Divan edebiyatında genel olarak işlenen bu konu Mâlî Dîvânı'nda da işlenmiştir. Divanda rakibin şu vasıfları göze çarpmaktadır:

Düşman

Rakip, âşığın en büyük düşmanıdır:

Düşmene Mâlî yine tîġ-i belâdur kılmak
Nice k´aḥbâb-ı ġıdâ-baẖş-ı ṣafâdur ẖaṭṭuñ G.72/5

Kötü

Rakip kötü niyetlidir:

Bu ḥâlet-i pür-żaʻf ile aʻdâ-yı bed-efkâr
Ḳoyma ki ne derlerse desünler ki yerümdür K.2/20

2.6. Tabiat

2.6.1. Kozmik Âlem

Şiirlerde kozmik âlemle ilgili unsurlara çokça rastlanmaktadır. Bunları örnek beyitler üzerinde görelim.

2.6.1.1. Gökyüzü

Gökyüzü, beyitlerde ‘’felek, âsumân, gerdûn, çarh, sipihr, gök, fezâ, gibi kelimelerle yer almaktadır.

Felek bıraḳdı bizi bir ġarîb ‘âleme kim
Ne var lisânumuz añlar ne tercümân bulunur G.30/6

Fiġân-ı naġme-güdâz-ı sürûşum eylese gûş
Gürûh-ı mâ-h̲alaḳ-ı **âsumân** olur h̲âmûş G.48/3

Uşşâḳa cefâ itme olup ḥüsnüñe maġrûr
Kim ṣoñra ġurûr ehlini **gerdûn** ider ıṣlâh G.15/2

Cümle ‘âlem der-i nâ-sâzında oldı ber-murâd
Çarh̲a ben n´itdüm ki künc-i miḥnet ârâmım henüz G.43/2

Hep tâb-ı mihrdür beni bî-tâb-ı ṣabr iden
Cûd-ı **sipihr**den ne ki dil ictinâb ider K.6/5
Getür niḳâbuñı ruh̲sâr tâ-be-tâ **gök**den
Pür ola şevḳ-i ġadâruñla bah̲r û ber lâle K.1/22

Fežâ-yı ḳâfiye teng oldı tevsen-i ṭab‘a
Ḳo şeh-süvârî-yi naẓmı kıl ih̲tiṣâr-ı süh̲an K.7/47

2.6.1.2. Ay

Ay, parlaklığı, rengi ve yüksekliği yönünden çeşitli benzetmelere konu olur. Parlaklığı sebebiyle genellikle sevgilinin yüzü aya benzetilir.

Ṣaḳın taḳrîb-i efrâṭ-ı vedâd-ı dûn-meşrebden

K´ider tefrîṭe bâʿiṡ ḳadr-ı ḥüsn-i **mâh-rû**yânı K.5/38

O melek-lehçe **mâh-rû**lardan
O cefâ-pîşe pârs-ḥûlardan M.15/12

2.6.1.3. Güneş

Güneş; rengi, parlaklığı, şekli, sıcaklığı, yüksekliği, hareketi, ışıklarının her tarafa ulaşması vb. özellikler dolayısıyla ele alınmaktadır. Güneş de ay gibi sevgili için benzetme unsuru olarak kullanılır.

Ruḫ-ı **ḫurşîd**ini gördükde ḳalmaz ẕerrece cânım
Bu ṭâb-ı ḥüsn ile ẓâhir ḳıyametden nişândur bu K.3/8

Ḫırâmuñ seyrine açmış melekler çarḫdan revzen
Ġalaṭ fehm eyleyen dir ḳurṣ-ı **mihr**-i âsumândur bu K.3/20

Sifâl-ı pür-mey-i ezhâr-ı bâġuñ her birin gûyâ
İder sâḳî-yi gülşen reşk-i câm-ı **mihr**-i raḫşânı K.5/5

Çıḳardı **mihr** u mâhı gözden ol **ḫurşîd**-i meh-ẕerre
Bu şekliyle getürdi ʿâḳıbet inṣâfa devrânı K.5/50

Âfitâb-ı felek-i maʿdelet u dehr-ârâ
Ġonca-yı nâdire-i gülşen-i tedbîr u hüner G.8/3

Ḥüsnüñ yanında ẕerre değül ḫayl-ı meh-veşân
Kim **âfitâb**-ı tâb-feşânsın Muḥammed´üm G.85/4

2.6.1.4. Yıldızlar, Burçlar

Mâlî Dîvânı'nda yıldız sadece iki beyitte geçmektedir. Burçlarla ilgili herhangi bir kullanıma rastlamadık. Bu bölümde yıldızın ''encüm'' ve ''sitâre'' isimleriyle kullanıldığı iki beyti vereceğiz:

Reşk ider **encüm** encümenlerine
Mâh-ı ẖᵛod şûẖ-ı dil-şikenlerine M./87

Nâ-dâna her **sitâre**si bir çeşm-i luḥf olur
Fen ehline neẓẓârda bî-irtikâb ider K.6/3

2.6.1.5. Seyyâreler

Mâlî Dîvânı'nda, seyyârelerden sadece ay ve güneş kullanılmıştır. Diğer seyyâreler ile ilgili herhangi bir kullanım yoktur. Bilindiği gibi güneş, dördüncü katta bulunmaktadır. Hz. İsa'da göğe yükseltilince burada kalmıştır. Bu nedenle söz konusu edilmiştir. Güneş gibi ay da divanda çokça kullanılan gezegendir. Parlaklığı, yol gösterici olması, güneşten aldığı nurla geceyi aydınlatması bakımından kullanılmaktadır. Birçok beyitte ya sevgili yerine kullanılmış ya da sevgili ona teşbih edilmiştir.

O mihr-i çarẖ-ı ḥüsn-i cân-güdâz-ı hûş-ı 'Îsâ'nüñ
Dile kâr itdi ġâyet tâbiş-i nîrân-ı hicrânı K.5/43

Mihr-i felek-i fenn-i hüner taḥt-ı zerümdür
Mefẖar nefesim mesned-i 'Îsâ maḳarumdur G.2/1

Her ṣunulduḳça o meh-peyker-i ṭannâza ḳadeḥ
Fitneler itdürür ol nergis-i şeh-nâza ḳadeḥ Mhm.1/1

Gerçi bir şâh-ı ḥüsndür ammâ
Lîk bir mâhdur el irmez aña M.6/14

2.6.2. Zaman

Mâlî Dîvânı'nda zaman ile ilgili unsurlar çok fazla kullanılmıştır. Bu unsurlar rüzgâr, vakt, zamâne, devr, hengâm, eyyâm, gün, rûz, şeb, mevsim, fasl, ay, yıl, sâl gibi kelimelerle dile getirilmiştir. Zamanla ilgili bu unsurları biraz daha açalım.

2.6.2.1. Yıl

Zaman unsurlarından olan yıl, Mâlî Dîvânı'nda pek fazla ele alınmamıştır. Sadece birkaç beyitte geçmektedir:

Hem-reng-i ruḫ-ı yâr olamazsan ḳo ġurûrı
Biñ **yıl**da açılsın eğer ey âl ḳaranfil G.75/3

Sâllar vardur ki küfr-ı zülfüñe dil-besteyüm
Yâ ne ḥikmetdür yine pâ-bend-i İslâmüm henüz G.43/5

2.6.2.2. Ay

Dîvânda, aylardan sadece nisan ayı geçmektedir. O da nisan bulutu (ebr-i nîsân) dolayısıyla zikredilir.

Hevâ-yı i'tidâl-âmîz gün-i efrûz irüp oldı
Çemenler behre-endûz-ı nis̲âr-ı ebr-i nîsânı K.5/2

Açdı her ġonca-yı dem-bestelerüñ ḫâṭırını
Ḥaḳ bu kim ḳudret-i feyż-i reşeḥât-ı nîsân G.92/2

2.6.2.3. Mevsimler

Mâlî Dîvânı'nda, mevsimlerden ilkbahar, sonbahar ve kış kullanılmıştır. Yaz mevsimi ise hiçbir yerde söz konusu edilmemiştir.

İlkbahar

Dîvânda en çok zikredilen mevsimdir. Otuzdan fazla beyitte zikredilmektedir. Nev-bahâr, bahâr, fasl-ı bahâr, fasl-ı rebi‘, mevsim-i gülistân, fasl-ı gülşen, fasl-ı gülzâr gibi isimlerle kullanılmıştır. Bu mevsimde doğa canlanır her tarafta güller açar, bülbüller öter. Bütün bu güzelliklerin yanında zevk, eğlence ve ‘işret de önemli yer tutar.

Ḥâṣılı anda ‘âlem itdi göñül
Faṣl-ı gülşende nice kim bülbül M.16/20

Bahâr oldı gül açıldı ṣafâ-yı gülsitândur bu
Ṭurulmaz tekyegâh-ı ġamda bir ġayrı zamândur bu K.3/1

Nev-bahâr-ı cemâl rûyuñdur
Gülleri la‘l-i ṭurfa kûyuñdur G.25/1

Faṣl-ı rebî‘dir bize bezm-i çemen gerek
Ṣahbâ-yı nâb u sâḳî-yi sîmin-beden gerek G.73/1

Ṣaḥn-ı **bahârı** rûşen it gülzâra çıḳ seyrâna gel
Teşrîf-i mülk-i gülşen it ṭarf-ı çemânistâna gel G.74/1
Mevsim-i **tâze bahâr** irdi güzellendi cihân
Oldı meşşâṭager-i rûy-ı zemîn dest-i zamân G.92/1

Bend-i ġam dutmaz beni sâḳî **bahâr** eyyamıdur
Geşt-i deşt-i bâġ devr-i câm geldi ḫâṭıra G.100/2

Kış

Kış mevsimi, dîvânda şitâ ve zemistân isimleriyle kullanılmıştır. O da sadece birkaç beyitte yer almaktadır. Bir beyitte bahar birlikte kullanılarak tezat yapılmıştır:

Gürûh-ı zaḫm-ı ḥûrân-ı kef-i **zemistân**a
Bahâr oldı deyu virdi müjdeler lâle K.1/11

Olunca cilve-ger dehre nigâh-ı luṭf-ı rabbânî
Feraḥ-zâr eyledi ḫâk-i ġam-âlûd-ı **zemistânı** K.5/1

Ṣubḥ-ı ṣafâ-yı ṣîġda-ger bile etsem âh
Rûy-ı hevâ-yı faṣl-ı **şitâ**-veş seḥâb ider K.6/25

Sonbahar

Dîvân´da, sonbahar mevsimi, hüzünlü bir mevsim olması dolayısıyla söz konusu edilmiştir.

Ḫaṭ-ı ser-dâde-i zîrîn zülfüñ ẕikr iderdüm lîk
Benim de gülşen-i endîşeme cânâ **ḫazân**dur bu K.3/24

Fevt-i ʿayş eyleme ey ehl-i ṣafâ vaḳt ola kim
Gül de bülbül de gide bâġ ola maḥzûn [u] **ḫazân** G.92/4

2.6.2.4. Günler

Dîvânda belli bir gün adı geçmemekle birlikte günün belli vakitleri için kullanılan zaman kavramları geçmektedir. Günün bu vakitleri sabah, akşam ve seher vakitleridir. Ayrıca zaman unsurlarından olan gün; ol gün, bugün, bir gün, rûz-ı ezel, rûz-ı kıyâmet, rûz-ı hesab, rûz-ı saadet gibi kavramlarla birlikte de kullanılmıştır.

Ne **seḥer ṣubḥ**-dem-i **rûz-ı saʿâdet** idi kim
Leşkere oldı Ḫudâ´dan ṭaraf-ı ḥüsn-i naẓar K.8/30

Rüsûm-ı dâġ-ı ġamuñla helâk olan cânâ
Olur çerâġ-ı **şeb**-i ʿarṣa-gâh-ı **rûz-ı ḥesâb** G.7/5

Ne ġafletdür ki pâs-ı bâb-ı ḥâcât itse dil her **şeb**
Seḥerler çeşmin elbet âfet-i ḫᵛâb-girân gözler G.35/7

Dil görmedi rûy-ı şafaḳ u **ṣubḫ**-ı sürûrı
Bilmem ne ʻacebdür ki **şebüm** var **seḥer**üm yoḳ G.68/3

2.6.3. Anâsır-ı Erba'a (Dört Unsur)

Su, Toprak, Hava, Ateş

Dîvânda, herhangi bir yerde dört unsur başlı başına geçmemektedir. Fakat, pek çok beyitte bu unsurlardan değişik vesilelerle tek tek de söz edilmiştir.

İdeyin ḥâlimi ezel terḳîm
Ṣoñra teslîm-i dest-i **bâd-ı nesîm** M.17/22

Muʻciz-i ḥüsn ile münevver ola
Âbı kevs̱er û **ḫâki** ʻanber ola M.14/37

Yaʻnî dildâra uġra **bâd-ı ṣabâ**
O sitem-kâra uġra **bâd-ı ṣabâ** M.17/75

Mey içse **âb**-ı tâb ile ol şûḫ-ı mâh-tâb
Ki ʻârıżında ʻârıż olur **âb**-ı kâh-tâb G.9/1

Seḥer tażarruʻ idüp Mâlî sür yüzüñi **ḫâk**a
Ki **ḫâk**da o maḥal rûy-ı üns-i cân bulunur G.30/7

Ger olmasa dil-i ʻâşıḳda muʻteber **âteş**
Libâs-ı ʻaşḳ ile olmazdı ser-be-ser **âteş** G.47/1

Âb-veş itdim güdâzân **âteş**-i feryâddan
Ġayra cârî oldı âḫir ol dil-i fûlâddan G.88/1

2.6.4. Hayvanlar

Dîvânda birçok hayvan ismi geçmektedir. Biz de bunları cinslerine göre; kuşlar, dört ayaklılar, sürüngenler ve böcekler şeklinde tasnif ettik.

2.6.4.1. Kuşlar

Dîvânda kuşlar ''murğ'' genel adıyla geçmekle beraber tür olarak da bülbül, şahbâz(şahin), tûtî(papağan), ankâ ve hümâ kuşları geçmektedir. Kuş cinsi olarak en çok bülbül geçmektedir. ‘Andelîb, bülbül, hezâr isimleriyle geçmektedir. Bülbül, gül ile münasebeti, güzel sesi, gül bahçesinde bulunması bakımından şiirler de sık sık söz edilen kuştur.

Sanki derûnu mda dil gül gül olan dâğıma
Ṭurfa-naġam **bülbül**-i bâġ-ı belâdur baña G.4/3

Ser-ẖîz ġadâr-ı germ-i ḥicâb eyleyen güli
Sûz-ı fiġân-ı rûz [u] şeb-i **‘andelîb**dür G.22/4

Gülistân-ı belâda ṭâyir-i dil
H̱oş-nevâ bir **hezâr**-ı ḥasretdür G.34/4

Şikâristan-ı ye’siyyetdür ey Mâlî bu dehr-i dûn
Ki her dem bunda **şehbâz**-ı ecel naẖçîr-i cân gözler G.35/6

Bî-tâb ider esîrini güftâr-ı nâz ile
Ol şûẖ-ı **ṭûṭî**-yi ẖurûş-âmûz-ı ḳand-i nâz G.40/3

Vezâret ṣadrınuñ **‘anḳâ**ları bunca sefer ḳıldı
Bu mülk içre biri râm itmedi a‘dâ-yı bed-kârı K.4/21

Hümâ-veş mürġ-ı dil-i ebr şükûha lâne-sâz olsa
Kemend-endâz olur zülf-i dil-ârâ cerr ider anı K.5/41

2.6.4.2. Dört Ayaklı Hayvanlar

Bu sınıfa giren hayvanlar; âhû (ceylan), aslan(şîr, ğazânfer, hizebr), kurt(gürg) vühûş(vahşi hayvanlar), mûş(fare), har(eşek), at(esb, tevsen) şeklinde kullanılmıştır. Bunların bazıları teşbih unsuru bazıları da av tasviri bakımından kullanılmıştır.

Görseler ḥâkim-i ademin eġer
Kûşe-i **mûşı** mesken eylerler M.8/7

Dâġ-ı ġam dilde yer yer oldı nüḳûş
Mürġ-ı şâdândan oldı mis̱l-i **vüḥûş** M.1/30

H̱aṭâ **âhû**ları yâbâna itsün nâfesin gitsün
Gelüp görsün ne gûne ṭurre-i ‘anber-feşândur bu K.3/17

Kebâba ṭoġradı bir **ẖar** beni tîġ-i zebân ile
Bir öyle **ẖar** ki ma‘nâ kisvetinden ẖâlî vü ‘âr K.4/52

Gâh lerz-i tîr-i ‘işve ider çeşm-i fitnesi
Geh **esb**-i nâza cünbiş-i ṭarf-ı rikâb ider K.6/10

Dil-kârî-yi ifâżâ-yı ṣahbâ-yı bâde kim
Bir merd-i ‘arşa ẖᵛân-ı **hizebr**ân-ı ġâb ider K.6/23

Saymayup nehrlerin geçdi **ġażanfer**-ṣıfatân
Ki ġazâdur deyu baş kesdi dil aldı yer yer K.8/38

Zamân-ı devletüñde reh-güẕerden mûra da ġam yoḳ
'Aceb midür ġanâ'îmle yürütsen **gürg**-ı ḫûn-ḫ^{v}ârı K.4/27

2.6.4.3. Sürüngen, Balık, Böcek, Diger

Dîvânda, bu gruptaki hayvanlardan sadece pervâne, mûr, semender ve ejder geçmektedir.

Görenler ḫâmemi bî-ser sanurlar ammâ dimezler ki
Gürûh-ı düşmene bir **ejder**-i âteş-feşândur bu K.3/69

Da'vâ-yı şu'le-nûşî-yi 'aşḳ eylesem n'ola
Şem'-i cemâl-ı dilbere **pervâne**dür göñül G.78/5

Ol ḳadar cânumdan ikrâh eyledüm ġurbetde kim
Düşmenim **mûr** olsa ḳatl olmaḳdan itmezdüm nizâ' G.58/4

Firâḳuñ 'âleminde ol gül-i bâġ-ı belâyum kim
Şerâre şebnemümdür bülbülüm murġ-ı **semender**dür G.32/3

2.6.5. Bitkiler

2.6.5.1. Ağaç ve Çeşitleri

Dîvânda geçen ağaç çeşitleri; 'ar'ar, serv, sanavber, şimşâd ve naḫldır. Bunlar da sevgilinin boyuna teşbih edilerek zikredilmiştir. Bu ağaç çeşitleri içinden dîvânda en çok geçen servi ağacıdır, diğerleri sadece birer beyitte söz konusu edilmiştir.

Ḳâmet-i 'âlem-pesend-i **serv**-i bâġ-ı nâzdur
Cümle ḫûbân içre cânânum büt-i mümtazdur G.20/1

Gülzâra virdi müjde seyrüñ nesîm-i ṣubḥ
Bekler yoluñda **serv**-i **ṣanavber** ṭaraf ṭaraf G.62/2

Ola aġyâr dâmen-gîr-i zîr-i mîve-i vaṣluñ
Faḳd benden midir ey **naẖl**-ı nevber ictinâb ancaḳ G.64/4

Meyyâl-ı ġadâr u lebinüñ ey ḳad-ı **şimşâd**
Gülzâr-ı muḥabbetde daẖı ẖuşk u terüm yoḳ G.68/5

Meftûn eylemez idi her ẖoş ẖırâm-ı nâz
Ol **serv** gibi bir ḳad-ı maḥż-ı fiten gerek G.73/3

Ey **'ar'ar**-ı sîmîn-ber v´ey tîr-i 'aşḳ-ı cân-güzer
'Uşşâḳı öldürdüñ yeter inṣâf kıl îmâna gel G.74/4

2.6.5.2. Çiçek ve Çeşitleri

Dîvânda, çok sayıda çiçek ismi sevgiliyle ilişkili biçimde benzetme yapılarak kullanılmıştır. Şekil dökülme, açma, renk ve koku bakımından çeşitli tasavvurlara vesile edilmektedir. Dîvânda, çiçek çeşitlerinden gül, gonca, lâle yasemin, menekşe, nergis şükufe, sünbül ve karanfil yer almaktadır. Bunlardan en çok gül zikredilmiştir. Lale de peygamber efendimiz Hz. Muhammed'i övmek için yazılan bir kasidede redif olarak kullanılmıştır (K./1). Ayrıca nergis (G.46), karanfil (G.75), sünbül (G.79), benefşe (G.102), birer gazelde redif olarak kullanılmıştır. Diğer çiçeklerden yasemin bir beyitte, şükufe ve gonca da birkaç beyitte yer almaktadır. Şimdi bunları örnek beyitler üzerinde görelim.

Gül, Gonca, Verd

Ey benim bâġ-ı 'ömrümün **güli** yâr
Dil-i mest-i ẖarâbumun müli yâr M.17/81

Görüp ġadâr-ı **gül**e gülşen içre baḥs̱-ı **güli**
Taḥammül itmedi ṣaḥrâya çekdi ser lâle K.1/3

Nev-zaẖm-ı tîrin itdi dil u câna âşinâ

Gül ġonca oldı sanki hezârâne âşinâ G.5/1

Gül gül olmış tâb-ı meyden çehre-i pür-tâb sürḫ
Ser-be-ser ol nergis-i âlûde-nâk-ı ḫᵛâb sürḫ G.18/1

Seḥâb-ı çeşm-i imṭâr-ı sirişk-i bâd-ı âhımdan
Feżâ-yı sîne-i pür-**verd**-i dâġım nev-bahâr olmış G.49/3

Lale, Yasemin

Dü şarâb içre tâb tâb üzre
İçülür **yâsemen**dür âb üzre M.14/29

Geldi ol demde **lâle**-i ḫûnîn
Eyledi ḥasret ile âh [u] enîn M.6/41

Ḳoyup firâḳuñla dâġ-ı der-i ciger **lâle**
Vücûdın eyledi ḫûnîn ser-be-ser **lâle** K.1/1

Şükufe, Menekşe (Benefşe)

Bezmimize **şükûfe**ler geldi
Edebâne birer birer geldi M.6/33

Şükûfe-çîn-i bâġ-ı vaṣl-ı dildâr itmedi derdâ
Felek bir dem dil-i zâr-ı esîr-i bend-i hicrânı K.5/62

Benefşe oldı ġübrâ'-güster-i ṣaḥrâ-geh-i ümmîd
Be-her câ zînet itdi cân-bîn-i râh-ı cânânı K.5/9

Ḫurşid-i ruḫuñdan kılalı dûr **benefşe**
Bir günde mi görmüşdür o mehcûr **benefşe** G.102/1

Nergis, Karanfil

Mey-i nükhetle ser-mest eyleyüp ezhârı **nergisler**
Müzeyyen ḳıldı zerrîn câm ile bezm-i gülistânı K.5/6

Dutalum câmı almış dest΄ne **nergis**
Müşâbih mi o çeşm-i meste **nergis** G.46/1

Ḳaranfiller virüp iklîl-i ẖoş terṣi‘ ile revnaḳ
Muḥaṣṣıl oldılar ṣaḥn-ı riyâżuñ bâ‘is̱-i şânı K.5/10

Ruẖsâruña olmasa enîs-i âl **ḳaranfil**
Olmazdı bu sîmâ ile ẖoş-ḥâl **ḳaranfil** G.75/1

Sünbül

Girânî-yi **güli** gör gülşene gelür ancaḳ
Tamâm-ı **sünbül** û **nergis** gelür beter **lâle** K.1/13

Benefş û **sünbül** û **nergis** o gence cilve künân
Olur be-her sene (cihât) ṣaḥrâya râhber **lâle** K.1/15

Hevâ-yı ṭurre-i Leylâ-ṣıfatla ṭurfa **sünbüller**
Başın aldı çekildi dutdı Ḳays-âsâ beyâbânı K.5/7

‘Âlemi ṣaḥn-ı behişt eyledi ẖoş-bû **sünbül**
Oldı revnaḳ-figen-i sâḥil-i her cû **sünbül** G.79/1

2.7. Bâğ ve Bâğ İle İlgili Unsurlar

2.7.1. Bâğ

Bağ, çeşitli çiçeklerin toplu halde bulunduğu, tabiatla ilgili değişikliklerin bulunduğu ve sergilendiği bir yerdir. Bahar gelince; bağ canlanır, çeşit çeşit çiçekler açar, burda kuşlar öter, içki meclisleri kurulur ve bağa gelen güzelleri seyretmek için seyrana çıkılır. Mâlî Dîvânı'nda bağ unsuru çokça zikredilmektedir.

Sen daḫı duḫter-i rez-i al bir kenara çıḳ
Mâlî çıḳınca **bâġ**a güzeller ṭaraf ṭaraf G.62/5

Karşu varsun leşker-i ezhâr ile şâh-ı bahâr
Seyr-i ṣaḥn-ı **bâġ**a çıḳmış bir temâşâdur gelen G.91/2

Fevt-i 'ayş eyleme ey ehl-i ṣafâ vaḳt ola kim
Gül de bülbül de gide **bâġ** ola maḥzûn [u] ḫazân G.92/4
Bend-i ġam dutmaz beni sâḳî bahâr eyyamıdur
Geşt-i deşt-i **bâġ** devr-i câm geldi ḫâṭıra G.100/2

2.7.2. Bostân (Bûstân)

Diğerlerine oranla az işlenen bir unsurdur. Dîvânda sadece bir beyitte geçmektedir.

Mey-i mihr ile medhûşum nedür ẕevḳ-i cihân bilmem
Nigâh itmem behişt olsa ne bâġ-ı **bûstân**dur bu K.3/4

2.7.3. Çemen

Yeşil otlarla kaplı geniş bir alan olarak bilinen çemen divanda da söz konusu edilmiştir.

Ṣafâ hengâmıdur gül devridür bezm-i **çemen**dür bu

Meded sâḳî tevaḳḳuf itme bir dem câm-ı gerdânı K.5/22

Çıḳ devr-i **çemen-zâr**a şeref-baḫş-ı bahâr ol
Yer yer yine olsun ḳo hüveydâ-yı ḥavâdis̱ G.14/3

Bahâr-ı bâde vü pehlev-i yâr u bezm-i **çemen**
Ger olsa da yine bir mâni'-i zamân bulunur G.30/3

Faṣl-ı rebî'dür bize bezm-i **çemen** gerek
Ṣahbâ-yı nâb u sâḳî-i sîmin-beden gerek G.73/1

2.7.4. Gülzâr, Gülşen, Gülistan

Gül bahçesi; gülzâr, gülşen, gülistan adlarıyla zikredilir. Burada çeşit çeşit çiçek ve ağaçlar bulunmaktadır. Gül bahçesi bahar mevsimi ile birlikte düşünülür. Baharda çiçeklerin açılmasıyla beraber içki meclisleri de kurulur.

Sifâl-ı pür-mey-i ezhâr-ı bâġuñ her birin gûyâ
İder sâḳî-yi **gülşen** reşk-i câm-ı mihr-i raḫşânı K.5/5

Ṣaḥn-ı **gülşen**de bugün dildârı gördüm Mâliyâ
Gül gül olmış tâb-ı meyden çehre-i pür-tâb sürḫ G.18/5

Bahâr oldı gül açıldı ṣafâ-yı **gülsitân**dur bu
Ṭurulmaz tekyegâh-ı ġamda bir ġayrı zamândur bu K.3/1

Mey-i nükhetle ser-mest eyleyüp ezhârı nergisler
Müzeyyen ḳıldı zerrîn câm ile bezm-i **gülistân**ı K.5/6

Behişte kim olur neẓẓâre ger Mâlî ki bir yerde
Hem ol ser-sebz-i **gülzâr**-ı melâḥat ola hem-ṣahbâ G.3/5

Seyr-i gül ancaḳ değül'azm-ı **gülistân**dan ġaraż
Dil-rübâdur bâdedür **gülzâr**-ı seyrândan ġaraż G.53/1

2.7.5. Şükûfe-zâr

Dîvânda sadece bir beyitte kullanılmıştır. Şair, onu da soyut bir düşünceyi soyutlaştırmak için kullanmıştır.

Dimâġ-perver u sîr-âb-ı cûy-ı kiklimdir
Hemîşe teşne-feżâ-yı **şükûfezâr**-ı süḫan K.7/5

III. BÖLÜM

1. NÜSHANIN ÖZELLİKLERİ

Mâlî´ye ait olan bu divanın bilinen tek nüshası vardır. Mâlî Dîvânı'nın bildiğimiz tek nüshası, İstanbul Üniversitesi Yazma Eserler Koleksiyonu 630 numarada kayıtlıdır. Nüshanın aslında sayfaları numaralı değildir. Sonradan bugün kullandığımız rakamlarla numaralandırılmıştır. Numaralama şiirlerin başladığı sayfadan itibaren başlamıştır. Bu varak numaraları, metin bölümünde sol tarafta gösterilmiştir. Yazma eserler sitesinde divan hakkında şu bilgiler yer almaktadır:

Genel Bilgiler

Arşiv Numarası	İstanbul Üniversitesi Ktb. No. T. 630
Eser Adı	Divan
Yazar Adı	Meâlî Mehmed Diyarbekrî (öl. 1085/1675)
Müstensih	
Konu	Türk Dili ve Edebiyatı
Dili	Türkçe
Bulunduğu Yer	İstanbul Kütüphaneleri
Koleksiyon	İstanbul Kütüphanelerinde bulunan Türkçe Divanlar

Özellikleri

Boyut (Dış-İç)	205x132 mm.
Yaprak	64
Satır	19
Yazı Türü	Talik

Mâlî Dîvânı'nın bildiğimiz tek nüshası, İstanbul Üniversitesi Yazma Eserler Koleksiyonu 630 numarada kayıtlıdır..

Dîvânın başında, kırmızı mürekkeple ''Edebiyat kütüphanesi, 20 Mayıs 1930 ve tedkik edilmiştir'' gibi ifadeler yer almaktadır Ayrıca, dîvânın başında kime ait olduğunu tespit edemediğimiz 3 tuğra ve okuyamadığımız çeşitli yazılar yer alır. Dîvânın, Hicri 1078 (Miladi 1668) yılında bitirildiği kanaatindeyiz. Bunu divanın sonunda yer alan tarih manzumesinde düşürülen tarihte anlıyoruz. Divanın sonunda aşağıdaki Farsça beyit yer almaktadır:

بايع از مشتري بها خواهد

كاتب ز ناظران دعا خواهد

Bu beyitin müstensih tarafından yazıldığını düşünüyoruz. ‘’Satıcı müşteriden fiyat ister, Katip bakanlardan dua ister’’ anlamındaki Farsça bu beyitin altına Hicri 1093(Miladi 1682) tarihi yazılmıştır. Bu tarihin, divanın istinsah tarihi olduğu kanısındayız. Bu bilgilere göre dîvân, şairin ölümünden 8 yıl sonra istinsah edilmiştir.

Dîvân, bir mesneviyle başlayıp bir tarih manzumesiyle bitiyor. Mesnevilerin kenarına kırmızı mürekkeple mesnevilerin konusu yazılmıştır. Örneğin, Muğla’nın özelliklerinin anlatıldığı mesnevinin kenarına kırmızı mürekkeple ‘’Vasf-ı Şehr-i Muğla’’ ifadesi yazılmıştır. Dîvân, bölümlere ayrılmayıp sadece kasidelerin başlangıcına, Farsça, ’’Kasidelerin Başlangıcı’’ anlamına gelen ‘’Şuru’ Şod-i Kasâîd’’ ifadesi yazılmıştır. Kasidelerden sonra yer alan ‘’Terkîb-i bend’’in ise üstüne kırmızı mürekkeple ‘’terkîb’’ ifadesi yazılmıştır. Gazeller için ise herhangi bir başlık kullanılmamıştır ve gazeller redşf harfine göre sıralanmıştır. Rubâi ve nazmlar ise iç içe karışık bir şekilde yazılmıştır.

Mâlî Dîvânı’nda sırasıyla; 20 mesnevi, 9 kaside, 1 terkib-i bend, 109 gazel, 1 muhammes, karışık olarak yazılmış 21 tane rubâi ve nazm, 4 müfred ve 1 tarih manzumesi yer almaktadır. Bu nazım şekillerinden sadece gazeller redif harflerine göre sıralanmıştır. Diğer nazım şekilleri karışık olarak kaydedilmiştir. Divanın tertip şekli, aşağıda varak numarasına göre daha açık bir biçimde gösterilmiştir:

1b-28a : Mesneviler

28b-42a : Kasideler

42a-43a : Terkîb-i Bend

43b-61b : Gazeller

62a : Muhammes

62a-63b : Rubâi ve nazmlar

64a : Müfredler

Dîvânın numaralandırılmamış son sayfasında, mevsimlerin, yılın aylarının ve yıl içerisinde gerçekleşen bazı önemli olay ve hava hadiselerinin anlatıldığı şu ifadeler yer almaktadır:

´´İbtidâ Martuñ on birinci güni nev-rûzdur 43 günden ṣoñra rûz-ı Ḫıżır´dur 52 günden ṣoñra cevelân-ı şems 12 günden ṣoñra Temmuz 31 günden ṣoñra Aġustos 31 günden ṣoñra Eylül evvel-i güz 30 günden ṣoñra evsaṭ-ı güz 26 günden ṣoñra rûz-ı Kasım 5 günden ṣoñra aḫir-i güz 31 günden ṣoñra evvel-i şitâ 12 günden ṣoñra erba'în 3 günden ṣoñra cevelân-ı şems 9 günden ṣoñra Karakoncolos 7 günden ṣoñra evsaṭ-ı şitâ 21 günden ṣoñra ḫamsîn 10 günden ṣoñra aḫir-i şitâ 7 günden ṣoñra cemre-i evvelî be-hevâ 7 günden ṣoñra cemre-i s̱âniye be-âb 7 günden ṣoñra cemre-i s̱âlis̱e be-ḫâk 5 günden ṣoñra Berde'l-'acûz 3 günden ṣoñra Mart´´

2. METİN OLUŞTURMADA TUTULAN YOL

1. Metin oluştururken bugüne kadar genel olarak kullanılan transkripsiyon işaretleri kullanılmıştır. Bu işaretler "transkripsiyon işaretleri" bölümünde gösterilmiştir.

2. Metin, divanın nüshasındaki tertibe uygun oluşturulmuş olup şiirler, şairin oluşturduğu sıraya göre numaralandırılmış, nazm ve rubâiler birbiri içinde kaydedildiği için kendi aralarında ayrıca numaralandırılmıştır.

3. Şiirlerin nazım şekilleri divanda belirtilmediği için, köşeli parantez[ ] içinde numaraların hemen altında belirtilmiştir. Müfredler adlarıyla verildiği için köşeli parantez içine alınmamıştır. Nazmlar nüshada rûbâîlerin içinde belirtildiğinden oluşturduğumuz metinde nazmların hemen üstünde köşeli parantez içinde [Nazm] yazılmıştır.

4. Nüshanın varak numaraları metnin sol tarafında gösterilmiştir.

5. Açıkça müstensih hatası olduğu anlaşılan yazım yanlışları metinde düzeltilmiş, dipnotta gösterilmemiştir. Ayrıca nüshada "ve" anlamına gelen "u,ü,vu,vü" ler çoğunlukla yazılmamış veya birçok yerde, özellikle dar vokalle yazılan kelimelerde ی harfiyle yazılmıştır. İyelik eklerinden sonra gelen "-i" hal eki de çoğunlukla yazılmamıştır. Metinde bunlar da olması gerektiği gibi yazılmış, sayıları çok olduğu için herhangi bir işaretle gösterilmemiştir.

6. Nüshada yazılmamış olan harf, ek, kelime ve ifadeler metin tamiri yöntemiyle tamamlanabildiği kadarıyla tamamlanıp köşeli parantez [ ] içinde gösterilmiştir.

7. Müstensihin unutarak yazmadığını düşündüğümüz yerler köşeli parantez içinde noktalarla[………] gösterilmiştir.

8. Nüshada vezne ve anlama uymayan fazla yazılmış kısımlar parantez ( ) içinde verilmiştir.

9. Vezin ve anlam gereği bazen kelimelerin yeri, anlamı bozmayacak şekilde değiştirilmiş, bu değişiklikler dipnotta gösterilmiştir.

10. Dikkat çekici biçimde yazımı yanlış olan kelimelerin doğru şekilleri yazılmış olup nüshadaki yazımları dipnotta gösterilmiştir.

11. Metindeki dipnotlar, ilgili sayfanın altında kısaltılarak şiirin türü ve sırası, beyit ve bentlerin numaraları verilip gösterilmiştir.

Örnek: Şiirle ilgili açıklamalar: G.27/1

12. Şiirlerin vezinleri, şiirlerin hemen üzerinde yazılmıştır.

13. Düzeltilemeyen vezin kusurları: "Mısrada vezin kusuru vardır." ifadesiyle dipnotta belirtilmiştir.

14. Vezin ve söyleyiş gereği birleşik kelimelerin oluşumunda düşen vokaller (') işaretiyle gösterilmiştir.

Örnek: Nice olur, Nic'olur; ve ey, v'ey

15. Farsça, tekrar edilen kelimeler arasına giren ekler her iki kelimeye kısa çizgi (-) ile birleştirilmiştir.

Örnek: dem-â-dem

16. Arapça ve Farsçadaki yapım ekleri ve birleşik sözcüklerde İsmail Ünver'in görüşlerine genel olarak uyulmuş, sadece "veş, var, âsâ" Türkçede "gibi" anlamına geldiği için kısa çizgiyle ayrı yazılmıştır. Birleşik kelimelerin arasına kısa çizgi konmuştur (Ünver, 1993: 51-89).

17. Farsça kelimelerdeki vâv-ı ma'duleler, üst bilgi (^{v}) ile gösterilmiştir.

Örnek: ḫ^{v}âb

18. Türkçe eklerde metindeki vokallerin yazımına uyulmuş, vokali olmayan ekler dönemin dil özelliklerine göre okunmuştur.

19. Vokalle biten isimlerden sonra gelen ismin "-i " hali nüshada hemze(ٴ)ile yazılmış (efsâne'i) metinde hemze yerine "[y]i" şeklinde (efsâne[y]i) yazılmıştır.

20. Sonu "b" ile biten Türkçe ekler nüshadaki gibi değil, "p" ile yazılmıştır.

21. Zihaf hatalarında, uzun "â ve û" lar, metinde kısa "a ve u" şeklinde yazılmıştır.

22. "Dünya, mâh, gevher, kim, ol, şâh…" gibi bazı kelimelerin vezne uygun olarak "dünye, meh, güher, ki, o, şeh…" şekilleri yazılmıştır.

23. Metinde geçen ayet ve hadisler Arap harfleriyle yazılmış olup anlamları metinde geçen kısımları italik olmak üzere dipnotta belirtilmiştir.

24. İnceleme kısmında şiirlerden verilen örnekler, şiirlerin türleri kısaltılarak sıraları ve beyit numaralarıyla birlikte verilmiştir.

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

TANSKRİPSİYON İŞARETLERİ				
ء	ʾ		ش	ş
ا	e , a		ص	ṣ
آ	â		ض	ḍ,ż
ب	b		ط	ṭ
پ	p		ظ	ẓ
ت	t		ع	ʿ
ث	s̱		غ	ġ
ج	c		ف	f
چ	ç		ق	ḳ
ح	ḥ		ك	ñ,g,k
خ	ḫ		ل	l
د	d		م	m
ذ	ẕ		ن	n
ر	r		و	o,ü, û , v
ز	z		ه	a,e,h
ژ	j		ى	ü,u,ı,i,î,y
س	s			

METİN

[KASİDELER]

ŞURÛ‘ ŞOD ĶAṢÂ’ÎD

Ķaṣîde Der Medḥ-i Ḥażret-i Risâlet-penâh [ṣ.‘a.v.] Teslîmen

1.

Mefâilün Feilâtün Mefâilün Feilün

1. Ķoyup firâķuñ ile dâġ-ı der-ciger lâle
Vücûdın eyledi ḫûnîn ser-be-ser lâle

2. Ümîd-gird-i ni‘âl-ı semend-i luṭfuñ ile
Hep oldı güsteriş-efzâ-yı reh-güzer lâle

3. Görüp ġadâr-ı güle gülşen içre baḥs̱-ı güli
Taḥammül itmedi ṣaḥrâya çekdi ser lâle

4. Rıżâsı ile çemenzârı itmez idi ferâġ
Bu sözden itdi beyâbânı maķar lâle[4]

5. Gül-i ġadâruña nisbet ideydi elbetde
Çekerdi fikr-i fesâd ile bir żarar lâle

6. Peyâm-ı sûzişini vaṣl-gû-yı yâr itmez
Ṣabâya ‘arż-ı derûn itse biñ seḥer lâle

7. Ḫabîr-i sûzişi olsaydı yâr olmaz idi
Bu gûne sûdevî-yi hecre girye-ger lâle

8. Olup ṭaraf be-ṭaraf gülsitân tirâz-ı bahâr
Libâs-ı sürḫ ile revnaķda oldı her lâle

[4] Bu mısranın vezni kusurludur.

9. Ser-â-ser eyledi ṣaḥrâyı zâr u meftûnı
Miṡâl-ı dilber-i ra‘nâyı mu‘teber lâle

10. Zemîni gerçi be-her sâl ider viṣâl ile şâd
Ne fâ’ide dilini ṣoñra ḫûn ider lâle

11. Gürûh-ı zaḫm-ı ḥûrân-ı kef-i zemistâna
Bahâr oldı deyu virdi müjdeler lâle

(29a) 12. Revâ mı ziynet-i iklîl-i şâh-ı bâġ (bahâr) ola gül
Ḳala bîrûn-ı çemengehde derbeder lâle

13. Girânî-yi güli gör gülşene gelür ancaḳ
Tamâm-ı sünbül u nergis gelür beter lâle

14. Daḫı şükufte-i ṣaḥrâ değülken olmış idi
Kef-i melâmet ile dâġ-ḫurd-ı ser lâle

15. Benefş u sünbül u nergis o gence cilve künân
Olur be-her sene (cihât) ṣaḥrâya râhber lâle

16. ‘Ale΄l-ṣabâḥ olur ezhâra karşu çehre-güşâ
Çemende câm-ı muraṣṣa‘la devr ider lâle

17. Elinde kâse-i la‘lini pür-mey-i sevdâ
Ḫayâl-ı ḫaṭ u ruḫuñla müdâm içer lâle

18. İderdi çarḫ anı zîb-i feżâ sitân-ı ‘adem
Muḥabbetüñden olaydı belâ eṡer lâle

19. Meġer dilindeki sevdâ-yı ḫâk-zâd mıdur
Ġamuñdan oldı zamânuñda behre-ver lâle

20. Nigâh-ı sîne-i pür-dâġım itse bir daḫı gör
Olur mı müfteḫir-i dâġ-ı bî şerer lâle

21. Çemensitâna ḳadem baş yeter tevaḳḳuf-ı künc
Revâ deġül gül ola zâr-ı nevḫa-ger lâle

22. Getür niḳâbuñı ruḫsâr tâ-be-tâ gökden
Pür ola şevḳ-i ġadâruñla baḫr u ber lâle

23. Leb-i dü ʻârıż-ı ḫûy-rîz gök mefâtinidür
Riyâż-ı ḥasret-i vaṣluñda gül eġer lâle

24. Hemîşe ḥasret-i vaṣluñla ey re'îs-i ḫâṣ
Gül âteş-efgen-i ten dâġdır ciger lâle

25. Riyâż-ı dilden ire rûḥına gül-i ṣalavât
Şu resme kim ola her yerde cilve-ger lâle

26. Nigâh-ı luṭfuñ ider yâ Muḥammed-i ʻArabî
Caḥîm-i gülşen u her aḫkerin birer lâle

27. Gelürse ḥaşrde ḫûnîn kefenle ḥażretüñe
Maḥal deġül k'ola pes-mânde-i naẓar lâle

28. Serinde dâġ deġül iltimâs-ı luṭfuñ içün
Getürdi elde niyâz-ı ʻalî-ḳader lâle

29. Tevaḥḥüd-i Ḥaḳ-i taṣdîḳ ẕât-ı pâkuñ içün
Feżâ bî-mecmaʻ idüp çatdı ser-be-ser lâle

30. Beyân-ı şerḥ-i ḥadîs̱üñçün oldı gülzâra
Devât-ı kâtib-i şâh-ı bahâr her lâle

(29b) 31. Eġer ki ‘aşḳuña ezhâr-ı bâġ münkir ise
Şahâdet-âver-i mihr anlara yeter lâle

32. Şuṭâr-ı tenden olır ġoncalar girîbân-çâk
Aġız açınca s̱enâna seḥer seḥer lâle

33. Dilimde naḳş iderin vaṣfuñı nice k΄itmiş
Midâd-ı mihrüñi mektûb-ı levḥ-ber lâle

34. Riyâż-ı na‘tuñı Mâlî hep itdi lâle-sitân
Ki tâ o bâġda evṣâfuñ ide her lâle

35. Müẕâkirüñdür anuñ ẕikrine sebeb yoḫsa
Bu deñlü lâyıḳ-ı şöhret midür meġer lâle

36. Gele bahâr açıla gül ola cihân ḫürrem
Feżâ vü deşte vire tâ ki zîb [u] fer lâle

37. Nefes nefes ṣalavât ile rûḥına k΄ola tâ
Ḫazân-zede çemen-i dilde cilve-ger lâle

2.

Ḳaṣîde-i Lenfî

Mefûlü/ Mefâîlü/Mefâîlü/Fa΄ûlün

1. Mihr-i felek-i fenn-i hüner taḫt-ı zerimdür
Mefḫar nefesim mesned-i ‘Îsâ maḳarımdur

2. Hükmin daḫı ol ṣadr-ı zerüñ virmedüm ancaḳ
Bu nükteler âs̱âr-ı ṣafâ-yı seḥerimdür

3. Ol pîr ile hem-ṣohbet-i bezm-i hünerüm ki
Eşrâḥ-ı ma‘ânî süḫan-ı mâ-ḥażarımdur

4. Bir câm ile mestüm ki değül meykede zâde
Bu râzda Cibrîl ise de bî-ḫaberümdür

5. İrsem n´ola ser-çeşme-i câvîd-i kemâle
Ḫıżr-ı kerem-i feyż benim râhberümdür

6. Ṣâfî-geri-yi ṭab'um içün hep büt-i şûḫân
Dîvâr-ı gülîyâ-yı dilimde ṣuverümdür

7. Ol esb-i ma'ânîye süvârım ki dem-â-dem
Endîşe rikâbımda ya nice yelerümdür

8. Laf eylemezem dirsem eğer zümre-i a'dâ
Fersûde ser-i tîğ-i zamân-ı seyirümdür

9. Manẓûmum olur cümle velî ḥikmet-i bâṭın
Sehm-i süḫan-ı tîzime ancaḳ maḳarumdur

10. Ḥayret-zede-i ḥikmetidür kevn-i Ḫudâ´nuñ
Fehm etmede ṭab'umda anı mu'teẕirümdür

11. Bu devrde ḫᵛod ẓâhiri de fehm idemezler
Anlar ki debistân-nişîn-i hünerümdür

(30a) 12. Laf ehl-i olan her ḫar-ı da'vâ-ger-i ma'nâ
'Îsâ geçünirse sözi nâ-mu'teberümdür

13. Cehl ehlinedür sözlerimüñ şûrişi yoḳsa
Erbâb-ı dilüñ pâyı dür-i tâc-ı serümdür

14. Câhil sözi ger müntaḫab-ı kân-ı süḫansa
Hîç kimse dimez gûş-ı ḳabûle güherümdür

15. Nuṭḳunda olursa es̱er-i çeşme-i ḥayvân
Pejmürde dil eyler sebeb-i pür-kederümdür

16. Men bezm-nişîn-i ṣaf-ı erbâb-ı kemâlum
Hem-ṣoḥbeti olmak cühelânuñ ne yerümdür

17. Ammâ ki görürsen her özin bilmeyin âbla
Bir meclise gelse yine bâlâ güẕerümdür

18. Ben fen ile faḫr itsem o dârât ile eyler
Âteş gibi gûyâ bu sûz-i cân es̱erümdür

19. Nâ-şuste-i çirkâb-ı cühûl iken o gövden
Her nükteme biñ kerre yine ḫande-verümdür

20. Bu ḥâlet-i pür-żaʻf ile aʻdâ-yı bed-efkâr
Ḳoyma ki ne derlerse desünler ki yerümdür

22. Zîrâ ki ben o mürġ-ı hevâ-yı miḥenüm ki
Miḥnet bedenüm ġam vaṭanum derd perümdür

22. Her dem içerim zehr-i ġamı câm-ı felekden
Dil görmedi bir meykedeyüm ġuṣṣa berümdür

23. Aṣlımda siriştt-i gil-i ṣaḥrâ-yı belâyum
Ben vâlid-i ġam derd-i zamâne pederümdür

24. Bârân-ı ġama ʻâlemi ġarḳ itse ʻaceb mi
Ol ebrüñe pür-dûd-ı dilümden es̱erümdür

25. Ḫurşîd-i ḳıyâs itme seḥâb içre nümâyân
Âhumda olan ẕerre-i tâb-ı şererümdür

26. Çarḫa es̱er itmez ne ʻacebdur şeb-i ġamda
Ol nâle ki bâlâ vü ḥüzün-i seḥerümdür

27. Ve´l-ḥâṣılı bir maẓhar-ı seng-i sitem oldım
Kim bendüñe dâr-ı beliyet-i maḳarumdur

28. Bu ḥâl ile dil yine ider şevke-i gerdûn
Bilmez ki cefâya sebeb ol sîm-berümdür

29. Bî-vâsıṭa gerdûn baña zîrâ idemez cevr
(Ki) âhımdan o her vechle ehl-i ḥaẕerümdür

30. Gerdûn ne cevri ne be-ʻavnüllâh anuñla
Hem-pençe olursam yine bî-tâb u ferümdür

(30b) 31. Zîrâ ki derûnımda olan ṭûb-ı te’evvüh
Nüh ḳullesine bâʻis̱-i fetḥ-i ẓaferümdür

32. Bu ʻaşḳ değül mi beni ser-geşte iden hep
Yoḳsa ġam-ı dünyâ-yı kühen bî-es̱erümdür

33. ʻAşḳı ne gerek çekmeġe ammâ n´ideyin ki
Ḥâşâ ki cefâ ile yol-ı pür-ḫaṭarumdur

34. Bâlâ-yı muḥabbetde dil ol çarḫ-ı belâdur
Kim ebr-i elem-bârı anuñ çeşm-i terümdür

35. Meftûnı olur gördiġinüñ ṣoñra olur râz
Göñlüm daḫı gözüm gibi bir derbederümdür

36. Ḥâlâ ki yine bendesiyim bir göz-i şûḫuñ
Erbâb-ı hevâ cümle benüm reşk-berümdür

37. Gör ṭâli'i biñ fırḳa olur zülfüne dil-bend
Ol şûẖ ki mefyûż-ı ṣafâ-yı naẓarumdur

38. Feyż-i naẓarı n'eyleyeyin ki o gürûhuñ
Her biri maḥallinde benim raẖne-gerümdür

39. İller ola gül-çîn-i gülistân-ı ġadârı
Dut Mâlî benüm ol ẖad-ı gül-berg-i terümdür

40. Cânımda ẖayâlüñ yer idelden berü ey şûẖ
Her tîr-i belâ kim güle sîne-siperümdür

41. Yâ hecr ile öldür ya beni vaṣl ile güldür
Yoḳsa bu muḥabbet ne belâyâ-yı serümdür

42. Doymaz yine ḳan içmeġe ol ẖûnî tenimde
Her mûyuña fevvâre-i ẖûn-ı cigerümdür

43. Gelse dil-i maġmûma yine 'ayn-ı ṣafâdır
Her çendüñe tîr-i nigehi cân-güẕerümdür

3.

Ḳaṣîde-i Lücânî

Mefâîlün/ Mefâîlün/ Mefâîlün/ Mefâîlün

1. Bahâr oldı gül açıldı ṣafâ-yı gülsitândur bu
Ṭurulmaz tekye-gâh-ı ġamda bir ġayrı zamândur bu

2. Bugün sâḳî bize câm-ı ṣafâ-yı ṭurma devr eyle
Ki Cemşîd´e bilürsün ḳalmayan köhne cihândur bu

3. Ḫarâb ehli baña hem-cür'a olmaz şöyle mestüm ki
Eġer biñ câm içsem neş'e bulmaz bir cenândur bu

4. Mey-i mihr ile medhûşum nedir ẕevḳ-i cihân bilmem
Nigâh etmem behişt olsa ne bâġ-ı bûstândur bu

5. Ki zîrâ bend-i dâm-ı zülfiyim bir gül-ten-i şûḫuñ
Çıḳaldan tâ meserret çeşm-i cândan çok zamandır bu

(31a) 6. Gülistân-ı leṭâfetde nice nev-reste gül-ten ki
Sürûd-engîz cism-i mürde bezm-i 'ayş-ı cândur bu

7. Cihân ḥayret ki ḫâṣiyyet-i tefhîm-i ṭabî'îdir
'Aceb hem-tâsı yoḳ bir ṭurfa-şûḫ-ı nükte-dândur bu

8. Ruḫ-ı ḫurşîdini gördükde ḳalmaz ẕerrece cânum
Bu ṭâb-ı ḥüsn ile ẓâhir ḳıyâmetden nişândur bu

9. Ṣalar ḥükm-i nigâhı 'âleme ġavġa nedür bilmem
Zamân-ı ḥüsnde yoḳsa şeh-i ṣâḥib-ḳırândur bu

10. Bıraḳdı fitneler berbâd ḳıldı ser-be-ser kevni
Bu reftâr ile gûyâ âfet-i âḫir-zamândur bu

11. Savulsun şeh-süvârân-ı melâḥat 'arṣagâhından
Kemiyyet-ḫışm ile meydâna gelmiş ḳahramândur bu

12. Ṣaḳın tîġ-i nigâh-ı kîne-âlûdundan ey 'âşıḳ
Ki ġâyet ḳatlına erbâb-ı 'aşḳun bî-amândur bu

13. Yanar bir laḥẓa dil itse ḫayâl-ı mâh-ı ruḫsârın
Belâsı eksik olmaz âyineñ ḥükm-i gülândur bu

14. Reh-i ‘aşḳunda çekmezdüm bu deñlü miḥneti lâkin
Geçilmez ibtilâsından be-ġâyet dil-sitândur bu

15. Velî her mürde-i ‘aşḳa dem-i ‘Îsâ gelür vuṣlat
Benüm ammâ ten-i fersûdeme rûḥ-ı revândur bu

16. Güzellerle temâşâ-yı gülistân itdüġün gördüm
Taṣavvurla dedim ser-seng-i ġılmân-ı cinândur bu

17. H̱aṭâ âhûları yâbâna itsün nâfesin gitsün
Gelüp görsün ne gûne ṭurre-i ‘anber-feşândur bu

18. Ṣabâya virse izn olurdı mest-i nükheti ‘âlem
Ki zîrâ meşkden pür-tâb-ı zülfünde nihândur bu

19. Ger ey nûr-ı muṣavver olmasa târ-ı şeb-i zülfüñ
Dir idim ḥüsnüñe bâġ-ı behişt-i câvidândur bu

20. H̱ırâmuñ seyrine açmış melekler çarẖdan revzen
Ġalaṭ fehm eyleyen dir ḳurṣ-ı mihr-i âsumândur bu

21. Hevâ-yı ‘aşḳda dil fikr-i ẖâl-ı zülfüñ itmişdür
Melek gelse yer itmez ol himâye âşiyândur bu

22. Yer itdi dilde âmâl-ı fem-i tengîn u dendânuñ
Dil-i der-cûy-ı hecr [u] vaṣla ẖoş düşmüş o kândur bu

23. Ḥalâvetden es̱erdür mîve-i la‘lüñdeki yoḳsa
Meġer ey şâh-ı ẖûbân şâh-ı ḥüsnüñde dehândur bu

24. H̱aṭ-ı ser-dâde-i zîrîn zülfüñ z̠ikr iderdüm lîk
Benüm de gülşen-i endîşeme cânâ ẖazândur bu

(31b) 25. Şehâ pâmâl-ı râh-ı firḳatım raḥmet (it) ṭutalum ki
Yoluñda baş ḳomış bir ʻâşıḳ-ı lâ-ḳayd-ı cândur bu

26. Velî başsın olur ṣad pâre atar pâresin bir bir
Ṭarîḳ-i mervaḥuñ üzre ne müdbir nâ-tüvândur bu

27. Mis̱âl-ı mürde-i ṣad sâleyüm efkâr-ı vaṣluñla
H̱ılâfım yoḳ sözümde ey perî Ḥaḳa ʻayândur bu

28. Nedendur menʻ idersün dergehüñden ẖayl-ı ʻuşşâḳı
Meġer bilmez misin ey şûẖ ḥüsne özge şândur bu

29. Cemâl efrûz ẖûbân olduġı ʻaşḳ âşikârâdur
Ezelden bâʻis̱-i teşhîr-i ḥüsn-i dilberândur bu

30. Ne deñlü kes̱ret-i ʻuşşâḳ idersen ʻizzetüñ artar
Ṣakın efkâr-ı cehl-âmîz idüp ṣanma ziyândur bu

31. Çekersen tîġ-i cevri ʻâşıḳ-ı pâkîze-dâmâna
Meġer itlâf-ı vaṣluñ gibidür ey şûẖ cândur bu

32. Bugün raḥm eyleyüp öldürmemişsün çünki ʻuşşâḳı
Ya tîġ-i ġamze-i mest-i ẖarâbuñda ne ḳandur bu

33. İçüp ẖûn-ı dil-i zârı idersün defʻ-i ẖamyâze
ʻAceb bu ne müselmânlık işidür ne îmândur bu

34. Menüm ki etmişüm erbâb-ı çarẖ-ı nâleden medhûş
Eġer dirlerse kûyuñda o mâhuñ ne fiġândur bu

35. Ġarîb-i vaṣluñum ey şûẖ ʻâr etmem melâmetden
Baña ġurbetde kim söyler fülân ibn-i fülândur bu

36. Dilâ âşüftelikden rind isen ʻâr eyleme zîrâ
Ahâlî-yi muḥabbet içre dâʼî râygândur bu

37. Ne ḥâletdur eġer dirsen bu derd-i ʻaşḳ-ı ʻâşıḳ-sûz
Uran ġâyıb gören yoḳdur ḳażâdan bir sinândur bu

38. Gelince tîri dutsam sînemi yine geçer cânâ
Siperler ḥâʼîl olmaz bir ḫadınuñ nâ-gehândur bu

39. Yüzin görsem de ḥikmetdür ġam-âlûd eylerüm güftâr
Deġil [mi] ben ġarîb[im] yâre gûyâ tercümândur bu

40. Görüp mest-i cünûn olmazdı erbâb-ı vedâd ammâ
Ḳuruldan bezm-i fitne çeşm-i şûḫı çok zamândur bu

41. Gözi bir ḫastedür ammâ ki pister ḥasb-ı ḥaşmetdür
Ne ḫaste fitne ḥükmünde şeh-i âteş-lisândur bu

42. Anuñçün bir güle biñ nâz ider ol ġamze-i câdû
Gülistân-ı ġadâr-ı yâre ẓâhir bâġ-bândur bu

43. Nice irsün leb-i ʻâşıḳ deġüldür ġamzeler zîrâ
Metâʻ-ı bûse-i dildâra iki pâs-bândur bu

(32a) 44. Dil-i bî-çâre ḫavf-ı ġamzeden ḳorsın ḳaçar zülfe
Düşer göz ḥabsına bilmez sanur dâr-ı amândur bu

45. Ḥarâmı gözlerüñ kim hem-nişîn-i zülfüñ olmışdur
Ne ister cân u dilden bir bozulmış kârbândur bu

46. Ṣuʻûd-ı ṭurre itmezden muḳaddem ḫᵛod seni baġlar
Ḫalâṣ olmazsun ey dil ġamze-i ġâret-gerândur bu

47. Göñüller izdiḫâmından düşersin zülfden pâye
Ziyâretgâhdur ṣanma dilâ ḫâlî mekândur bu

48. Biz ümmîd-i ʻurûc-ı vaṣl ile pâ-bûs-ı cânânüz
Meġer bilmez miyüz ʻâlî himem bir âsitândur bu

49. Ḳad-i ḫamla o serv-i şûḫı âġûş eylerim âḫir
Görüp aʻdâ ḳo oḳlansun disün tir [u] kemândur bu

50. Dil-i maʻṭûşa âb-ı vaṣl-ı dilber yaḫşidür ammâ
Ṣaḳınsun Kerbelâ-yı firḳatinden ki yamândur bu

51. Vefâsız dilbere ʻâlemde ḳatʻa mâ'il olmazdum
Deġüldür iḥtiyârum elde aḥkâm-ı cenândur bu

52. Benüm de itdüġüm şerḥ-i şikâyet yâr elindendür
Ki zîrâ raḥmı yoḳ bir âfet-i nâ-mihr-bândur bu

53. Görünce iltifât eyler ṣaf-ı âġyâr-ı nâ-dâna
Bizi görse teġâfül eyler öyle nev-civândur bu

54. Nice baʻżısı dirmiş ki seveydi sûd-kem-i ʻâlem
Buni ʻâşıḳ mi söyler âşikâre bir yalandur bu

55. Eṣaḥ ʻâşıḳ gözünden iḥtirâz eyler dil-ârâsın
Ne sözdür iftiḫâr etmeñ dürûġ-ı râviyândur bu

56. Yeter zâr-ı teġâfül itme ehl-i ʻaşḳı ey ḫûnî
Gün olur ki düşer ʻuşşâḳ da devr-i zamândur bu

57. Bizi gördükde kılma böyle ṭarz-ı fikret-âmîzi
Benüm şûḫum sebük-rûḥân-ı ʻaşḳa çok girândur bu

58. Ḫalâyıḳ bâde beyn-i câm [u] la'lüñ oldıġı yerde
Ya zehr-i hecr ile ẓâlim bize ne ḳaṣd-ı cândur bu

59. Ḥuṣûsa kim yemîn-i bezm-i dûnân eyledük gitdük
Yeter çeşm-i ruḫuñ iki güvâh-ı ḥâżırândur bu

60. Yemîn it muṣḥafa tek muṣḥaf-ı ḥüsne yemîn itme
Cemâlüñ ḳadrini pest eyleme saña ziyândur bu

61. Cihânda k´olmaya ser-baḫş-ı tîġ-i 'aşḳ-ı dil-kâruñ
Ya şeydâ-yı feżâ-yı ḥumḳ veya vaḥş-ı yâbândur bu

62. Hele derk eylemez mâfi´ż-zamîrin bilmeyin 'aşḳı
Sözüm idrâk iden şaḫṣa tamâm bir dâstândur bu

(32b) 63. Özüñ fehm etmemişsün bî-ḫabersün 'aşḳdan zâhid
Gel imdi sîm-i ḳalbin sür ki seng-i imtiḥândur bu

64. Eġer ẓâhirde bir sûz-efken-i erbâb-ı ḥayretdür
Velî biñ ḫâṣası var hem ṣafâ-yı ṭab'iyândur bu

65. Bu feyż-i 'aşḳdır hep ḫilḳat-ı şi'r itdiren ṭab'a
Ne mümkün yoḫsa tertîb-i kelâma nâ-tüvândur bu

66. Beni şekl-i 'urûs-ı naẓma revnaḳ virmişüm ṣanma
Hemân bî-ṣun'-ı levḥ û ḫâme şi'r-i bî-gümândur bu

67. Deġül Mâlî-yi seḥḥâr-ı süḫan dürc-i ṭabî'atda
Sözün perverde itse şâ'ir-i nâdir-beyândur bu

68. N´ola ger olsa a'dâ hevl-nâk-i lücce-i ṭab'um
Oñulmaz yarası zîrâ ki şemşîr-i zebândur bu

69. Görenler h̲âmemi bî-ser sanur ammâ dimezler ki
Gürûh-ı düşmene bir ejder-i âteş-feşândur bu

70. Yeter ey dil baña ibrâm-ı cehl-âmîzi terk eyle
Ne zemm-i fi'l-i a'dâdır ne medḥ-i dilberândur bu

[ḲIṬ'A-I KEBİRE]

4.

Medḥ-i Vâlî-yi Baġdâd

Mefâîlün/ Mefâîlün/ Mefâîlün/ Mefâîlün

1. Cenâb-ı ḥażret-i pâşâ kim oldur şimdi şevketli[5]
'Umûm-ı âl-i 'Üs̲mâniyye´nüñ serdâr-ı ser-kârı

2. O bedr-i ṣadr-ı 'âlî-ḳadr-ı mülk-i pâdişâhânı
Çün oldı maẓhar-ı elṭâf-ı maḥż-ı ḥażret-i bârı

3. 'Azîmet ḳıldı mülk-i Başra´ya ṭarz-ı ṣalâbetle
İrünce h̲âkine gûyâ ḳudûm-ı nuṣret-âs̲ârı

4. İçüp yeri firâr itdürdi a'dâyı beyâbâna
Dem-i düşmenle gûyâ ḳan aḳıtdı âb-ı enhârı

5. Geçüp fetḥ eyledi manṣûrımı ol ḳahrâmân ṣavlet
Çeküp tîġ-i ġażab-kârı giderdi hep ser-eşrârı

6. Baş eğmezken Cezâyir ḥalḳı şâh-ı heft iḳlîme
Amân-h̲ᵛâh oldılar dergâhına yalvârı yalvârı

7. H̲udâ ḥıfẓ eylesün ẕât-ı kerîmin hep h̲aṭâlardan
Gidersün ṭab'-ı pâkinden ġubâr-ı gird-efkârı

---

[5] Bu mısra Divanda ''şevketli'' kelimesi ''şimdi'' kelimesinden önce yazılmıştır. Ancak vezin gereği bunların yerini değiştirdik. Beyitteki gibi yazıldığında vezin kusuru ortadan kalkıyor.

8. Yanunca devlet-i ʻizzet iki peyk-i dîvân olsun
Serîr-i ʻömr-i rifʻatda müdâm aḥkâm ola kârı

9. Daḫı düşmüş mi baḥr-ı devlete bir böyle dürr-i pâk
Ne şübhe ṭarz-ı Âṣaf´dur anuñ evżâʻ-ı eṭvârı

10. Der-i şâhenşeh-i ʻâlem-medâra lâyıḳ oldur kim
Ola mülkünde ol şâh-ı hüner gibi mühür-dârı

(33a) 11. Nice şâh-ı hüner kim bâʻis̱-i ıṣlâḥ-ı rez oldı
Ḫalâyıḳdan bu üslûb üzre aldı ḫayrü´l-ez̠kârı

12. Mürüvvet şânına ḫatm olmış ol ṣadr-ı kerem-kâruñ
Teraḥḥum belki ẕâtındandur anuñ ʻâleme sârî

13. Bir eṭvâr eyledi bâb-ı teraḥḥumda o dârâ kim
Bu tedbîrinde oldı kevn-i mâ-fîhâ s̱enâ-kârı

14. Ḳuşatdı elli beş gün Ḳorna´yı rezm-i belîġ itdi
Süvârân-ı tüfenk-endâz elinden ḳıldılar zârı

15. Ḫalâṣa yoḳdur imkân gördiler ol ḳalʻanuñ ḫalḳı
Tażarruʻ riḳʻasıyla eylediler ṣulḥ-ı nâçârı

16. İṭâʻat itdiler fermân-ı şâhenşâh-ı devrâna
Gerek ceng-âver-i ḳûta gerek pâşâ-yı bed-kârı

17. Dediler ey serîr-i efrûz-ı mülk ey melek ḫaṣlet
Ferâġat ḳıl bize Allâh içün bu cebr-i âzârı

18. Temelluḳ bizden âs̱âr-ı kerem senden gerekdür kim
Bugün sensün umûr-ı devletüñ Dârâ-yı âmârı

19. İṭâ‘at ‘arżını gûş eyleyüp didi amân olsun
Muḥaṣṣıl eyledi ġarḳ-âb-ı baḥr-ı luṭfı anları

20. Bu nuṣret kimseye nice müyesser ola kim zîrâ
Amân itdürdi birden itdi sân-ı kâr-ı düşvârı

21. Vezâret ṣadrınuñ ‘anḳâları bunca sefer ḳıldı
Bu mülk içre biri râm itmedi a‘dâ-yı bed-kârı

22. Ḳudûm-ı heybeti gûyâ ṭılısm-ı genc-i mülk oldı
Taḫalluf etmeyüp fermânına râm oldılar varı

23. Zihî heybet-i ser-âbâd oradır ya kefâ şimdi
İrişdürdüñ tamâma ḫıdmet-i şâh-ı cihân-dârı

24. Ḫalâṣ itdüñ bizi bu varṭadan devletlü sulṭânum
Bugünden ṣoñra seyr eyle du‘â-yı ehl-i tîmârı

25. Deġül lâzım der-i ḥâcet du‘â-yı ehl-i tîmâra
Geçer sehm-i ḳażâ-veş perde-i nüh-ṭâḳ-ı devvâr-ı

26. Ḫudâ bu leşkere sen şehsüvâr-ı Ḫıżr irişdürdi
Göreydiler eġer ġayruñ olaydı derd-i dil-kârı

27. Zamân-ı devletüñde reh-güẕerden mûra da ġam yoḳ
’Aceb midür ġanâ’îmle yürütsen gürg-ı ḫûn-ḫᵛârı

28. Ki ‘adl-âmûzdı bestân-ı ḥükmüñ gelmeye nûşîn
Cihân ehline andan ḳalmış iken ‘adluñ âs̱ârı

29. Muḥaṣṣıl bu ṭabî‘atda bu ḥilmiyyetde pâşâyı
Daḫı görmüş mi bir kez söyledük gerdûn-girdârı

(33b) 30. Felek alsa eline meş‘al-ı ẖurşîdi devr itse
Gerek biñ yılı da gezse bulmaya bir aña hem-vârı

31. Şeh-i mülk-i melâḥat mâh-ı çarẖ-ı mekremetsün sen
Bi-ḥamdillâh ki olmışsın bu iḳbâlüñ sezâ-vârı

32. Du‘âmız saña her irte budur kim devletüñ arta
Muḥaḳḳaḳ yerde ḳoymaz Teñri ḥâcât-ı dil-i zârı

33. Bu deñlü ẖâṭır-ı maḥzûnı birden eyledüñ ẖandân
Seni ẖandân ide dâ’îm cenâb-ı ḥażret-i Bârî

34. Kelâm ehli göreydi nic’olurmış ‘arż-ı naẓm itmek
Baş ağrıtmaz bileydüm ṭab‘umuñ taṭvîl-i güftârı

35. Eġer bir kez olursa iltifât-ı ḥażret-i pâşâ
Hemân gûş eylesünler benden eş‘âr-ı nemek-dârı

36. O ṣadruñ bir nigâh-ı nîmi ẖalḳa kîmyâdurlar
N´olur bir ḳaṭre ḳılsan âhen-i iflâsuma sârî

37. Yeter itdüñ gülâ bâ‘is̱-i taṣdî‘-i ehl-i ṭab‘
Nedür maḳṣûd-ı eş‘ârum gerekdür anuñ eẓhârı

38. Ġaraż evṣâf-ı pâşâ-yı ‘aẓîmü´l-şândur gerçi
Sezâdur bunca şi‘rüñ żımnı bir târîẖ-i hem-vârı

39. Eġer vaṣf u eġer târîẖdir Mâlî du‘â eyle
Ḳıl eṣdâf-ı s̱enâdan dergehine gevher-î s̱ârı

40. Anuñ gibi hezârân ‘uḳdeler destinde ḥal olsun
Hezârân mülki feth itsün Ḫudâ´dan isterüz dârı

41. Bu resme eyledüm târîḫi kim pâşâ-yı ẕî-şânuñ
Bi-ḥamdillâh Mevlâ fetḥine oldı meded-kârı (1076)

42. Benüm ol ʻandelîb-i naẓm-ı gülzâr-ı feṣâḥat kim
Yanumda lâldır Rûm´uñ ḳamû neẓẓâm-ı eşʻârı

43. Benüm ol mâşıṭa kâşâne-i ʻirfânuñım şimdi
Kemâl-ı naḳşıma Behzâd naẓm etmişdür iḳrârı

44. Bugün ḫurşîd-veş evṣâf-ı pâşâ-yı mükerremle
ʻAceb midür cihâna virse şöhret naẓmum âs̱ârı

45. Olursa iştihâr-ı naẓm-ı pâküm yine andandur
Hezârân yoḳsa vardur şâʻirüñ eşʻârdur varı

46. Duʻâ-gûyuz o pâşâ-yı kerîmü´l-ẕâta biz dâ'îm
Ki ʻömr-i devletin yevmen fe-yevmen artura Bârî

47. Sezâdur kim aña her bir nefesde biñ duʻâ itse
Münâsib ehlinüñ varı cihânuñ ḫayl-ı ebrârı

48. Ġaraż evṣâfdan eẓhâr-ı naẓm-ı ṭurfadur yoḳsa
Kim eylerdi müretteb silk-i naẓma bunca eşʻârı

(34a) 49. Ser-efrâz-ı diyâr-ı fenn-i fażluñ ehl-i devletden
Sezâ-vârı deġüldür eyleye âyîn-i cerrârı

50. Ben ol rind-i ḳalender-ṭarz-ı dîde seyr-nâkum kim
Katumda ẕerredür erbâb-ı ṣadruñ kîs-i dînârı

51. Yine cehl ehli ṭurmaz daḫl ider ṭabʻ ehline ammâ
Ḫudâ'dur söyleden güftâr-ı telḫ-âmîz-i âġyârı

52. Kebâba ṭoġradı bir ẖar beni tîġ-i zebân ile
Bir öyle ẖar ki ma'nâ kisvetinden ẖâlî vü 'ârî

53. 'Aceb kâtib ider erbâb-ı devlet öyle bir dûnı
Ki lafẓı ṭoġrı fehm etmez ider ma'nâya inkârı

54. Ger olsa şîr-i ṭab'um bâk-nâk-ı lâyiş her kelb
Bir öyle kelb olaydum ger ideydüm bunca eş'ârı

5.

Ḳaṣîde Ṣıfat- Nev-rûz

Mefâîlün/ Mefâîlün/ Mefâîlün/ Mefâîlün

1. Olunca cilve-ger dehre nigâh-ı luṭf-ı rabbânî
Feraḥ-zâr eyledi ẖâk-i ġam-âlûd-ı zemistânı

2. Hevâ-yı i'tidâl-âmîz gün-i efrûz irüp oldı
Çemenler behre-endûz-ı niṡâr-ı ebr-i nîsânı

3. Deġüldür ebr-i pür-bârân şeh-i gerdûn ider ẖâka
Küşâyiş-kârî-yi mânende-i pür-zâd-ı elvânı

4. Ne ẖoş revnaḳ-feżâdur her çemengâh-ı ṣafâ-baẖşuñ
Cihât-ârâ-yı gülzâr olma enhâr-ı firâvânı

5. Sifâl-ı pür-mey-i ezhâr-ı bâġuñ her birin gûyâ
İder sâḳî-yi gülşen reşk-i câm-ı mihr-i raẖşânı

6. Mey-i nükhetle ser-mest eyleyüp ezhârı nergisler
Müzeyyen ḳıldı zerrîn câm ile bezm-i gülistânı

7. Hevâ-yı ṭurre-i Leylâ-ṣıfatla ṭurfa sünbüller
Başın aldı çekildi dutdı Ḳays-âsâ beyâbânı

8. Ḳudûm-ı gül deyu müjd ile her sünbül şetât üzre
Gelüp bâġa ḫaberdâr itdi erbâb-ı gülistânı

9. Benefşe oldı ġübrâ'-güster-i ṣaḥrâ-geh-i ümmîd
Be-her câ zînet itdi cân-bîn-i râh-ı cânânı

10. Ḳaranfiller virüp iklîl-i ḫoş terṣi' ile revnaḳ
Muḥaṣṣıl oldılar ṣaḥn-ı riyâżuñ bâ'is̱-i şânı

11. Ḫıyâm-ı ṭurfa-rengînin ḳurıp dârâ-yı gül yer yer
Şükûfe ḫaylin itdi pâ-perest-i taḫt-ı fermânı

12. Bahâr eyyâmıdur bir özge devr-i dil-güşâdur kim
Göñüllerden gidüp ġam oldı vaḳf-ı ḳalb-ı nisyânı

(34b) 13. Ṣafâdan ḳalmadı dillerde bir yer tâ k´ide âdem
Ḫayâl-ı ṣavlet-i tîr-i bed-eyyâm-ı zemistânı

14. Ser-â-ser gerçi endûh-vez olur ammâ bu mevsimler
Ṣafâ-ârâ-yı ṭab'-ı jeng-nâk-ı derd-i hicrânı

15. Ḫayâl-ı ittikâ-yı ġuṣṣagâh itmek ne mümkündür
Çemende gûş idenler na're-i bî-tâb-ı mestânı

16. Çemen yer yer der-âġûş eylemiş her gûşede gûyâ
Gürûh-ı meclis-i erbâb-ı câm u cem'-i rindânı

17. Teferrücgâh-ı bâġ-ı reşk-i cennet eylemişdür hep
Melâ'ik peykerân ḫûrî vü şân ecsâm-ı nûrânî

18. Ḥased ol rind-i ṣâḥib-ḥâle kim sîmîn-bedenlerle
Bugünler gûşe-i gülşende eyler 'ayş-ı pinhânı

19. Kimi yâr ile gülşen kimi künc-i ġamda seyr eyler
Feżâ-yı sîne-i pür-verd-i dâġ-ı bâġ-ı hicrânı

20. ʻAceb ḥükm-i çemen kimlerle hem-zânû-yı bezm itmiş
O serv-i bâġ-ı ümmîd-i dil-i ʻuşşâḳ-ı nâlânı

21. Eġer ki germ-i câmüz şimdi gülşen-i meserretde
Ne sûd olmaz yine fersâyiş-i âlâm-ı baḥrânı

22. Ṣafâ hengâmıdur gül devridür bezm-i çemendür bu
Meded sâḳî tevaḳḳuf itme bir dem câm-ı gerdânı

23. Bilürsün biz esîr-i derd-i ʻaşḳuz bâdeden ġayrı
Elemden ʻârî itmez ḫâṭır-ı erbâb-ı ʻirfânı

24. Bugün ṣaḥn-ı çemende devr-i ṣahbâ ile ser-germüz
Felek başına çalsun kâse-i ḫurşîd-i raḫşânı

25. Bize ʻarż itmesün esbâb-ı ʻizz u ṣatveti gerdûn
Şeh-i mülk-i cünûnuz n'eylerüz dârât-ı ʻunvânı

26. Bilür ḥâlim nihâl-ı gül-bün üzre gûş iden ʻârif
Ṣadâ-yı nâle-i dil-sûz-ı pür-ḥüzn-ı hezârânı

27. Benüm ol ʻâşıḳ-ı ser-bâz-ı ṣaḥrâ-yı cünûniyyet
Ki şehr-i ʻaşḳımuñ Ḳays oldı bir ṭıfl-ı debistânı

28. Ger olsam şevḳ ile dem-sâz-ı nâlişkârî-yi cânun
Yıkardum şâḫ-ı gülden ʻandelîb-i ṭurfa elḥânı

29. Nice şâyeste-i zâr olmasun göñlüm ki bir mâhuñ
Nice demdür ki olmışdur mey-i mihr ile ḥayrânı

30. O mest-i câm-ı nâzuñ tâ-be-key olsun dil-i ‘âşıḳ
Helâk-ı tîġ-i dest-i nergis-i neẓẓâre cünbânı

31. Nüvişte ṭarf-ı tîġ-i gamzesinde ẖaṭṭ-ı bî-dâdı
Nühüfte zülf-i pür-çîninde sırr-ı nâ-müselmânı

(35a) 32. Ser-efrâza gürûh-ı şâhdan şehhir-i Amid kim
Dem-i geştinde pâ-bûsî ider serv-i ẖırâmânı

33. Mübârek maḳdemi pür-feyż-i hengâmı teferrücde
İder reşk-i gülistân-ı irem deşt-i muġaylânı

34. Yeter ârâm-ı künc ey âfet-i şeng-i cihân-âşûb
Müşerref ḳıl biraz da ẖâk-ı ḥasret-zâr-ı bestânı

35. Olursun ṣoñra efsûs-âver ey meh-i ḳut ‘ayş itme
Çerâ ‘âḳil-ı künd-kâruña bâz-erd-i peşîmânı

36. Meded bir cilve it ol ḳadd-ẖırâmış âferînüñle
Yeter ‘uşşâḳı itdüñ pây-mâl-ı ẖâk-i ḥırmânı

37. N´olur emvâc-ı luṭfuñ sâḥil-endâz-ı sürûr itme
Yem-i ġamdan dil-i üftâde-i ẖâṭır-perîşânı

38. Ṣaḳın taḳrîb-i efrâṭ-ı vedâd-ı dûn-meşrebden
K´ider tefrîṭe bâ‘i ḳadr-ı ḥüsn-i mâh-rûyânı

39. Ki ey mihr u dil-i ẖâk-i ġümûm-âbâdı yâd eyle
Ne deñlü pest ise dest-âver-i elṭâfuñ it anı

40. Nice demdür ki pâ-der-bend-i zencîr eyledi zülfüñ
Dil-i ser-germ-i ‘aşḳ-ı bî-şekîb-i hûş u sâmânı

41. Hümâ-veş mürġ-ı dil-i ebr şükûha lâne-sâz olsa
Kemend-endâz olur zülf-i dil-ârâ cerr ider anı

42. Dil aldandı ṣafâ-yı bezm-i vaṣla lîk yâr oldı
Şikest âr-ı sebû-yı pür-müdâm-ı ʿahd [u] peymânı

43. O mihr-i çarẖ-ı ḥüsn-i cân-güdâz-ı hûş-ı ʿÎsâ´nüñ
Dile kâr itdi ġâyet tâbiş-i nîrân-ı hicrânı

44. Ümîd-i secde-i ẖâk-i deriyle sû-be-sû ḳalmış
Çıḳup seyr eylemez erbâb-ı ʿaşḳ-ı pây-mâlânı

45. Deġül ʿuşşâḳ ancaḳ secdegâh-ı âsitânında
Olur belki melâʾîk zümresi fersûde-pîşânî

46. Göñülde ḳalmadı bir arzu vü ancaḳ bu ḳaldı kim
Ḳoyup başım der-i cânâna teslîm eyleyem cânı

47. O şûẖuñ maẓhar-ı neẓẓâre-i mesti olan zâruñ
Rehâ bulmaz daẖı dest-i melâmetden girîbânı

48. Onuñ´çün ẖâṭır-ı ʿuşşâḳ olur heycâgeh âşûb
K´ider dâʾîm ẖayâl-ı ġamze-i bâ-tîġ-i bürrânı

49. Ḳılur câm-ı nigehle ʿâşıḳ-ı meyẖâne-i çeşmi
Tecerruʿ-kâr-ı ṣahbâ-yı cünûn-âlûd ẖayrânı

50. Çıḳardı mihr u mâhı gözden ol ẖurşîd-i meh-ẕerre
Bu şekliyle getürdi ʿâḳıbet inṣâfa devrânı

(35b) 51. ʿUyûn-ı ḥâl ile seyr eyle göz ol Yûsuf-ı ʿaṣrı
Ki tîġ-i ḥüsn ile ẖubân elinden aldı meydânı

52. Yed-i ṭuġrâ-keş-i dîvân-ı fıṭratdan alup bir ḫaṭ
Serîr-efrûzî-yi iḳlîm-i ḥüsne oldı erzânı

53. Biri var ḫaṭve-perdâz-ı riḳâb-ı meh-veşân olsa
K´odur şimdi melâḥat mülkinüñ ṣadr-ı nigâhbânı

54. Temennâ sâḥilin sîr-âb-ı luṭf eyler teraḥḥumla
Ḫurûş itse yem-i emvâc-ḫîz-i dest-i iḥsânı

55. Ne-zâd-ı şûḫ-ı ma‘nâ fehm-i remz-i nükte-i ‘âlim
Vücûd-ı pâkı maṣnû‘-ı ṣafâ-yı feyż-i subḥânî

56. Rüsûm-ı peyker-i pâkî deġildir zülf-i ruḫsârı
Beyân etmiş Ḫudâ ḥüsnünde remz-i küfr [u] îmânı

57. Deġül câ-yı ta‘accüb ehm olsa çarḫa peyveste
Ki dil bir böyle ṭıfl-ı şûḫuñ oldı zâr-ı ḥayrânı

58. Cihânı ġarḳa-yı şûr-âb-ı ḥüzn eyler dem itseydüm
Nis̱âr-ı eşk-i ḫûn-âlûd-i çeşm-i reşk-i ṭûfânı

59. Eġer ruḫṣat-ı deh âh-ı derûn sûz-ı caḥîm olsam
İderdüm münhedim bu ne ḳıbâb-ı çarḫ-ı gerdânı

60. Yine etmez dil-i zâruñ du‘âsı kâm-ı gerdânı
Berîn-âvîz-i bâb-ı ‘arş iken miftâḥ-ı efġânı

61. Ḫudâ ma‘lûm dergâhuñdır aḥvâl-ı dil-i Mâlî
Ki râh-ı ibtilâda n’eylemişdür çarḫ-ı dûn anı

62. Şükûfe-çîn-i bâġ-ı vaṣl-ı dildâr etmedi derdâ
Felek bir dem dil-i zâr-ı esîr-i bend-i hicrânı

63. Budur ḥükm-i zamâne gitdi hep âyîn-i dîrîne
Yeter ey dil bu ʻaṣr-ı nâ-sezâdan şekve-gûyânı

6.

Ḳaṣîde-i Şikâyet-Gûne

Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâîlü/ Fâilün

1. Gerdûn ki ʻarż-ı âyine-i âfitâb ider
ʻAks-ı ṣuver-nümûnî-yi cevr u ʻitâb ider

2. Eṣvât-ı raʻd-ı sâʻiḳa-perdâzı ṣanmañuz
Ehl-i dile lisân-ı ġażabla ḫiṭâb ider

3. Nâ-dâna her sitâresi bir çeşm-i luṭf olur
Fen ehline neẓẓârda bî-irtikâb ider

4. Gerdûn dûn-ı bûḳalemûn gûn-ı bî-sükûn
Bu devr ile giderse cihânı ḫarâb ider

5. Hep tâb-ı mihrdür beni bî-tâb-ı ṣabr iden
Cûd-ı sipihrden ne ki dil ictinâb ider

(36a) 6. Bir şûḫ-ı ṭurfa-ṭurre dil olmış esîr kim
Baḥr-ı ġamında leyl u nehâr ıżṭırâb ider

7. Germ-i neẓâre eylese hengâm-ı nâzda
Âteş-i zenni raḫt-ı dil-i şünc-ı şâb ider

8. Ṭarz-ı ḫırâm-ı ezmine-âşûb-ı kim anuñ
Lerziş-i resânı [kim] felek-i nüh ḳubâb ider

9. Bir böyle fitne-pîşe-i ġaddâr-ı ʻâlemi
Taḥsîn ol ehl-i ʻaşḳa gördükde tâb ider

10. Gâh lerz-i tîr-i ʿişve ider çeşm-i fitnesi
Geh esb-i nâza cünbiş-i ṭarf-ı rikâb ider

11. Gâhî olur ki mülk-i muḥabbetde bir ḳulun
Dâd ey per-i şükûh-ı merâtib nesâb ider

12. Gâhî olur ki pâdişeh-i mülk-i ʿaşḳını
Ḫışm-ı nigâh-ı kîne-ger ile türâb ider

13. Gerçi dem-i müşâhedesi pür ṣafâ virür
Ammâ ġam-ı müfâreḳatı biñ ʿazâb ider

14. Yollarda görse âh ki ben derd-mendini
Derhem-i zâr olup reviş-i pür-şitâb ider

15. N′itdim o mest-i câmı ġurûra ʿaceb beni
Böyle hezâr pâre-i tîġ-i ʿitâb ider

16. Çeksün cezâsıdur ġam-ı hecri o kimse kim
Re'yiyle meyl-i dilber-i ʿâlî-cenâb ider

17. Feryâd böyle ise eġer iḳtiżâ-yı ʿaşḳ
Maʿmûre-i dil-i giderek ġam ḫarâb ider

18. Ben âteş-i firâḳa dilim eylerüm kebâb
O iller ile sohbet-i câm-ı şarâb ider

19. Dil gerçi bezm-i vuṣlata ümmîd-bestedür
Ammâ ki baḫt-ı kûşe-i ḥırmânda ḫᵛâb ider

20. Besdür dilâ bu beste key-i baḫtdan gele
Bir gün olur ki Ḥażret-i Ḥaḳ fetḥ-i bâb ider

21. Tâ key vücûd sûz mey-i âteşgeh-i miḥen
Tâ çend rûy-ı şâhid-i baḫtım nikâb ider

22. Dil ġamdan idemez yine vaṣl-ı reh-i ḫalâṣ
Kerîm ḳader tecerru'-ı ṣahbâ-yı nâb ider

23. Dil-kârî-yi ifâżâ-yı ṣahbâ-yı bâde kim
Bir merd-i 'arşa ḫᵛân-ı hizebrân-ı ġâb ider

24. Olsam piyâle-gîr-i müdâm-ı sürûr-baḫş
Ye'siyyet-i dilim anı hem-meşreb âb ider

(36b) 25. Ṣubḥ-ı ṣafâ-yı ṣîġda-ger bile etsem âh
Rûy-ı hevâ-yı faṣl-ı şitâ-veş seḥâb ider

26. Farḳ-ı nihâl-ı gülde hezâr-ı süḫan-serâ
Gûş itse nâlem ur naġamından ḥicâb ider

27. Eşrâḥ-ı derdim itse debîr-i ṭabî'atım
Mecmû'a-yı ḥaḳâyıḳı pür-intiḫâb ider

28. Feyż-i ṣafâ-yı 'aşḳ ki her şi'r-i şûḫımı
Reşk-i ẓahîr-i şöhre-ver-i fâryâb ider

29. Neẓẓâme Mâlî Rüstem-i ṭab'um bu naẓm ile
Fen 'arṣasında 'arża-yı şec'-i şebâb ider

30. Dûnân-ı faḍla perver-i ḫᵛânın kelâm ehil
Bilecedür o gûneleri kim ḥesâb ider

31. Ammâ sözüm yoḳ ol süḫan-ârâ-yı şi're kim
Her dürr-i naẓmı muḳtebes-i ṣad kitâb ider

32. Şevḳ ile ṭab‘um itse şurû‘-ı süẖan-geri
Her lafẓ-ı naẓmı bâ‘i̱s-i faḥṣ-ı cevâb ider

7.

Ḳaṣîde-i Dîġer

Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün /Feilün

1. Ṭabî‘atumdur o gülzâr-ı nev-bahâr-ı süẖan
Nesîm-i feyż ile ben buldum iştiḥâr-ı süẖan

2. Elimde ẖâmem o şâẖ-ı nihâl-ı fendür kim
Hemîşe virme der-i tâze tâze bâr-ı süẖan

3. Ger olsa bâriş-i seng-i kef-i sitemle n´ola
Şikeste ser ḳalem-i şâẖ-ı mîve-dâr-ı süẖan

4. Ne ẖâme lü’lü’-yi ẖoş reşẖa-yı ma‘ânîdür
Ki bâġ-ı ma‘rifete oldı âb-dâr-ı süẖan

5. Dimâġ-perver u sîr-âb-ı cûy-ı kilkimdür
Hemîşe teşne-feżâ-yı şükûfezâr-ı süẖan

6. İfâża-yı reşeḥâtı şu resme kim çekmem
Alınca destüme ṭab‘umdan intiẓâr-ı süẖan

7. Gelürse şevḳe daẖı kef necâma olmayacaḳ
Uyup ṭabî‘atıma etmem iḥtiyâr-ı süẖan

8. Mezâd ider anı dellâl-ı ẖâmım olduḳça
Nihân-ẖâne-i ṭab‘umdan âşikâr-ı süẖan

9. Bu naẓmum ol gül-i gülşen-fürûz-ı ma‘nâdur
Ki oldı mâ-ḥâṣıl-ı deşt-i geşt-zâr-ı süẖan

10. Gül-i beyânuma beñzer bulunmaz eyleseler
Eġer tecessüs-i gülzâr-ı ṣadr-ı bâr-ı süh̲an

(37a) 11. Ben ol serîr-fürûz-ı memâlik-i naẓmum
Ki olmışım melik-i mülk ṣad hezâr-ı süh̲an

12. Hirâs-ı lehçe-i tîġ-i zamân-ı tîzimden
Müsellem oldı şeh-i ṭab'uma diyâr-ı süh̲an

13. O pîr-i post-i berendâz-ı baḥr-ı naẓmum ki
Murîd-i ṭab'um olur fevr-i yem-güz̲âr-ı süh̲an

14. Müdâm baḥr-ı h̲ayâle ider tereşşüḥ-i feyż
Seḥâb-ı mu'ciz-i ṭab'-ı le'âl-ı bâr-ı süh̲an

15. Ne mümkün olmasa peyveste-i sözün ṭab'a
Ki ola h̲ayt-ı tah̲ayyül güher-güz̲âr-ı süh̲an

16. Süh̲andur ehl-i dilüñ mâye-i dil u cânı
Sezâ-ver itsem eġer vaṣf-ı bî-şomâr-ı süh̲an

17. Süh̲andur ol büt-i ṭannaz-ı h̲âne-(zâde) -yi ṭab'um
H̲ayâlim itse n´ola meyl-i gül-'iz̲âr-ı süh̲an

18. Süh̲andur ol büt-ı şûh-ı libâs-pûş-ı h̲ayâl
Dil oldı meyl-i kün-i ḥüsn-i şîve-dâr-ı süh̲an

19. Benüm o muntaẓam-ı ma'rifet ki etmedeyüm
Hemîşe sâziş-i bünyâd-ı ḳulle-vâr-ı süh̲an

20. Ki ḥıfẓ-ı şâhid-i mażmûne-bânî-yi ṭab'um
Ger itse şevḳ ile bir düzd-i istivâr-ı süh̲an

21. O düzde şâhid-i mażmûn içün ẓafer bulamaz
Gelürse fetḥine biñ dâver-i diyâr-ı süḫan

22. Meġer cenâb-ı fażîlet-me'âb-ı sûzî kim
Feżâ-yı fende odur şimdi şeh-süvâr-ı süḫan

23. O şeh-süvâr ki meydân-ı ma'rifetde ider
Hezâr müdde'î-yi fen-i ḫâk-sâr-ı süḫan

24. O pâdişâh-ı süḫandur ki şimdi söylerler
Hüner-verân-ı zamân-ı güher şi'âr-ı süḫan

25. Gül-i ḥadîḳa-yı fażl-âfitâb-ı çarḫ-ı hüner
Serîr-i meclis-i fen ṣâḥib-i vaḳâr-ı süḫan

26. Bilür ahâli-yi naẓm-ı zamân ki şimdi odur
Ḫıdîv-i memleket-i âsumân-medâr-ı süḫan

27. O çarḫ-ı fendür o kim ṣaldı maṭla'-ı ṭab'ı
Cihâna şöhre-i ḫûrşîd-i tâb-dâr-ı süḫan

28. Zihî kerâmet-i feyż-i Ḫudâ ki olmışdur
Yem-i ṭabî'atı eṣdâf-ı dür-nis̱âr-ı süḫan

29. Zebân-ı nâṭıḳâ-yı pâk-ı mu'ciz-âs̱ârı
Dür-i ḫazîne-i lâ'lâ'-yı şâh-vâr-ı süḫan

(37b) 30. Ḥużûr-ı meclis-i ḫâṣında Bu'alî ise ger
Füsûn ile bulamaz râh-ı iḳtidâr-ı süḫan

31. Velîk ḳalmadı erbâb-ı ṣadr-ı devletde
Ne ḳadr-ı ehl-i ma'ârif ne i'tibâr-ı süḫan

32. Hep oldı müşfiḳ-i ẖar ẖaṣletân-ı dûn-perest
Muḥibb-i fırḳa-yı erbâb-ı inkisâr-ı süẖan

33. Gelür mi devre ʻaceb bir metâʻ-ı fehm-i kelâm
Giçer mi yoẖsa bu hâliyle rûzgâr-ı süẖan

34. Beyân-ı şûẖım içün daẖl ile beni zîrâ
Ser-â-ser eylediler dâġ-ı dil-figâr-ı süẖan

35. O güne şâʻir-i diẖẖâl-ı dûn ki anlardur
Şikeste nükte-i erbâb-ı iʻtiẕâr-ı süẖan

36. Bu şiʻr-i şûriş ile anlara sen inṣâf it
Nice ahâli-yi fehm itsün iʻtibâr-ı süẖan

37. Bir âb-dâr-ı ġazel görse cerr-i şiʻri içün
Olur hezâr yerinde gülû-feşâr-ı süẖan

38. Beyân-ı ẖoş-reviş-i ṭurfa-vâdî-yi ḳüdemâ
Hep oldı böyle dehân-gird-i düzd-kâr-ı süẖan

39. Bu deñlü vâdî-yi pür-şûr ile görürsün ki
Yine o gûne baṭî-ṭabʻ u bed-şiʻâr-ı süẖan

40. Alup eline gelür ʻarṣagâh-ı maʻrifete
Bir iki ḳıṭʻa-ı naẓm-ı ḳabîḥ ʻâr-ı süẖan

41. Ḳıyâs-ı naẓm idüp ol şiʻr-i mühmel ile ider
Miyân-ı ehl-i maʻârifde iftiẖâr-ı süẖan

42. Sülûk-ı vâdî-yi naẓmın görüb bu gûnelerüñ
Nice ṭabîʻat ider bir de iḫtiyâr-ı süẖan

43. Mürekkeb olsam eġer ma‘rifetle eylemem
Lisân-ı h̲âmeden imkân-ı ictihâr-ı süh̲an

44. Beni bu ġayret-i fendür helâk iden yoh̲sa
Göreydiler ne imiş naẓm-ı neş’e-dâr-ı süh̲an

45. Sipihr-i ṭab‘uma mâni‘ seḥâb-ı ġayretdür
Cihân bilürdi nedür mihr-i iştiḥâr-ı süh̲an

46. Ḳaṣîde irdi tamâm intihâya ey Mâlî
Yeter teṭâvül-i efrâṭ-ı iftih̲âr-ı süh̲an

47. Feżâ-yı ḳâfiye teng oldı tevsen-i ṭab‘a
Ḳo şeh-süvârî-yi naẓmı ḳıl ih̲tiṣâr-ı süh̲an

48. Ki şâyed olmaya taṣdî‘-i sâmi‘ine sebeb
Dirâz-gûyî-i eş‘âr-ı bî-ḳarâr-ı süh̲an

(38a) 49. Devâm-ı ma‘rifet-i bâ‘is̲-i ḳaṣîdeye ḳıl
Hemân dürc-i du‘âdan güher-nis̲âr-ı süh̲an

8.

[KASİDE]

Feilâtün/ Feilâtün/ Feilâtün/Feilün

1. Açılur mıydı gül-i ṭâli‘-i erbâb-ı sefer
Bâġ-bân-ı ẓafere itmese Bârî maẓhar

2. Bâġ-bân-ı çemen-i re’fet-i âb-ı ruh̲-dâd
Sâye-endâz-ı ġarîbân u re‘âya-perver

3. Âfitâb-ı felek-i ma‘delet u dehr-ârâ
Ġonca-yı nâdire-i gülşen-i tedbîr u hüner

4. Ser-firâz-ı vüzerâ Âṣaf-ı Cemşîd-i şey’im
Yeke-tâz-ı ṣaf-ı a‘dâ-yı ḍalâlet-âver

5. Ya‘nî pâşâ-yı müsemmâ-yı Ḫalîl İbrâhîm
Kim Ḫudâ etmiş anı mihr-i cihân-tâb-ı ẓafer

6. Ṣadr-ı Cem-rütbe vü Cemşîd-i liyâḳat ki düşer
Şânına menḳıbe-i tîġ-i ġazâ-yı Ḥaydar

7. Şöyle bir gevher-i deryâ-yı vezâret ki daḫı
Fi´l-mes̱el görmedi çarḫ ancılayın bir gevher

8. Çıḳsa dîvâna sa‘âdetle Sikender-‘unvân
Girse meydâna olur Güstehem-i nîze-güẕer

9. Fetḥat-ı tîġini gûş eylese Dârâ-yı ‘Acem
Cism-i bed-ḫilḳati ḫavfından olur lerz-âver

10. Eylese ‘âlem-i rü’yâda ḫayâl-i ḳahrın
Mülk-i Îrân´ı başar vâhime-i ḫavf-ı ḫaṭar

11. Ḥük[ü]mi memleket-i ḥüsne de olsa câri
Ġamze olur idi dil-i ‘âşıḳ ile hem-pister

12. Resm-i ser-cebhesidür naṣrun min-Allâh ki yürür
Her rikâbında birer peyk gibi fetḥ u ẓafer

13. Ḥadd-ı tedbîrini fehm eyleyüp âl-i ‘Üs̱mân
İtdiler ḥażretini pîş-gürûh-ı leşker

14. Ṣaf-der-i çarḫa-yı erbâb-ı gürûh-ı İslâm
Olmaz idi eġer olmasa ḳudûmında ẓafer

15. Ḥâṣılı şevket ile çarḫa-yı İslâm oldı
Gûyiyâ eyledi dünyâyı müberrâ-yı keder

16. Leşkerin itdi ol es̱nâda mükemmel âlât
Görilüp cümle-i esbâb-ı mühimmât-ı sefer

17. Oldı esb-i ẓafer u fetḥe sa'âdetle süvâr
Ülke-i Baṣra´ya tâ kim ḳademi itdi güẕer

(38b) 18. Ḳademi mülkine bir varṭa-yı dehşet ṣaldılar
Levḥaşallâh zihî maḳdemi ferḫunde es̱er

19. Ne ḳademdür ne revişdür ne ṣalâbetdür bu
K´eyledi düşmene deşt-i 'ademi câ-yı maḳar

20. Bârekallâh zihî ḫasa vü ferruḫ maḳdem
Ṣanekallâh ey aṣaf-ı reviş-i pâk siyer

21. Bu ne tedbîr-i şecî'âne ne ḳudret ne ḳudûm
Bu ne eṭvâr-ı dilîrânedür ey şâh-ı hüner

22. Sırr u bend eyledüñ enhâr-ı biḥâr-âsâyı
Tâ ki emn üzre ola 'asker-i İslâm´a memer

23. Ḥabbeẕâ himmetüñe kûşiş-i ḥasbîler ki
Eḥibâ ḫıdmetüñe ey Cem-i dârâ-efser

24. Ḫıdmet olursa der-i pâdişeh-i devrâna
Böyle olsun hele ey dâver-i İskender-fer

25. Ḥad-ı nâmûs-ı şehen-şâhiyâ itdüñ tekmîl
Ġayret-i salṭanata ya'nî miyân-beste kemer

26. Yüriyüb mülk-i Cezâyir´den idüp sür'at tâm
Bir gün evvel k´ola tâ cenge müsâvî leşker

27. İrecek nehr ben-i dâr-ı Esed-i menziline
Geldi cem'îyyet-i düşmenden o vâdîye ḫaber

28. İşidüp bu haberi kâr-güẕârânı umûr
Cem' olup eylediler mişvere-i yek-diġer

29. İnhizâm etmeġe tedbîr-i hücûm eylediler
Tâ ki geldi şeref-i sâ'at-ı hengâm-ı seḥer

30. Ne seḥer ṣubḥ-dem-i rûz-ı sa'âdet idi kim
Leşkere oldı Ḫudâ´dan ṭaraf-ı ḥüsn-i naẓar

31. Herkes esbâb-ı cidâlın giyinüp gûyâ kim
Oldı âs̱âr-nümûn-ı ṣıfat-ı ṣun'um ner

32. Bu ṣalâbetle bu leşker ki teveccüh ḳıldı
Ḳıyâs eyledim olmış 'arṣa-yı cengi maḥşer

33. Dökilüp ṭabl-ı beşâret çekilüp sancaḳlar
Ṭurdı ṣaf ṣaf iki cânibde dil-âver erler

34. Kef-be-şemşîr olup âvâze-i gül-bâng iderek
Her ṭarafdan didiler na're-i Allâhü ekber

35. Yüriyüp cânib-i a'dâ-yı ḍalâl-efzâya
'Âlemi gözlerine kûçe-i teng eylediler

36. Çıḳdı çarḫ-ı feleġe ṭûb u tüfenk âvâzı
Virdi tâ zelzelesi dâbbe-i arża keder

(39a) 37. Ṭarafe´l-‘aynda ṭâbûr-ı belâ ma‘mûrın
Birden itdükde hücûm eylediler zîr u zeber

38. Saymayup nehrlerin geçdi ġażanfer-ṣıfatân
Ki ġazâdur deyu baş kesdi dil aldı yer yer

39. Çarḫa-yı leşker-i İslâm idi Allâh-el-ḥamd
Hele pâşâ-yı felek-ḳadr u eyâlet-perver

40. O felek-rütbe ki nîrân-ı celâlinden urır
Ḫırmen-i düşmen-i bî-ḥâṣıla ṭûmâr-ı şerer

41. İtdüġi ḫıdmetinüñ bâb-ı felekde birine
Rab‘ın itmedi devletde olan serverler[6]

42. Ola âbâd-ı Ḫudâ devlet-i âl-i ‘Üs̱mân
Görmeye merkezini ‘ayn-ı ‘adû-yı bed-es̱er

43. Dâ’imâ ola rikâbında anuñ gibi nice
Merd-i meydân-ı şecâ‘at şeref-i fetḥ-i ẓafer

44. Dâ’imâ tîġi ola zümre-şikâf-ı a‘dâ
Ya‘nî düşmenlerini eyleye Ḥaḳ zîr u zeber

45. Himmetiyle yüriyüb mülk-i Cezâyir´den tâ
İtdiler vâṣıl olup Ḳorna´ya tedbîr-i ẓafer

[6] Bu mısranın vezni kusurludur.

46. Nice Ḳornâ ki belâ bünye vü çarḫ estînâ
Düzd-i müstaḥkem u bî-bâk-ı ġulûv-ı leşker

47. Her binâ-yı bedeni kûh-ı ser-endîb esâs
Her ser-i ḳullesi bir ḳât-ı metânet-güster

48. Cânibeyninde görüp ol iki şaṭṭı ṣandum
Pâs-bân-ı ser-i gencînedür iki ejder

49. Ḫûn-ı erbâb-ı cihâd ile ger aksa iki şaṭ
Her ser-i ḫıştı içün olsa telef yüz biñ ser

50. Yine bir vechle olmaz taġa(l)lüb-i imkân
Ṭaraf-ı bâr-ı Ḫudâ´dan ola bir çâre meġer

51. Meġer ol zübde-i eşrâf-ı gürûh-ı vüzerâ
O ṣaf-ârâ-yı kibârâ vü ḫıdîv-i ṣaf-der

52. Ki nice muḥṣır-ı a'dâya irünce ḳıldı
Ḫalḳını ṭu'me-i şemşîr vireyin zîr u zeber

53. Ḫâk-i pür-şûr-ı şer-i Ḳorna'ya kim baṣdı ḳadem
Âteş-i dehşete oldı dil-i a'dâ me'âs̱ir

54. Meteresler çekilüb cenge şürû' olduġi dem
N'eyledi gör ḳadem-i ṣadr-ı ahâli-yi mafḫar

55. Bir şeb-i eşref-i ezmânda şeb-ḫûn itdi
Zikke (?) şaṭṭından ide tâ ki sa'âdetle güẕer

(39b) 56. İttikâ eyleyüp elṭâf-ı Ḥaḳa oldı revân
Ḳıldı çün şevket ile vaṣl-ı maḥall-ı ma'ber

57. Çekilüp râ’yet-i İslâm şaṭuñ ḳoşusına
Dizilüp sancaḳ u bayraḳ virilüp zînet-i fer

58. Bu mühimmât u bu tedbîrüñe gördükde hemân
Ḳal‘a-yı Ḳorna´ya erbâb sevip itdi ẖaber

59. Ne ẖaber başlarına ḳopdı dem-i rüstâ-ẖîz
Gird-i evhâm ile ẖâṭırları oldı muġber

60. Gece olduḳda hemân ḳal‘alarından boşanup
Oldılar cümle perâkende-i rûy-ı şaṭ u ber

61. Kimi pâ-der-kil-i hâver kimi müstaġraḳ-ı âb
Kimisi ser-be-dehen refte-i âlât u ṭaber

62. Oldı peyvend-i felek zemzeme-i vâveylâ
Belki ‘Îsâ´ya ḳıyâmet deyu irişdi ẖaber

63. Peylerinden yüriyen perd-i dilîrânuñ ise
Bî-ḥesâb oldı getürdükleri başlar diller

64. Ḥamdulillâh ki H̱udâ düşmen-i pür-kîneleri
Ḳıldı bu resme ser-efgende-i şemşîr-i ḳader

65. Raḥm idüp leşkere pâşâ-yı ‘aẓîm-üş-şânı
Şükr kim eyledi Bârî sebeb-i fetḥ u ẓafer

66. H̱oş H̱udâ´dur iden ammâ yine imkân yoġ idi
Virmese maḳdemi a‘dâya mehâbet bu ḳader

67. Dileriz bâr-ı H̱udâ şân-ı şerîfin dâ’îm
İde manṣûr ‘adûsın daẖı bundan bed-ter

68. Ḳanda varsa açıla uġrına bâb-ı iḳbâl
Dâ'imâ tîġi ola ḳaṭi'-i a'dâ-yı eşer

69. Kim anuñ uġrı bu bünyâd-ı belâ ma'mûruñ
Oldı ser-'uḳde-i pür-varṭasına fetḥ-âver

70. İmdi lâzımdur ola fetḥi içün bir târîḫ
Ki gerekdür şu'arâdan ḳala her yerde es̱er

71. Tâ ki gûş eyleyecek ḳal'aya pür oldıġını
'Asker-i tîġ-be-destân-ı sa'âdet rehber

72. Çıḳdı bir mîr-edâ söyledi Mâlî târîḫ
Âye-i naṣrun-min-Allâh ile fetḥ eylediler **(1078)**

73. Benüm ol sîm-i zer-endûz-ı süḫan kim yaraşur
Diyeler ṭab'uma ser-mâye-i ṣad künc-i hüner

74. Ṭab'-ı pür-feyżime beñzer ḳanı bir ṭab' k´ola
Var demed-i ḫat-ı pâşâ-yı hümâyûn peyker

(40a) 75. İdemez yine dür-efşânî-yi vaṣf-ı seci'in
Olsa eṣdâf-ı ṭubû'-ı şu'arâ pür-gevher

76. Dâ'imâ kârı ola mûcib-i medḥ-i şu'arâ
Tâ ki var künc-i ma'ânîde dür-i naẓm u hüner

77. Dâ'imâ sâye-nişîn-i kerem u luṭfı ola
Cem'-i ḫayl-ı ġurebâ ya'nî ki erbâb-ı sefer

78. Hem ola şu'le-i luṭfı men-i şeb-gerd-i ġama
Ki benim deşt-i felâketde o ḫâk-i aḥḳar

79. Geşt-zâr-ı hünerüm mesken-i künc-i güherüm
Deşt-i âlâmda her çend ki h̲âk isem eġer

80. Çarh̲ itdi meni pür-şerḥa-yı dest-i miḥnet
Tâ kitâb-ı eleme eyleye cismim masṭar

81. Tâ-be-key cevr-i sipihri çeke maḥzûn göñlüm
Çarh̲-ı bî-dâddan âl-i dâd-ı dilim ey dâver

82. H̲âk-pâye bu ḳaṣîdeyle ġamum ʿarż itdüm
Çeşm-i luṭfuñ aña şâyed k΄ide imʿân-ı naẓar

9.

[KASİDE]

Feilatün Mefâilün Feilün

1. Nev-civân oldı pîre-i dünyâ
Geldi yaʿnî bahâr-ı ġam-fersâ

2. Tâzelendi ḳulûb-ı ʿâlemiyân
Yeñilendi cihân-ı köhne-binâ

3. Ḥükm-i terbîʿle bu mevsimde
Böyledür iḳtiżâ-yı feyż-i hevâ

4. ʿAks-ı ah̲żar-serâ-yı çarh̲ ola h̲âk
Çarh̲-ı âyîne-i ḥażîż-nümâ

5. Bir hevâdur hevâ-yı faṣl-ı rebîʿ
Ki virir ṭabʿa ibtilâ-yı hevâ

6. Olsa bu demde ehl-i ġâm-câ'îz
Feleġe ṭurfa-h̲and-ı istihzâ

7. H̱aste-i jeng-i ṭab'î-yi endûh
Buldı bu faṣlda şifâ-yı ṣafâ

8. Geld-i şâh-ı gül-i zemîn-pîrâ
Ṣaḥn-ı bâġa ḳurıldı ser-tâ-pâ

9. Çetr-i ḫaḍrâ sütûn u zer-i ṭomâr
H̱ayme-i sürḫ-gûn u ḫoş-sîmâ

10. Cem'-i eṭfâl-ı ġoncanuñsa müdâm
Perveriş-kârıdur nesîm-i ṣabâ

(40b) 11. Vâsıṭa olmasaydı ḫıdmet-i gül
Bulmaz idi şükûfe neşv u nemâ

12. Şeref-i ḳadr u fer cenâb-ı güle
Olmış a'ṭâ-yı bâr-ı Ḥaḳ gûyâ

13. Ki olur feyż-i nefḫasıyla müdâm
Zîb u tâc-ı mülûk u şâhenşâ

14. Gerçi eyler taṣaddur-ı 'âlem
Şâh-ı gül ḥüsn u 'ıṭr ile ammâ

15. Ṭaraf-ı istifâżadur aña lîk
H̱âk-i semm-i semend-i ṣadr-ı veġâ

16. Ki ne dem çıḳsa ol Süleymân-fer
Seyr-i ezhâr-ı gülşene zîrâ

17. Gül ṣaçar ḫâk-pâyi üzre nesîm
Eyler ezhârı ferş-i râh-ı ṣabâ

18. Olsa ezhâr o şeh-süvâra n´ola
Maḳdem-endâz-ı raẖş-ı ṣarṣar-ı pâ

19. Kim odur mûcib-i ḳudûm-ı bahâr
Ya‘nî bâdî-yi şâdî-yi dünyâ

20. Ṣadr-ı ṣarṣar süvâr-ı faẖr-ı mülûk
Rüstem-âs̱âr u dâver-i heycâ

21. H̱âl-i ruẖsâr-ı şâhid-i iḳbâl
Sünbül-i şeme-dâr-ı ṣaḥn-ı ġınâ

22. Ya‘nî ser-dâr Muṣṭafâ Pâşâ
Kim odur her umûra ‘uḳde-güşâ

23. Ol ki itmiş ḳażâ sa‘âdetini
Rükn-i ‘uẓmâ-yı şehr-i heft serâ

24. Yaraşur olsa sâḳî-yi bezmi
Cem-i câm-intisâb-ı dehr-nümâ

25. N´ola dirse cenâb-ı ḥażretine
Nükte-fehmân u ‘ârif-i ma‘nâ

26. Faẖr-ı dârâ güz̠îde-i vüzerâ
Mihr-i ‘âlem-fürûz-ı istiġnâ

27. Bir hem-endûz-ı lâşe-i düşmen
Ṣaf-şikâf-ı ‘adû-yı rezm-ârâ

28. O be-kef-tîġ-i cûy-bâr-ı ġażab
O belâ-bâr-ı ‘âlem-i a‘dâ

29. Yağsa ebr-i bahâr ḳahrında
Câ-be-câ fitneler olur peydâ

(41a) 30. Tâb-ı tîġ-i niyâm ḳahrı deġül
Oldı ebr-i celâl-ı ṣâ‘iḳa-zâ

31. Tâb-ı şemşîri ẓâhir olsa yanar
Âteş-i vehme mülket-i a‘dâ

32. H̱alḳ-ı mülk-i Cezâyir´e nitekim
Vehmi buldırdı inhizâm-ı fenâ

33. Tâ ki oldı sa‘âdet ile revân
Ṭaraf-ı Baṣra´ya o ṣadr-ı veġâ

34. Eyledi memleketlerin berbâd
Leşkerin ẖurde-i ḥurûb-ı belâ

35. Nehr-i dâr-ı Benî Esed´de olan
Cem‘ u a‘dâ-yı aẖzele me s̱elâ

36. İtdüġi kâr-ı tîġ u fetḥi daẖı
İtmedi sebḳat eyleyen vüzerâ

37. Nice fetḥat ki ibtidâ-yı hücûm
Düşmeni birden itdi rû-be-ḳafâ

38. Ki görünce bu ṣavlet-i düşmen
Ḳıldı cümle girîziş-i ṣaḥrâ

39. Vaṣl idünce kemîn serâlarına
’Asâkir ġâziyân-i çâpuñ pâ

40. Yürüyüp peylerinden ekṡerini
Eylediler helâk-ı tîġ-i ġazâ

41. Şevble germ oldı ceng-i bâzârı
Ki denürdi metâ'-ı câna ṣalâ

42. Vardı bir ḥâlete muḥârebe kim
Deşt ceng oldı ṣaḥn-ı ḥaşr-âsâ

43. Ser-be-fitrâk beste kef-be-rikâb
Geldi merdân-ı ḥaydar-ı heycâ

44. Serleri şöhre içün eylediler
Âsitân-güster-i oṭâġ-ı ġalâ

45. Ser-i a'dâ o ḥadde keṡret kim
Kelleden ḳulle yapdılar ḥattâ

46. Ḥamdulillâh ki böyle itdi hele
Düşmen-i zûr-ı maḳdem-i pâşâ

47. Bârekallâh ey ḫuceste ḳudûm
V´ey ẓafer-kâr-ı müşkilât-güşâ

48. Ki senüñ gibi bir vezîri daḫı
Dehre devrân getürmemiş ḳat'â

(41b) 49. Sensin ol âfitâb-ı çarḫ-ı celâl
Kân-ı lâlâ-yı şec' u luṭf-ı 'aṭâ

50. Faḫr iderler şacâ'atuñla müdâm
Nice âfrîd-i dûr olan 'anḳâ

51. Bunca şec‘ u celâl u heybetle
N´ola faḫḫâruñ olsa mîr-i gedâ

52. Ki sen ol merd-i ṣaf-güşâsın kim
Sûy-ı mülk-i ‘Irâḳ´da ḥâlâ

53. Yazmak evrâḳ ‘arż-ı salṭanata
Kilk-i fetḥüñle tâze bir inşâ

54. Görmedi böyle fetḥ-i bü´l-‘acebi
Çeşm-i eflâk-ı nîk bed-bînâ

55. N´ola żarrâb nüh felek nâmuñ
Sikke-i şec‘a eylese imla

56. Ki anuñ devr-i berd-i fâmında
Olmadı böyle ma‘reke zîrâ

57. Nice rezm-i belîġ-i ma‘rekedür
Ki ḫayâli değül ḫıred-güncâ

58. Daḫı yoḳdur o ṭab‘-ı bî-pervâ
Kim anuñ naẓmını beyân ide tâ

59. Olmamış bir ġarîb-i ceng idi kim
Ḥaşre dek baḥs̱-i faṣl olunsa revâ

60. Ḥâṣılı şevket u sa‘âdet ile
Yine ‘azm itdi ḥażret-i pâşâ

61. Çünki vâdî-be-vâdî nâ oldı
Vâṣıl-ı ṣaḥn-ı ḳal‘a-yı Ḳornâ

62. H̱âkine ol gün itdüġünde nüzûl
Oldı fesẖ eyledikleri da'vâ

63. Hemân ol demde cenge emr oldı
Meteresler ḳurıldı ser-tâ-pâ

64. Der-kemîn oldı hep tüfenk-endâz
Buldı efrâṭ-ı şûriş u ġavġâ

65. Rûy-ı cenge çekildi her-sûdan
Ṭûb-ı hem-ṣît-i ra'd-ı na're-feżâ

66. Şöyle kim ḳal'aya ḥavâle olup
Her biri oldı bir mehîb-i belâ

(42a) 67. Gördi a'dâ bu ṣavlet-i cedeli
Ki deġül ḳâbil-i ḥużâr aṣlâ

68. Bölmeyüp çâre-i ṣıyânet-i nefes
Daẖı imkân-ı ḥırz-ı cân u rehâ

69. Bir şeb-i aḳreb-i seḥerde hemân
Ḳal'adan eyledi firâr a'dâ

70. Tâ ki aldı ẖaber 'asâkir-i dîn
Yüridi ḳal'a içre bî-pervâ

71. Düşdiler çün ḳafâ-yı a'dâya
Kef-be-âlât olup be-ḳaṣd-ı ġazâ

72. Ol ḳadar tîġ urıldı düşmene kim
H̱unla renk buldı deşt-i ḳażâ

73. Kimi ḫᵛod merd u kimi ḳatl oldı
Kimisi şaṭda ġarḳ u nâ-peydâ

74. Ser-nigûn oldı câm-ı ʻömr-i ʻadû
İrdi bezm-i beḳâlatına fenâ

75. Çekmemişdi ḳılâʻ-ı Baṣra hele
Daḫı bir böyle ıżṭırâb-ı ʻanâ

76. İtmemişdi o mülke bir dâver
Anı kim itdi ḥażret-i pâşâ

77. Ḥamdulillâh ki yümn-i maḳdemini
Sebeb-i feth-i Baṣra itdi Ḫudâ

78. Fetḥine lâzım oldı bir târîḫ
Diye erbâb-ı ṭabʻ olan şuʻarâ

79. Biz de bu ḳıṭʻa ile aḥbâba
Böyle virdüm cevâb kim meṡelâ

80. Levḥ-i târîḫ-i fetḥine Mâlî
Tâ ki çaldı ḳalem debîr-i ḳażâ

81. Hep hesâb eyledi budur târîḫ
Yudı el Ḳorna´dan Ḥüseyn Pâşâ **(1078)**

Terkîb-i Bend

Feilâtün/Feilâtün/Feilâtün/Feilün

1. Ey ẖırâmı sebeb-i fitne-i âşûb-ı zamân
V´ey nigâhı feterât-efgen-i cumhûr-ı cihân
Ey leb-i ġonca gül-i nâdire berg-i bostân
V´ey ruẖ-ı verd-i ṣafâ-güster-i gülzâr-ı cinân
Bunca ḥüsni ki Ḫudâ ẕâtuña ḳıldı iḥsân
İtdi iḳlîm-i cemâle seni ṣadr-ı ẖûbân
(42b) Esb-i nâza demidür eylesek irẖâ-yı ʻinân
Ki bugün deşt-i melâḥatda senüñdür meydân

Sensin ol pâdişeh-i ṣâḥib-i dârât-ı ḥüsn
ʻÂleme bâʻiṯ-i tekmîl-i mühimmât-ı ḥüsn

2. Nice taḳrîr ide reftâruñı efvâh senüñ
Fitneden ḳaddüñi ẖalḳ eylemiş Allâh senüñ
ʻÂşıḳım ʻâşıḳ-ı reftâruña ey mâh senüñ
Oldı vaḳf-ı güzerüñ bu dil-i ġamgâh senüñ
Cânda ẖâk-i rehüñ oldı senüñ ey şâh senüñ
Ḳaldım ümmîd-i ẖırâmuñla beher gâh senüñ
ʻÂşıḳa merḥametüñ yoḳ hele billâh senüñ
Yâ elüñden nice bir eyleyeyin âh senüñ

Tîġ-i ʻâşıḳ-keş-i ġamzeñle helâk eyle beni
Ṣoñra ey şûẖ-ı cihân yollara ẖâk eyle beni

3. Dûstum ḳâmet-i hem-vâruña ḳurbân olayın
Ḫilḳat-i şîve-i reftâruña ḳurbân olayın
Sebze-gûn bî-ceş-i destâruña ḳurbân olayın
ʻAnberîn kâkül-i pür-târuña ḳurbân olayın
Tîr-i müjgân-ı siyeh-kâruña ḳurbân olayın

Pür-cefâ nergis-i bîmâruña ḳurbân olayın
Ḫande-zâ la‘l-ı şeker-bâruña ḳurbân olayın
Cân-fezâ mu‘cize güftâruña ḳurbân olayın

Bu zamânuñdaki her kim saña ḳurbân olmaz
Ger Mesîḥâ ise de ṣanma peşîmân olmaz

4. Böyle ṭıfl-ı sitem-âmuz-ı debistân-ı ḳażâ
Dâm-ı cevrinde esîr- itdi beni vâveylâ
Câna resm itdi tebâşir-i ġamı ser-tâ-pâ
Ḳıldı ṣoñra anı ṣad pâre-i miḳrâṣ-ı cefâ
Sûzen-i hecr ile kirbâs-ı dili itdi ḳabâ
Oldı âḫir bu ḳabâ ḫil‘at-ı dârâ-yı belâ
Ṣun‘dan oldı tenüm rişte-i bârik-âsâ
Olmadı yine nem-i luṭfı baña behre-serâ

(43a) Kime feryâd ideyin ol şeh-i bîdâdumdan
Kim aña yoḳdur es̱er nâle-i feryâdumdan

5. Üns-i derdüñe bunca sitem-i cân yeter
Luṭf ise ‘âşıḳuña ey şeh-i ḫûbân yeter
Yeter itdüñ bizi maḥzûn-ı perîşân yeter
Çekmek ise bu ḳadar ġuṣṣa-yı hicrân yeter
Cevr-i ḳurbânuñ olam eyleme her ân yeter
Bunca ser-geşte key-i vâdî-yi ḥırmân yeter
Ḳalmadı çekmeġe tâb-ı dil-i nâlân yeter

Ki dil-i Mâlî-yi bî-ṭâḳ-ı firâḳ itdüñ sen
Cür‘a âşâm-ı mey-i mey-kede-i derd u miḥen

[GAZELLER]

1.

Mefâîlün/ Mefâîlün/ Mefâîlün/ Mefâîlün

(43b) 1. Düşerken ṭurre-i âşüfte-i cânâna istiġnâ
Niçün eyler ṣabâ zülf-i ʻabîr-efşâna istiġnâ

2. Esîrim küşte-i tîġ-i teġâfül eyler itdükçe
O ser-mest-i mey-i nâzum gehî mestâne istiġnâ

3. Metâʻ-endûz-ı endûh eyledi ʻuşşâḳ-ı pür şûrım
N′ola itsem ḳabûl-ı ġuṣṣa-yı devrâna istiġnâ

4. Ben ol lâ-yaʻḳil-i ṣahbâ-keş-i câm-ı cünûnım ki
Dil-i bed-mestim eyler ġamze-i ḫûbâna istiġnâ

5. Bir âfet şeh-levend-i şûḫa ey Mâlî esîrim ki
Satar ḥüsn-i bülend-i Yûsuf-ı Kenʻâna istiġnâ

2.

Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâîlü/ Fâilün

1. İtmem bu râz-ı ʻaşḳı beyân olmayınca tâ
Zânû-be-zânû hem-ḳadeḥ-i bezm-i dil-rübâ

2. Dil murġı k′oldı lâne-gîr-i ṭâḳ-ı uc-ı ʻaşḳ
Şâha daḫı belî dimedim olsa bayḳarâ

3. Yoḳdur ṭabîb sende ʻilâc ol marîże kim
Ola saḳîm-i ḥasret-i cânân bu′l-hevâ

4. Ḳurtulmaz ol göñül ki düşe dâm-ı zülfüñe
Kâfir de olmasun güzelim aña mübtelâ

5. Tîrine Mâlî sînesi dâ'îm nişân gerek
Ol kimse k´ola dîde-i ḫûbâna âşinâ

3.

Mefâîlün/ Mefâîlün/ Mefâîlün/ Mefâîlün

1. Dem-i efkâr-ı hecrüñde baña ger olsa yem ṣahbâ
‘Acebdür yine olur bâ‘is̱-i endûh-ı ġam ṣahbâ

2. Aña neş'et-i câm-ı la‘lüñi göster meded sâḳî
Ki olsun reşk ile pâ-mâl-ı ṣaḥrâ-yı ‘adem ṣahbâ

3. Yine devr-i Cem-âsâ ‘âlem olsa ṭa‘nadan ‘ârî
Ḳurulsa bezmler yer yer sürülse dem-be-dem ṣahbâ

4. Niçün ehl-i ḫıred reşk-âver-i Dârâ olur bilsem
Gedâyı çün k´ider hem-‘ucb-ı şâh-ı muḥteşem ṣahbâ

5. Behişte kim olur neẓẓâre ger Mâlî ki bir yerde
(44a) Hem ol ser-sebz-i gülzâr-ı melâḥat ola hem-ṣahbâ

4.

Müfteilün/ Fâilün/ Müfteilün/ Fâilün

1. Zehr-i ġam-ı ‘aşḳ-ı yâr câm-ı şifâdur baña
Girye-i hecri dem-i bezm-i ṣafâdur baña

2. Kâm-ı dile telḫ olur şerbet-i şehd-i sürûr
Derd ile perverdeyüm ġuṣṣa ġıdâdur baña

3. Sanki derûnumda dil gül gül olan dâġıma
Ṭurfa-naġam bülbül-i bâġ-ı belâdur baña

4. Bunca ġam-ı ʿaşḳına hem-demüm ey şûḫ kim
ʿAyş-ı ferah bâʿiṡ-i renc-i ʿanâdur baña

5. Mâlî beni ʿaşḳdır ġamze-i cevr iden
Yoḳsa sitem itmeġe çarḫ ne ḳâdir baña

5.

Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâîlü/ Fâilün

1. Nev-zaḫm-ı tîrin itdi dil u câna âşinâ
Gül ġonca oldı sanki hezârâne âşinâ

2. Ben şevḳ-i şemʿi ḥüsnüñe cân-sûz iken henüz
Olmışdı [….] şuʿleye pervâne âşinâ

3. Dîvân-ı ġamda ḫilḳat-ı miḥnet be-dûş olur
Kim olsa şâh-ı ġamze-i ḫûbâna âşinâ

4. Mey bezmidür o meh-veşüñ elḥâc-ı ehl-i ʿaşḳ
Yârab ider mi laʿlini peymâne âşinâ

5. Bîgânelerle ḍıḥk-ı mizâḥat ider giçer
Ne ʿâşıḳ olmışım aña gûyâ ne âşinâ

6. Zülfüñ ki ola ḫûşe-i dil-rîz-i bî-dilân
Bir de revâ mı etmek anı şâne âşinâ

7. Mâlî-veş olsun ol ki ider cevri ârzû
Üftâde ḫâṭır-ı büt-i bîgâne âşinâ

6.

Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

1. Dil-ḫırâş-ı ġuṣṣa-yı devrâna olmaz âşinâ
Ṣafḥa-yı âyînedür sûhâna olmaz âşinâ

2. Câm-ı la'linde mey-i bûsine cân ditrer ne sûd
Şaḫṣ-ı serziş ḫâle pür peymâne olmaz âşinâ

3. Dilde dâ'îm ıżṭırâb eyler ḫayâl-ı rûy-ı yâr
Bü'l-'aceb gencînedür vîrâne olmaz âşinâ

4. Ârzû-kâr-ı ṣafâ-yı vaṣlı olmak yâ niçün
Çünki bir dil miḥnet-i cânâna olmaz âşinâ

(44b) 5. Ḫ^{v}od-perestüm ṣoḥbet-i bîgâneden fâriġ degül
Ol sebebden Mâlî-yi nâlâna olmaz âşinâ

7.

Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün/ Feilün

1. Dili hemîşe bir âteşdür eyleyen pür-tâb
Ki tâbı dûzaḫı eyler ḳafâ güzîn ḥicâb

2. Tegerg-bârî-yi derd-i seḥâb-ı çarḫ-ı firâḳ
Füsûs k'itdi zemîn-i dili ḫarâb [u] yebâb

3. Beni yetürdi maḥall-ı helâka âḫir-i kâr
Ġam-ı teġâfül ile ol şeh-i ḫüceste cenâb

4. İder nigâhuña ferdâ güvâhî-yi bîdâd
Dil-i dü-pâre-i şemşîr-i tîz-i nâz-ı 'itâb

5. Rüsûm-ı dâġ-ı ġamuñla helâk olan cânâ
Olur çerâġ-ı şeb-i ʻarṣagâh-ı rûz-ı ḥesâb

6. Düḫûl-ı bezm-i behişt eylesem (de) dili sensiz
Ne mümkün ola meserret-pezîr-i kevs̱er-i nâb

7. Beyân-ı şerḥ-i ġam-ı ʻaşḳuñ itse Mâlî-yi zâr
Olurdı mâ-ḥaṣal-ı naẓmı ṣad hezâr kitâb

8

Mefûlü/ Mefâîlü/ Mefâîlü/ Faûlün

1. Tâ dil ki bu miḳdâr ola pür tâb-ı muḥabbet
Âyâ nic´olur ḳâbil-i esbâb-ı muḥabbet

2. Vaḳf-ı ser-i ṣaḥrâ-yı cünûn bedr ol ey dil
Reh-tâz-ı sûy-ı vâdî-yi âdâb-ı muḥabbet

3. Âdem göremez kaʻbe-i maḳṣûd-ı murâdı
Tâ itmeyecek secde-i miḥrâb-ı muḥabbet

4. Mâʼîlere girdükde olur ol felek-i nâz
Berḳ-efken-i ṣad ḫırmen-i erbâb-ı muḥabbet

5. Olsun o ki mehcûr-ı ġam-ı dehr olayın dir
Mâlî gibi ser-mest-i mey-i nâb-ı muḥabbet

9.

Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâîlü/ Fâilün

1. Mey içse âb-ı tâb ile ol şûḫ-ı mâh-tâb
Ki ʻârıżında ʻârıż olur âb-ı kâh-tâb

2. Künc-i te’evvüh içre dil-i nâle-perverüm
‘Âlem getürmez eylese bî-perde âh tâb

3. Ḥasret-sitân-ı deşt-i dile toẖm-i ḥüsn-i ‘aşḳ
Ṣaçduḳda bitdi mis̱l-i ẓuhûr-ı giyâh-tâb

(45a) 4. Ey dîde raẖt-ı sûzî-yi neẓẓâre tâ-be-çend
Her dem celâl-ı ḥüsne getürmez nigâh tâb

5. Mâlî bu germ-i ‘iṣmet ile vehm-i sûzdan
Bir laḥẓa ẖâṭırumda getürmez günâh tâb

10.

Feilâtün / Feilâtün/ Feilâtün / Feilün

1. ‘İşve bezmin ḳurup açıldı yine meşreb-i dûst
Mey-i ẖand ile pür oldı hele câm-ı leb-i dûst

2. Çâre ne ḥükm-i şeh-i ‘aşḳ ile oldı göñlüm
Vaḳf-ı âteş-kede-i ḥasret-i rûz [u] şeb-i dûst

3. Bî-temennâ-yı viṣâl eylemişim ḳayd-ı ‘aṭâ
Kâşk olsaydı metâ‘-ı dil [u] cân maṭlab-ı dûst

4. Oldı dil bâġçe-i ḥüsn-i melâḥatda mihmân
Ârzû-mend-i tufâḥ-ı tuḥaf-ı ġabġab-ı dûst

5. Ṭaleb-i bezm-i viṣâl etmeden olmak yigdür
Mâlîyâ mest-i ẖayâl-ı mey-i la‘l-ı leb-i dûst

11.

Feilâtün / Feilâtün/ Feilâtün / Feilün

1. Yoḳ vücûduñ gibi bir nâdir-i nâ-yâb-ı behişt
Saña dirlerse n'ola ser-ṣaf-ı erbâb-ı behişt

2. Câm-ı ḥüsnüñde görüp bâde-i la'lüñ cânâ
Ḳanḳı kâfirdür ide fikr-i mey-i nâb-ı behişt

3. Üns bulmış o ḳadar dûzaḫ-ı 'aşḳuñla ki dil
Mülk ile virseler olur yine rû-tâb-ı behişt

4. Asitânuñda görüp dîde-i ḥâl ile beni
Zehr-i reşk ile olursa n´ola bevvâb-ı behişt

5. Mâlîyi sen de firâḳ âteşine yaḳ ebedî
Eġer itmezse caḥîm ehline îcâb-ı behişt

12

Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâîlü/ Fâilün

1. Destinde ḫançer ile gezer her müdâmı mest
Bir kimse görmesün o şeh-i ḫoş-ḥarâmı mest

2. Bezmüñde bâde kimseye bir neş'e virmedi
İtmiş şarâb-ı la'lüñ o deñlü ki câmı mest

3. Yine naḳid-i cânumı dil 'arż ider hemân
Baña ṣunınca yâr leb-i bâde-fâmı mest

4. Mülden özge çâresi yoḳ ehl-i 'aşḳınuñ[7]
Biñ şîve birle itdüġi demler kelâmı mest

[7] Bu mısranın vezni kusurludur.

(45b) 5. Mâlî su’âl-i yâre ne ḥâcet ki ḳandadur
Destinde ḫançer ile gezer her müdâmı mest

13.

Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün/ Feilün

1. Ruḫuñ ṣafâdur ey meh-i sürûruma bâ‘is̠
Ümîd-i câm-ı lebüñdür ḥużûruma bâ‘is̠

2. Senüñ tefâḫür-i ‘aşḳuñladur bu deñlü benim
Muḥabbet ehli içinde ġurûruma bâ‘is̠

3. Hemîşe mihr ola efzûn odur ki ẕerre gibi
Gehî nihânuma gâhî ẓühûruma bâ‘is̠

4. Metâ‘-ı cânumı bir kerre bey‘-i vaṣl itdüm
Yolunda ancaḳ ol oldı ḳuṣûruma bâ‘is̠

5. Ne söz kelâmıma Mâlî meġer ki ẕikr-i raḳîb
Gehî ola süḫan-ı telḫ [u]şûruma bâ‘is̠

14.

Mefûlü/ Mefâîlü/ Mefâîlü/ Faûlün

1. Dünyâyı eġer dutsa eşirrâ-yı ḥavâdis̠
‘Aşḳ ehline yoḳdur yine pervâ-yı ḥavâdis̠

2. Ben ‘aşḳda faḫr eylerüm âşüftelügümle
Ne dirse disün maġlaṭa-gûyâ-yı ḥavâdis̠

3. Çıḳ devr-i çemenzâra şeref-baḫş-ı bahâr ol
Yer yer yine olsun ḳo hüveydâ-yı ḥavâdis̠

4. Bir kerre h̲ırâm itmeñ ile oldı ser-â-ser
Âfâḳa ḳadüñ bâʿis̱-i imlâ-yı ḥavâdis̱

5. Mâlî geçerüm ṣanma muḥabbet hevesinden
Biñ kerre olursam dah̲ı rüsvâ-yı ḥavâdis̱

15.

Mefûlü/ Mefâîlü/ Mefâîlü/ Faûlün

1. İtsün fiten-i ḥüsnün o sîmîn-ber ıṣlâḥ
Mülkin ide gelmiş melik-i dâd-ger ıṣlâḥ

2. ʿUşşâḳa cefâ itme olup ḥüsnüñe maġrûr
Kim ṣoñra ġurûr ehlini gerdûn ider ıṣlâh

3. Cân naḳdini virdim ḳomadı ʿarż-ı niyâz[ım]
Mâbeynimizi ide meġer sîm u zer ıṣlâḥ

4. Ġavvaṣ-ı yem-i mihr-i tabân oldı bu deñlü
Dil bulmadı bir gevher-i pâkîze ter ıṣlâḥ

5. H̲ûbâna nigâh etmeden etme göze tenbîh
(46a) Ey Mâlî ḳabûl eylemez ol derbeder ıṣlâḥ

16.

Feilâtün / Feilâtün/ Feilâtün / Feilün

1. Dutma sâḳî vir o ser-germ-i mey-i nâza ḳadeḥ
Olmasun ġuṣṣa keş-i telh̲î-yi h̲amyâze ḳadeḥ

2. Mey-i memlû-yı ḥabâbından idüp çeşm-i hezâr
Ser-be-ser oldı naẓar ol büt-i ṭannâza ḳadeḥ

3. Luṭf olursa bize câm-ı leb-i la'lüñden olur
Dil-i köhne ġamı yoḫsa idemez tâze ḳadeḥ

4. Sâḳî-yi nâz ise öldürmek içün 'uşşâḳı
Virmede ġamze-i maḫmûr-ı sitem-sâza ḳadeḥ

5. Oḳusun tâze ġazeller kerem it sun sâḳî
Mâlî-yi lehçe-ver u ṭab'î-yi ser-bâza ḳadeḥ

17.

Fâilâtün / Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

1. Bezm-i ehl-i ḥâli eyler gelse bir nâ-dân telḫ
Olmamak mümkün mi şehd-i ṣoḥbet-i rindân telḫ

2. Baḥr-ı cûd olsam yine nâ-dâna virmem ḳaṭresin
Eylerüm kendüm çü âb-ı lücce-i 'ummân telḫ

3. İllere câm-ı ṣafâ-baḫş olduġı yerde olur
Bize geldükde mey-i peymâne-i devrân telḫ

4. Câ-be-câ te'ḫîrine ibrâm idüñ yoḳsa olur
Sâḳî-i gül-rû giderse meclis-i yârân telḫ

5. Bezm-i meyde olmaduḳça tâ ki bir dildâr-ı şûḫ
İçdügüm Mâlî olur câm-ı sürûr-efşân telḫ

18.

Fâilâtün / Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

1. Gül gül olmış tâb-ı meyden çehre-i pür-tâb sürḫ
Ser-be-ser ol nergis-i âlûde-nâk-ı ḫ^{v}âb sürḫ

2. Birbirine dâ’imâ ‘arż-ı ṣafâ-yı renk ider
‘Ârıż-ı gül-gûn-ı sürh̲ elde şarâb-ı nâb sürh̲

3. Ṣanma şekl-i bâde baġlar gördi ter ruh̲sârunı
Şerm idüp oldı elüñde kâse-i pür-âb sürh̲

4. Cism-i zârum germ-i bezmüñle o ḥâle irdi kim
Oldı ġarḳ-ı h̲ûn ile egnümdeki esbâb sürh̲

5. Ṣaḥn-ı gülşende bugün dildârı gördüm Mâliyâ
Gül gül olmış tâb-ı meyden çehre-i pür-tâb sürh̲

19.

Fâilâtün / Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

(46b) 1. Ṣanma ‘âşıḳ yârdan bûs-ı h̲am eyler ittih̲âz̲
Zah̲mına mecrûḥ-ı ġamdur merhem eyler ittih̲âz̲

2. Aldı ġamzeñ ‘aḳl [u] ṣabrum virmedi iz̲n-i nigâh
Ol h̲ırâmı bilmezem dah̲ı ne´m eyler ittih̲âz̲

3. Teşne-diller kim olur girdâr-ı cûy-ı la‘l-i yâr
Ka‘bede ḥüccâc gûyâ zemzem eyler ittih̲âz̲

4. Dil ne bulmış ġamda bilmem naḳd-ı ‘ayşın ṣarf idüp
‘Aşḳ bâzârında kâlâ-yı ġam eyler ittih̲âz̲

5. Her zamân Mâlî ṣafâ-yı vaṣl iden ‘âşıḳ ki vâr
Rûz-ı ‘ömrüñ her deminde biñ dem eyler ittih̲âz̲

20.

Fâilâtün / Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

1. Ḳâmet-i ‘âlem-pesend-i serv-i bâġ-ı nâzdur
Cümle ẖûbân içre cânânum büt-i mümtâzdur

2. Bir sipihr-i nâz-ı ẖûbî kim ki ra‘d-ı celâl
H̱ırmen-i ṣabr-ı dil-i dünyâya berḳ-endâzdur

3. Âfet-i cândur mücerred ṣanma tîġ-i ġamzesin
Çâk-sâz-ı perde-i ẖalvet-serây-ı râzdur

4. Lâne küncâ-yı ḥavâdis̱ itdi murġ-ı râzımı
Her nigâh-ı ‘âlem-âşûbı ki bir şehbâzdur

5. Sâz-kâr-ı ẖâṭır-ı vîrâne-i ‘uşşâḳ olan
Bezm-i bâġ-ı dilber [u] ṣahbâ vü sûz-ı sâzdur

6. Ḳuvvet-i sermâye-i ṭab‘umla dirsem vechi var
‘Arṣa-yı ma‘nâda Mâlî şâ‘ir-i ser-bâzdur

7. Nice tâb-ı ṭab‘ı olmaz Rüstem-i naẓm ise de
Ṭarz-ı şûẖum reşk-i naẓm-ı ‘Örfî-yi Şîrâz’dur

21.

Feilâtün / Feilâtün/ Feilâtün / Feilün

1. Fitne çeşmüñde emîrim ki ẖumâr-ârâdur
Sebeb-i şûriş-i dünyâ-yı vü mâ-fîhâdur

2. Olma ḳurbânuñ olam ṭurre bir efşânı ġadâr
Ki dili ‘âlî iden ol girih-i sevdâdur

3. Olmasa muḫteriz-i ṣoḥbet-i âġyâr n´ola
Sevdüġüm dilber-i âşüfte-i bî-pervâdur

4. Vâ‘iẓâ pendi ḳo kim ḫâṣa-yı rindân zîrâ
Bir ṣurâḫî mey u bir dilber-i müstesnâdur

5. Bü´l-‘acebdür ki olur ṭa‘na-zen-i bezm-i sürûr
Dil ki zehr-âb-keş-i meclis-i vâveylâdur

(47a) 6. Yine tebrîd-i tef-i tâb-ı dil-i zâr idemem
Mâlî her dîde-i pür ḫûn ki bir deryâdır

7. Sebeb ibḳâsına mellâḥî-yi ġamdur yoḳsa
Ḳulzüm-i ‘aşḳda dil zevraḳ-ı nâ-peydâdur

22.

Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâîlü/ Fâilün

1. ‘Uşşâḳa gerçi çeşm-i tabân dil-firîbdür
Ammâ nigâhı emti‘a-sûz-ı şekîbdür

2. Olmaz fürû-yı raḫş-ı cünûn dil ki kûh-ı ‘aşḳ
Râh-ı belâ firâz u meşaḳḳat-nişîbdür

3. Aġyâra zaḫm-ı tîr-i nigeh luṭf iderse yâr
Reşk etme dâd-ı Ḥaḳa ki ey dil naṣîbdür

4. Ser-ḫîz ġadâr-ı germ-i ḥicâb eyleyen güli
Sûz-ı fiġân-ı rûz [u] şeb-i ‘andelîbdür

5. Hem-rütbe-yâb-ı Yûsuf-ı Mıṣr diyen meġer
Dil-bend-i mû-sitânî-yi zülf-i ḥabîbdür

6. Remz âşinâ-yı ma'rifete Mâlî şi'rümüñ
Metni ger âşinâ ise żımn-ı ġarîbdür

7. Ḳalmaz 'Irâḳ´da dilemez mi bisâṭ-ı şevḳ
Tâ ḫalḳı mihr-güster-i merd-i ġarîbdür

23.

Feilâtün / Mefâilün / Feilün

1. Süḫanum pâdişâh-ı ma'nâdur
Mülket-ârâ-yı câh-ı ma'nâdur

2. Da'vâ-yı fen-i fażla her ġazelüm
Ḥüccet-i bâ-güvâh-ı ma'nâdır

3. Ṭab'uma âsumân-ı fen dirler
Maṭla'-ı mihr u mâh-ı ma'nâdur

4. Efser-i pür-le'âl-ı eş'ârum
Târın efrûz-ı şâh-ı ma'nâdur

5. Mâliyâ ṭıfl-ı ṭurfa-yı naẓmüm
Zâde-i ḫânḳâh-ı ma'nâdur

24.

Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâîlü/ Fâilün

1. Her dem o şûḫ nâz ile reftâr ider geçer
'Uşşâḳ pây-mâl-ı dil-efkâr ider geçer

2. Ḥüsn-i ḫırâm ile gelür ammâ ne fâ'îde
Giryem füzûn çeşmümi ḫûn-bâr ider geçer

(47b) 3. Bir âfet-i zamâne ki Ḥıżr olsa ʻâşıḳı
Maḳtûl-ı tîġ-i ġamze-i ġaddâr ider geçer

4. Pâ-mâlî-yi vücûdımı yollarda görse âh
Üftâde merḥabâ dimeġe ʻâr ider geçer

5. Mâlî ẖacîl-i ġamze-i yâruz ki gâh gâh
Bir zaẖm ile su'âl-ı dil-i zâr ider geçer

25.

Feilâtün / Mefâilün / Feilün

1. Nev-bahâr-ı cemâl rûyuñdur
Gülleri la'l-i ṭurfa kûyuñdur

2. Nâfı ṣaḥrâlara ṣalan Mecnûn
Leylâ-yi zülf-i müşg-bûyuñdur

3. Mâ'îl-i ẓulm iden seni cümle
Ġamze-i mest-i kîne-cûyuñdur

4. Dil temennâ-yı câm-ı Cem itmez
Hem-sifâl-ı sükân-ı kûyuñdur

5. Mâli'ye miḥnet-i hezâr viren
Ẕûri-yi gülsitân-ı rûyuñdur

26.

Feilâtün / Feilâtün/ Feilâtün / Feilün

1. H̱aste-i çeşmine ḳurbân ola biñ cân yeridür
Hem-fiten besmelegâhıdur o ḳurbân yeridür

2. Câ-be-câ naḳş olunan levḥa-yı sînemde be-peyk
Zaḫm-ı tîr-i nigeh-i nergis-i fettân yeridür

3. Ḥasret-i vaṣl ile akmazdı sirişküm böyle
Kûşe-i çeşmümi bilseydi ki cânân yeridür

4. Naẓar-ı ʻâşıḳa zülfüñ ṣalup etme ḥâ´îl
Bilürüz ʻârıż-ı âluñdaki zindân yeridür

5. Bunca demdür işiġüñ ḫâkinüñ üftâdesiyüm
Mâliye merḥamet it ey şeh-i ḫûbân yeridür

27.

Fâilâtün / Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

1. Gül-ʻizâr üzre ṣabâ kim zülf-i cânân ditredür
Her birinde biñ dil-i ʻuşşâḳ-ı nâlân ditredür

2. Dil deġül ancaḳ hevâ-yı küfr-ı zülfüñ ey ṣanem
Tâ taṣavvûf gülşeninde berg-i îmân ditredür

3. Sürmesün meydân-ı mihre görmesün ʻuşşâḳ anı
Yoḳsa pür-tâb-ı semend-i ḫışmı meydân ditredür

(48a) 4. Ḳaṣr-ı ber-der-i yirim maḳtûl-ı tîġ-i ġamzeyüm
Reşk-i ḳatlum belki ervâḥ-ı şehîdân ditredür

5. Mâliya yârüñ ḫırâmuñda ne ḥâletdür bu kim
Serde ʻaḳl [u]dilde ṣabr u cismde cân ditredür

28.

Mefûlü/ Mefâîlü/ Mefâîlü/ Faûlün

1. Bî-vaṣl-ı dilâ fikret-i ẖâmuñ ne belâdur
Miḥnetle geçer ṣubḥ ile şâmuñ ne belâdur

2. ‘Uşşâḳ ki âlâyiş-i ḳaddüñ yeter âşûb
Ey şûẖ-ı cihân yâ bu ẖırâmuñ ne belâdur

3. Tâ niceye dek ‘arż idesin bûy-ı meşâmuñ
Bilmez miyim ey ṭurre ki dâmuñ ne belâdur

4. Var başuña çal defter-i mektûb-ı riyâyı
Men‘-i mey içün ṣûfî kelâmıñ ne belâdur

5. Mâlî meni nevmîd-i viṣâl itdi çün ol yâr
Yâ ‘âşıḳ imiş söylene nâmuñ ne belâdur

29.

Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün/ Feilün

1. Lebüñ şarâbı gibi neş’e-i müdâm mı olur
Bu zâr-ı teşne lebe öyle câm-ı kâm mı olur

2. Cihânı ser-be-ser itdüñ ẖarâb n’eylersün
[O] hiç perî bu ḳadar şîve-i ẖırâm mı olur

3. Meġer ki naḳd-ı dil[u] cânı bey‘-i vaṣl idelüm
O ẖûnî yoḳsa bize degme sözle râm mı olur

4. Ne deñlü ẖufte-i ẖâk-i ḥaḳâret olsa kişi
Anuñ te‘arrüfüne ‘aşḳ gibi nâm mı olur

5. Ne dirse ehl-i ġaraż naẓmuma disün Mâlî
Meżâmin-i süḫan-ı şûḫuma kelâm mı olur

30.

Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün/ Feilün

1. Ḳadüñ gibi ne bir âfet-resân-ı cân bulunur
Ne öyle velvele-i âḫire΄l-zamân bulunur

2. O çâr-sû-yı melâmet muḥabbetüñdür kim
Metâ‘-ı derd [u]belâ anda râygân bulunur

3. Bahâr-ı bâde vü pehlev-i yâr u bezm-i çemen
Ger olsa da yine bir mâni‘-i zamân bulunur

4. Ḫalâyıḳ ülfet u gerdiş-güzîn-i dehr oldum
Ne câ-yı râḥat [u] ne merd-i mihr-bân bulunur

(48b) 5. Cihânda cüst-i dem-i ‘işret etme nâdirdür
Velîk ṭâlib-i ġamsın cihân cihân bulunur

6. Felek bıraḳdı bizi bir ġarîb ‘âleme kim
Ne var lisânumuz añlar ne tercümân bulunur

7. Seḥer tażarru‘ idüp Mâlî sür yüzüñ ḫâka
Ki ḫâkda o maḥal rûy-ı üns-i cân bulunur

8. Kef-i du‘â ile fetḥ it der-i münâcâtı
Ḳıyâs etme ki o derde pâs-bân bulunur

31.

Fâilâtün / Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

1. Yâr kim ser-mest olup destârını yân döndürür
Kendü dîninden bu ṭarzı çok müselmân döndürür

2. Çıḳsa cânum ârzû-yı vaṣl ile gelse o şûẖ
Maḳdem-i ʻÎsâ´sı ẖâḳ olsam yine cân döndürür

3. Tîġ-i cevr ile dilim ṣad pâre idüp ol perî
Âteş-i ḥasretde sîẖ-i ġamla biryân döndürür

4. Dâne dâne ṣanma ẖûn-âb-ı sirişkümdür aḳan
Ġam ḥesâbın etmeġe dil sebḥ-i mercân döndürür

5. Ḳaṭre yoḳdur Mâliyâ ehl-i dile her çend ki
Câm-ı ʻayş-ı ʻâleme sâḳî-yi devrân döndürür

32.

Mefâîlün/ Mefâîlün/ Mefâilün/ Mefâîlün

1. Görenler ṣandılar ol yüzdeki zülf-i muʻanberdür
O ẖᵛod gencîne-i ḥüsnüñ ṭılısmı iki ejderdür

2. Dil-i seẖẖâremüz tedbîr-i istiftâḥ ider ammâ
O bir ṣunʻ-ı İlâhîdür ki keşfi ẖaylî aʻserdür

3. Firâḳuñ ʻâleminde ol gül-i bâġ-ı belâyum kim
Şerâre şebnemümdür bülbülüm murġ-ı semenderdür

4. Serîr-i vaṣlına ger nüh ḳubâbı zîr-i bâr itsen
Temennâ-yı leb-i ʻâşıḳ ulaşmaz yine bir terdür

5. H̱ad-ı âlını ol mâhuñ ḳoyup zülfüne meyl etmek
Ḳabâḥatdur maḥaṣṣal Mâliyâ küfre berâberdür

33

Feilâtün / Feilâtün/ Feilâtün / Feilün

1. Baña çarḫ etmedüğün ol meh-i ġurrâ eyler
Günde biñ dürlü sitem cânuma peydâ eyler

2. Baña zehr-âb-ı ġam aġyâra irünce nevbet
Gerdiş-i pür ʻaraḳ-ı kâse-i mînâ eyler

(49a) 3. Ġamzesi ʻarṣa-yı ḥaşre olur âşûb-figen
Sidre-i cennete ʻarż-ı ḳad-ı bâlâ eyler

4. Biñ belâ ile bugün deşne-keş-i ḳatlum iken
Ṭâliʻi gör ki yine vaʻde-i ferdâ eyler

5. Mâliyâ kîse-i dînâra temennâ eyle
Ṣanma ol itdüğini daʻvet-i esmâ eyler

34.

Feilâtün / Mefâilün / Feilün

1. Göñül endûh-ḫᵛâr-ı ḥasretdür
Cân maḥzûn-figâr-ı ḥasretdür

2. Naḫl-i ümmîd-i perî ye’sim
Der-dil-i ḫâk-sâr-ı ḥasretdür

3. Dâġ-zâr-ı feża-yı sîne deġül
Gülşen-i nev-bahâr-ı ḥasretdür

4. Gülsitân-ı belâda ṭâyir-i dil
Ḫoş-nevâ bir hezâr-ı ḥasretdür

5. Bezm-i firḳatda sâḳî-i ġamdan
Devr olan hep ʻuḳâr-ı ḥasretdür

6. Âteş-i ârzû-yı dil göreli
Şâkir-i sûz-ı nâr-ı ḥasretdür

7. Lâyıḳ-ı derd-i ‘aşḳ iden cümle
Beni bu i‘tibâr-ı ḥasretdür

8. Beni ârâm iden şeb-i ġamda
Dîde-i eşk-bâr-ı ḥasretdür

9. Ḥâṣıl-ı intiṣâb-ı ‘aşḳ ideli
Mâlî ẖâṭır-figâr-ı ḥasretdür

35.

Mefâîlün/ Mefâîlün/ Mefâilün/ Mefâîlün

1. Beni öldürdi ol câdû-yı mest-i bî-amân gözler
O câdû kim ne dâd añlar ne âh u ne fiġân gözler

2. Ne mümkün kişver-i ẖadduñ göre terk-i leb-i ‘âşıḳ
Ki ol iḳlîm-i ġamzeñ gibi bir ṣâḥib-ḳırân gözler

3. Yeter taḳrîb-i sevdâ ile pâ-bend-i dilzâr ol
Vaṭanda ey ġam-ı ġurbet beni bir nev-civân gözler

4. Ḫarâb-âbâd-ı bî-derdi olur ḳalb-i ṣafâ ẖîzi
O kim meyl etmeġe ‘âlemde yâr-i mihr-bân gözler

5. Çıḳanda ḳaṣr-ı vaṣle süllem-i miḥnetle dil ṣandım
Ki ḥadd-ı inḳirâż-ı rîsmânın pehlevân gözler

(49b) 6. Şikâristan-ı ye’siyyetdür ey Mâlî bu dehr-i dûn
Ki her dem bunda şehbâz-ı ecel naẖçîr-i cân gözler

7. Ne ġafletdür ki pâs-ı bâb-ı ḥâcât itse dil her şeb
Seḥerler çeşmin elbet âfet-i ḫᵛâb-girân gözler

36.

Mefâîlün/ Mefâîlün/ Mefâilün/ Mefâîlün

1. Muḥabbet gülşeninde bir gül-i ḫoş günümüz vardur
Hezâr-âsâ anuñ´çün dîde-i pür-ḫûnumuz vardur

2. ʻAsîr itse ne deñlü ḳüfl-i künc-i vaṣlını dildâr
Kitâb-ı ʻaşḳdan fetḥine biñ efsûnumuz vardur

3. Yine ṭurmaz cefâ eyler ʻaceb bilmez mi ol meh-rû
Derundâ âh-veş sehm-i dil-i maḥzûnumuz vardur

4. Görüp de sîne-i pür-şerḥamız ṭaʻn itme ey zâhid
Ki biz mecnûn-ı ʻaşḳuz yılda bir ḳanumuz vardur

5. Telef mi dehre bezl-i gevher-i nâz eylesek Mâlî
Ṭabîʻat gibi bir gencîne-i Ḳârûn´umuz vardur

37.

Mefûlü/ Mefâîlü/ Mefâîlü/ Faûlün

1. Ḳıl bezm-i melâḥatda emîrâne taṣaddur
Kim var yeri itseñ ser-i ḫûbâna taṣaddur

2. İnṣâf mı sâġar getüre âlet-i ʻayşe
Bî-minnet ide laʻline peymâne taṣaddur

3. Olmasa şeh-i ġamzen eẕil memleketinde
Küfr itmez idi muṣḥaf-ı îmâna taṣaddur

4. Bîgâne-i ʻaşḳı nice ḳor meclise rindân
Dut lâyıḳ imiş eyleye yârâna taṣaddur

5. Mâlî yeri var olsa ġam-ı ʻaşḳla bülbül
Zîrâ güli eyler ser-i ẖûbâna taṣaddur

38.

Mefûlü/ Mefâîlün/ Mefûlü/ Mefâîlün

1. ʻUşşâḳa ġam-ı miḥnet ʻunvân-ı muḥabbetdür
İtme heves-i şâdî ẖüsrân-ı muḥabbetdür

2. Devr ola ne ẖûbî ne dil ḳala ey ʻâşıḳâ
Bir ḥâlde ḳalmaz bu devrân-ı muḥabbetdür

3. Mey ẖûn-ı dil-i sâḳî şaẖṣ-ı ġam-ı meclis ʻaşḳ
Ol meclise ârâyiş rindân-ı muḥabbetdür

4. Gûyâ ki şeh-i ʻaşḳa bezl-i ṣaf-ı ʻaḳl içün
Dil naḳd-ı cünûn ile hemyân-ı muḥabbetdür

(50a) 5. ʻAşḳ-ı sitem istîlâ cevr itse saña ey dil
Şekvâ-yı ʻabes itme fermân-ı muḥabbetdür

6. Ḳays olsa bu vâdîde olmaz baña hem-pâye
Zîrâ ki o kim lehçe nâ-dân-ı muḥabbetdür

7. Ṣarf-ı dür-i maʻnâda taḳsîr niçün Mâlî
Tâ kim dil-i pür-cûşuñ ʻummân-ı muḥabbetdür

39.

Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâîlü/ Fâilün

1. Dûzaẖ fürûġ-ı sûz-ı dilümden nümûnedür
Her dâġ-ı menba'-ı şereri bir heyûnedür

2. Bezm-i fenâdan ey göñül umma mey-i neşâṭ
Meclis ẖarâba câm-ı felek bâz-gûnedür

3. Seng-i sitemle maġz-ı serüm olsa âşikâr
'Âlem bilürdi sır-ı melâmet ne günedür

4. Ey 'aks-ı yârı câm-ı taṣavvufda seyr iden
Bu iḫtiyâr-ı dil-dihî-yi ẖûb-rû nedür

5. Çâk eyle Mâliyâ ṣadef-i ṭab'uñı velî
Gösterme her mürekkeb[i] bir cehl-i dûnedür

40.

Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâîlü/ Fâilün

1. Feryâd olursa böyle süvâr-ı semend-i nâz
Dünyâyı pây-mâl ider ol şeh-levend-i nâz

2. Devrüñde eyledüñ beni hem-nâke-i hezâr
Ey la'li nev-demîde gül-i nûş-ẖand-i nâz

3. Bî-tâb ider esîrini güftâr-ı nâz ile
Ol şûẖ-ı ṭûṭî-yi ẖurûş-âmûz-ı ḳand-i nâz

4. Üstâd-ı çeşmi revnaḳ-ı bâzâr-ı ḥüsn içün
Olmış metâ'-ı nâdire-bâf-ı perend-i nâz

5. Ger Yûsuf olsa ġamze-i şûḫından itdürür
Eṭvâr-ı cûy-ı ḥüsn u sirâyet pesend-i nâz

6. Cânâ cihân güẕeşte-i tîġ-i nigâh olur
Çeşmüñ bu resme ġamze ki eylerse pend-i nâz

7. İtdi helâk Mâlî´yi bu şîve-i ḫırâm
Ey serv-i gülşen-i fiten-i ser-bülend-i nâz

41.

Fâilâtün / Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

1. Gâh gâh ol meh çıḳup tebdil-i süknâ eylemez
Câ-be-câ ʿuşşâḳ pâ-mâli temâşâ eylemez

(50b) 2. Mürde-i hecr iken oldı dil şifâ-yâb-ı lebüñ
İtdüġüñ iḥyâyı billâhî Mesîḥâ eylemez

3. Ol ḳadar fikr-i mey-i laʿlüñle dil mest oldı kim
Böyle kâr-ı neş’eyi câm-ı muṣaffâ eylemez

4. Ḫalḳı sen bu ḥüsn ile itseñ helâk-ı tîġ-i nâz
Kimse ġamzeñden anı maḥşerde daʿvâ eylemez

5. Hem-dem-i âġyâr olup itdüñ beni teşhîr-i ʿâm
İbtidâ ḫᵛod ʿâşıḳ-ı maʿşûḳı rüsvâ eylemez

6. Tâ ebed gitmez dilimden şemme-i nâ-puḫte ki
Ol ki mihre sînesin pür-dâġ-ı sevdâ eylemez

7. Degme ʿâşıḳ terk-i nâmûs etmez ancaḳ kimseden
Mâlî-yi rind-i melâmetdür ki pervâ eylemez

42.

Müfteilün/ Müfteilün/Fâilün

1. Neş'e-i ceyş derd-i ġam-ı miḥnetüz
Münker-i âsûdegî-yi ṣıḥḥatuz

2. Ber-güẕer-i ḫᵛân-ı viṣâlüz velî
Leb-şiken-i nân-ı ġâm-ı ḥasretüz

3. Virmeziz âlâyiş-i 'aḳla vücûd
Mest-i mey-i câm-ı cünûniyyetüz

4. 'Ârî-yi âzâdegî-yi deşt-i hûş
Dil-figen-i dâmuña [biz] ḥasretüz

5. Kec-rev-i âşüfte nümâyüz velî
'Aşḳla ser-tâ-be-ḳadem ḥâletüz

6. Bilmediler baḥr-ı muḥabbetde kim
Biz ne ṣadefde dür-i ẕî-ḳıymetüz

7. Ḳuvvet-i efserde dilüz Mâliyâ
Gerçi ġam-ı 'aşḳ ile bî-ṭâḳatüz

43.

Fâilâtün / Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

1. Hep rehâ-yâb-ı ġam oldı ben ġama râmım henüz
Rûz [u] şeb cengâver-i baḫt-ı siyeh-fâmım henüz

2. Cümle 'âlem der-i nâ-sâzında oldı ber-murâd
Çarḫa ben n´itdim ki künc-i miḥnet ârâmım henüz

3. Herkes oldı şâd-kâm-ı ‘iyd-i vaṣl ammâ ki ben
Kûşe-i firḳatde zâr-ı kâr-ı nâ-kâmım henüz

4. Bir kez oldım ‘âlem-i âzâlde ‘aşḳa âşinâ
Ol sirâyetdür ki rüsvâ-ḥâl-ı bed-nâmım henüz

(51a) 5. Sâllar vardur ki küfr-ı zülfüñe dil-besteyüm
Yâ ne ḥikmetdür yine pâ-bend-i İslâmım henüz

6. Ṭurfa nevmîd-i viṣâlum k´eylerüm germ-i niyâz
Yâr-i ‘ayn-ı ser-keşi ben maḥż-ı ibrâmım henüz

7. Hem şarâb olmış işitdüm yâri iller bezmine
Tâ o demden Mâlî derd-i ḥasret âşâmım henüz

44.

Fâilâtün / Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

1. Mâ’îlim bir şûẖa kim aḥvâli añlar añlamaz
Ṣûr tâ derd-i dil-i meyyâli añlar añlamaz

2. Çok sitem bilmez daẖı nev-reste bir meh-pâredür
Nic´olur ‘uşşâḳa ṭarz-ı âli añlar añlamaz

3. Yoḳsa meftûnın görüp ey dil nice aġmâz ider
Ben dirim ki ‘âşıḳ-ı pür-nâli añlar añlamaz

4. Zülfüñe dil her zamân varur gelür bilmem niçün
Reh-nişîn ol ġamze-i ḳattâlı añlar añlamaz

5. ‘Âşıḳım ol ẖûnîye nice zamândur ‘aşḳımı
Ben de zârum bilmezüm ey Mâlî añlar añlamaz

45.

Feilâtün / Feilâtün/ Feilâtün / Feilün

1. Tâb-ı meyden olicaḳ nergisi mestâne-i nâz
Sâḳî-i kevs̱eri celb eyler o meyḫâne-i nâz

2. Mülk-i ḥüsnündeki ol çeşm-i ḫumâr ûlûduñ
Her biri bir şeh-i çâkerde-i kâşâne-i nâz

3. Dil nice ṭâḳat ider buncılayın âfete kim
Ġamzesi mest-i ḫarâb-ı mey-i peymâne-i nâz

4. Görüb olurdı yem-i ḥüsne felek gevher-bâr
Olmasa la'lüñ eġer ḥâ'îl-i dürdâne-i nâz

5. Cümle 'uşşâḳı kırar yârüñ o dem ki Mâlî
Tâb-ı meyden olicaḳ nergisi mestâne-i nâz

46.

Mefâîlün/ Mefâîlün/ Feûlün

1. Dutalım câmı almış dest´ne nergis
Müşâbih mi o çeşm-i meste nergis

2. Bilür mi söyleñ âyîn-i nigâhı
Bu fikre çün k´olur dil-beste nergis

3. Meded bir himmet it şâyed ki sâḳî
Gele bezme o şûḫ-ı ḫaste nergis

(51b) 4. Ġurûr-efzâ-yı ezhâr-ı çemendür
Bıraḳmaz ḳadr-ı ḥüsnin piste nergis

5. Bahâruñ tuḫfesidür yâre gönder
Olursa Mâliyâ bir deste nergis

47.

Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün/ Feilün

1. Ger olmasa dil-i ‘âşıḳda mu‘teber âteş
Libâs-ı ‘aşḳ ile olmazdı ser-be-ser âteş

2. Ḥaẕer ol âfete ey dil ziyâde itme nigâh
Sevinmez adımı alduḳda bî-ḫaber âteş

3. Vireydim âhıma ruḫṣat bulurdı tâ benden
Firâr-ı ḳulle-i nüh-bârûya ẓafer âteş

4. Dedim ki bilmeyeler dilde ‘aşḳımı ammâ
Zücâc-ı cismüme her kim baḳa görer âteş

5. Güzîr-i pâşiş-i âb-ı viṣâle yoḳ imkân
Derûna eyledi her vechle es̱er âteş

6. Semender olsa buña Mâliyâ getürmez ṭâḳ
Nedür bu dil ki ide tâb-ı sûz […] âteş

48

Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün/ Feilün

1. Dem-i niyâzda ol dil-sitân olur ḫâmûş
Libâs-ı nâza girüp bir zamân olur ḫâmûş

2. Dilâ ḥaẕer dem-i ṣoḥbetdür itme ṭûl-i niyâz
K´o mest-i câm-ı teġâfül amân olur ḫâmûş

3. Fiġân-ı naġme-güdâz-ı sürûşım eylese gûş
Gürûh-ı mâ-ẖalaḳ-ı âsumân olur ẖâmûş

4. Hücum-ı ceyş-i ẖayâl-ı nigâh ẖavfından
Dilümde nâle lebümde fiġân olur ẖâmûş

5. Sütûd-ı ḳâmet-i bî-ḳâbil-i sitâyiş ki
Gelince Mâlî-yi âteş zebân olur ẖâmûş

49.

Mefâîlün/ Mefâîlün/ Mefâilün/ Mefâîlün

1. Göñül âyîne-i ṣûret-nümâ-yı ẖâl-i yâr olmış
‘Ubûdiyyet-i ṣâḥib resm-i dilde i‘tibâr olmış

2. Cefâ-yı yârdan olma melül ey dil ki evvelden
Şekîb erbâb-ı ‘aşḳa cevr-i ẖûbân-ı şi‘âr olmış

3. Seḥâb-ı çeşm-i imṭâr-ı sirişk-i bâd-ı âhumdan
Feżâ-yı sîne-i pür-verd-i dâġım nev-bahâr olmış

(52a) 4. Sezâ-var-ı helâk-ı derd-i ‘aşḳ olmazsa dil ey cân
Helâk olsun bu yolda dut ki dil seng-i mezâr olmış

5. Metâ‘-ı derd içün dil zülf-i yâre vardı eġleñdi
O tacirdür ki Çin´e ‘azm idüp terk-i diyâr olmış

6. Dime ‘âdet deġil ‘uşşâḳa luṭf –ı bûse sulṭânum
Ki bâġ-ı fitnede çok servi gördüm mîvedâr olmış

7. Bu demde çeşm-i fettânuñda ümmîd-i amân olmaz
Ki ẖûnî ġamze mest-i câm-ı nâz-ı ẖoş-güvâr olmış

8. Resûl-ı ‘aşḳdır dil Yes̱rib-i miḥnetde ey Mâlî
K´aña endûh-ı ye’s u ḫüzn-ı ḥasret ḫoş-güvâr olmış

50.

Mefâîlün/ Mefâîlün/ Mefâilün/ Mefâîlün

1. Ġam-ı ‘aşḳuñla ‘âşıḳ z̠evḳi ġamdan eylemez teşḫîṣ
Şarâb-ı zehr-i hecrüñ câm-ı Cem´den eylemez teşḫîṣ

2. Ne deñlü gör göñül mecnûn-ı ‘aşḳ olmış ki cânânuñ
Ṭavâf-ı kûyını Beyt´ül-Ḥarem´den eylemez teşḫîṣ

3. Görenler nice ki tâb-ı dilüm dûzaḫdan etmez farḳ
Yine seyl-i sirişküm görse yemden eylemez teşḫîṣ

4. Atıldukça belâ ucına kûy-âsâ ṣalar kendin
Göñül çevgân-ı yâri zülf-ı ḫamdân eylemez teşḫîṣ

5. Alır erbâb-ı dil z̠evḳ-i riyâż-ı naẓmuñ ey Mâlî
Ṣafâ-yı ṣaḥn-ı gülzâr-ı ârâmdan eylemez teşḫîṣ

51.

Fâilâtün / Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

1. Olmadım ‘âlemde sevdâ-yı muḫâṭardan ḫalâṣ
Bu hevâ-yı kâkül-i pür-pîç-i dilberden ḫalâṣ

2. Reh-zen-i şâh-ı dil olma zülf içün ey çeşm-i yâr
Kim bilürsün olmadı ẓulmet Sikender’den ḫalâṣ

3. Cân metâ‘ın virmedükçe olmadım amâna sûd
Ol ḥarâmî ġamze-i şûḫ-ı dil-âverden ḫalâṣ

4. ‘Arṣa-yı ‘aşḳ içre n’eylersün olup ser-ma‘reke
Al başuñ var bir zamân ol ey göñül şerden ḫalâṣ

5. Şimdi var mı silk ehl-i dilde ey Mâlî k´ola
Ḍarb-ı tîġ-i cevr-i gerdûn-i sitem-gerden ḫalâṣ

52

Fâilâtün / Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

1. Şem‘e bir kez eyler ancaḳ sûzişin pervâne ‘arż
Eylerüm ben her dem ammâ yanduġım cânâne ‘arż

(52b) 2. Reşk ider ‘âşıḳlıġın ṣoñra cefâ eyler baña
İtme cânâ ḥüsnüñi mihr-i meh-i devrâna ‘arż

3. Ṣabrmız berbâd olur ol dem ki dest-i ġamzeñe
Çeşmüñ eyler bâde-i nâz ile pür peymâne ‘arż

4. Kendü bilmez mi meġer ḥâl-i dil-i üftâdeyi
Derdimi itmek ne ḥâcet ol şeh-i ḫûbâna ‘arż

5. Bir de bezm-i bâde olsa mest-i nâz olduḳda yâr
Mâlî bârî eylesem aḥvâlimi rindâna ‘arż

53.

Fâilâtün / Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

1. Seyr-i gül ancaḳ değül ‘azm-ı gülistândan ġaraż
Dil-rübâdür bâdedür gülzâr-ı seyrândan ġaraż

2. Kim ider yoḳsa raḳîb anı ḫayâl-ı dilbere
Yâre virmekdür nihâyet siḳlet-i cândan ġaraż

3. Derd me'nûs-ı dil üzre derd olur itme ṭabîb
Derdümi ıṣlâḥ ise ger vaż'-ı dermândan ġaraż

4. Dâm-ı cevre kim düşer yoḳsa rıżâ-yı nefsle
Şevḳ-i ruḫdur bend-i zülf-i 'anber-efşândan ġaraż

5. Yâr naḳd-ı vaṣl içün Mâlî ne idi bilmezüm
Evvel iḥsândan ġaraż ṣoñra peşîmândan ġaraż

54.

Fâilâtün / Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

1. Eyledi zencîr-i zülfüñ gerden-i gerdûnı żabṭ
Bü'l-'acebdür itmedi hergiz dil-i mecnûnı żabṭ

2. Giryeden her bir gözüm bir maḫrec-i ṭûfân olur
Kimse yoḳdur ide seyl-i dîde-i pür-ḫûnı żabṭ

3. Var mı derd-i 'aşḳa çâreñ dut ki etmişsün ṭabîb
Ḳalbde şerḥ-i kitâb-ı 'ilm-i Eflâṭûnı żabṭ

4. 'Arż-ı istiġnâda ol ḫâk-i ḳanâ'im k'eylerüm
Zîr-i pâyımda nice gencîne-i Ḳârûn'ı żabṭ

5. N'eylesün bir yâr Mâlî bunca mest-i 'aşḳuña
Bezm-i cûş-â-cûşda mümkün mi onı bunı żabṭ

55.

Fâilâtün / Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

1. Mümkün olmaz derd-i 'aşḳ ile dil eyler iḫtilâṭ
Rişte-i 'aḳl ile itsem de derûnda irtibâṭ

2. Zehr-i ġamdur içdüġüm bezm-i belâda her zamân
İçmedüm daḫı cihânda bir mey-i câm-ı neşâṭ

3. Ṣûr tâ şekvâ-yı derd-i ʻâşıḳuñ beyhûdedür
Kim reh-i ʻaşḳa düşen etmez belâda iḥtiyâṭ

4. Dil şeh-i mülk-i belâ tâc-ı ser-i sevdâ-yı ʻaşḳ
Âteş-i sûz-ı derûnum ṣûrına laʻlüñ bisâṭ

5. Her deminde biñ meşaḳḳat çekse ey Mâlî yine
Mümkün olmaz derd-i ʻaşḳ ile dil eyler iḫtilâṭ

56.

Mefâîlün/ Mefâîlün/ Mefâilün/ Mefâîlün

1. Göñül ol deñlü eyler derd-i ʻaşḳ-ı dil-rübâdan ḥaẓ
K΄ider ne ẕevḳden ne ülfet-i ehl-i ṣafâdan ḥaẓ

2. Ayırmam hem-nişîn-i ḫâṭırum bir dem derûnumdan
Ben ehl-i derdüm itmem sûd-ı maʻcûn-ı devâdan ḥaẓ

(53a) 3. Çıḳup şâh-ı güle ḫaylî naġam-perdâz-ı derd oldı
Çemende alçak itdüñ dün hezâr-ı ḫoş-nevâdan ḥaẓ

4. Belâyı kim sever olmasa ʻaşḳuñ ger belâ-âlûd
Beni ey şâḫ-ı ḫûbân itdüren sensün belâdan ḥaẓ

5. Mefâtin fırḳasından dut ki idermiş günde yüz biñ ḳan
Yâ Mâlî itmesünler mi o şûḫ-ı meh-liḳâdan ḥaẓ

57.

Mefûlü/ Mefâîlü/ Mefâîlü/ Faûlün

1. Hep oldı ruḫuñ vaṣfına bî-tâb-ı telaffuẓ
Tekmîl-i sükûd itmedi erbâb-ı telaffuẓ

2. Dutduñ dil-i dem-beste-i hecr-i söze oldı
Nuṭḳuñ sebeb-i fetḥ-i der-i bâb-ı telaffuẓ

3. Şûrîde niyâz itmeġe ger virse de yâr iẕn
'Âşıḳda yine şarṭdır âdâb-ı telaffuẓ

4. Bülbüllere hem-naġme olurdı göñül ammâ
Medhûş-ı ġama eylemez îcâb-ı telaffuẓ

5. Gördükde o mihr-i felek-i nâzı niyâza
Mâlî nice âdem getürür tâb-ı telaffuẓ

58.

Fâilâtün / Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

1. 'Aḳl [u] ṣabr u fikrümi (hep) kendümden itdüm imtinâ'
Ḫâlî-yi aġyâr olup yâr ile itdüm el-vedâ'

2. Firḳat öyle dutdı gûşım penbe-i miḥnetle kim
Ṣît-i 'işretle pür olsa 'âlem itmem istimâ'

3. Ṣoñra bî-ârâmlıkdan aradım buldım hele
Ḫâne-i dilde belâ vü derdi itdüñ ictimâ'

4. Ol ḳadar cânumdan ikrâh eyledüm ġurbetde kim
Düşmenüm mûr olsa ḳatl olmaḳdan itmezdüm nizâ'

5. Ġam yemekle ḳalmasa ʿâlemde ġam Mâlî ne ġam
Yine anı bu dil-i üstâdım eyler iẖtirâʿ

59.

Fâilâtün / Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

1. Dil nice eyler ẖayâl-ı ʿârıż-ı cânânı menʿ
Sevḳ-i teşrîfiyle belki tenden eyler cânı menʿ

2. ʿAşḳ feyżinden ne ḥâlet oldı ʿayn idrâk idüp
Ey ẖoş ol ʿâşıḳ ki eyler derdine dermânı menʿ

3. İtmedükçe tâ temennâ-yı sifâl-ı mey-kede
Mümkün olmaz ehl-i dil ide ġâm-ı devrânı menʿ

(53b) 4. İsterüm Ḥaḳ´dan ki ẖandân-ı selâmet olmasun
Ol ki yârinden ider bir ʿâşıḳ-ı giryânı menʿ

5 Çok zamândur ẖâk-rûb-ı âsitânuñdur senüñ
Dergehüñden itme şâhâ Mâlî-yi nâlânı menʿ

60.

Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâîlü/ Fâilün

1. Re’yimle midür itmedüġüm bâdeden ferâġ
Kim ḳalmadı ġam-ı feleġi çekmeġe dimâġ

2. Bir şûẖa mâ’îlim ki hemân tîġe dest-âver
İẕnin ṭavâf-ı maḳdemine istesem ne çâġ

3. Ḫaylî dem idi görmemiş idüm ẖırâmını
Gösterdi ḳaddin urdı yine tâze dâġa dâġ

4. Hecrüñ şebinde yandı göñül ṣubḥa irdi lîk
Bî-sûd olur sabâḥa ḳalan şu‘le-i çerâġ

5. Mâlî bu demde ben yine ġam künci beklerüm
Geldi bahâr açıldı gül irdi ṣafâ-yı bâġ

61.

Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün/ Feilün

1. Dili dirim ki idem ‘aşḳ-ı yârdan fâriġ
Ne sûd ġam yine olma o zârdan fâriġ

2. Göñülde gitdi cefâ-yı ġam-ı derûndan idem
Rıżâ ile kim olur hem-civârdan fâriġ

3. O ‘âşıḳuz ki saḳîm-i ġamuz velî oluruz
Belâ yolu diseler i‘tiẕârdan fâriġ

4. Duyup teferrucuñı cümle ḫalḳ-ı seyrüñ içün
Mis̱âl-ı mevsim-i ‘iyd oldı kârdan fâriġ

5. Ger olmak ister iseñ Mâlî tîşe-i ser-i ġam
Dem-â-dem olma mey-i ḫoş-güvârdan fâriġ

62

Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâîlü/ Fâilün

1. ‘İyd oldı çıḳdı gülşene dilber ṭaraf ṭaraf
Oldı bahâr ṣaḥn-ı münevver ṭaraf ṭaraf

2. Gülzâra virdi müjde seyirüñ nesîm-i ṣubḥ
Bekler yoluñda serv-i ṣanavber ṭaraf ṭaraf

3. Bir şîve-i h̲ırâm ile hep eyle pây-mâl
‘Uşşâḳ-ı bî-nevâları yer yer ṭaraf ṭaraf

4. Çöz dest-i nâz ile girih-i kâkülüñ şehâ
Düşsün ‘iẕâra zülf-i mu‘anber ṭaraf ṭaraf

(54a) 5. Sen dah̲ı duh̲ter-i rez-i al bir kenara çıḳ
Mâlî çıḳınca bâġa güzeller ṭaraf ṭaraf

63.

Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâîlü/ Fâilün

1. İtmem muḥabbetüñdeki da‘vâyı ber-ṭaraf
Dilde hevâyı serde bu sevdâyı ber-ṭaraf

2. Erbâb-ı ‘aşḳ birbirine düşdi reşk ile
H̲aṭṭuñda geldi itmedi ġavġâyı ber-ṭaraf

3. Bir mû-yı zülfüñ olsa mezâd ey perî ider
Bî-zâr-ı germ-i Yûsuf-ı ra‘nâyı ber-ṭaraf

4. Ey h̲oş o kimse yâri çeke sîneye müdâm
Bir sözle ide fırḳa-yı a‘dâyı ber-ṭaraf

5. Ser-bah̲ş-ı tîġ-i ‘aşḳıyım ol şûh̲-ı dil-keşüñ
Kimdür ki ide Mâlî-yi rüsvâyı ber-ṭaraf

64.

Mefâîlün/ Mefâîlün/ Mefâilün/ Mefâîlün

1. Yaḳar ol kûhı kim ġamzeñ ide nâz-ı ‘itâb ancaḳ
K΄aña bir h̲alḳ döymez ‘âşıḳ-ı bî-ṭâḳ-ı tâb ancaḳ

2. Kemâl-ı tâb-ı şem'-i 'ârıżın andan iderdi fehm
Bileydi sûzişim ol dilber-i 'âlî-cenâb ancaḳ

3. İçüp bîgânelerle gülsitânda bâdeyi bensiz
Hemân ḳoy k'idesün laḫt-ı ciger-pârem kebâb ancaḳ

4. Ola aġyâr dâmen-gîr-i zîr-i mîve-i vaṣluñ
Faḳid benden midür ey naḫl-ı nevber ictinâb ancaḳ

5. Elüm dâmânına Mâlî o mâhuñ şimdi irmezse
Meġer dest-i girîbân olayum rûz-ı ḥesâb ancaḳ

65.

Feilâtün / Mefâilün / Feilün

1. Olmışım maẓhar-ı keşâkeş-i 'aşḳ
Men-i bî-tâb-ı tâb-ı âteş-i 'aşḳ

2. Dil-i pür-dâġ-ı dest-i Mânî-yi ġam
Ḳıldı bir levḥa-yı münaḳḳaş-ı 'aşḳ

3. Baña hem-ders olur ḳıyâs itme
Ḳays-veş âbla müşevveş-i 'aşḳ

4. Öz özin nice fehm ider 'acabâ
Olmayın câm-ı dilde mey ceş-i 'aşḳ

5. Var mıdur 'arṣa-yı muḥabbetde
(54b) Şimdi Mâlî gibi belâ-keş-i 'aşḳ

66.

Fâilâtün / Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

1. Nic´olur tâ olmaya bir dil ki zehr-âşâm-ı ‘aşḳ
Ẕevḳ-yâb-ı cür‘a-yı ṣahbâ-yı nâb-ı câm-ı ‘aşḳ

2. Tâb-ı te’s̱îr-i ḫayâl-ı şem‘-i ḫadduñla dili
Eyledim bezm-i melâmetde çerâġ-ı şâm-ı ‘aşḳ

3. Ṭâyir-i dil pür-keşâ-yı ûc-ı istiġnâ iken
Ḥiẕb-i ḥüsn itdi anı miḥnet-güẕîn-i dâm-ı ‘aşḳ

4. Ḥasret-i âġûşî-yi ḳaddüñle ey serv-i cemâl
Ḳâmetum oldı kemân-âsâ ḫam-ı âlâm-ı ‘aşḳ

5. Herkesi bir ḥâl ile devrinde itdi bir mezâd
Ancaḳ ol şûḫ-ı cihân ḳıldı beni nâ-kâm-ı ‘aşḳ

6. Bâ‘is̱-i teskîn olur zencîr-i zülf-i yâr aña
Iżṭırâb-ı derdden dil olsa bî-ârâm-ı ‘aşḳ

7. Şimdi rüsvâ-yı pezîr-i ‘arṣa-yı sevdâ benüm
Olmasun bir kimsede Mâlî gibi bed-nâm-ı ‘aşḳ

67

Mefûlü/ Mefâîlü/ Mefâîlü/ Faûlün

1. Bir ‘âlem idi ḳâmet-i dildâra sarılmak
Mümkün eġer olsa idi dil-zâra sarılmak

2. Öldürdi beni ḥasret-i âġûşî-yi ḳaddi
Güçdür hele bir böyle cefâ-kâra sarılmak

3. Menzilgehini eylemiş âfâḳ-ı melâḥat
Hiç kimseye mümkün mi o meh-pâre sarılmak

4. Tenhâda görüp dilber-i ʻâşıḳ ne ṣafâdır
Öpüp elini yalvara yalvara sarılmak

5. Meydân-ı siyâset-kede-i ʻaşḳda Mâlî
Gelmiş baña Manṣûr gibi dâra sarılmak

68

Mefûlü/ Mefâîlü/ Mefâîlü/ Faûlün

1. Medhûş-ı ġamum z̠evḳ-i cihândan h̠aberüm yoḳ
Âlûde-i derdüm ki ṣafâdan es̠erüm yoḳ

2. Tâ ide dil-i zâr-ı bedîd-i çeh-i âlâm
Öyle şeh-i ʻâlî naẓar u dâd-gerüm yoḳ

3. Dil görmedi rûy-ı şafaḳ u ṣubḥ-ı sürûrı
Bilmem ne ʻacebdür ki şebüm var seḥerüm yoḳ

4. Bîmâr-ı firâḳum vaṭanum kûy-ı belâdur
ʻÂlemde dah̠ı ġayrı mekân u maḳarum yoḳ

(55a) 5. Meyyâl-ı ġadâr u lebinüñ ey ḳad-ı şimşâd
Gülzâr-ı muḥabbetde dah̠ı h̠uşk u terüm yoḳ

6. Pervâne-i cân sûh̠te-i şemʻ-i h̠ayâlüm
Esbâb-ı cemâlüñde ruh̠uñ tek yanarum yoḳ

7. Âvîh̠te-i gûş-ı ḳabûl olmaġa Mâlî
Menṣûb-ı hüner bir dür-i pâkîze terüm yoḳ

69.

Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün/ Feilün

1. Bir ehl-i ḥâle ki ʻaşḳ iḳtiżâ ider ancaḳ
Reh-i muḥabbetde cânın fedâ ider ancaḳ

2. Taḥammül idemez âşûb-ı ʻaşḳa her bî-ḥâl
Özin maḥall-ı belâ mübtelâ ider ancaḳ

3. Ne bâk vâr dile dut çarḫ-ı tîġ-i bâr olmış
Baña ḫaṭar-ı nigeh dil-rübâ ider ancaḳ

4. Çok oldı gelmeyeli buy-ı zülf-i yâr meġer
Meşâm-ı câna o luṭf-ı sabâ ider ancaḳ

5. Temeyyül-i fer-i dârât-ı dehr-i Mâlî ḳo kim
Hemân ṣafâ-yı cihânı gedâ ider ancaḳ

70

Mefûlü/ Mefâîlü/ Mefâîlü/ Faûlün

1. Göñlüm n´ola etmezse temennâ-yı viṣâlüñ
Besdir aña firḳatdeki ârâm-ı melâlüñ

2. Olmış çemen-i fitnede gûyâ ki ser-efrâz
Nev-bâde-i şîve ḳad-ı nev-reste nihâlüñ

3. Ger levḥ-i nigâhında behişt olsa muṣavver
Ḥaḳ eyler anı tîġ-i temâşa-yı cemâlüñ

4. Ḫûn-pâşî-yi çeşmim şeb-i ḥasretde odur kim
Ḳaṭʻ itdi ser-i ḫûbımı şemşîr-i ḫayâluñ

5. Ser-rişte kimi ʿaşḳ iledir oldığı hem-vâr
Dür-i süḫanı Mâlî-yi ṭurfanda maḳâluñ

71

Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün/ Feilün

1. Dilâ ḳo ġaflet-i çeşminden iḥtirâz gerek
O mest-i deşne-keşe dâʾîmâ niyâz gerek

2. Eġerçi laḥẓada ʿuşşâḳı bî-vücûd eyler
Yine ḥaḳîḳate baḳsan güzelde nâz gerek

3. Gül ise istemez u zeḫḫâra hem-nişîn olanı
Bize ḳadi yüce bir serv-i ser-firâz gerek

(55b) 4. Ḳo bî-vefâsını dehrüñ olursa şûḫ hele
Muḥabbet ehline bir pâre çâre-sâz gerek

5. Ḫᵛod olmaz olmayacaḳ yâr-ı bî-sitem Mâlî
Vefasına göre ammâ ḫafâsı âz gerek

72.

Feilâtün / Feilâtün/ Feilâtün / Feilün

1. Ya nice söylemeyin setr-i Ḫudâ´dur ḫaṭṭuñ
Ḳâṭiʿ-i rişte-i ṭaʿn-ı süfehâdur ḫaṭṭuñ

2. Tîġ-i ruḫsâruña gûyâ ki niyâm olmışdur
Ḥaḳ budur kim yine ol tîġe sezâdur ḫaṭṭuñ

3. N´ola ḳıymet-şiken-i ʿıṭrat-ı gîsû olsun
Ki dimâġ-ı feleġe gâliye-sâdur ḫaṭṭuñ

4. Vechi var söylese emdâḥını erbâb-ı süḫan
Mevṣûf-ı nâẓım-ı pâkîze-edâdur ḫaṭṭuñ

5. Düşmene Mâlî yine tîġ-i belâdır ḳılmaḳ
Nice k´aḥbâb-ı ġıdâ-baḫş-ı ṣafâdır ḫaṭṭuñ

73

Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâîlü/ Fâilün

1. Faṣl-ı rebî'dir bize bezm-i çemen gerek
Ṣahbâ-yı nâb u sâḳî-yi sîmîn-beden gerek

2. Gülşende yâr ile gice mestâne 'âşıḳı
Tâ ṣubḥ-dem leb-â-leb u yek-pîrehen gerek

3. Meftûn eylemez idi her ḫoş ḫırâm-ı nâz
Ol serv gibi bir ḳad-ı maḥż-ı fiten gerek

4. Tâ key olim helâk peşîmânî-yi helâk
Eyle helâk eġer ki helâk eylesen gerek

5. Ve´l-ḥâṣılı bu dâniş-i ḥâl-i muḥabbete
Bir rind-i bü-l-'uḳûl-ı hezârân-ı fen gerek

6. Her da'vâ-yı ma'ârif iden ḳaṣdım añlamaz
Şi'r-i daḳîḳ-i Mâlî´ye ma'nâ viren gerek

7. Ġurbetde gerçi ġuṣṣadan âsûdeyüz velîk
İtsek nigâh aṣl-ı ḥaḳîḳat vaṭan gerek

74.

Müstefilün/ Müstefilün/ Müstefilün/ Müstefilün

1. Ṣaḥn-ı bahârı rûşen it gülzâra çıḳ seyrâna gel
Teşrîf-i mülk-i gülşen it ṭarf-ı çemânistâna gel

2. Bezm-i mey-i gül-fâmdur hengâm-ı devr-i câmdur
Dil vaṣla bî-ârâmdur ey âfet-i mestâne gel

(56a) 3. Âyîn-i erbâb-ı himem böyle değüldür ey ṣanem
Ḳılma meni pâ-mâl-ı ġam ol itdüġüñ peymâne gel

4. Ey ʿarʿar-ı sîmîn-ber v´ey tîr-i ʿaşḳ-ı cân-güẕer
ʿUşşâḳı öldürdüñ yeter inṣâf ḳıl îmâna gel

5. Mest olmış ol meh sîne çâk ruḫsâr-ı meyden tâb-nâk
Bu meclise bî-bîm bâk ey Mâliyâ dîvâna gel

75.

Mefûlü/ Mefâîlü/ Mefâîlü/ Faûlün

1. Ruḫsâruña olmasa enîs âl ḳaranfil
Olmazdı bu sîmâ ile ḫoş-ḥâl ḳaranfil

2. Zârîde imiş bunca zamân reh-güẕerüñde
Olsun dil-i mehcûruma hem-nâl ḳaranfil

3. Hem-reng-i ruḫ-ı yâr olamazsan ḳo ġurûrı
Biñ yılda açılsın eġer ey âl ḳaranfil

4. Dildâr çemenzâra çıaınca hele bulmış
Ḫâk-i ḳademe fırṣat-ı rû-mâl ḳaranfil

5. Mâlî nedir esbâb-ı cemâlüñe müşâbih
‘Ârıż gül u ṣaç sünbül [u] her ḫâl ḳaranfil

76.

Mefâîlün/ Mefâîlün/ Mefâilün/ Mefâîlün

1. Sayar naḳd-ı sirişk-i bülbül-i âvâre midür gel
Metâ‘ın yine açmaz müşterînüñ bî-ġamıdur gel

2. Müsellemdür bahâr ezhârınuñ ser-tâcıdur cümle
Ne deñlü ser-firâzîligler eylerse demidür gel

3. Cihân mest olmamak ḳâbil midür mülk-i çemen-zâruñ
Elinde câm mâ-lâ-mâl gelmiş bir Cem´idür gel

4. Meġer bezm-i mey olmaz mı bahâr olmayacaḳ nâ-dân
Nihâyet meclis-i ‘ayşuñ bir özge ‘âlemidür gel

5. Ṣaḳın daḫl itmesün Mâlî ġadâr-ı yâre gül hergiz
Kim ol gül-berg-i bâġ-ı ḫaddüñ ancaḳ şebnemidür gel

77.

Mefâîlün/ Mefâîlün/ Mefâilün/ Mefâîlün

1. İder dil tâze tâze günde biñ derd-i miḥen ḥâṣıl
Firâḳuñdan mı baḫtumdan mı bilmem bu neden ḥâṣıl

2. Yine aġyârsuñ bu ḥâlüñ üzre ḳoymaz ey meh-rû
Murâd itsem murâdum itmeġe her çendsin ḥâṣıl

3. Deġil destâr-ı sebze-zînet-i iklîli ol şâhuñ
Cemâl ‘icâzıdur k´olmış gül üstünde çemen ḥâṣıl

(56b) 4. Gele ol şûḫ-ı Cem-ṭab' elde sâġar-ı bezim-iḥyâ
Ya olmaz mı ṣafâ-ender-ṣafâ-yı encümen ḥâṣıl

5. Ne var ṣarf eyle Mâlî naḳd-ı hemyân-ı dil u cânı
Felekde sen de ḳıl bir Yûsuf-ı gül-pîrehen ḥâṣıl

78.

Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâîlü/ Fâilün

1. Câm-ı cünûn-ı 'aşḳ ile mestânedür göñül
Ṣad çâk-ı ceyb-i ḥayret-i dîvânedür göñül

2. Bezm-i belâda kim mey-i ġam devr olur müdâm
Sîne sebûdur ol meye peymânedür göñül

3. Olsamda pây-ı ḫam-kedede ḫâk eġer yine
Mesned-güzâr-ı meclis-i meyḫânedür göñül

4. Ḥâlâ ne bûmgâh-ı ḫarâb-ı taḥassürüm
Bir 'ömrdür ki hecr ile vîrânedür göñül

5. Da'vâ-yı şu'le nûşî-yi 'aşḳ eylesem n´ola
Şem'-i cemâl-ı dilbere pervânedür göñül

6. Ser-pençe pîçî-yi ġam-ı gerdûna Mâliyâ
Âşûb-ı 'aşḳ olmasa merdânedür göñül

79.

Feilâtün / Feilâtün/ Feilâtün / Feilün

1. 'Âlemi ṣaḥn-ı behişt eyledi ḫoş-bû sünbül
Oldı revnaḳ-figen-i sâḥil-i her cû sünbül

2. Virdi gül müjdesini teşne-i gülzâr oluna
Bizden ol ḥîle ile buldı yine rû sünbül

3. Ḳays-ı şeydâ gibi ṣaḥrâları ḳılmış mesken
Tâ olaldan berü sevdâ-ger-i gîsû sünbül

4. Ḳo hemân kendini yerden yere çalsun güzelim
Olmasun ṭurre-i müşgînüñe hem-bû sünbül

5. Mâliyâ feyż-i ḳudûm ile cihân buldı ferâḥ
‘Âlemi ṣaḥn-ı behişt eyledi ẖoş-bû sünbül

80.

Mefûlü/ Mefâîlü/ Mefâîlü/ Faûlün

1. Ben naẓmda ancaḳ bu ki vaṣṣâf tebânum
Vaṣf etmede ser-tâ-be-ḳadem ṭab‘ u zebânum

2. Bir âfet-i ser-sebzüñ esîr-i ḳadiyüm ki
Taḳrîb-i hevâ ile ser-efrâz-ı cihânum

3. Yârab beni dest-i ecele ḳılma ḥavâle
Cânânuma meb‘ûd-ı fedâ-sâzî-yi cânum

(57a) 4. Te’ẖîri ḳo fevt itme helâkumda ki yoḳdur
Tîġ-i sitem-i ġamzeñe min-ba‘d bahânum

5. Ol mertebe mürd-i ‘aciz-i miḥnetüñ oldım
Kim k´olmadı tîr-i feleġe câ-yı nişânum

6. Bulmadı mey-i vaṣlı leb-i ẖuşk-ı temennâ
Ṣan dîde-i baẖt-ı dilime ẖᵛâb-girânüm

7. Siḥr ise de baḳmam süẖan-ı köhneye Mâlî
Tâ kim reviş-i tâzede i‘câz-beyânum

81.

Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâîlü/ Fâilün

1. Derd aña bend-i dâr-ı belâda muḳayyedüm
Ya‘nî esîr-i dilber-i serv-i sehî-ḳadüm

2. Ẕât-ı Mesîḥ olursa eġer etmem i‘tibâr
Ben cân-nis̱âr-ı maḳdem-i âl-ı Muḥammed´üm

3. Tebdîl-i pây-gâh idüp iḳdâmı görmedüm
Tâ nerd-bânı ‘aşḳa baṣaldan berü ḳadem

4. Dil bir yetîmdür saña ısmarlarım anı
Lâ-büd bu derd ider beni kim küşte-i ‘adem

5. Ṭurmaz öñümde leşker-i a‘dâ-yı bed-kemân
Feyż-i ‘alî-yi ‘aşḳla Mâlî mü’eyyedüm

82

Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâîlü/ Fâilün

1. Ser-tâ-ḳadem ġarîḳ-i yem-i miḥnet olmışım
Hecrüñ olalı ṣanma ki bir laḥẓa gülmüşüm

2. Tâ ḥaşr olınca ẖâk-i derüñ etmezem ferâġ
Kim rişte-i kemâlimi ‘aşḳuñla bulmışım

3. Seyl-âb-ı derd-i ġuṣṣa-yı firḳat öñündeyüm
Bir vâdîyim ki ẖâr u ẖâs-ı ġamla ṭolmışım

4. Uc-ı vişâl-ı yâre ne mümkün şu'ûd kim
Şehbâl-ı baẖtımı kef-i cirm ile yolmışım

5. Mâlî görür miyüm 'acabâ sâḥil-i feraḥ
Ser-tâ-ḳadem ġarîḳ-i yem-i miḥnet olmışım

83.

Feilâtün / Feilâtün/ Feilâtün / Feilün

1. Neşve-yâb-ı çemen-i feyż-i H̱udâ´dur süẖanum
Şüste ser-dâmen-i çirk-âb-ı riyâdur süẖanum

2. Bezm-i 'işretüñe meyẖâne-i fendür ṭab'um
Neş'e-baẖş-ı dil-i erbâb-ı şafâdur süẖanum

(57b) 3. Bilemez ḳıymetin İskender-i naẓm olmayacaḳ
Ki dür-i nâdir-i deryâ-yı bahâdur süẖanum

4. Sehv idüp geç daẖı dersem bu 'acebdür ki yine
Ḥased erbâbına şemşîr-i ḳażâdur süẖanum

5. Zil-i ġarba n´ola indirse felek gûş-ı mehin
Mâlîyâ bâ'iṡ-i taḥsîn-i 'alâdur süẖanum

84.

Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâîlü/ Fâilün

1. Mümkün midür ki bî-ser u sâmânuñ olmayum
Âşüfte-nâk-ı zülf-i perîşânuñ olmayum

2. Eylersem ârzû-yı feraḥ-mend-i vişâl
Ey şûẖ lâyıḳ-ı ġam-ı hicrânuñ olmayum

3. Birden şehîd-i tîġ-i nigâh it beni ki tâ
Muḥtâc-ı zaḫm-ı nâvek-i müjgânuñ olmayum

4. Şemşîr-i tîr-i ġamze-i mestüñ ki gördü dil
İnṣâf ey perî nice ḳurbânuñ olmayum

5. Mâlî gibi idersen eġer ʻaḳla iltimâs
Medhûş-ı sâġar-ı leb-i ḫandânuñ olmayum

85.

Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâîlü/ Fâilün

1. Ḫûbân-ı ʻaṣra şevket u şânsun Muḥammed´üm
Ser-tâ-ḳadem melâḥat u ânsun Muḥammed´üm

2. Hem-pâye-i cemâlüñi görmüş deġül felek
Ḥüsn ile nev-ẓuhûr-ı zamânsun Muḥammed´üm

3. Ḳalsa ʻaceb mi sâye-i ḥüsnüñde ḥûriyân
Tâze nihâl-ı bâġ-ı cinânsun Muḥammed´üm

4. Ḥüsnüñ yanında ẕerre deġül ḫayl-ı meh-veşân
Kim âfitâb-ı tâb-feşânsün Muḥammed´üm

5. Ḳurbânuñ olduġum ḳadüñe olmışım esîr
Bir ṭurfa ser u mûy-ı miyânsun Muḥammed´üm

6. Dünyâyı dutdı leşker-i ʻuşşâḳ bî-ḥesâb
Ṣadr-ı ḥasende şâh-ı cihânsun Muḥammed´üm

7. Tercîh-i Yûsuf eylese Mâlî n´ola seni
Ḫûbân içinde belli civânsun Muḥammed´üm

86.

Mefâîlün/ Mefâîlün/ Mefâilün/ Mefâîlün

1. Muḥabbetle olaldan âşinâ nâ-şâddur göñlüm
‘İmâretgâh-ı âh u ẕâr-ı ẖüzn-âbâddur göñlüm

(58a) 2. Ṣadâ-yı ṣûr ile olmaz dem-i maḥşerde de bîdâr
Helâk-ı çeşm-i bî-raḥm-ı büt-i bî-dâddur göñlüm

3. Şehâ ser-gerd-i nâz it tâ ki ḳurbân-ı nigâh olsun
Perîziş-kâr-ı ḳatl-ı ġamze-i cellâddür göñlüm

4. Fenâ-yâb-ı hücum-ı berḳ-i cevr-i çarẖ-ı dûn olmaz
Ki seng-i ‘aşḳ ile âbâd ola bünyâddür göñlüm

5. Derûnımda ġamuñ mümkün mi tebdîl-i mekân etmek
K´anuñla tâ ezelden ṭıfl-ı mâder-zâddur göñlüm

6. Gürîz-i cûy-ı ṣıḥḥat-ẖâne-i ‘aşḳ olmazam Mâlî
Ki zîrâ intizâc-ı derd ile mu‘tâddur göñlüm

87.

Mefâîlün/ Mefâîlün/ Mefâilün/ Mefâîlün

1. Meġer re’yimle bu şehr-i ẖarâb-âbâddan gitdüm
‘İtâb-ı kînecû-yı ġamze-i bî-dâddan gitdüm

2. Bu şekvâ-yi ‘itâb-ı ġamzede efsâne-i dildir
Hemân ikrâh-ı ṭa‘n-ı nükte-i ażdâddan gitdüm

3. Gören levḥ-i ser-i derd-âverüm ḥâl-i dilüm bildi
Midâd-ı mihr-i resm-i ser olan âbâddan gitdüm

4. Be-her-sû mażreb-i seng-i ġam oldım yoḳsa ey Mâlî
Meġer re'yimle bu şehr-i ḫarâb-âbâddan gitdüm

88.

Fâilâtün / Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

1. Âb-veş itdim güdâzân âteş-i feryâddan
Ġayra cârî oldı âḫir ol dil-i fûlâddan

2. Ṣabr-ı te'ḫîr-i helâk ise eġer câna yeter
'Âciz oldım iltimâs-ı ġamze-i cellâddan

3. Şust-yâb-ı âb-ı luṭfuñ ola yoḳsa tâ-be-ḥaşr
Gitmez erḳâm-ı elîm levḥ-ı dil-i nâ-şâddan

4. Bî-ġam-ı faṣla dili itdüm ṣabâya hem-neved
Oldı gör ümmîd-i ḳaṣdum öyle bir berbâddan

5. Mürġ-ı dil bî-bâk tîr-i ġamze meyl-i zülf ider
Bir şikâr-ı ṭurfadur itmez ḥaẕer ṣayyâddan

6. Ḳaṣd-ı taḳlîd-i rüsûm-ı ḳâmetüñ itse düşer
Ḫâme-i naḳḳâş dest-i Mânî-yi Behzâd´dan

7. Tuḫfe ḳalsun fırḳa-yı neẓẓâm-ı Baġdâd´a bu nâz
Mâlî-yi pâkîze eş'âr u ġarîb îcâddan

89.

Fâilâtün / Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

1. Ey nihâl-ı sebze-i nev-ḫîz-i bostân-ı ḥüsün
V´ey ser-efrâz-ı serîr-i kişveristân-ı ḥüsün

2. Âteş-i ‘aşḳuñla ḳoy olsun vücudun dâġ dâġ
Tek hemân sen ol şehim ‘izzetle pâyân-ı ḥüsün

3. Dutalım engüşt-i mühre ẖâtim olmazsun hele
Gâhî ‘arż-ı şu‘le ḳıl ey gevher-i kân-ı ḥüsün

4. Ḥaşre dek ḳalsa ‘aceb mi perdede baş ḳaldırup
Bir kez olsun ẖâvere pertev-nümâyân-ı ḥüsün

5. Var mıdur ‘âlemde Mâlî şimdi ol âfet gibi
(58b) K´olsa raẖş-ı nâz ile Dârâ-yı meydân-ı ḥüsün

90.

Feilâtün / Feilâtün/ Feilâtün / Feilün

1. Görse ṭarz-ı reviş-i mestüñi ey nâdir ten
Olamaz ẖâk-i rehüñ olmamaġa ḳâdir ten

2. Çeşm-i cellâduñ öñünde dil [u] cân âmâde
Tîr-i müjgânuña karşu hedef-i ḥâżır ten

3. Ḥükm-i ḥüsnüñ ki ide nice Sikenderleri râm
Seni gördükde nice ditremesün dir dir ten

4. Çıḳdı cânum söze gel ey gül-i dem-beste-i nâz
Bunca ’Îsâ demüñe oldı tîr-i nâẓır ten

5. Mâliyâ ṣad ḥased ol ‘âşıḳa kim ḳoca müdâm
Dil-rübâ sîm-i mücellâ gibi bir nâdir ten

91.

Fâilâtün / Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

1. Ey dil istiḳbâle çıḳ ol şûḫ-ı ra‘nâdur gelen
Bâġ-ı ümmîdüñde serv-i gülşen-ârâdur gelen

2. Karşu varsun leşker-i ezhâr ile şâh-ı bahâr
Seyr-i ṣaḥn-ı bâġa çıḳmış bir temâşâdır gelen

3. Ḳaldırur ‘uşşâḳ-ı pâ-mâlı ḫırâmuñ ḫâkdan
Ṭarf-ı gûristâna gûyâ [ki] Mesîḥâ´dur gelen

4. Şehr-i ‘aşḳuñdan dil-i tâcirle her dem başuma
Kâkülüñ gibi metâ‘-ı ṭûl-ı sevdâdur gelen

5. Eşk-i çeşm aḳduḳça nice nâle-perdâz olmaya
Tâze zaḫm-ı sîneye şûr-âb-ı deryâdır gelen

6. Devr-i câm itdükçe sâḳî sanki dest-i cevâd[8]
Destime Mâlî raḥîḳ-i cûy-ı me’vâdur gelen

92.

Feilâtün / Feilâtün/ Feilâtün / Feilün

1. Mevsim-i tâze bahâr irdi güzellendi cihân
Oldı meşşâṭa-ger-i rûy-ı zemîn dest-i zamân

2. Açdı her ġonca-yı dem-bestelerüñ ḫâṭırını
Ḥaḳ bu kim ḳudret-i feyż-i reşeḥât-ı nîsân

---

[8] Bu mısradaki ‘’cevâd’’ kelimesi divanda ‘’elif’’ harfi kullanılmadan yazılmıştır. ‘’Elif’’ harfi olmasa ‘’cûd’’ şeklinde okunur. Ancak gerek mana gerekse vezin gereği ‘’cevâd’’ kelimesi daha uygun oluyor. Bu hatanın müstensih hatası olduğunu düşünüyoruz.

3. Ḫâne ber-dûş olan erbâb-ı hevânuñ günidür
Çıḳa her gün ide bir gûşeyi gülzâr-ı mekân

4. Fevt-i ʿayş eyleme ey ehl-i ṣafâ vaḳt ola kim
Gül de bülbül de gide bâġ ola maḥzûn [u] ḫazân

5. Ḥased ol şaḫıṣa ki bir dilber ile dest-be-dest
(59a) Mâliyâ her gün ola ṭarf-ı gülistâna revân

93.

Feilâtün / Feilâtün/ Feilâtün / Feilün

1. Nice bir mâ'îl-i bî-dâd olasın ey gerdûn
Saʿy ḳıl himmete muʿtâd olasın ey gerdûn

2. Bes ki murġân-ı dile dâm-ı belâ-güster olup
Dâne-i ʿaşḳ ile ṣayyâd olasın ey gerdûn

3. Cevri ḳoy devr ola kim ġamzeye ruḫṣat vire yâr
Ne gelüb ḫâṭıra ne yâd olasın ey gerdûn

4. Gel debistân-nişîn-i nigeh-i ḫûbân ol
Ki sitemde daḫı üstâd olasın ey gerdûn

5. Ḥâṣılı Mâlîyi berbâd-ı ġam itdüñ sende
Âh ʿuşşâḳ ile berbâd olasın ey gerdûn

94.

Fâilâtün / Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

1. Ṭâliʿim göstermedi bir gün dil-i şeydâya rû
ʿÂḳıbet döndürdi bir âmâlı çok sevdâya rû

2. H̱arbet-i mülk-i dili gördükde hep dirdim velî
Doymadı söyleşmeġe ol mâh-ı dil-ârâya rû

3. Maḳṣaduñ ey şâh-ı ḫûbân kes̱ret-i ʻuşşâḳ ise
Virme bir de ġamze-i cellâd-ı cevr-efzâya rû

4. Varıcaḳ ol ḳuṭb-ı dehr-i ḥüsne benden de dilâ
Sür ṭavâf-ı kaʻbe-veş gîsû-yı ʻanber-sâye rû

5. Deġmede olmazdı reh-yâb-ı güzîr-i vaṣl-ı yâr
Urmasaydı Mâlî-yi üftâde ḫâk-ı pâye rû

95.

Mefûlü/ Mefâîlü/ Mefâîlü/ Faûlün

1. Der-dâmen-i dil-dâde-i ḫûbân cezîre
Âzire-i endûh-ı firâvân cezîre

2. Olduḳ nice gün gerçi tebân ile feraḥ-mend
Ammâ yine dil oldı peşîmân cezîre

3. Reşk-i gül-i ḫandân iken âḫir dil-i şâdı
Bir laḥẓada çarḫ eyledi giryân cezîre

4. Bir bende ki maḫṣûṣ ġazabdur ider Allâh
Efkende-i miḥnet-kede-i ḫân cezîre

5. Niʻmet bize şükrâne-i ṣıḥḥat gibi yoḳdur
Olsak n´ola şermende-i iḥsân cezîre

6. Şerḥ eyler idim vâḳiʻ-i aḥvâlimi ammâ
Mecmûʻa-yı dil oldı perîşân cezîre

(59b) 7. Âzâde dil-i ġuṣṣa-yı devrân olamazsın
Tâ olmayacaḳ Mâlî gürîzân cezîre

96.

Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün/ Feilün

1. Ne dem ki sem‘e gelür hây-hûy-ı meyḫâne
İder firâḳ ile cân ârzû-yı meyḫâne

2. Ḫoşâ o rind k´ola meclis-i eḥibbâya
Sebû-yı bâde-be-kef kûçe-pûy-ı meyḫâne

3. Piyâle ṣoḥbetidür yoḳdur özge efsâne
Olursa da meṡelâ güft-gû-yı meyḫâne

4. Şehâ revâ mı beni zehr-nûş-ı ḥasret idüp
Raḳîble olasın hem-kedû-yı meyḫâne

5. Benüm o zâr-ı ḫarâbât k´olurum her ṣubḥ
Sirişk-i çeşmüm ile râh-şûy-ı meyḫâne

6. ‘Aceb mi mâye-i ṣahbâ-yı kevṡer olsa meyi
Behişti geçdi ḳudûmuñla kûy-ı meyḫâne

7. O mest-i ḫûnî ile Mâlî bir kez olmam var
Helâk iderse de hem-râh-ı sûy-ı meyḫâne

97.

Feilâtün / Feilâtün/ Feilâtün / Feilün

1. Adamuñ ‘aḳlı gider görse seni mestâne
Serde keyfiyyet-i ṣahbâ vü be-kef peymâne

2. ‘Ârıżuñ üzre deġül ẖâl-ı siyeh ḳalmışdur
Ṭaraf-ı şem‘de bir sûẖte ten pervâne

3. Gerçi dûrız ġam-ı gerdûndan âmâcüz lîk
Sitem-i ġamze-i pür-tîz-i ḳażâ bîgâne

4. Leşker-i ‘aşḳ-ı ẖıred mülkine şeb-ẖûn idecek
Reh-i dü-şehr-i cünûn oldı dil-i dîvâne

5. Mez̲heb-i ‘aşḳda hem-câhlı hem-zâr etme
Ketm-i ḥâl it ki budur ḳâ‘ide-i ferzâne

6. Çehre-sâ-yı der-i bismilgeh-i derd-i ‘aşḳuz
Oluruz şevḳ ile ḳurbân-ı ġam-ı cânâne

7. Var mı bir ‘âşıḳ-ı ṭurfanda ki ey Mâlî
Bezm-i ‘aşḳa gire mestâne çıḳa rindâne

98.

Mefûlü/ Mefâîlü/ Mefâîlü/ Faûlün

1. Çeşm-i siyehi kim ola meyẖâne-i ‘işve
Cibrîli ider mest o mestâne-i ‘işve

(60a) 2. Adam mı ṭurur ġamze-i ẖûn-rîz-i öñünde
Eylerse eger nûşiş-i peymâne-i ‘işve

3. Âsûde olur şûriş-i âşûbdan âfâḳ
Ol laḥẓa ki çeşmi ola bîgâne-i ‘işve

4. Biñ nâle-i dil fâş ola her mûy-gehüñden
Ḥaḳ saḳlasun alursa ele şâne-i ‘işve

5. Bir mâha esîrüm ki Ḥaḳ etmiş anı Mâlî
Taṣvîr-i muʻallâ-yı şeref-ẖâne-i ʻişve

99.

Müfteilün/Mefâilün/ Müfteilün/ Mefâilün

1. Hû çekelüm bu lîki bu bezme o nev-civân gele
Merde vücûd-ı ṣoḥbete maḳdemi birle cân gele

2. Tevbe-şikenlik etmemek nice olur bu demde kim
Elde ḳadeḥle üstüñe sâḳî-i dil-sitân gele

3. Tâcir-i ʻaşḳ olan disün kim o perî-i meh-veşüñ
Var mı metâʻ-ı ḥüsnüne birisi daẖı yân gele

4. Gûşe-nişînî-yi miḥen ʻârî-yi ehl-i ʻayş olur
Faṣl-ı ezel bahâr ola mevsim-i gülsitân gele

5. Virme ṣafâ-yı vaṣl ile göñlüñe Mâliyâ ġurûr
Dil daẖı dil-rübâ daẖı hep gide bir zamân gele

100.

Fâilâtün / Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

1. Künc-i ġamda sâġar-ı gül-fâm geldi ẖâṭıra
Ḥabbeẕâ ol şûẖ-ı rûḥ-endâm geldi ẖâṭıra

2. Bend-i ġam dutmaz beni sâḳî bahâr eyyâmıdur
Geşt-i deşt-i bâġ devr-i câm geldi ẖâṭıra

3. Mâ’îl oldum cân u dilden gerçi ẖâl-i zülfüñe
Dâneyi fikr itdüm ammâ dâm geldi ẖâṭıra

4. Dil h̲ayâl-ı h̲adduñ itdi ṣoñra fikr-i kâkülüñ
Tâcir-i Rûm´um metâ‘-ı Şâm geldi h̲âṭıra

5. Nice giryân olmasun Mâlî şeb-i hicrüñde kim
Z̲evḳ-i vaṣluñla geçen eyyâm geldi h̲âṭıra

101.

Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâîlü/ Fâilün

1. Birden ki böyle ḳat‘-ı emel geldi h̲âṭıra
Ammâ sebeb nedür ne h̲alel geldi h̲âṭıra

2. Ey bî-vefâ göñülmi virirdim saña velî
Ġamzeñle ‘ahd-ı rûz-ı ezel geldi h̲âṭıra

(60b) 3. Ey h̲oş o dem ki zemzeme-i ṣubḥ-ı vaṣl idi
Firḳat şebinde yine kesel geldi h̲âṭıra

4. ‘Aşḳdan evvel etmiş idim tevbe-i naṣûḥ
Nâçâr-ı câm-ı ġuṣṣa kesel geldi h̲âṭıra

5. Gördüm nigâh-ı kînegerüñ ḳıldım iḥtirâz
Gûyâ ki lerz-i bîm-i ecel geldi h̲âṭıra

6. Mâlî iderdi şerḥ-i ġam-ı ‘aşḳ-ı biñ kitâb
Ammâ ḥadîs̲-i ḳall ve delle geldi h̲âṭıra

102.

Mefûlü/ Mefâîlü/ Mefâîlü/ Faûlün

1. H̲urşîd-i ruh̲uñdan ḳılalı dûr benefşe
Bir günde mi görmüşdür o mehcûr benefşe

2. Bir pister-i ḫadrâyı döşetmiş yoluñ üzre
Bekler seni ṣıḥḥat bula rencûr benefşe

3. İfşâ-yı muḥabbet ideli ḳaddüñe oldı
Rüsvâlıġ ile herkese manẓûr benefşe

4. Bir özge ṣafâ virdi gülistâna muḥaṣṣıl
Şehr-i çemeni eyledi ma'mûr benefşe

5 Mâlî gibi olmazdı nigûn-sâr muḥabbet
Olsaydı eġer vaṣl ile mesrûr benefşe

103.

Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün/ Feilün

1. Ne gelse 'aşḳla 'uşşâḳ-ı bî-dilân başına
Ṣoñunda ṣanma ki gelmez o dilberân başına

2. Mücerred itme deġül ḥâfıẓân-ı muṣḥaf-ı 'aşḳ
Felekde şimdi yemîn eyler o nev-civân başına

3. Ḫayâl-ı la'lüñ ile kim ki nûş ider bir câm
Çalar piyâle-i ḫurşîdi âsumân başına

4. Olur 'uyûnuma her nîşi meyl-i kuḥl-ı cilâ
O gül ki ola sezâ-vâr-ı dil-sitân başına

5. 'Urûc-ı bâm-ı viṣâline sen de cehd itme
Ki kimse çıḳmadı Mâlî o nerd-bân başına

104.

Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâîlü/ Fâilün

1. H̱âk-i derinde eşk ile dîdem gerek çıḳa
Dildâr gülmeden baña ebkem gerek çıḳa

2. Dut kim hezârı bekler imiş ʻarż-ı ḥâl içün
Ammâ içerden ol şeh-i gül-fem gerek çıḳa

(61a) 3. Baḥs̱-ı belâ-yı ʻaşḳda her şaẖṣı diñlemem
Ser-sellem-i muḥabbete âdem gerek çıḳa

4. Yoḳsa ḥicâb-ı bâde ẖarâb ehlin öldürür
Cem gibi dehre bir şeh-i aʻẓâm gerek çıḳa

5. Ḳaṣd itse yâr ḳanma Mâlî ne söyleyin
Zîrâ görüp cemâd olacaḳ dem gerek çıḳa

105.

Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâîlü/ Fâilün

1. Dilber gerek ki ʻâşıḳa her dem cefâ vire
ʻÂşıḳ da seng-i cevrine püşt-i rıżâ vire

2. Yâr olmaduḳça bezmde laʻnet o ẕevḳe kim
Erbâb-ı ʻaşḳa sâġar-ı ẖâṭır-güşâ vire

3. Tîz geçmez idi böyle zamân-ı viṣâl-i yâr
Ammâ ki müddeʻîlere Ḥaḳ biñ belâ vire

4. Bir gün tamâm olmadı bu çarẖ-ı dûn baña
Âsâyiş üzre neş’e-i ẕevḳ-i ṣafâ vire

5. Dest-i niyâzı açma der-i vaṣl-ı yârda
Mesdûd-ı hecrdür yüri Mâlî Ḫudâ vire

106.

Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün/ Feilün

1. Ṣabâḥ olunca göñül ẕikr-i ḥüsn-i yâr itdi
Gelünce baḥs̱-ı ḫaṭa ḳıṣṣamuz ḳarâr itdi

2. Ḫurûş-ı lücce-i ṭûfân-ı Nûḥ eylemedi
Cihâna anı ki bu çeşm-i ḫûn-nis̱âr itdi

3. Yer eyledi dile derd-i taḥassür-i vuṣlat
Cefâ-yi hecr ise varduḳça câna kâr itdi

4. Ṣafâ-yı ülfet-i âlâm-ı ʿaşḳ-ı cânâna
Tamâm-ı çeşmime ẕevḳ-i cihânı cevr itdi

5. Viṣâl-ı bezmine hem-câm iken füsûs anı
Mis̱âl-ı ḫâṭır-ı ʿuşşâḳ târ [u] mâr itdi

6. İrişdi vü dâmî-yi emn muḥabbete o kim
Belâ-yı firḳatı Mâlî-veş iḫtiyâr itdi

107.

Fâilâtün / Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

1. İdesin taṣvîr-i ḫâlî tâ-be-key îcâd hey
Şekle reng-i şîve bir ehl iseñ ey Behzâd hey

2. Ṣafḥa-yı ḥüsn-i bütânda bu naḳış-ı azdır
Ṣunʿuña ṣad âferîn olsun zihî üstâd hey

(61b) 3. Ben o ṣayyâduñ esîr-i dâmıyum ki tâ ebed
Bilmez ol dâm içre ṣayd-ı pâ-be-ḳayd âzâd hey

4. Ẓulme baṣdurdı cihânı ġamzeñ ol miḳdâr ki
Eyledi ne menzil eflâk-ı ṭay-ı bî-dâd hey

5. Âfet-i ṣad h̲ân-mân-ı cân nigâhuñdur k΄olur
Ṣarṣar-ı h̲ışmıyla diller bî-be-pey berbâd hey

6. Feyż-cûy-ı mürşid-i ġayr olma kim ġâfil beni
Eyledi meyh̲ânede bir câm-ı mey irşâd hey

7. Naẓm-ı vaṣf-ı ḥüsn-i meh-rûyân ile her beytüñi
Eyle Mâlî şem‘-i bezm-i ṭab‘-ı feyż-âbâd hey

108.

Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâîlü/ Fâilün

1. Girmiş libâs-ı tâzeye dilber mübârekî
Dünyâ disün o şâha ser-â-ser mübârekî

2. Gidermiş aña Ḥaḳ h̲ıla‘-ı ḥüsni tâ-be-tâ
İtmiş cihânda şimdi güzeller mübârekî

3. Ol şûh̲a meylimi işidüp didiler baña
Ey ‘âşıḳ-ı fütâde belâlar mübârekî

4. ‘İyd-i viṣâl olur mı ki erbâb-ı ġam benüm
Teşrîf-i ‘iydime diye yer yer mübârekî

5. Fevt itme Mâliyâ yüri sen de it bugün
Girmiş libâs-ı tâzeye dilber mübârekî

109.

Feilâtün / Feilâtün/ Feilâtün / Feilün

1. İki ruḫsâruñı Ḥaḳ muṣḥaf-ı âyât itdi
Sende üstâd-ı ezel ṣan'atı ıs̠bât itdi

2. Zülfüñi beyt-i siyeh-pûş-ı murâdât ḳılup
Dilleri anda hep îstâde-i ḥâcât itdi

3. Düşürüp ḥîle-i envâ' ile kâfir o yine
'Âḳıbet şâh-ı dili âl-ı ruḫuñ mât itdi

4. Göñlümü 'aşḳ-ı ḫadeng-i ġama ḳıldı âmâc
Cânumı mażreb-i âlât-ı beliyyât itdi

5. Tâ ki ḫâr-ı sitemi görmiyecek ey Mâlî
Kim reh-i 'aşḳda taḥîl-i murâdât itdi

[Muẖammes]

Feilâtün / Feilâtün/ Feilâtün / Feilün

1. Her ṣunuldukça o meh-peyker-i ṭannâza ḳadeḥ
Fitneler itdirir ol nergis-i şeh-nâza ḳadeḥ
(62a) Lebi içün dutalım düşdi ise âza ḳadeḥ
Luṭf idüp virmeyüz ol ġamzesi ġammâza ḳadeḥ
Belki vâḳıf ola la‘linde olan râza ḳadeḥ

2. Oldı ḥayrân ol âfet-i sebebinden sâḳî
Bî-ẖaber oldı görüp rûz [u] şebinden sâḳî
Ḳaldı hem-sâġar-ı ẖâlî ṭalebinden sâḳî
Es̱er-i neşve-i güftâr-ı lebinden sâḳî
Ṣunamaz mest olup ol dilber-i mümtâza ḳadeḥ

3. Câm ṣun ol mehe ey sâḳî-i ser-mest-i ġurûr
Tâ-be-key ola lebinden dil-i sâġar mehcûr
Kerem it eyleme câmı leb-i dilberden dûr
Nice bir ḥasret-i la‘li ile mis̱s̱âl maẖmûr
Ola leb-rîz-i şarâb u çeke ẖamyâze ḳadeḥ

4. Sâḳîyi eyledi ġış ṭal‘at-ı maḥsûnı ile
Bezm-i ḥayretde ḳodu çeşm-i pür-efsûnı ile
H̱ıdmete ṭurdı piyâle dil-i pür-ẖûni ile
Demidür bûse-i câm-ı leb-i mey-gûni ile
Eyleye neşve-i ẕevḳi dilini tâze ḳadeḥ

5. H̱ûblar bâġa çıḳup eyleseler bezm-i şemîm
Şöyle bir bezm ki reşk itse aña ẕevḳ-i na‘îm
Varsa ol meclise hem Mâlî-yi ẖoş-ṭab‘-ı naẓîm
Meclis-i ‘işveyi ḳursa nigeh-i çeşm-i fehîm
Dil-i şûẖım sunar ol mest-i mey-i nâza ḳadeḥ

[RUBÂÎLER VE NAZMLAR]

1.

[RUBÂİ]

Mefulü/Mefâilün/Mefûlü/ Feûl [1. ve 4. Mısra]

Mef'ûlü /Mefâ'ilün/ Mefâ'îlün/ Fa' [2. ve 3. Mısra]

Ey pîş-rev-i gürûh-ı ehl-i ṣafâ
V´ey rütbe-ver-i memalik-i istiġnâ
Der-gûş-ı teraḥḥum it beyân-ı naẓmum
Gör n´itdi men ġarîbe bu çarẖ-ı cefâ

2.

[RUBÂİ]

Mef'ûlü /Mefâ'ilün/ Mefâ'îlün/ Fa' [1. 2. ve 4. Mısra]

Mefulü/Mefâilün/Mefâîlü/ Feûl [3. Mısra]

Âmid´de ġarîb u bî-kesüm sulṭânum
H̱âk-i der-i derde meknesüm sulṭânum
Göster baña ḥâme-kân-ı germ-i ferahı
Kim s̱evb-i ġama mülebbesüm sulṭânum

3.

[RUBÂİ]

Mef'ûlü /Mefâ'ilün/ Mefâ'îlün/ Fa'

(62b) Âġişte-i ḳahr-ı miḥnetüm sulṭânum
Ser-geşte-i şehr-i ẕilletüm sulṭânum
Ref' it beni ẖâkdan gerek it (beni) pâ-mâl
Ki üftâde-pâ-yı himmetüm sulṭânum

4.

[RUBÂİ]

Mefulü/Mefâilün/Mefâîlü/ Feûl [1.ve 2. Mısra]

Mef'ûlü /Mefâ'ilün/ Mefâ'îlün/ Fa' [3. ve 4. Mısra]

Ey gevher-i tâc-ı himmet u pâk nihâd
Luṭfuñla çoġını eyledüñ şâd murâd
Yaz defter-i luṭfuñ(l)a benüm de ismüm
Vîrân dilüm it kitâb ile âbâd

5.

[RUBÂİ]

Mef'ûlü /Mefâ'ilün/ Mefâ'îlün/ Fa'

Her çend ki kesir-i kûşişi bendendür
Ammâ yine yârab-ı ʻaṭâ sendendür
Bir bendeye luṭf iderse ger pür bende
Senden anı bilmez ise gövdendendür

6.

[RUBÂİ]

Mef'ûlü /Mefâ'ilün/ Mefâ'îlün/ Fa' [1. 2. ve 4. Mısra]

Mefulü/Mefâilün/Mefâîlü/ Feûl [3. Mısra]

Mâlî ki esîr-i çâh-ı ġamdur ḥâlâ
Nâm-efgen-i vâdî-yi ʻademdür ḥâlâ
Yârab aña luṭfuñla bâdî-yi necât
Kef-dâde-i sürûr-ı keremdür ḥâlâ

7.

[RUBÂÎ]

Mef'ûlü /Mefâ'ilün/ Mefâ'îlün/ Fa' [1. ve 4. Mısra]

Mef'ûlü /Mefâ'îlü/ Mefâ'îlün/ Fa' [2. ve 3. Mısra]

Aġyâra metâ'-ı vaṣluñ iḥsân itdüñ
Hecrüñle beni Ḳays-ı beyâbân itdüñ
Olsam n'ola cümle 'âlemüñ menfûrı
Devrüñde ḥabîbüm beni hicrân itdüñ

[NAZM]

1.

Müstefilün/ Müstefilün/ Müstefilün/ Müstefilün

1. Bir gün ḳażâ ten mülkini şehr-i ẖarâba döndürür
Âẖir fenâ mihmânını dâr u vücuda döndürür

2. Bu bezm-i ẖüzn-âbâddır yanmaz çerâġı ṣubḥa dek
Neyler 'aceb bâd-ı ecel şem'-i ḥayâtım söndürür

[NAZM]

2.

Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün/ Feilün

(63a) 1. Sürüldi ḳalmadı gitti ḳadîm-i âdemler
Ḳanı o ṣoḥbet-i dîrîneler o 'âlemler

2. Derûn yâda gelür bir ẖayâl-i ẖ^{v}âb gibi
Selâmet-i pederümde ol itdüġüm demler

8.

[RUBÂİ]

Mef'ûlü /Mefâ'ilün/ Mefâ'îlün/ Fa' [1. 2. ve 3. Mısra]

Mefulü/Mefâilün/Mefâîlü/ Feûl [4. Mısra]

Oldum yeñiden muḥabbete sevdâ-ger
Ya'nî ki esîr-i 'Abdî-yi Âhen-ger
Çekdi nigehi niyâm-ı çeşminden tîr
Öldürdi beni ol âfet-i fitne-naẓar

[NAZM]

3.

Fâilâtün / Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

1. Ol ḫabîr-i 'aşḳum ey müfzâd-ı ġâret-bân-ı dîn
Maḥv-ı tîġ-i ġamzeñ oldı ḫaṭ-ı bürhân-ı dîn

2. Cilve-gâh-ı dîv-i cezbüñden taṣavvuf sâḥası
Neylesün da'vâ-ger-i 'aşḳuñda yâ îmân-ı dîn

9.

[RUBÂİ]

Mef'ûlü /Mefâ'ilün/ Mefâ'îlün/ Fa'

Sevdâ-yı muḥabbetüñle bed-nâm oldım
Amâc-ı sihâm-ı ṭa'nâ-yı 'âm oldım
Âḫir yine iller aldı vaṣluñdan kâm
Ancaḳ ben idüm ki böyle nâ-kâm oldım

10.

[RUBÂİ]

Mef'ûlü /Mefâ'ilün/ Mefâ'îlün/ Fa'

Bir âfet-i meh-nümûne meyyâl oldım
Envâ' belâ-yı derde pâ-mâl oldım
Dil virdi metâ'-ı 'aşḳa naḳd-ı 'aḳlı
Abdâl-ı hevâ-yı 'aşḳ-ı âbdâl oldım

11.

[RUBÂİ]

Mef'ûlü /Mefâ'ilün/ Mefâ'îlün/ Fa' [1. 2. ve 4. Mısra]

Mefulü/Mefâilün/Mefâîlü/ Feûl [3. Mısra]

Gerdûn beni tâ kim saña meyyâl itdi
Terkîbümi mürde-sân-ı ṣad sal itdi
Pâkîze 'ayâr seng cereb olsa n´ola
Sîm-i dili pûte-i ġamuñ ḳâl itdi

12.

[RUBÂİ]

Mef'ûlü /Mefâ'ilün/ Mefâ'îlün/ Fa' [1. 2. ve 3. Mısra]

Mef'ûlü /Mefâ'îlü/ Mefâ'îlün/ Fa' [4. Mısra]

Cânâ dili ḫâk-i ġamda pâ-mâl itdüñ
Deşt-efgenî-yi cünûn u bed-ḥâl itdüñ
(63b) Aṣla yoġ iken liyâḳat-ı tims̱âlüm
İsmüñ gibi âḫir beni abdâl itdüñ

13.

[RUBÂÎ]

Mef’ûlü /Mefâ'ilün/ Mefâ'îlün/ Fa' [1. ve 2. Mısra]

Mef’ûlü /Mefâ'îlü/ Mefâ'îlün/ Fa' [3. ve 4. Mısra]

Devrüñde ḳoma cihânı ḫandân olsun
Mâlî gibi ḳoy ki cümle giryân olsun
Ṣal mecma‘-ı zühhâdda kâküller key
Ġâret-zen-i ṣad ḫırmen-i îmân olsun

14.

[RUBÂÎ]

Mef’ûlü /Mefâ'ilün/ Mefâ'îlün/ Fa' [1. 2. ve 4. Mısra]

Mefulü/Mefâilün/Mefâîlü/ Feûl [3. Mısra]

Sensiz baña mülket-i Cezîre cânâ
Her çend ki bir cezîre âteşdür câna
Beyhûde deġül saña göñül virmedüġüm
Zîrâ ki göñül naẓîre-i âteşdür cânâ

15.

[RUBÂÎ]

Mef’ûlü /Mefâ'ilün/ Mefâ'îlün/ Fa' [1. 2. ve 3. Mısra]

Mef’ûlü /Mefâ'îlü/ Mefâ'îlün/ Fa' [4. Mısra]

Ḳalmadı cefâ-yı hecre tâb-ı cânum
Öldür ki saña ḥelâl olsun ḳanum
Âḫir nefesümde eyle ḫâneme teşrif
Ḳoyma beni maḥrûm ebed îmânum

[NAZM]

4.

Mefâîlün/ Mefâîlün/ Mefâilün/ Mefâîlün

1. Revâ mıdür çeke derd-i firâḳı ‘âşıḳ-ı zârı
Koca küstâḥ-ı cüzdân sîne-i sîmîn dildârı

2. Taḥammül eylemezken bir nigâha ḫâṭır-ı ‘uşşâḳ
Ṣad istiḥân aña kim yaḳmaz anı vaṣluñ nârı

[NAZM]

5.

Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâîlü/ Fâilün

1. در بـ اغ حـ سن هـچو رخت كـل ذمـ يـشود
هـ بوي زلـ ف خطـ تـ و سـ ذ بل ذمـ يـشود

2. خواهم شـ كـ ستـ بـ ر سر جم جام خويـ شرا
چون هـ سرور ايـ ن پـ ر مل ذمـ يـشود

[NAZM]

6.

Fâilâtün / Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

1. كـ راذ يِ مـ يـكـ نمايـ زدا از د ست غم عجز
غم ز ضـ يق كـ فـ بـ ود پـ يـشتـ بـ ياذ يِ مـ يـكـ نم

2. از تـ و خواهم ان قـ در روزي كـه در هر روز من
بـ ر هزار افـ تاده ات روزي ر ساذ يِ مـ يـكـ نم

[MÜFREDLER]

1.

Mefûlü/ Mefâilün/ Fa´ûlün

(64a) 1. Beyhûde laḳab-keş olma ‘âşıḳ
Cüzdâna virildi sîne-i yâr

2.

Mefûlü/Mefâîlün/Mefûlün/Fa´

1. Ḳandîl-i der-âviẖte-i iflâsüz
Şevḳ efgeniyüz bezmüñe idbâruñ

3.

Feilâtün / Mefâilün / Feilün

1. İrdi cüzdân viṣâle itmeñ ile
Rişte-i rezle ‘arż-ı ża‘f u ṣafâ

4.

Feilâtün / Mefâilün / Feilün

1 Sen de Mâlî viṣâle ṭâlib iseñ
Dâ’im ol derd-i ‘aşḳ ile bîmâr

[TARİH]

Mefâîlün/ Mefâîlün/ Mefâîlün/ Mefâîlün

1. Melik-ḳudret cenâb-ı Muṣṭafâ Pâşâ-yı ʻâli-şân
Ki bezm-i devletinde bir çerâğın itdi efrûzân

2. O şemʻ-i nev-fürûz-ı bezm-i devlet kim revâ olsa
Fürûġ-ı ṭabʻı şevḳ-endâz-ı ẓulmet-ḫâne-i ʻirfân

3. Zamânuñ nükte fehmi yaʻnî İbrâhîm Efendi kim
Ola ṣadr-ı selâmetde ṣafâ-yı ḥâl ile pâyân

4. Kitâbet manṣıbın çün itdi Pâşâ maḳdem-endâzı
Hemân Mâlî daḫı târîḫini resm eyledi ol an

5. Çü ʻadli ṭarḫ olup altıyı alduḳda budur târîḫ
Dediler öldi İbrâhîm Efendi kâtib-i dîvân (1078)

[MESNEVİLER]

1.

Feilâtün Mefâilün Feilün

(1b) 1. Bismillahîdür derîce-ı fen
Bismillahîdür nuẖust-i süẖan

2. Bismillahîyle iden âġâz
Kâr-ı endîşeye ider mi niyâz

3. Feyżden dest-i ṭab'a câm alalum
Ṣoñra ser-rişte-i kelâm alalum

4. Mutaṣaddî-i ḥasb-ı ḥâl olalum
Nâẓır-ı kîse-i ẖayâl olalum

5. Andan itlâf-ı sîm zer idelüm
Tâ ki bir naẓm-ı mu'teber idelüm

6. Vire ṭab'a ṣafâ revâna ġıdâ
Ola her saṭrı tuẖfe-i lâ'-i lâ

7. O Ḥaḳuñ baḥr-ı cûd-ı kârından
Ebr-i elṭâf-ı feyż-i bârından

8. Fi´l-mes̱el çeşm-i zâr olup ṭab'um
Ṣadef-i dür- nis̱âr olup ṭab'um

9. Ṭab'dur kân-ı cevher-i insân
Ṭab'dur naẓmda per-i insan

10. Ṭab‘dur berdegân-ı naḳş-ı ḫayâl
Ṭab‘dur dür-fürûş-ı sûḳ-ı kemâl

11. Ṭab‘dur rişte-yâb-ı şi‘r-i ‘adem
Ṭab‘dur üstâd-ı cehd-i ḳalem

12. Ṭab‘dur kâşif-i rumûz-ı ‘abîr
Ṭab‘dur fażl-ı ehl-i fażla zahîr

13. Ġâlî-i genc-i ṭab‘ olan medhûş
Gûyiyâ müflisi palâs-be-dûş

14. Olmaduḳ Ḥaḳḳa ṣad hezâr sipâs
Ḫufte-i ẓıll-ı ḫayme-i iflâs

(2a) 15. Feyż-i Ḥaḳ ḳıldı bizi ḳâbil-i naẓm
Eyledi mihr-i ṭab‘ı mâ’il-i naẓm

16. Maẓhar-ı feyż-bâr-ı Ḥaḳ olduḳ
Naḳd-ı luṭfına müstaḥaḳḳ olduḳ

17. Cümle der-cûy-ı kân-ı feyżidür
Sâ’il-i nân-ı ḫân-ı feyżidür

18. Olmasa luṭf-ı hażret-i Mevlâ
İrmese ṭab‘a naẓret-i Mevlâ

19. Rişte-i fenni kimse bulmaz idi
Ḳâbil-i naẓm-ı ḫûb olmaz idi

20. Ḳaṭarât-ı seḥâb-ı luṭfı gelür
Yem-i ṭab‘a ḳamûsi gevher olur

21. Her biri dâne-i s̱emîn olur
Dâne-i gevher-i berrîn olur

22. Ol ki ḳadr-ı kemâl-i a‘lâdur
Maẓhar-ı luṭf-ı Ḥaḳ Te‘âlâdur

23. Luṭf-ı Ḥaḳ’dur bizi mükemmel iden
Cümlesinden şerîf-i efżal iden

24. Dile ẖâṣṣiyyet-i kelâm viren
Bile ‘aşḳı ana müdâm viren

25. Viren erbâb-ı naẓma ḳuvvet-i ‘aşḳ
İden insânı ehl-i ḥayret-i ‘aşḳ

26. Zü΄l-celâla biḥâr-ı luṭfuñdan
’Âmme raḥmet-nis̱âr-ı luṭfuñdan

27. Himmet it ṭab‘a isti‘ânet it
Kerem it luṭf it ḥimâyet it

28. Men-i maḥzûn ġam-güsâr-ı firâk
Kim vaṭan oldı baña dâr-ı firâḳ

29. Dâ’imâ kârum oldı olma ḥazîn
Eylemek yârüm oldı âh [u] enîn

30. Dâġ-ı ġam dilde yer yer oldı nüḳûş
Mürġ-ı şâdândan oldı mis̱l-i vüḥûş

31. Görmedüm şâdlık içinde meni
Bulmadım zevḳden bir encümeni

32. Cümle gönlüm gibi elîm firâḳ
Vaḥşî-i mesken ve muḳîm-i firâḳ

33. Heman ey Ḥayy [u] Ḳâdir [u] dânâ
Baḥr-ı luṭfuñdan eyle luṭf baña

(2b) 34. Dil-i nâşâdımı cilâlandur
Feyż-i şem'i ile żiyâlandur

35. Tâ ki aḥvâlimi beyân ideyin
Bunı bir ṭarz-ı dâstân ideyin

36. Nûr feyżiyle naẓmı doldurayın
Girye-kârân bezmi güldüreyin

37. Gele her mıṣra'ı ḫavâṣa pesend
Dile her ṭarafı ola mâye-i pend

38. Her biri güfte-i laṭîf ola
Her biri nükte-i ẓarîf ola

2.

Ḳıṭ'a-yı Evvel Eyżan

Feilatün Mefâilün Feilün

1. Bâ'iṯ-i nükte-ḥâl gerdişdür
Cümle bu ḳîl u ḳâl gerdişdür

2. Baña gerdişdür ittiren eş'âr
Râz-ı derd-i derûnımı iẓhâr

3. Ṭab' olup feyż-i beyn-i ḥâlet geşt
Maẓhar-ı reşḥa-yı kerâmet geşt

4. Gerdiş oldı bu deñlü şi‘re sebeb
Sebeb oldı küşâd-ı ṭab‘uma hep

5. Ṭab‘uma rişte-yâb olup gerdiş
Sebeb-i fetḥ-i bâb olup gerdiş

6. Gerdiş ifşâ-yı genc-i râz itdi
Ṭab‘-ı fenâgâhı ṭurfe sâz itdi

7. Ḥâṣılı gerdiş oldı elde sened
Şerefünden irişdi ṭab‘a meded

3.

Ḳıṭ‘a-yı S̠ânî Eyżan Berây-ı H̱urûc-ı Ġurbet

Feilatün Mefâilün Feilün

1. Nice gerdiş ki dil-rübâlardan
Firḳat el virdi âşinâlardan

2. Dâr-ı Dârü´s-Selâmdan geldüñ
Nice eyyâm ẖânede ḳalduñ

3. Nice eyyâm olup mekîn-i kân
Devr-i âlâm ẖoş-nişîn-i mekân

4. Bekledüm gûşe-i ḳanâ‘atimi
İẖtiyâr eyledüm ferâġatımı

5. Geldi oldım dile hevâ-yı sefer
Oldı gûyâ ki müḳtażâ-yı sefer

(3a) 6. Göñül ârâmlıkdan oldı beri
Çeşm-i cân kesdi vaḳfdan naẓarı

7. Bizi ẖaylî ıraḳa ṣaldı ḳader
Ya‘nî ṣaḥn-ı firâḳa ṣaldı ḳader

8 Ne firâḳ idi k´oldı erre-i rûḥ
Ġurbet itdi dil-i yemîn-i naṣûḥ

9. Dil-tırâş oldı tîşe-i miḥnet
Bâ-ẖuṣûṣ âteş-i ġam-ı firḳat

10. Meni nasẖ itdi âdemiyyetden
Ser-fürû itdi ḳader-i rif‘atdan

11. Ḳıldı pâ-mâl ṣad cevâhil-i dûn
Oldı ẖam ḳahrdan ḳad-i mevzûn

12. Bâ‘is̱-i cevr oldı bu lâkin
Eyledi cûş-ı cehlimi sâkin

13. Vaż‘-ı nâ-puẖte Ḳoymadı bende
Ṭab‘uma oldı bedr-i tâbında

14. Her kim ister tamâm-ı cümle-i ḥâl
K´eyleye fenn-i dehri istikmâl

15. Tâ ola ṣaf-der-i ahâli-yi fen
Vâḳıf-ı ḥâl-ı râz-ı zevḳ-i miḥen

16. Olsun ol bâde-i ẖ^v^arezm-i firâḳ
Eylesun bir zamân ‘azm-ı firâḳ

17. Kim ola her ziyân-ı nef‘a ẖabîr
Ṣoñra kendine zihnen ide ẓahîr

18. Gerçi âh-ı derûndur ġurbet
Bâ'iṡ-i ser-nigûndur gurbet

19. Ġurbet insânı eyler ehl-i kemâl
Dil-i jengînesin zücâc-miṡâl

20. İçürür ṭab'a âb-ı ḥayvânı
Döndürür ṭarz-ı ġayra inşanı

21. Kim ki ġarîb olsa devr-i vaṭan
Âlâm-alûd bî-ḥużûr-ı vaṭan

22. Olur ol cür'a-nûş bâde-i feyż
Belki dârende-i ḳılâde-i feyż

23. Ḥâlet-i gerdiş özge 'âlemdür
Bâ'iṡ-i keşf ṭab'-ı âdemdür

24. Ṣûr tâ gerçi sûz-ı sevdâdur
Lîk ma'nâda bir temâşâdur

(3b) 25. Olınur her-i ġamda ünsî-yi yâr
Bulınur her birinde bir dildâr

26. Her yerüñ 'işretinde 'âlem var
Her erüñ ülfetinde bir dem var

27. Bilme bir sohbetini her yârüñ
Ṣunma bir lez̠z̠etini her bâruñ

28. Her ḥüsünde birer ḥalâvet var
Her göñülde birer muḥabbet var

29. Her göñül bir hevâya sâkin olur
Her güzel bir edâya mâlik olur

30. Her mekân bir kemâl ile ma'rûf
Her mekîn bir ḫıṣâl ile ma'lûf

31. Böyledür ṭarz-ı vâdî-yi hicrân
Böyledür sûd-ı gerdiş-i yâbân

32. Böyledür intiḫâb-ı terk-i mekân
Böyledür ṭabḫ-ı âteş-i hicrân

33. Bunca ṣâḥib-kemâl ehl-i fünûn
Bunca hem-pençe kân-ı Eflâṭûn

34. Cümlesi ġam-çeşîde-i ġurbet
Cümlesi dâne-çîde-i ġurbet

35. Cümlesi bu hevâlara uymış
Cümle bir bir bu taşa baş ḳoymış

36. Bulmış anuñla her kemâlâtı
Olmış anuñla pür-hüner ẕâtı

37. Hem olup şaḫṣ-ı bî-ḳuṣûr-ı 'uḳûl
Ṣâdır-ı ṣadr ṣad ḳusûr-ı 'uḳûl

38. Böyle insânı ẕî-fünûn eyler
Bu 'âlî ile hem-füsûn eyler

39. Eyler aḥvâl-ı 'âleme maẓhar
Daḫı ṣâḥib-ṣafâ vü ehl-i naẓar

40. Neş'esi zevḳ-i bî-ḥisâb virür
Dile pek dürlü âb [u] tâb virür

41. Lîk neste çok var bu ḥâlde kim[9]
Ṣaḳın olma ol iḥtimâlde kim

42. Cümleye geşt-i ġurbet itmez sûd
Cümle almaz bu kâmdan maḳṣûd

43. Ba'żısına mudıll-ı rif'at olur
Ba'żıya bâ'is̱-i naṣîḥat olur

(4a) 44. Olur ol ba'ża mûcib-i idbâr
Mûcib-i yûzegî-i cevr-i hezâr

45. Kim k´olur sûde dem-i şuġl-i hevâ
Olur ol geştekâr-ı ṣaḥn-ı fenâ

46. Ḳanda varsa olur ḥazîn [u] elîm
Hedef-i sehm-i nüktegân-ı le'îm

47. Gerçi biz çok ḳażâ-yı ġam gezdük
Lîk çok yerde müġtenem gezdük

48. Görmedük rûy-ı -ẕilleti ṣoñra
Bulmadıḳ esbâb-ı rif'ati ṣoñra

49. Böyle böyle cihânı seyr itdük
Ṭarz-ı şaẖṣ-ı zamânı seyr itdük

[9] Bu mısranın vezni kusurludur

50. Böyledür ḥâl-ı geşt-i vâdî-yi ġam
Böyledür ḳadr-i vaḳf-ı renc-i ḳadem

4.

Ḳıṭ‘a-yı S̲alis̲ Velehü Eyżan

Feilatün Mefâilün Feilün

1. Ḥâlimi yine eyleyin tafṣîl
Ger olursa da bâ‘is̲-i taṭvîl

2. Bunca seyr-i memâlik itdüġi
Terk-i mesken idüpde gitdüġi

3. İdeyin şerḥ-i pâre-i kâġıd
Ola ṣoñra ahâliye vârid

4. Ola mecmu‘a-yı ehil yârâne
Daḫı bezm-i gürûh-ı ‘irfâne

5. İtmeden sır bu deñlü ṭûl-ı kelâm
Yeġdür itmek netîceyi i‘lâm

6. Ḥâṣılı itdük intihâ-yı ‘azm
Hele gitdi ġam-ı ezâ-yı ‘azm

7. Ne ise dürlü zaḥmeti çekerek
Hecr ile derd-i miḥnet-i çekerek

8. Neyledi gör ki ṣoñra ḥükm-ı ḳażâ
Bedel-i miḥnet oldı bize ṣafâ

5.

Ḳıṭâ-yı Râbi‘ Velehü Eyżan Berâ-yı Medḥ-i Cezîre-i Sakız

Feilatün Mefâilün Feilün

1. İrdi dil bir irem naẓîresine
Aḳdeniz´de Saḳız cezîresine

2. O ṣafâ-güster-i feraḥ-câya
O feraḥgâh ḳuṭb-ı deryâya

(4b) 3. Ne Sakız kim nümûne-i cennet
Mesken-i ẖûb-rûy-ı meh-ṭal‘at

4. Mecma‘-ı ẕî-ma‘âriḳ-i ḳâbil
Meclis-i ehl-i ḥâl-ı ṣâḥib-dil

5. Ḥaḳ bu kim zübde-i cezâyirdür
Tâ bu deñlü mekân-ı fâẖirdür

6. Mefẖar-ı Rum il-i ‘Üs̱mân´dır
Sedd-i ṭarfeyn-i kâfiristândır

7. İdemem vaṣf-ı pür-ṣafâsın anuñ
Vaṣf-ı gülzâr-ı bî-bahâsın anuñ

8. Ṭarafı hep ḥadâyıḳ-ı ra‘nâ
Hep gülistân-ı ‘ayş-ı ẕevḳ-efzâ

9. Çıḳmış ol demde ordu-yı gülzâr
Renîn olup ḥaymelerle ṣaḥn-ı bahâr

10. Her ağaç ẖayme-i münaḳḳaş olup
Her biri ẕevḳgâh-ı dilkeş olup

11. Her dıraḫtuñ dibinde pek seyrân
Seyrine çeşm-i çarḫ olur ḥayrân

12. Cem‘ olup ‘ar‘a‘r-ı sehî-ḳadlar
Sîm-tenler laṭîf emredler

13. Bî-külâh elde câm-ı mey serḫoşlar
Sîneler çâk ṭurralar berdûş

14. Câ-be-câ bezmler döşenmekde
Kâse-i mül ṭolup boşanmaḳda

15. Şâm tâ ṣubḥ subḥ tâ şâma
Baş ḳoyarlardı ‘işret-i câma

16. Ḥâṣılı zîb-i ḥüsn ile ṭolmış
Gûyiyâ her yeri behişt olmış

17. İdemez dür-şinâs sûḳ-ı ṣafâ
Güher-i ‘işretine ḳaṭ‘-ı bahâ

18. Bârekallâh ey cezîre-i Rûm
Ey feraḥ-baḫş ey mesîre-i Rûm

19. Ey ser-efrâz-ı ḫâk-ı kişver-i Rûm
Ey dür-i pâk-efser-i ser-i Rûm

20. Söyle bu cây-ı ‘işret-âbâdın
Sebebi kim güm itdi bünyâdın

21. K´ola her fevḳ-i ḳaṣr-ı bir nice ḳât
Her biri ser-keşîde-i ṭabaḳât

(5a) 22. İtmeye bunı ṣan‘at-ı şeddâd
Yapmaya daẖı böyle bir bünyâd

23. Ṣanma Nemrûd bildi üslûbı
Ṣanma itdi bu âziş-.i ẖûbı

24. Ḥâşa Allah ki çâre ide buña
Ṣad hezârân cihâd-ı ṭonanma

25. Oldı bu nîş-i dîde-i düşmen
Dâne-veş kelle-çîde-i düşmen

26. Buña a‘dâ ger inse pek gün çeng
Düşmeye bir yerinde pâre-i seng

27. Gelmeye ḳahr-ı ṭûb-ı rezm aña
Belki hem-ḍarb-ı dâne-i sevdâ

28. Pâkı yoḳ hîç sûy-ı düşmenden
Yana olur ġulûvv-ı düşmenden

29. Böyle bir câ-yı ẕi-metânetdür
Anda her dem bu ḥâl ‘âdetdür

30. Ḳanḳı evṣâf-ı ḥüsn-ı ḥâli idem
Ḳanḳı eṭvâr-ı nîk-i ẖayâlin idem

31. Oldı taḥḳîḳ bunuñ evṣâfı
Vaḳfe-i her ṭabî‘atı ṣâfî

32. [Ki] gören ḥaşre dek unutmaz anı
Daẖı ḳalmaz muḥabbet-i vaṭanı

33. Giderür z̲evḳ-i dilden âlâmı
Z̲erre ḳalmaz hem hîç ġamın nâmı

6.

Ḳıṭâ-yı H̲âmis Velehü Eyżan

Feilatün Mefâilün Feilün

1. Ol maḥalde muḥâfıẓ idi aña
Der-i devletden İbrahim Pâşâ

2. Biz dah̲ı ol dilîr-i devrâne
Ol ʻadâlet-fürûz-ı z̲î-şâne

3. Z̲eyl olup h̲ıdmetine virdük eli
Didük ol yerde ol kerîme beli

4. Kûşiş-i h̲ıdmetinde öldük añın
Sâye-i devletinde ḳalduḳ anuñ

5. Ḳaderin didüği olur elbet
Yoḳsa bî-sûd idi aña h̲ıdmet

6. Ḥâṣılı anda çok ṣafâ itdük
H̲alḳına biz de iḳtidâ itdük

(5b) 7. Oldı [ol] bir esîr-i şûh̲-ı Fireng
Eyledi bir zamân anuñla dîreng

8. Nâgehân bend-i dâm-ı ʻaşḳı olup
Cürʻa-h̲ᵛâr-ı müdâm-ı ʻaşḳı olup

9. Ne Fireng dildi ol be-ḥaḳ-ı ṣabûr
Levḥ-ı ḥüsnünde müncelî idi nûr

10. Küfr-ı zülf-i siyâhı sank´anuñ
Ġâret eyler metâʿını cânuñ

11. Ol cilâ kim yüzündedür peydâ
Ṣanma âyîne içre var o ṣafâ

12. Câm-ı nâza uridi bir kez dest
Laḥẓa eylerdi ʿâlemi ser-mest

13. Böyle bir şûẖa gitmiş idi göñül
Cûy-ı câvîde yetmiş idi göñül

14. Gerçi bir şâh-ı ḥüsndür ammâ
Lîk bir mâhdur el irmez aña

15. ʿAḳl u fikrim ḳamûsi gitdi bile
ʿAşḳı her vechle yer itdi bile

16. Ben ki taḥcîr-i dâm-ı ʿaşḳ oldım
Bâde âşâm-ı câm-ı ʿaşḳ oldım

17. Mest olup çıḳdı yâddan dünyâ
Ḳıldı ancaḳ yerinde bir sevda

18. Bir gün ol dil-firîb-i ʿuşşâḳın
O ṭabîb-i ḥabîb-i ʿuşşâḳın

19. Biñ belâ ile göñlin aldım ele
Çün getirdim ṭarîḳ-i mihre hele

20. Pek tażarru‘la ‘arż-ı ḥâl itdüm
‘Arż-ı esbâb-ı imtilâl itdüm

21. Tâ ki bir seyr-i gülsitân idelüm
Def‘-i endûhe-i cihân idelüm

22. Ḳıldı yâr ḫaddüñi baña ‘az u cel
K´oldum elṭâf-ı yâra ḳadd-i maḥal

23. Hem-râh olduḳ anuñla gülzâra
Ṭarf-ı gülzâr-ı cennet-âsâra

24. Kûşe-i gülsitâna ḳılduḳ ‘azm
Olduḳ ol kûşede aña hem-bezm

25. Geldi ol demde yâda ‘işret-i câm
Ġâlib oldı dile muḥabbet-i câm

(6a) 26. Câm imiş çünki ġam-zidâ-yı ṭubû‘
O imiş bâ‘iṡ-i ṣafâ-yı ṭubû‘

27. Ṭaleb-i ‘işret-i müdâm itdük
Gülmeġine çok ihtimâm itdük

28. Ḥâsılı geldi araya ṣahbâ
Yâr ile ‘âlem eyledük tenhâ

29. Buldıḳ esbâb-ı ‘aşî âḫir-i kâr
San şitâ-i dil oldı tâze bahâr

30. Câm-ı gülzâr-ı yâr bî-aġyâr
‘Iṭrat-ı verd bî-meżerrat-ı ḫâr

31. Bî-miḫen oldı bu müyesserümüz
Bu rehe îzed oldı rehberümüz

32. Biz ki âġâz-ı câm-ı kâm itdük
İllet-i ʻayşı kim tamam itdük

33. Bezmimüze şükûfeler geldi
Edebâne birer birer geldi

34. Her biri bir libâs-ı ṭurfe ile
Geldi bir bir niyâz-ı tuḫfe ile

35. Her biri ʻarż itdi ḥâletini
Aṣl-ı miḳdâre-i muḥabbetini

36. Soyunup ġonca döndi ʻüryâna
Aġız açdı duʻâ-ı cânâna

37. Eyledi şöyle kim duʻâ-yı ḥazîn
Dedi cümle şükûfeler emîn

38. Gelicek ʻandelîb-i naġme-serâ
Gördi maʻşûḳi ʻâşıḳ-i şeydâ

39. Külli yaʻnî esîr-i yâr olmış
Heves-i dilber ile zâr olmış

40. O daḫı bend-i yâr-ı yâr oldı
Bir iken derdi ṣad hezâr oldı

41. Geldi ol demde lâle-i ḫûnîn
Eyledi ḥasret ile âh [u] enîn

42. Hele itdi ezel ta'arruż-ı câm
Ṣoñra izhâr-ı dâġ-ı ḫûn-endâm

43. Ḫaylî hecrinden eyledi şekvâ
Zâr-ı derd-i derûnını ifşâ

44. Aġladup hep ter itdi dîdeleri
Eşk ile bî-fer itdi dîdeleri

(6b) 45. Geldi sünbül terennüm eyleyerek
Ġazel-i bûy-ı zülfi söyleyerek

46. 'Iṭratın 'arż-ı zülfi yâr itdi
Anı destinde ber-güzâr itdi

47. O da itdi kemâl-ı ḥasreti 'arż
Hep derûnındaki muḥabbeti 'arż

48. Ṣoñra geldi feraḫla nergisler
Elde zerrîn ḳadeḥle nergisler

49. Bezme anlar da iḥtirâm itdi
Leb-i cânâna 'arż-ı câm itdi

50. Hep benefş oldı ferş-i reh-güzeri
Yolına ḳoydı cümle can [u] seri

51. Ḳadḥım itdi selâm cânâna
Ṭurdı hep iḥtirâm cânâna

52. Geldi serv urdı ḫâk-pâyine yüz
Ḫâk-pây-ı 'abîr-i sâyine yüz

53. Ḳaddini gördi oldı şermende
O daḫı oldı cân ile bende

54. Ḳaldı itmâm bezme dek ber-pâ
Bendelik ʻarżasını itdi aña

55. Göre geldi ḳamûsi ol güzeli
Gülsitânın ne ise mâḥaṣali

56. Cümle ḥâlince geldi vü gitdi
Resm-i ḳânûn-ı ʻizzeti itdi

57. Görmedük ḳalmadı anı ezhâr
Özlerin bir bir itdiler iẓhâr

58. Ṣoñra gözitdi çarḫ-ı geç-gerdân
Cesed-i ẕevḳimizde ḳoymadı cân

59. İki sâʻat ḳomadı şâd olalum
Ṣaḥn-ı ġamdan ġarîb-i yâd olalum

60. Çarḫ n´etsun Ḥaḳuñ her itdüğidir
Ẕü´l-celâlin muḳadder itdüğidir

61. Olmaz imiş bahâr böyle muḳîm
Ḳalmaz imiş bu ẕevḳ-i bezm-i ḳadîm

62. Mest-i maḫmûr olurmış âḫir-i kâr
Olmaz imiş müdâm ṣohbet-i yâr

63. ʻÂḳıbet ʻişret intihâ itdi
Girü dönmekliğe ḳażâ itdi

(7a) 64. Zâr-ı bülbül-veş oldı dil pür-ġam
San gülistâna irdi ṣar ṣar s(i)tem

65. Dil gibi bezm târ [u] mâr oldı
Yine çeşm ehl-i intizâr oldı

66. Dest-i ġam peyde-tâz-ı yâne olup
Zor ile râh-gîr-i ẖâne olup

67. Yârüñ endîşe-i viṣâli ḳalup
O dem ki dilde bir ẖayâli ḳalup

68. Ḥâṣılı k´el-muḳaddem oldı zamân
Ki dem-i vaṣl ki ġam-ı hicrân

69. Hele nice zamânda eġlendük
O mekân-ı civânda eġlendük

70. Heves-i z̠ülf-i yâra baġlanduḳ
Bu ṣafâ böyle bâḳîdir ṣanduḳ

71. Ṣoñra gözitdi çarẖ-ı geç-gerdûn
Çarẖ-ı hem-ṣun‘-ı z̠ât-ı bûḳâlemûn

72. Bûy-ı hicrânı virdi kâmımıza
İrmeġe ma‘nâ oldı kâmımıza

73. Bu firâḳ özge bir hevâ oldı
H̠ân nâ-ẖân muḳtażâ oldı

74. O maḥal kim bu ḥâl el virdi
Dil-i maḥzûna çok kesel irdi

75. Yâr ile dürlü ṣoḥbet üzre iken
Mesned-i ʻayş-ı vuṣlat üzre iken

76. Yoġ iken dâr-ı dilde ẕerre-i ġam
Dil iken cümleden beri-yi elem

77. Ol zamân gör ki ḥażret-i pâşâ
O kemâl ehli zübde-i ʻuḳalâ

78. Çağırup bize itdi ḥükm-i sitîz
Şöyle kim itdi ḥükm-i telḫ-âmîz

79. Göndere tâ ki bizi manṣıbına
İntifâʻ-ı levâ'-yı maṭlıbına

80. Bedel-i nefʻ olaydı baña zehr
Tek heman olmayaydı hecr ile ḳahr

81. Gelmeyeydi bugüne kûşe-i edâ
Olmayaydı bugüne renc-i ezâ

82. Sûzine ḳılmadım muḫâlefeti
Ḳalmaġa bulmadım münâsebeti

(7b) 83. Bu ḫayâli taḫayyül eyleyerek
Sûz-i hecri te'emmül eyleyerek

84. Kendüme firḳati muḥaḳḳaḳ idüp
Varaḳ-ı fikr-i vuṣlatı şaḳ idüp

85. İki gün ḳaldım anda ser-gerdân
Başıma teng oldı cümle cihân

86. Bilmedüm kendümi ne ḥâldeyim
Ḳanḳı eşġâlde ẖayâldeyim

87. Kim ne bilsün ẖayâl-ı ġam-dânım
Bu ẖayâlât-ı beytü΄l-âẖirânım

88. Ki benim ber-devâm oldı ġamım
Ḥaşre dek degme gide bu elemim

7.

Ḳıṭâ-yı Sâdis Velehü Eyżan

Feilatün Mefâilün Feilün

1. Bugün ol gündür eyyuhe΄l-‘uşşâḳ
Eyyuhe΄l-‘âşîḳûn ve΄l-müştâḳ

2. Bî-vücûd oldı çeşmime dünyâ
Hep ser-â-pâ bu dehr-i mâfîhâ

3. Gördi bu demde bu dil-i rencûr
Kendine kevni mis̱l-i ẖâne-i mûr

4. Vaḳt-ı rûz-ı ḳıyâmet oldı baña
Ġam-ı ‘âlem ḳamûsi ṭoldı baña

5. Gitdi dilden ẖayâl-ı ẕûd mey-i vaṣl
Tîġ-i hicrân idelden irem-i fażl

6. Ḳanı oldum ki dûr idem ġamdan
Pür dil idem ṣafâ vü ḫürremden

7. Ṣoḥbetüñle dem-i ṣafâda idim
Gül-i ḥüsnün gibi küşâde idim

8. Saña aġyârdan yoġ idi kelâm
Ne selâm ne h̲^{v}od-ı ‘aleyke΄s -selâm

9. Sâde vaṣluñla şâd idem cânâ
Böyle ehl-i vedâd idem cânâ

10. Vâdî-yi hicre şimdi gör ki meni
Dûr idüp senden itdi çarh̲-ı denî

11. Çarh̲dur baña gösteren bu güni
Gördi mi idecek miḥen bu güni

12. Çarh̲dur ġam-güsârıma bâ‘is̲
Dah̲ı terk-i diyârıma bâ‘is̲

(8a) 13. Meni derd aña çarh̲ etmedi şâd
Dil-i vîrânım etmedi âbâd

14. Gülmedüm sâyesinde bir dem añın
Olmadum bir deminde ḥürrem añın

15. Meni pâ-mâl-ı eşk-i h̲ûn itdi
Dâ’ima zâr-ı ser-nigûn itdi

16. Virmedi bir mey-i ġümûm-ı kesel
Ki baña virmeye hezâr kesel

17. Hedef-i tîr-i miḥneti oldım
Sûz [u] âh-ı firâḳ ile ḳaldım

18. Daẖı nûş olmadın ecel câmı
Geçdi ʻömrüñ ġam ile eyyâmı

19. Yine itdi cünûnımı tâze
Dâġ-ı derd-i derûnımı tâze

20. Dilerim ḥayfımı benim cânâ
Ḳomaya ẕimmet-i felekde H̱udâ

21. Pes hemân ey şeh-i diyâr-i ḥüsn
Ey meh-i ṣâḥib-iştihâr-ı ḥüsn

22. Başdan eşdi elem vedâʻ idelüm
Reh-i hicrâna ayrılub gidelüm

23. Çün k´ider çarẖ bizi senden ırâḳ
İdelüm bari ʻazm-ı ṣaḥn-ı firâḳ

24. El-vedâʻ ey şeh-i vilâyet-i ḥüsn
Mâlik-i mülket-i melâḥat-ı ḥüsn

25. El-vedâʻ olsun işte ben gitdüm
Seni bâr-ı Ḥaḳa sipâriş itdüm

26. Seni itdüm sipariş ol settâra
Bizi ol yoḳdan eyleyen vara

8.

Ḳıṭ‘a-yı Sâbi‘ Velehü Eyżan Vaṣf-ı Şehr-i Muġla

Feilatün Mefâilün Feilün

1. Sehm-i derd-i ğama nişâne olup
Ḥâṣılı manṣıba revâne olup

2. Hele irdük o şehr-i bu´l-‘acebe
Kim göre ẖalḳını ḳalur ‘ucbe

3. Kendüsi gerçi bir feraḥ ṣaḥrâ
Hep ahâlisidür sütûr-ı dü-pâ

4. Şehr-i Muġla diyâr-ı Menteşe´dür
Pür ḥamâḳatla başdan başadur

(8b) 5. Bir ẖaristân ki mecma‘-ı etrâk
Hep vüḥûş-ı fežâgeh-i idrâk

6. Hep ḳabîḥü´l-libâs ikrah nâs
Ḥâṣılı görmedüm bir eşbeh nâs

7. Görseler ḥâkim ademini eġer
Kûşe-i mûşı mesken eylerler

8. Cümle ki ola bir ḥamaḳatdur
Ne külâh-efser-i belâhatdur

9. Ḫoşcadur efzeyiş-i müte‘âl
Bu değül mi mine´l-‘acâyib ḥâl

10. Sözleri hep zemîn-i Türkîde
Lîk bi´l-cümle nâ-pesendîde

11. Ḥarfını kimse fehm eyleyemez
Ve daḫı dillerince söyleyemez

12. Böyle eşḫâṣ içre ḳalduḳ çün
Lenger-i keşti anda ṣalduḳ çün

13. Anda ol Âsimî-i Ḥakkâri
Ṣan‘at-ı naẓmımuñ mededkârı

14. Anı Bârî baña enîs itdi
Kendü ḥücremde hem-celîs itdi

15. Hecre dâîm iderdi tesliye-dâd
İlḥaḳ eylerdi gönlümi ol şâd

16. Bu ‘ömürde bir âşinâ buldım
Derde anuñ gibi devâ buldım

17. Ṭab‘ına ḫalḳına ḫisâline söz
Bulmadım daḫı her kemâline söz

18. Al-i ‘abbâs ism-i ‘abbâs [10]
Ḥaḳ bu kim gördüm anı ḫayrü´n-nâs

19. Ḥaḳ Te‘âlâ anı mu‘amer ide
Cümle aḥvâlini muẓaffer ide

---

[10] Bu mısranın vezni kusurludur.

20. Ḥâṣılı ḳalduḳ anda nice zamân
Eġlenüp ol zamânda nice zamân

21. Var idi bâʻiṡ-i direng anda
Yoḳsa dil olurdı teng anda

22. Mütesellim-i ḳıdve-i ümerâ
O kerem ṣâḥibi Muḥammed Aġa

23. Ola meh-veş żiyâda dâʼîmâ
Daḫı bir ṣâḥib-i yed-i ṭûla

(9a) 24. Bâr-ı ḥaḳ ʻömrini füzûn itsün
Düşmenin cümle ser-nigûn itsün

25. O kerîmüñ kitâbetinde idük
Ḫidmetinüñ iḳâmetinde idük

26. Ḫaylî esbâb-ı mâl virdi bize
İntifâʻ-ı keṡîri irdi bize

27. Himmetini bize muʻîn itdi
Daḫı çok kimseye ḳarîn itdi

28. Sâyesinde idindik aḥbâbı
Nice aḥbâb-ı şûḫ-ı meh-tâbı

29. Ẕikrin itsem berîn-i eḥibbânuñ
Rûşen olurdı bezm-i yâranuñ

9.

Ḳıṭ'a-yı Sâmin Velehü Eyżan

Feilatün Mefâilün Feilün

1. Çok görürken bu çeşm-i çarẖ anda
Ḳalsa bir nâ-ehil-i ẖarbende

2. Böyle iken o yerde ẓâhir olup
Bir fünûn ehli şaẖṣ-ı ṣadir olup

3. Çârsû-yı hünerleri ma'mûr
Vü kemâl-i 'ulûm ile meşhûr

4. Ya'ni hem-nâm-ı ḥażret-i Fettâḥ
Ülfetinden ġıdâ alur ervâḥ

5. Nüktesi nedret üzre şâyi'dir
Belki sermâye-i ṭabâyi'dir

6. Dile virür kelâmı neş'e-i ẕevḳ
Ġam daẖı eylemez o gûşede 'avḳ

7. Ṣoḥbetine esîr idi 'âlem
Sâḥil 'âme virirse mevce-i dem

8. Böyle bir rûy-ı şâd ehl-i vedâd
Görmemiş bu sarây-ı bî-bünyâd

9. Sanki olmış o rûḥ-ı cümle-i kes
Gül gibi mânde-i miyâne-i ẖas

10. H̲aṣletin ḳanḳısın beyân ideyin
Ḳanḳısın şerḥ-i levḥ-i cân ideyin

11. Rüstem-i sâḥa-i sah̲âvetdür
Bir kerem issî z̲î- ‘adâletdür

12. Kim o fettâḥ-ı ḳüfl-ı h̲âne-i cûd
Z̲âtına naḳşdır nişâne-i cûd

(9b) 13. Şimdi oldur serîr-i devletde
Pâyegâh-ı kemâl-ı rif‘atda

14. Ṣıla baḫşây-ı zümre-i şu‘arâ
Himem-efzâ-yı fırḳa-yı ġurebâ

15. Hem-‘inân olmaz aña h̲âtim-i ṭay
Ki görünmez gözine ‘âlem-i şey’

16. Şöhret-i olsa devr-i Ḥâtem´den
İsm-i Ḥâtem giderdi ‘âlemden

17. Yoḳdurur böyle z̲ât-ı pâk-ı nihâd
Görmedüm mis̲li dah̲ı bir cevvâd

18. Vâ dirîġâ ki böyle ehl-i süh̲â
Kim ola anlar ile hem-süknâ

19. Bâ h̲uṣûṣ ol birâderi anuñ
Ḳıdvesidir h̲uyûl-ı h̲ûbânuñ

20. Ya‘nî bu bikr kim h̲ad-i gül-i âl
Gül-i nev-h̲îz-i gülsitân-ı celâl

21. Cesedi sank´anuñ ġabîta-i sîm
Sîm-iksîr-i mu'cizât-ı kelîm

22. Baḳamaz kimse ḥüsnüne zîrâ
Mihre envâr-ı ḥadd-i 'arża-nümâ

23. Her görenler o şûḫı hû dediler
Kerremallâhü vechehu dediler

24. Belki bûy-ı nesîm-i cân-baḫşâ
Ġabġabındandırır anuñ peydâ

25. Nigehi 'âlemi ḫarâba ṣalar
Ḫayl-ı 'uşşâḳı ıżṭırâba ṣalar

26. Buldı hep mübtelâ vü meftûnı
Devr-i ḥüsnünde resm-i mecnûnı

27. Ḫatm olunmış kemâl-ı ḥüsn anda
Ḳaldı derd aña firḳat-i cânda

28. Böyle bir gül-ruḫ u sitem-pîşe
'Ârî-yi vaṣf-ı fenn-i endîşe

29. Görmemiş dîde-i sipihr daḫı
Böyle zînet fezâ-yı dehr daḫı

30. Dîde-i âfitâba ol mehtâb
Bulsa ẕerrâtı eyler idi ḥicâb

31. Pâk- dâmenlik içre yoḳ bedeli
Görmemiş ḫoşca kimse ol güzeli

(10a) 32. Ḳadr-ı ḥüsnin çok ide Ḥaḳ anuñ
Giçer ola du'âsı yârânuñ

33. Ḥâṣılı şâh-ı ẕî-keremdirler
İkisi daḫı muḥteşemdirler

34. Bize 'izzet binâye eylediler
Luṭf-ı mâlâ-nihâye eylediler

35. Ṣaḥn-ı devletde ber-devâm olalar
Ṣadr-ı ġam üzre müstedâm olalar

34. Mâlî´dür anların s̱enâ-ḫ^{v}ânı
Aḫlaṣü´l-maḫlaṣ-ı du'â-ḫ^{v}ânı

35. O derüñ daḫı maẓhar-ı keremi
Hem-zebân-ı ahâlî-yi ḥaremi

36. Ṣanma ḳaṣd-ı duḫûl-ı dîdiyedür
Ḳurbet-i ṣadr-ı çarḫ-ı mertebedür

38. Cüste-i baḥr-ı cûd-ı dilberdür
Ḫaste-i bî-vücûd-ı dilberdür

40. Ḳoyduran anı bende dilberdür
İtdiren bunda bende dilberdür

41. Yoḳsa bir gün ḳarâr etmez idi
Ġurbeti iḫtiyâr etmez idi

42. İderüm ben du'â ile medḥi
Kim küşâde ola der-i fetḥi

43. Rûşen-i rif'atine irmeye târ
Ṣâdır-'izz ola o 'aliye şi'âr

44. Dâ'imâ luṭf-ı Ḥaḳ ola yâri
Yine eltâf ola anuñ kârı

10.

Ḳıṭ'a-yı Tâsi' Velehü Eyżan

Feilatün Mefâilün Feilün

1. Ne revâdur ki ḥâṣılı anda
Ola dehrüñ bu kâmil-i mânde

2. Ola kim geşte-i miyân-ı ẖazân
Kim budur kâr-ı çarẖ-ı geç- gerdân

3. Nice eyyâm ḳalduḳ anda direng
Ḳalmadı hîç dilde ẕerre-i jeng

4. Ne direng ol kes-i ḥüceste bizi
Dâm-ı mihr içre ḳıldı beste bizi

5. Oldı her vechle dil-i ârâmım
Giçürür dem anuñla eyyâmım

(10b) 6. Bir zamân gerçi anda 'avḳ itdük
Lîk cândan kemâl-ı ẕevḳ itdük

7. Nice zevḳ itmeye dil-i Mâlî
Ẕihn-i ṭab'ı nic'olmaya 'âlî

8. Meclisi hep ahâli-yi mâhir
Her biri fehm-i nükteye ḳâdir

9. Her biri ḳâbil-i süẖan-perver
Her biri kâmil-i laṭîf-i siyer

10. Cümleden Baẖtî-yi ẓarîf-lisân
Kim odur ḳutb-ı şâ‘irân-ı zamân

11. Özidür bir laṭîf-i şaẖṣ-ı nedîm
Sözidür rişte-i ḥayât-ı ḳadîm

12. Naġmesi bülbüli ider ẖâmûş
Seng-dil-i gülleri ṣalır medḥûş

13. Var idi nice böyle ṣâḥib-es̱er
Naġme-sencân çârsû-yı hüner

14. Meclis olurdı bunlar ile tamam
Bunlar ile iderdi dil ârâm

15. Bezm-i ‘ayş içre ẕevḳ-i demde idük
Gûyiyâ ṣadr-ı taẖt-ı Cem´de idük

16. Gelse bu bezme çarẖ-ı devvârı
Kılsa zer tâs ile ḳadeḥkârı

17. Tek getürse o bedr-i ẖâverini
Bilse miḳdâr-ı ḳadr-ı ẖâverini

18. ‘Arż içün yerde itmesün belli
Çeksün anlara perde-i ẖacli

19. Tâ bu deñlü bizim ḥazîn idi
Anda her gün bu dem mu'ayyen idi

20. Gören ol mâh-ı burc-ı rıf'ati kim
O dür-i baḥr-ı pür-muḥabbeti kim

21. Kim budur resm-i cezb-i fettâḥı
Getürür bezme nice ervâḥı

22. Nice hem-pençe-i Felâṭûnı
Nice dânâ-yı çarḫ-ı gerdûnı

23. Nice ḳuṭb-ı efâżıl-ı dehri
Nice üstâd-ı kâmil-i dehri

24. Getürür cezbesi enîs eyler
Kendüsi ile hem-celîs eyler

(11a) 25. Ḥâṣılı geldi bir hüner issi
Ya'ni şâ'ir zamâne Dürrîsi

26. Ḳıldı cân u dil aña istiḳbâl
Buldı anuñla naḳş-ı bezm-i kemâl

27. Ḳodılar hep öñine rûy-ı niyâz
Herkes itdi 'alî ḳader i'zâz

28. Bu meġer niyyet-i ḥaremde imiş
Niyeti ḫâk-ı muḥteremde imiş

29. Biz de teşrîfine berây-ı niyâz
Nice beyt eyledük münâsib az

11.

Ḳıṭ‘a-yı ‘Âşir Velehü Eyżan

Feilatün Mefâilün Feilün

1. Dürrî-yi dür-nümâ ṣafâ geldüñ
‘Aḳd-ı müşkil-güşâ ṣafâ geldüñ

2. Ḥamdulillâh ki ey laṭîf-i ẓarîf
Eyledüñ ḫâk-ı Muġla´yı teşrîf

3. Ne ‘aceb basṭ ola ruḫ-ı şu‘arâ
Yoluña ey şeh-i ṣaf-ı fużalâ

4. Bizi mest-i mey-i viṣâl itdüñ
Ḥâṣılı def‘-i pür-melâl itdüñ

5. Eyledi dilleri viṣâlüñ şâd
Dest-i âlâmdan daḫı âzâd

6. Ġam ki bizde mekîn olmış iken
Ġam ile hep derûn ṭolmış iken

7. Şimdi gör kim dile ġam itse ḫuṭûr
Kendüsin dâr-ı ġurbet içre ṣanur

8. Böyle def‘-i ġama sebeb olduḳ
Çeşm-i yârâne müsteḥab olduḳ

9. En‘amüllah ‘aleyke ey Dürrî
Ey biḫâr-ı ẓarâfetin dürri

10. Nice günden olup sefine-süvâr
Beyt-i ma'mûra itmeğe imrâr

11. N'idelüm beyti faṣl-ı dilberdür
Beyt-i ma'mûr-ı vaṣl-ı dilberdür

12. Bir zamân dehrüñ ile 'işretini
Dûr-ı ḳalb itme ẖûb leẕẕetini

13. Sedd-i erbâb-ı 'ayşdur o vaṭan
Daẖı olmaz viṣâl-ı veche ḥasen

(11b) 14. Ḳoyma ḳalbüñde hîç fikret-i râh
Kim Ḫudâ'dur ġafûr-ı ehl-i günâh

15. Nice gün bunda 'âlem eyleyelüm
Ẕevḳ-i efzûn ġamı kem eyleyelüm

16. Ḥabbeẕâ ol kerîm-i mihmângâh
O muḥabbet-nümây u cây-ı penâh

17. Cümleden ya'nî ḥażret-i Fettâḥ
Ṣoḥbetinden ġıdâ alur ervâḥ

18. Görse bir sen ṣına'at-süẖan-dânı
Nükte-fehm u nedîm-i yârânı

19. Ḫâne-i cânda aña mesken ider
Cânı gibi o cânı der-ten ider

20. Firḳatin tîz-âbuñ revâ görme
Meclisinden özüñ cüdâ görme

21. Dâ'imâ bezmine celîs ola gör
Vü ẖatında hemân enîs ola gör

22. Kim ki anuñla olsa hem-ṣoḥbet
Bulur elbet fażileti rif'at

23. Bâ ḥuṣûsâ ki Mâlî-yi maḥzûn
Şûẖ-veş saña olmış ol meftûn

24. Añla ḥâl-ı dilin tereḥḥum kıl
Ârzû-yı dili nedir anı bil

25. Ki müdâm ister ülfetüñle ola
Lez̲z̲et-i z̲evḳ-i vuṣlatuñla ola

27. Sen ẖᵛod itsen gerek 'azîmet-i râh
Aña ancaḳ ḳalursa ḥüzn ile âh

28. Hemân iḳbâl ile müdâm olasın
Ṣadr-ı 'izzetde müstedâm olasın

29. Bir daẖı vaṣlı Ḥaḳ müyesser ide
Bir daẖı bu demleri mükerrer ide [11]

29. Baña bunca du'â kifâyetdür
Ḥaḳ virür ise çok 'inâyetdüel-vedâ'r

[11] Bu mısranın vezni kusurludur.

12.

Ḳıṭ‘a-yı Vaḥid-i ‘Aşr Velehü Eyżan

Feilatün Mefâilün Feilün

1. Ḥażretine bu nice nüktemi ‘arż
İtmek erbâb-ı naẓma idi çü ḳarż

2. Biz daḫı eyledük edâsuñ anuñ
Ba‘dehü istedük rıżâsın anuñ

(12a) 3. Ḥâṣılı oldı anuñ ile de dem
Ḳaldı beş gün velî ne bîş ne kem

4. Ṣoñra ‘azm eyledi bu câlardan
Ayrılup gitdi âşinâlardan

5. Oldı mihr ehlinüñ yamân ḥâli
Sanki cân gitdi ḳaldı ten ḥâli

6. Çekdi dil nice gün ġam-ı hecrin
Dutdı yârân mâtem-i hecrin

7. Gördük efsânedür bükâ‘-i firâḳ
Bu imiş ‘âdet-i vefâ-yı firâḳ

8. Bezm-i ‘ayşa yine idüp âġâz
Oldı bir daḫı encümen-i mümtâz

9. Bir zamân ẕevḳ itdi böyle mürûr
Eyledik anlar ile ‘ayş [u] ḥużûr

13.

Ḳıṭʻa-yı İs̱nâ-ʻAşer Velehü Eyżan Elvedaʻ-ı Muġla

Feilatün Mefâilün Feilün

1. Gör bu kâr-ı sipihr-i devvârı
Gör bu ṣâḥib-dilâne ġaddârı

2. Ḳoymadı bir zamân dem eylemeġe
H̱ayl-i yârânla ʻâlem eylemeġe

3. İrmiş iken bu deñlü yârâna
Bunca bezm gürûh-ı ʻirfâna

4. Hecr ile çarḫ-ı çarḫımı bozdı
Bunca aḥbâbdan meni urdı

5. Eyledi pây-mâl-ı ḫâk-ı firâḳ
Dil-i zâr-ı ḥazînimi iḥrâḳ

6. Hecr ile dâġlar ḳodı sîneme
Virdi ḫaylî ġubâr âyîneme

7. Nice hicrân ki ʻazl-ı câh oldı
Rûşen-i baḫtımız siyâh oldı

8. Hep olup mürġ-ı ser-perîde-ṣıfat
Çekdik efkâr-ı hecr ile miḥnet

9. ʻAzl imiş der-güşâ-yı ḫâne-i derd
ʻAzl imiş kel´me-i bahâne-i derd

10. ‘Azl imiş efser-i siyâh-ı firâḳ
‘Azl imiş ḳalbe bâ‘iṡ-i iḥrâḳ

11. ‘Azl imiş reh-nümâ-yı vâdî-yi hecr
‘Azl imiş dillere münâdî-yi hecr

(12b) 12. Ḥâṣılı bu ġam-ı ‘azil gitmez
Ṭûl-ı güftâr daḫı sûd itmez

13. Hemân aḥbâba el-vedâ‘ idelüm
Ba‘de yolı dutalum u gidelüm

14. El-vedâ‘ ey derîçe-i ‘alîyâ
El-vedâ‘ ey mekân-ı mâ-fîhâ

15. El-vedâ‘ ey ṣadır-nişîn-i kemâl
Şeh-i dârende-i nigîn-i kemâl

16. El-vedâ‘ ey müsenned-i ḥassen
Kim ide Ḥaḳ seni mü’eyyed-i ḥüsn

17. El-vedâ‘ ey naẓîm-i şi‘r-i laṭîf
Ya‘nî Baḫtî-yi ẕî-fünûn-ı ẓarîf

18. Ferd ferd el-vedâ‘ cümlesine
Menteşe´sine daḫı Muġla´sına

19. Eşk-i âlûde-ḫûn ile gitdük
Bunca derd-i derûn ile gitdük

20. Bu yerüñ gitdi faṣl-ı gülzârı
Faṣl-ı gülzâr-ı cennet-âṣârı

21. Biz de hemrâh-ı gülsitân olduḳ
Ṭaraf-ı âẖire revân olduḳ

22. Nice gün hecr ile elîm olduḳ
Zaḥmet-i râhdan saḳîm olduḳ

23. İderük fikr-i firḳat-ı yârân[12]
Oluruk çeşm-i cân dil-i giryân

24. Biñ belâ ile vaṣl-ı menzil idüp
Hele bir pâre râḥat-ı dil idüp

25. H̱ᵛod daẖı dil o râḥatı göremez
O ferâẖî-yi vuṣlat-ı göremez

26. Menzil ancaḳ bize penâh oldı
İstirâḥat-fezâ-yı râh oldı

14.

Ḳıṭ'a-yı S̱âlis̱-i 'Aşr Velehü Eyżan Vaṣf-ı Şehr-i İzmir

Feilatün Mefâilün Feilün

1. İrdük ol demde şehr-i İzmir´e
Evvel-i câ-yı rûşenâ-gîre

2. O levâ-i laṭîf-i devrâna
O feżâ-yı feruẖ-nümâyâna

3. Nice İzmir bir sevâd-ı 'aẓîm
Bir müferreḥ mekân-ı ẕât-ı na'îm

[12] Bu mısra Dîvân'da "firkat-ı fikr-i yârân" şeklinde yazılmıştır. Ama, bunun müstensih hatası olduğunu düşünerek, hem vezin hem de anlam gereği düzelttiğimiz şekilde olması gerektiği kanaatindeyiz.

(13a) 4. Şehr-i Sakız anuñ mesîresidür
Belki bir sifle-i naẓîresidür

5. Câ-yı der-bend-i Hind [u] Mışr [u] Tatâr
Menba‘-ı kâr-ı mecma‘-ı tüccâr

6. Eks̱er-i ḫalḳı mün‘im u tâcir
‘İlm-i kesb-i ticârete mâhir

7. Ḥâṣılı bir mekân-ı ḫavâṣândur
Tuḫfe-i mülk-i il-i ‘Üs̱mândur

8. İki gün eyledük ḳarâr anda[13]
Cân gibi ẕevḳ eyledük anda

9. Ḥâcı Aḥmed ki ‘ömr-i devletini
Pâyidâr ide Ḥaḳḳ rif‘atini

10. Maẓhar-ı ‘avn-ı Ḥaḳ ola dâ’îm
Ṣadr-ı iḳbâlde ola ḳâ’îm

11. Kim o cevvâdda olup mihmân
İtdüği bize luṭf ile iḥsân

12. Bize i‘zâz u lâ-yu‘ad ḳıldı
Dil-i jengîni luṭf ile sildi

13. Mihr-i yârânı dilden atdurdı
Ol hevâyı hevâya satdurdı

---

[13] Bu mısra Dîvân’da " İki gün ḳarâr eyledük anda´´ şeklinde yazılmıştır. Ama, bunun müstensih hatası olduğunu düşünerek, hem vezin hem de anlam gereği düzelttiğimiz şekilde olması gerektiği kanaatindeyiz.

14. Ḫâṭıra geldi çünki ʻazm etmek
Reh-i maḳṣûda yüz dutup gitmek

15. Güzer itdi yine o meskenden
Geşt-i bülbül gibi o gülşenden

16. Çünki meşhûrdur bu söz bî-şek
Denilür kim yol ehli yolda gerek

17. Biz de reh-gîr-i sûy-ı deşt olduḳ
Belki ser-ḫayl-ı ehl-i geşt olduḳ

18. İrişüp nefs-i şehr-i Bursa´ya
Sanki irdük ḥarîm-i me'vâya

19. Nice Bursa ki tuḫfetü´l-emlâk
Ḫâkine benzemez anıanuññ bir ḫâk

20. Anaṭoluñ sefîd-i rûsîdür
Belki bir nâzenîn ʻarûsidür

21. Pây-taḫt-ı şehenşeh anda olur
Ḫûbluk cevher-i o kânda olur

22. Andadur ṭabʻa ṣayḳal-ı şuʻarâ
Andadur ḫayl-ı ekmel-i şuʻarâ

(13b) 23. Andadır kâm-rânî-yi dünyâ
Andadur mâye-i nuḳûd-ı ṣafa

24. Evvelâ o laṭîf ılıcaları
Ki sarar günde sîneye neleri

25. Nice tâc-ı Sikender-i ḥüsni
Nice serdâr-ı kişver-i ḥüsni

26. Göricek ḳanḳı şâh-ı ḫûbânı
Çeküp aġûşına alır anı

27. Böyledür anda ṭarz-ı ḫûbânî
Ṭarz-ı ḫûbân-ı ʻużv-ı şûyânî

28. Cümlesi âbda bürehne beden
Etmede cümle ʻarż-ı sîmîn-ten

29. Dü şarâb içre tâb tâb üzre
İçülür yâsemendir âb üzre

30. Dem iderlerdi bî-ġam-ı âġyâr
Dem-be-dem anda ẕevḳi leyl [u] nehâr

31. Melekûtuñ kim oldı billahî
Rûzen-i mihrime naẓargâhı

32. Vereler bunların temâsını
Keşf-i esrâre-i tecellâsını

33. Ki neler ḫalḳ idermiş ol Mevlâ
O kerîm [u] o ḳâdir u dânâ

34. Odurur vâdî-yi ḫoşca seyrân
Menbaʻ-ı ẕevḳ u mecmaʻ-ı şûḫân

35. Dâ'ima anda varır ehl-i ṣafâ
Olunur bezm-i ʻâlem-i ṣahbâ

36. Gûyiyâ çârsû-yı ‘işretdürr
Satılan anda hep muḥabbetdür

37. Mu‘ciz-i ḥüsn ile münevver ola
Âbı kevs̱er u ẖâki ‘anber ola

38. Nice gün eyledük o yerde ḳarâr[14]
Eyledik ẕevḳi anda leyl [u] nehâr

39. Dilberânı enîs hem müştâḳ
Cümlesi aḳreb-i dil-i ‘uşşâḳ

40. Cümlesi erḥam-ı mefâtinidür
Cümlesi hemdem-i mefâtinidür

41. Cümle yârân perest-i şûẖ-levend
Cümle yârânına muḥabbet-i bend

(14a) 42. Şâd idi her dem anda dil-i ‘uşâḳ[15]
Yoġ idi vaṣla ẖâ’îl-i ‘uşşâḳ

43. Yâr ile bî-tekellüf etmekde
Ṣoḥbet u seyr-i bâġa gitmekde

44. Hîç olmaz daẖı o yerde bu ḥâl
Ṭa‘n-ı âġyâr daẖı neng-i viṣâl

[14] Bu mısra Dîvân’da ″ Nice gün o yerde eyledük ḳarâr′′ şeklinde yazılmıştır. Ama, bunun müstensih hatası olduğunu düşünerek, hem vezin hem de anlam gereği düzelttiğimiz şekilde olması gerektiği kanaatindeyiz.

[15] Bu mısra Dîvân’da ″ Şâd idi anda her dem dil-i ‘uşşâḳ′′ şeklinde yazılmıştır. Ama, bunun müstensih hatası olduğunu düşünerek, bunun, vezin gereği düzelttiğimiz şekilde olması gerektiği kanaatindeyiz.

45. Gitdi dil dilberâlere elden
Ol ḫabîb-i âşnâlar[ın]dan

46. Bilmedüm ḳanḳıya enîs oldı
Ḳanḳısı ile hem-celîs oldı

47. Ki ḳamû luṭf-ı bî-nihâyet ider
Dili herkes alup ri'âyet ider

48. Böyle bir mesken-i muḥabbetdür
Böyle bir ṭurfe-cây-ı 'işretdür

49. Ḳalmadı naḳş 'âlem eylemede
Her biri ile biñ dem eylemede

50. Cümlesini Ḫudâ mu'amer ide
Ḥüsn-i ṣûretlerin mükerrer ide

51. Ḥabbeẕâ ol Muḥammed-i ẕâtı
Ġarḳa-i 'ilm-i fażldur ẕâtı

52. Ẕâtî-yi vaḳt-ı bî-naẓîr-i zamân
Kim aña yoḳ kemâlde aḳrân

53. Kılsa âġâz-ı naẓm-ı ḫûb eğer
Ġarażü'l-'aynda hezârın ider

54. Böyle ẕât ile âşinâ olduḳ
Şûḫ-veş aña mübtelâ olduḳ

55. Nice gün ṣoḥbet itdük anuñ ile
Cândan ülfet itdük anuñ ile

56. Olup ol bize reh-nümâ-yı ṣafâ
Rûḥa ẖoş [….] ġıdâ-yı ṣafâ

57. Geşt itdirdi bize Bursa´yı
Daẖı gösterdi ẖaylî ra‘nâyı

58. Câm-ı dildâr [u] mesken-i tenhâ
Bize mensûb idi bu ṣubḥ [u] mesâ

59. Ol civân-merdden ola Ḥaḳ râżı
Daẖı eyyâm-ı ‘ayşla mâżi

15.

Ḳıṭ‘a-yı Erba‘-ı ‘Aşr Velehü Eyżan

Feilatün/ Mefâilün /Feilün

(14b) 1. Yine geldi dile hevâ-yı sefer
Oldı gûyâ ki muḳtażâ-yı sefer

2. Ne sefer kim baña bu seyrândur
Sanki ‘azm-ı viṣâl-ı cânândur

3. Ṭûf-yâb-ı ‘aliyyedür seferüm
H̱âk-ı Ḳosṭanṭiniyye´dir seferüm

4. Seferüm ol behişt-i a‘lâdur
O ṣafâgâh-ı ẖalḳ-ı dünyâdur

5. O feżâ-yı ferah-nümâyândur
O levâ-yı fuẖûr-ı devrândur

6. Varayum ol mekân-ı ẕî-şâna
O mekân-ı sipihr-i ‘unvâna

7. Ṣaḥn-ı ṣaḥrâsına yüzüm süreyin
Ṭarz-ı nâdîde nic΄olur göreyin

8. Göreyüm anda görmediklerümi
Taşına yasdanub ḳoyam serümi

9. Her zamân anda ilticâ ideyin
Seng [u] ḫâkine ittikâ ideyin

10. Şeref-i ḫâki ola ṭab‘a kemâl
Tâb-rez-i dilde ola vaḥş-ı melâl

11. Göreyüm anda şâh-ı devrânı
O şeh-i s̱ânî-yi Süleymânı

12. O melek-lehçe mâh-rûlardan
O cefâ-pîşe pârs-ḥûlardan

13. Varaḳ-ı ‘arż-ı ḥâl idüp şekvâ
İdeyüm daḫı râzımı ifşâ

14. Ki neler çekdi yollarında bu dil
Sitem-i cevri bu dil-i mâ’îl

15. Bir yaña fikr-i firḳat-i dildâr
Bir yaña derd-i vuṣlat-ı âġyâr

16. Bir yaña ḫᵛod bu çarḫ-ı nâ-hemvâr
Çarḫ-ı dûn perver-i ḥavâṣ-ı azâr

17. Dili ḥasretle ẖûn itmededür
Hecr ile ser-nigûn itmededür

18. Meni bir laḥẓa itmedi ẖandân
Virmedi bir müdâm ġuṣâ bir an

19. Dâ'îma hecr ile elem-zedeyüm
Bilmezem yerde gökte niredeyüm

(15a) 20. Bir bir ol şâha ḥâlimi diyeyin
Sebeb-i imtilâlimi diyeyin

21. Kim dil-i pür-melâle raḥmet ide
Dîde-i luṭfi ile naẓret ide

22. Tâ göre ṭûb-ı hecre bu dil-i teng
Olmaya pâre pâre ide direng

23. Ben ki çekdim bu ġamları zîrâ
Döyemez âdem oġlı hîç baña

24. Bile ḥâlâtımı tefekkür ide
Ṭâḳat-ı ẕâtımı taṣavvur ide

16.

Ḳıṭ'a-yı Ḫams-i 'Aşr Velehü Eyżan Medḥ-i Bursa

Feilatün Mefâilün Feilün

1. Ḥâṣılı bâbgâha yüz dutduḳ
Ḫâk-ı ṣâḥib-'aẓâma yüz dutduḳ

2. Mîhmângâh-ı şehr-i Bursa´dan
O mekân-ı ṣaf-ı eḥibbâdan

3. Beş güne nefs-i Üsküdar´a irüp
O sevâ-yı felek-medâra irüp

4. İrdük o şehr-i ‘işret-efzâya
Şehr-i zeyn-i kenâr-ı deryâya

5. Îzed iḳbâle mâ’il itdi bizi
Ol mekâna ki vâṣil itdi bizi

6. Maḥv olup gitdi cümle-i âlâm
Kâmına irdi bu dil-i bî-kâm

7. Mürġ-i dil şöyle bâġa irdi ki san
Gelmemiş hergiz aña ẖavf-ı ẖazân

8. İdemem dürr-i zînetine bahâ
Bulmadum görmedüm aña hemtâ

9. Şehir envâ‘-ı ṭarz ile zîbâ
Şehrisi ẖoş libâs ile ra‘nâ

10. Böyle bir yer(dür) ki mis̱lini devrân
Görmemişdür daẖı bu ehl-i zamân

11. Dilber-i nâzik u ter-i ra‘nâ
Cümlesi âfet-i ẖûbân-rübâ

12. Cümlesi pâk-rûy-ı tâze ẓuhûr
Cümle erbâb-ı ‘ayş-ı ehl-i ḥużûr

13. Cümle ṣâḥib-dil u kemâl ehli
Ṣâḥib âs̱âr-ı fenn-i ḥâl ehli

(15b) 14. Mihr iderler ġarîb-i k´el-ʿademe
Dâḫil eylerler anı bir demde

15. Her biri dürlü bir nevâziş ider
Ḫâṭır olur murâd dilce gider

16. Ḫᵛod degül birbirine hep mânend
Bed de çokdur var ise yig her çend

17. Ḥamdulillâh ki ṣad hezâr sıpâs
İtmedük iḫtilâṭ-ı süfle-i nâs

18. Görmedük hergiz anları ḳaṭʿa
Virmedük birisine rûy-ı vefâ

19. Bildügüm cümle ehl-i dil gördük
Ehl-i dillerle durduḳ oturduḳ

20. Ḥâṣılı anda ʿâlem itdi göñül
Faṣl-ı gülşende nice kim bülbül

21. Bezm-i yârâna ḳoymaduḳ nâ-dân
Mâye-i ʿayşa virmeye ḫüsrân

22. İtmeye s̱iḳlet-i sebük rûḥân
Olmaya raḫş-ı ṭabʿa bâr-girân

23. ʿÂlem itdük bugüne bî-âġyâr
Her demüñ ẕevḳi ẕevḳ-i rûz-ı hezâr

24. Vaṣf olunmaz ṣafâ vü zîbi anuñ
Ḥabbeẕâ şûḫ-ı dil-firîbi anuñ

25. Ṣad hezâr emr u muḥibb-i müdâm
Müttekî-yi kenâr-ı ḥubb-ı müdâm

26. Tâze-i bâde-nûşlar ya‘nî
Mest-i ‘işve-fürûşlar ya‘nî

27. Şeb u rûz anda mest-i câm-ı şarâb
Cümlesi birbirinden ehl-i ḫarâb

28. Perveriş-yâb dest-i dâye-i zen
Ya‘ni neġzân-ı ẕî-vücûh-ı ḥasen

29. Ẕevḳgâhı bu yer bu meskendür
Bu ḥadîḳ-i ârâm bu gülşendür

30. Demine ḥâṣılı bahâ yoḳdur
Fevḳ-i ẕevḳinde bir ṣafâ yoḳdur

31. Ḫâkine oldı çok muḥabbetimiz
Oldı beş gün velî iḳâmetimiz

32. Ḳalḳup andan daḫı sefer ḳılduḳ
Vasṭ-ı baḥreynden güzer ḳılduḳ

(16a) 33. Hele şehr-i Sıtanbul´a gitdük
Câna fersûde ten gibi yetdük

34. Yetdük ol ṣaḥn-ı ‘âlem-ârâya
Cûy-ı câvîd-i rûḥ-baḫşâya

35. Ne Sıtanbul kim der-i ḥâcât
Şekl-i eşġâl-ı ‘âleme mi’rât

36. H̱âk-ı Rûmeligâh-ı ‘âlemdür
Âbı muḥyî-giyâh-ı ademdür

37. Mâliş-i rûy-ı ẖâkı ḳadre sebeb
Raşẖa-i âb-ı luṭfi ṣadre sebeb

38. Rütbe dârân âsim-i kübrâ
Mîr-i mîrân fırḳa-i vüzerâ

39. Cümle ẖüddâm-ı ẖak-ı pâkîdür
Vesme cûyân-ı gird-i ẖâkîdür

40. Cümle ol âstânenüñ ḳûlıdur
O dür-i bî-bahânenüñ ḳûlıdur

41. Hep olur anda vâṣıl-ı rif‘at[16]
Der-güşâ-yı ẖazâne-i devlet

42. Milletü´l-nâs anda hep mevcûd
Her biri dürlü ṭâlib-i maḳṣûd

43. Kimisi bî-dev-i münâṣibdür
Kimi sûd-ı bî ‘ilme ṭâlibdür

44. Z̲evḳine kimi pâ-yi bend olmış
Sitem-i cevr ile kimi ṭolmış

---

[16] Bu mısra Dîvân'da " Hep anda olur vâṣıl-ı rif‘at´´ şeklinde yazılmıştır. Ama, bunun müstensih hatası olduğunu düşünerek, bunun, vezin gereği düzelttiğimiz şekilde olması gerektiği kanaatindeyiz.

45. Ṣaḥn-ı gülşende kimi yâri ile
Kimi ḳalmış firâḳ-ı zârı ile

46. Kimi olmış kemâl-ı devlete ġarḳ
Çeşm-i baḫtında kiminüñ yoḳ farḳ

47. Ġayrı dünyâ bir özge ‘âlemdür
Özge bir vâdî-yi mu‘aẓẓamdur

48. Menba‘-ı fażl [u] mecma‘-ı ‘ulemâ
Ma‘den-ı ‘ilm u mesken-i fużalâ

49. Bu ḫiṣâl [u] bu şaḫṣ anda olur
Bunca dürr-i kemâl o kânda olur

50. Andadur ṣad hezâr âhâlî-yi ḥâl
Andadur ṣâḥib-iḫtirâ‘-ı kemâl

51. Andadur vâṣılın şaḫıṣ-ı güzîn
Andadur fâżılın muḥabbettü´d-dîn

(16b) 52. Ḳanḳı vaṣfın bunuñ beyân ideyin
Ḳanḳısın enḳaş-ı ḫubân ideyin
53. Yem midâd olsa ḫâme cümle şecer
Belki ola kemâl-ı vaṣfı meġer

54. Meġer ol feyż-i ḥażret-i Allah
K´ola nâ-dân-ı ṭab‘uma hem-râh

55. Ṣoñra âġâz-ı medḥin eyleyeyin
Maḳûl-ı ebkemimle söyleyeyin

56. Şöyle kim ṭarz-ı ṣan‘-ı ḫâliḳdür
Ṣad hezârân vaṣfa lâyıḳdur

57. Nice evṣâfa lâyıḳ olmaya kim
Nûr-ı zînetle ṭolmaya ke’sîm

58. K´andadur bedr-i ṣadr-ı ‘âlî-câh
Sâye-i Ḥaḳ şeh-i cihân-penâh

59. Ser-firâz-ı mülûk-ı ‘âlem-gîr
Kim Süleymân-ı ‘aṣr-ı ḫâtem-gîr

60. Şâh-ı kişver-güşâ Meḥemmed Ḫân
Mâh-ı ṣadr-ı ‘alâ münîr-i zamân

61. O mekîn-i serîr-i ‘Ü̱smânî
Ḥâfıẓ-ı ḫâtem-i Süleymânî

62. Tîġ-i bürrânın etse a‘dâ yâd
Ḥaşre dek dillerine gelmez şâd

63. Devr-i ‘adlinde her ża‘îfe-i mûr
Oldı ḳuvvet-ke̱sîr ile mürûr

64. Ḳıllet ‘ayş ile dehri çekmedi kes
Ḥâṣılı zerre ḳahrı çekmedi kes

65. Teng-i destân u girye-kâr-ı elem
Cümle ṣâḥib ġınâ olup ḫürrem

66. Cümle ehl-i dil-i fütâde-i çarḫ
Zehr âşâm-ı câm-ı bâde-i çarḫ

67. Cümle esbâb-ı rif'ati buldı
Pâye-i ʻizz-i raġbeti buldı

68. Dilerüz ol şeh-i ʻalâ ṣadruñ
Ol şehenşâh-ı nüh felek ḳadrüñ

69. Sâl-ı iḳbâlin artura Bârî
Her deminde ola mededkârı

70. Olmasa bunda ẕikri anuñ adı
Dutmaz idi bu naẓm bünyâdı

(17a) 71. ʻÂlemüñ ol ki dîde-bânıdur
Naẓmımuñ da şeref-nişânıdur

72. Lâ-cerem iren aña ḳadre irer
Her ṭarîḳiyle ʻizz u ḳadre irer

73. Ḳanda Ḳosṭanṭiniyye bu zînet
Ḳanda bulurdı ḥüsn ile şöhret

74. Şerefi ḫâkine ki yetmişdür
Her yerin ṣaḥn-ı cennet etmişdür

75. Eylemiş her yerin mesîre-i dehr
Reşk-baḫş-ı nuḳûş-ı ṭâḳ-ı sipihr

76. Aña taḳlîddür edâ-yı cihân
Ẕerre-i ẕevḳidir ṣafâ-yı cihân

77. Görmeyin şehri görmüşüm deyüsün
Böyle bir şehri görmüşüm deyüsün

78. Evvelâ anda mecma‘ü´l-baḥreyn
K´eylemiş ser-be-ser o vâdîyi zeyn

79. Eylemiş bir mesîre-i devrân
Bir feraḥ-baḫş-ı ẕevḳgâh-ı cihân

80. Bir nişâne-nümây-ı rûz-ı ḳıyâm
Sâḥa-yı câyı ḥaşr-ı cümle-i ‘âm

81. Baḥrıdur hep feraḥ feżâsı anuñ
Baḥrıdur bâ‘is̱-i ṣafâsı anuñ

82. Evvelâ bu ne zîb [u] ḳudretdir
Bu ne ârâyiş [u] ne zînetdir

83. Şöyle kim yer yer anda mihrubân
Olsa memlû-yı ẕevraḳ-ı gerdân

84. İtseler geşt-i ṣaḥn-ı deryâyı
Ḥüsnden ‘arża-yı tecellâyı

85. Rûy-ı deryâ san âsumân görinür
Ki ‘ukûs-ı firiştegân görinür

86. Görinür anda dürlü ḥâletler
Dürlü dürlü füsûn-ı ṭâḳatlar

87. Reşk ider encüm encümenlerine
Mâh-ı ḫᵛod şûḫ-ı dil-şikenlerine

88. Cümle pîrâmeni şuhûr-ı ‘aẓîm
Gûyiyâ her biri mis̱al-ı na‘îm

89. Her biri bir levâ-yı ʻayş-âmîz
Bir leṭâfet-fezâ-yı ẕevḳ-engîz

(17b) 90. Varur anlara dâ'îm ehl-i ṣafâ
Olur âzâde-i ġam-ı dünyâ

91. Olur elbet elemden ol mehcûr
Neş'esinden bulur vücûdı sürûr

92. Her birinden bir özge ḥâlet var
Özge ḥâlet bir özge zînet var

93. Cümleden şehr-i Ḥażret-i Eyyûb
Geldi cân u dile ʻaceb merġûb

94. Rûḥ-ı pâkine çok selâm olsun
Himmeti ʻâma ber-devâm olsun

95. ʻAceb oldı vücûda rûḥ-efzâ
Gördük ol yerde bir eṯer Ḥaḳḳâ

96. Eṯer-i ṣun'-ı ḥażret-i Mevlâ
Ṣun'-ı ḫallâḳ-ı cümle-i eşyâ

97. Buni taḥḳîḳ eyledim k´ol rab
Ay(i)ne etmiş kemâl-ı ṣun'ını hep

98. Ṣadr-ı ḥüsne birini şâh etmiş
ʻÂlemi aña ḫâk-ı râh etmiş

99. Eylemiş ʻâlemi aña bende
Dâm-ı cezbinde çekdirüp bende

100. Ki ḳamû aña bende eyleyeler
Ḫalefine muḥabbet eyleyeler

101. Ḥâṣılı gördük anda bir mâhı
Mülk-i ḥüsn içre bir şahenşâhı

102. Bir kerem-kârı şâh-ı devrânı
Bir emîr-i naẓîr-i Ken‘ânı

103. Neş’esi ṣaldı gönlüme fikret
Virdi el ḥâlet-i cünûniyyet

104. Şöyle kim ḳalmadı revân bende
Ṣıḥḥatımdan dem u nişân bende

105. Nice mîr-i naẓîr-i Ken‘ân kim
Nice emlâk-ı ḥüsne sulṭân kim

106. Kûşe-i kâẖ-ı medḥine şâ‘ir
Olamaz hîç vechle ḳâdir

107. Ḳanda ben ḳanda vaṣfın eyleyeyin
Ḥaḳ-ı ḥüsnünde nükte söyleyeyin

108. Virdiğim bunca iẕni lâl-ı dile
Bir tesellâdırır bu ġamlı dile

(18a) 109. Ḥüsni evṣâfdan müberrâdur
Maṭla‘-ı nûr-ı Ḥaḳ Te‘âlâ’dur

110. Bir serây içredür anı bî-şek
Görmemiş yerde ins [u]gökde melek

111. H̱âdım-ı zengî bir nice derbân
Genc-i ḥüsnünde pâs-bândır sân

112. Ḳanḳı seḥḥâr-ı ʻaşḳ aña irişür
Ḳanḳı cânından el yumış girişür

113. Vaṣl-ı pâ-bûsına maḥâl irmeñ
Her dil-i pür-ġam-ı melâl irmen

114. Böyle iken ḳażâ-yı Ḥaḳ nâ-geh
Bir kez eylerken ol feżâya nigeh

115. Rast geldi o dem gözine gözüm
Vâḳıʻ oldı hemân bugüne sözüm

116. Ey H̱udâ sen ki buni yaratduñ
Naḳd-ı cân-ı cihâna mı satduñ

117. Kim ide cümle ʻarż-ı rûḥ-ı nizâr
Rûḥdan özge daẖı her ne ki var

118. Nigehi güne hep ẖarâb vire
Şarḳdan ġarba ıżṭırâb vire

119. Pertev-i berḳ-i ûc-ı ruẖsârı
Dil-i ʻuşşâḳı maḥv ide varı

120. Bu nedir âfet-i cihân mıdır
Ḥikmetüñden yâẖûd nişân mıdır

121. Yoẖsa bir daẖı Yûsuf itdi ẓühûr
Ḳıldı dünyâya ḥüsnüni meşhûr

122. Ḳâf-tâ-ḳâf eġer denilse ṣılâ
Bulmaya kimse ḥüsnüne hemtâ

123. Nice eyyâm olup ḥazîn-i firâḳ
Nâr-ı hicrân dilim idüp iḥrâḳ

124. Meni bir ḥâle ḳoydı firḳati kim
Fikret-i ârzû-yı vuṣlatı kim

125. Cism-i zâr oldı mûy-veş bârîk
Vecdet-i rûḥa eyledüm teşkîk

126. Bulmadum vaṣlına netîce-güzîr
Görmedüm hîç kâr-ı çâre-pezîr

127. Ḳaldım âh-ı derûn ile giryân
H̱âk-ı râhına oldum eşk-feşân

(18b) 128. Gördüm efsânedür tażarru'-ı vaṣl
Yoġ imiş çün baña tamattu'-ı vaṣl

129. El çeküp geçdi dil bu sevdâdan
Kendini ẖâka ṣaldı a'lâdan

130. Oldı nâçâr pây-mâl oldı
N'eylesün ḳâṭı'-ı ẖayâl oldı

131. Dil deġül başa bir belâdur bu
Bir 'aceb derd-i bî-devâdur bu

132. Bî-nevâya bütüñ 'azîm olmaz
Böyle bir müşkül-i 'azîm olmaz

133. Dil-i pest ola bend-i dâm-ı ʻalâ
Bulmaya vaṣla çâre aña rehâ

134. Ḥüzn [u] âh ile künc-i ġamda ḳala
Hecr ile ġuṣṣa vü elemde ḳala

135. Özge bir derddür ne çâre buña
Dil ki ola esîr-i bend-i belâ

136. Bir de eylerse Ḥaḳ dil-i zârı
Bir laṭîf em[i]rüñ giriftârı

137. Dergehindan budır ricâm ezeli
Sevdirirse baña ki ol güzeli

138. Her ne istersem aña yoḳ dimeye
Ârzûmende az u çok dimeye

139. Dâ'îmâ ola yâr-ı ġam-ḫᵛârım
Ve nevâzende-i dil u zârım

140. Baña bir böyle ehl-i ḫâl gerek
Böyle bir yâr-ı ḫoş-me'âl gerek

141. Yoḳsa çokdur cihânda ʻâşıḳ-i yâr
Lîk yoḳdur o didüġüm bâzâr

142. ʻÂşıḳa yâr eġer ki yâr olur
Aṣl-ı mihrine istivâr olur

143. İrür elbet bir özge ḥâlete ol
Luṭf-ı Ḥaḳ ile bir hidâyete ol

144. Yoḳsa bir gün kemâl-ı ‘işret-i vaṣl
Dah̲ı ferdâ miyân-ı mihr ola faṣl

145. Nice bilün reh-i ḥaḳîḳatını
Neş’e-i şerbet-i muḥabbetini

146. H̲arbet-i ṭarf-ı mihre yüz dutar ol
Ve çıḳarmazdı ḥaḳâyıḳa yol

(19a) 147. Dil-i ‘âşıḳ ki kârı zâr ola
Dâ’îmâ ehl-i intiẓâr ola

148. H̲^{v}od irür menzil-i maḳâṣıda ol
Nice meşhûr der ki iste vü bul

149. H̲aylî miḥnet çeker irince velî
Ḳaṭre-i baḥr-ı sırr-ı feyże eli

150. Feyżdür maḳṣad-ı keşâkeş-i ‘aşḳ
Bunca k´olmış esîr-i âteş-i ‘aşḳ

151. Şöyle kim sûz-ı bî-fürûġdur
Ah̲kerinden derûnlar pürdür

152. Olmasa fikr-i istifâde-i ‘aşḳ
Kim olurdı revân nihâde-i ‘aşḳ

153. Ḥâṣılı ‘aşḳdan budırır ma‘nâ
İçeyin sırr-ı ḥâlimi ya‘nî

154. İçeyin râzım âşikâr ideyin
Baġrı h̲ûn çeşmi h̲ûnbâr ideyin

155. Men-i maḥzûn ki bend-i dâm-ı ġamım
Bî-şu‘â‘-ı çerâġ-ı şâm-ı ġamım

156. Dem-i vaṣl eylemem behişte vefâ
Hecri görsem caḥîmden pervâ

157. Âh ol şaḫṣ-ı bî-güzîrim kim
Mihr-i dâmında ol esîrim kim

158. Yetmez iken muḳaddem itdüġümüz
Reh-i vâdî-yi ‘aşḳa gitdüġümüz

159. Şimdi gör kim esîr-i yâr olayın
Olmadın vaṣl-ı ġam-güsâr olayın

160. İrmedi çün kef-i taḥassür aña
Yandırır dilde bunca âh [u] ṣadâ

161. Bunca cevr itdiren baña dildür
Bâ‘iṡ-i miḥnet-i eẕâ dildür

162. Dildür evżâ‘-ı dûnıma bâ‘iṡ
Bâ ḫuṣûsâ cünûnıma bâ‘iṡ

163. Göreyin dil seni ḫarâb olasın
Bî-vücûd olasın neyâb olasın

164. Sen seni yetmez itdüġüñ iḥrâḳ
Meni de eyledüñ ḥarîḳ-i firâḳ

165. Görmeyin buni ḫâl görmiş mi
Ḳufl-ı genc-i ġama el urmış mı

(19b) 166. Ḫardur ol kimse olmaya aṣlâ
Ki ḫabîr-i ġam-ı dem-i dünyâ

167. Nedür elden gelen k´o rabb-ı ġanî
Bir belâdur ki virdi baña seni

168. Ḳanda gördükse bir cefâkârı
Olacaḳsun anuñ giriftârı

169. Bense hem-ṣun‘ bu ‘alî deġülüm
Yâ ġanî zor ile ‘alî deġülüm

170. Anı der-bend-i dâm-ı râm ideyin
‘Aşḳa tâ irtifâ‘-ı kâm ideyin

171. Ḳalurın böyle bî-güzîr [u] ḥazîn
Bulamam ġayrı çâre n’eyleyeyin

172. Meni ser-geşte eyleyen sensün
Zâra şâyeste eyleyen sensün

173. Cünbiş-i ‘aşḳuñ olmasaydı dilâ
Olmasan sâlik-i ṭarîḳ-i hevâ

174. Olsa gör nice Yûsuf-ı ra‘nâ
Satmaz idi metâ‘-ı ḥüsni baña

175. Söylesem çok ḥikâyetüñ uzanur
Bunca şerḥ-i nüẓûma kim uzanur

176. Kim ider şerḥ-i naẓm-ı eṭvâruñ
Yâḫûd ifşâ-yı râz-ı ṭûmâruñ

177. Hemân Allah´a ide istimdâd
Yoḳsa güni hep eyledük berbâd

178. İstirâḥatda ḳoymaduḳ bir cân
Kimseyi kâmı üzre rû-ḫandân

179. Olmaduḳ birine esîr k´anı
Bulayım etmeye elîm meni

180. İtmeye baña nice dürlü ‘aẕâb
Virmeye ḫâṭıra ġübâr ‘ünnâb

181. Dilden el-ḥâṣılı elem-kedeyüm
Ḫaylî âzürdeyüm ta‘ab-zedeyüm

182. Söylesem cümle şekvesin bir bir
Eylesem şerḥ-i miḥnetin bir bir

183. Olur idi kitâb cild-i hezâr
Daḫı müstaḥsen-i ṣaf-ı ġam-ḫ^{v}âr

184. Bunca Mâlî yeter taṭâvul-i naẓm
Çün yetürdüñ bu şûre de gül-i naẓm

(20a) 185. Bu kez âġâz-ı ḥasb-ı ḥâl eyle
Ḫâlini naẓmla pür-me’âl eyle

186. Bu melâlı çıḳar derûnuñdan
Bu ḫayâli gider cünûnuñdan

187. Dest-i ġamdan şikâyet ise yeter
Gerdişüñden ḥikâyet ise yeter

188. Ḥâl-ı âḫir nic'oldı söyle hemân
Nice oldı tamâmın eyle beyân

189. Ne ṭarîḳ ile Amid´e gitdüñ
Nice dâr-ı selâmete yetdüñ

190. Nice aḥbâba hep selâm itdüñ
Ḥaḳlarında nice kelâm itdüñ

191. Şerḥini cehd ile mufaṣṣal kıl
Bârî dîbâceden mükemmel kıl

17.

Ḳıṭ'a-yı Sitt-i 'Aşr Velehü Eyżan

Feilatün Mefâilün Feilün

1. Çünki Ḳosṭanṭiniyye´de ḳalduḳ
Her deminden belâ ḳuṣûr alduḳ

2. Ḳalmadı seyrine taḥassürümüz
Yoġ iken dilde bir tefekkürümüz

3. Nâ-gehân göñlüm oldı pejmürde
Oldı gurbet ġamından âzürde

4. Oldı ser-geşte-i feżâ-yı firâḳ
Eṯer itdi aña cefâ-yı firâḳ

5. Bende geçdüm ṣafâ vü ḫürremden
Yüz çevirdüm bu yâd-ı 'âlemden

6. Var iken şimdi bir nicedür dem
Giderük ṣad hezâr artar dem

7. H̱ânede bâri ẖoş-nişîn olalum
Varalum nice dem mekîn olalum

8. Çekeyin ceyb-i vaḥdet içre seri
Keseyin zîb-i dehrden naẓarı

9. Bu ẖayâl oldı naḳş-ı levḥ-i revân
Dile ṣan ṣaldı âteş-i sûzân

10. Ḥâṣılı lâzım oldı gitmeġümüz
Bir gün evvel maḥalle yetmeġümüz

11. Ḳılduḳ esbâb-ı ʿazmi hep ḥâżır
Çeşm-i cân oldı gitmeġe nâẓîr

(20b) 12. Çünki taḥḳîḳ oldı ʿazm itmeñ
Geşt-i ġurbetden el çeküp gitmeñ

13. H̱âṭır oldı o dem perâkende
Ḳalmadı neş'e-i feraḥ bende

14. Ki nice el vire bu firḳatlar
Çekmeñ efkâr-ı ẕevḳ-i vuṣlatlar

15. Hîç getürsün mi bu dil-i müştâḳ
Dâġ olsa bu dâġ-ı firḳata ṭâḳ

16. Böyle hicrânların ẖayâl itdüm
Her ẖayâlinde biñ melâl itdüm

17. El irişmez ki el-vedâ‘ ideyin
Mümkün olmaz o yerlere gideyin

18. Dilse virmez revânıma râḥat
Rûz [u] şeb çekmede ġam-ı firḳat

19. Bu ḫayâle با ایّ وجهٍ ان کان
Bulmadım bir ṭarîḳle imkân

20. Anı bul(ma)dım ki yâda itdi ḫuṭûr
Ya‘nî bir nâme-i ḥücete süṭûr

21. İdüp inşâ vü eyleyin irsâl
Varup ol ḫâka tâ ola rû-mâl

22. İdeyin ḥâlimi ezel terḳîm
Ṣoñra teslîm-i dest-i bâd-ı nesîm

23. Virüp anuñ iline göndereyin
Ya‘nî cânân iline göndereyin

24. Mâliyâ var ṣabâya eyle niyâz
Anı kıl cümle râzuña enbâz

25. Tâ ki dîbâcesinden âḫire dek
Çeke vaṣl-ı der û diyâra emek

26. Ḫâk-i aḥbâba bir nefesde ire
Gördiğine ḳamû selâm vire

27. Yetmeyup vuṣlatına yetdük ki
Gerek üç gün muḥabbet itdük ki

28. İde îṣâl-ı râz-ı ḫâl-ı dilüñ
Diye hep bâʻiṡ-i melâl-ı dilüñ

29. Hemân elden ṣabâyı ḳoymayalum
Sâʻiy-i pâk edâyı ḳoymayalum

30. Kılalım aña çok temennâlar
Daḫı eşʻâr-ı vaṣf-ı raʻnâlar

(21a) 31. Tâ (ki) ola bir nümâ-yı beyt-i ümîd
Baḫtımı târ-ı ġamdan ide bedîd

32. Vire âyîne-veş cilâ göñle
İre bülbül gibi o ġonca güle

33. Andan özge nice eḥibbâya
Nice aḥbâb-ı şûḫ [u] raʻnâya

34. Uġrayup bir bir iḥtirâm ide
Men-i mehcûrdan selâm ide

35. Aña cümle sipâriş eyleyelim
Râz-ı ḥâl-ı derûnı söyleyelim

36. Gelberü ey nesîm-i ṣâḥib-i ṭay
Bu dil-i mürdımı benim kıl ḥay

37. Göñlümüñ ġoncasin küşâd eyle
Eṡer-i luṭfuñ ile şâd eyle

38. Ki men üftâde-i feżâ-yı ġamım
Hecr-i yâr ile mübtelâ-yı ġamım

39. Gelberü sende râza ol hem-râz
Ṭaleb itdüklerimde ol dil-sâz

40. Baña luṭf eyleyüp ne ẖâlüñ di
Neden oldı ġam u melâlüñ di

41. Ki saña cümlesin beyân ideyin
Her ne gönlümde var ʻayân ideyin

42. Ṣoñra maḳṣûdum añla eyle ʻamel
Ṣalma bir vechle derûna kesel

43. Şimdi zîrâ hevâ-yı ẖânedeyüz
Mürg-veş fikr-i âşiyânedeyüz

44. ʻAzmimiz vâye idelim te'ẖîr
Tâ ki aḥvâli idelüm taḳrîr

45. Nice taḳrîrdir ki söyleyeyin
Saña bir bir mufaṣṣal eyleyeyin

46. Gördüġüm yaʻnî geşt-i ġurbetde
Dâm-ı miḥnet dem-i selâmetde

47. Cümle yârândan eviddâʻdan
İtdüġüm dûst-i pest-i bâlâdan

48. Ḳaldı hep yerlerinde benden ırâḳ
Ḳıldı âteşleri beni iḥrâḳ

49. Senden ancaḳ ṣabâ ricâm budur
Göñlümün istediġi kâm budur

(21b) 50. Gidesin ol ferah̩ fežâ yire sen
Benden ah̩bâba hep h̲aber viresen

51. Her birine selâmımı diyesün
Ne demişsem kelâmımı diyesün

52. Şu k̩adardur saña heman sözüm
Ey e'azz-ı vücûdum iki gözüm

53. Evvelâ budur ibtidâ-yı sipâr
İbtidâ-yı 'urûže-i güftâr

54. Şehr-i K̩ost̩ant̩iniyye´den çık̩acak̩
Yoluñ üstidir uġra Burs̩a´ya çık̩

55. Uġra ol s̩ah̩n-ı 'âlem-ârâya
O s̩afâgâh-ı 'işret-efzâya

56. Anda gör zâtî-yi h̩abîbimizi
O z̩arâfetli dil-firîbimizi

57. O s̩adâk̩at-nümâ-yı yârânı
O z̩arâfet-fezâ-yı 'irfânı

58. Cân [u] dilden ezel selâm söyle
S̩oñra ah̩vâlden kelâm eyle

59. Di ki Mâlî seni te'emmül ider
Z̲evk̩-i lut̩fuñ hemân tah̲ayyül ider

60. H̩âlimizden su'âl idersen eġer
Bizi bir kez h̲ayâl idersen eġer

61. Ṣaḥn-ı ṣıḥḥatdedur vücûd-esenüz
Ḥamdulillâh ki şâd [u] bî-miḥenüz

62. Beni hergiz göñülden eyleme dûr
Ḳalbime itme çeşm-i ḳalbini kûr

63. Ki men üftâde-pâ-yi ʿirfânum
Dâmen-âvîze-i süḫan-dânum

64. Görmeyelden seni dil-i ġam-gîn
Deşt-i ḫayretde kârı âh [u] enîn

65. Dâʾîmâ virdim oldı eẕkâruñ
Naḳş-ı levḥ-i dil oldı güftâruñ

66. Geçdi ʿömrüm seni buluncaya dek
Saña tâ hem-nişîn oluncaya dek

67. Bizi dilden revâsa eyleme yâd
Eyle düşdükçe ẕikr-i ḫayrla yâd

68. Hemân ey verd-i gülsitân-ı kemâl
Ey dür-i bî-naẓîr-i kân-ı kemâl

(22a) 69. Artura ḳadr-ı fażlını Mevlâ
Ola naẓmın faḫûr-ı şâh [u] gedâ

70. Saña dilden ṣadâḳat üzre duʿâ
Eylerüm ḥaḳ bilür ṣabâḥ u mesâʾ

71. Ki ḳamûdan muḥabbet-i ṣadıḳuñım
Bende-i mihr-bân-ı müşfiḳüñim

72. Ṣoñra var ey ṣabâ-yı bezm-âmîz
Ey mihir-sâz-ı iştiyâḳ-engîz

73. Ṭaraf-ı ḳıdve-i cezîreye var
Ya'nî ol mefḫarü'l-müfâḫire var

74. Anda maḳṣûd-ı maṭlab-ı dili gör
Ḳandasa meskenin bulub bili gör

75. Ya'nî dildâra uġra bâd-ı ṣabâ
O sitem-kâra uġra bâd-ı ṣabâ

76. Uġra ol mâh-ı çarḫ-ı Ken'âna
O meni bend iden bu hicrâna

77. O meni sûz-ı firḳata ṣalana
Bir nigâh ile 'aḳlımı alana

78. Uġra ol şâha çok selam eyle
Bir bir aḥvâlimi daḫı söyle

79. Uğ[ı]ra ṣadr-ı ḫayl-ı ḫûbâna
O ḫûbân-sâz-ı şûḫ-ı devrâna

80. O behiştüñ gül-i nişânesine
Yem-i ḥüsnün dür-i yegânesine

81. Ey benim bâġ-ı 'ömrümün güli yâr
Dil-i mest-i ḫarâbımın müli yâr

82. Kim senüñ men muḥibb-i ṣâdıḳuñım
Bende-i mihr-bân u müşfiḳüñim

83. Men-i mehcûr mest-mend-i firâḳ
Men-i maġbûn derd-mend-i firâḳ

84. K´eylemiş âteş-i kemâl-ı firâḳ
Dil-i ġam-gîn ʻâşıḳı iḥrâḳ

85. Gülmedüm firḳatuñ ẓühûr ideli
Olmadum şâd ayrılub gideli

86. Dil-i vîrân-ı çarẖ etmedi şen
Görmedüm kendümi ġamından emîn

87. Meni oldum ki senden itdi cüdâ
Eyledi maẓhar-ı hezâr belâ

(22b) 88. Giderek verd-i ṭâliʻim soldı
Saʻddan rûy-gîr-i naẖs oldı

89. Şimdi teftîş-i ḥâl idersen eġer
Firḳatuñdan su’âl idersen eġer

90. Câm-ı ġamdan müdâm nûş iderin
Ṭurma hâ ṣubḥ [u] şâm nûş iderin

91. Kâse-i çeşm-i ẖûnım oldı şarâb
Nâr-ı hecrüñle ciger oldı kebâb

92. Nâleler oldı muṭrib-i ẖoş-ẖân
Sîne dest-i ġama def oldı hemân

93. Bunları gûş idüp içer câmın
Giçürür böyle vaḳt-ı eyyâmın

94. Hecr bezminde dilin budur kârı
Budurur kâr-ı miḥnet-âs̱ârı

95. Neylesün saña itdi Ḥaḳ müştâḳ
Olmadı fikr-i firḳatinden ırâḳ

96. Gice gündüz seni te'emmül ider
Firḳatuñ fikrini taḫayyül ider

97. Giçer evḳâtı âhla her dem
Âh-ı derd-i siyâhla her dem

98. Hemân ey şâh olasın dâ'im
Ṣadr-ı mülk-i cemâlde ḳâ'im

99. Dil senin ehl-i iḥtiyâcuñdur
H̱amse-i vaḳtde du'âcuñdur

100. Ḳadriñi bâr-ı Ḥaḳ küşâde ide
Der-i iḳbâlini küşâde ide

101. İrmeye ṭab'ına keselden es̱er
Ḥâṣılı z̠erre-i emelden es̱er

102. Bâr-ı Ḥaḳdan budur du'âm ey yâr
Bendenüñ istedüġi kâm ey yâr

103. Tek hemân bir de vaṣluña yetsem
Ġamımız dem eġer olup gitsem

104. 'Acabâ ol demi görür mi göñül
Pâyine bir de yüz urur mı göñül

105. Yoḳsa böyle firâk ile ḳalayın
Cigeri tîġ-i ġamla pâreleyin

106. Hemân ey mâh-ı çarẖ-ı ḥüsn-ı ṣafâ
Şeh-i mülk-i melâḥata cânâ

(23a) 107. Ġâyıbı çokca iste ḥâżırdan
Ya'nî bizi çıḳarma ẖâṭırdan

108. Olmaz isem yine seni bulurın
Yine vaṣluña pür-sürûr olurın

109. Bulur elbet seni dil-i nâ-şâd
'Âşıḳa dir uzak değil Baġdâd

18.

Ḳıṭ'a-yı Sab'-i 'Aşr Velehü Eyżan

Feilâtün Mefâilün Feilün

1. Didiğim sözleri deyince ṣabâ
Cümle tafṣîl eyleyince aña

2. Bu kez andan daẖı 'azîmet kıl
Olasın tâ maḥalle dek vâṣıl

3. Ne maḥal kim budur nuẖust-i sipâr
Laḥẓada ṭurma şehr-i Muġla´ya var

4. Ṭurma var ol mekân-ı ẕî-şâna
Cevher-i fażl ile pür ol kâna

5. Anda ol ṣadr-ı çarḫ-ı ʻunvâna
O mekîn-i serîr-i iḥsâna

6. Göricek şehr-i dehr-ârâyı
O behişt-i ciḥete sîmâyı

7. Rû-be-ḫâk eyleyüp var ol bâba
Bâb-ı tâb-ı ḫuyûl-ı aḥbâba

8. İricek südde-i saʻâdetine
Meskenetgâh-ı pür-leṭâfetine

9. Pâyine düş yüzüñ sür it ikrâm
Men-i bî-çâre senden eyle kelâm

10. Di ki ey ḳıdve-i ṣaf-ı fużalâ
Ey ser-efrâz-ı fırḳa-i şuʻarâ

11. O ḥaḳîrin saña duʻâlar ider
Der-i iḳbâline s̱enâlar ider

12. Ṣad hezârân selâm ider cândan
Şekvesi var velîk hicrândan

13. Sende çokdur anuñ ʻalâḳa-i dil
Sırr-ı ḫâlât-ı iştiyâḳa-i dil

14. Dâʼimâ eşkdirir anuñ ẕikri
Ḥasret-i vaṣlınuñdırır fikri

15. Böyle söyle cenâb-ı ḥażretine
Böyle sür rûyı ḫâk-i ʻizzetine

(23b) 16. Ṣoñra ṣoñra bizi sorarsa o şâh
Di ki ṣıḥḥatdedur bi-ḥamdulillâh

17. Gerçi ṣıḥḥatdedur dil-i zârı
Dil-i nâşâd girye-îṣârı

18. Ẕerre-i fikr-i firḳatuñ gelse
Göñlünüñ ḫânesinde yer kılsa

19. Dağıdur leşker-i ṣafâsını hep
Olur efkâr-ı i‘tikâfa sebeb

20. Ḫâl-i dil-ḫᵛâstemi söyleyecek
Ḥażretine mufaṣṣal eyleyecek

21. Yine ikrâm idüp s̱enâ eyle
Kef ber-âverde-i du‘â eyle

22. Dergehine o deñlü eyle niyâz
K´ola tekmîl ḫıdmet-i i‘zâz

23. Ṣoñra var ol Bekir efendîmize
Ol efendi-i dil-pesendimize

24. Varuben sor ḫâṭırın eyle selâm
Âḫir-i ḫıdmetini eyle tamâm

25. Di aña ey şeh-i serîr-i cemâl
Ey ḥabîb-i meh-i münîr-i cemâl

26. Nicesin ḫoş mısın nedür ḥâlüñ
Nice devrân ider meh-i viṣâlüñ

27. Ne ile ẖâṭıruñ olur ârâm
Ne dem ile mürûr ider eyyâm

28. ʻAcabâ kimdirir bugün yâruñ
Kimdir âyâ enîs-i ġam-ẖᵛâruñ

29. Kimler ile ṣafâda ẖandânsun
Kime dil-dâde kime cânânsun

30. Bizi bir kez ẖayâl ider misin
Dil-i zârı su'âl ider misin

31. Hemân ey şûẖ müstedâm olasın
Ṣadr-ı ʻizzetde ber-devâm olasın

32. Ey ṣabâ ṣoñra var hep iẖvâna
Cümle aḥbâba yâra yârâna

33. Men-i mehcûrdan selâm eyle
Cümleye ʻarż u iḥtirâm eyle

34. Baʻde Baẖtî´ye var eyle selâm
Aña da k´el-muḳaddem it ikrâm

(24a) 35. Uġra ve´l-ḥâṣıl ḳamûya ṣabâ
Kıl ḳamûsına ʻarż-ı mihr [u] vefâ

36. Ki men anlaruñ üftâdesiyim
Yollarında revân-nihâdesiyim

37. Şöyle luṭf eyle ey ṣabâ-yı nesîm
Bendden olmaya merd-i dûn-ı elîm

38. Cümle bir bir uğ[ı]ra ẖâṭırın al
Sor su’âl ile söyle çün aḥvâl

39. Sözlerim hep saña tamâm itdüm
Eyle tevdî‘ ki işte men gitdüm

40. Ḥâṣılı eyledük mürûr-ı vaṭan
Eyledük ‘azm-ı cânib-i mesken

41. Dâhil olduḳ netîce ẖânemize
Ḳadem itdük öz âşiyânemize

42. Râḥatı eyledük penâh-ı beden
Geçdi ṣadr-ı ṣafâna şâh-ı beden

43. Ḫâne râḥat fezâ-yı rûḥ oldı
Rûy-ı turşînimiz hele güldi

44. Gitdi ol ġam ki ġurbet içre idi
Vâdî-yi derd-i firḳat içre idi

45. Baña bir gün gelürdi biñ güne iş
Derd-i ġamla ḥazîn idi dil-rîş

46. Gelelüm gör ki ẖâneye ẖoş ṣâġ
Olalum müttekî-i kehf-i ferâġ

47. Ey Ḫudâ luṭfuñ idemem inkâr
İdemem şükrini anuñ her bâr

48. Çâh-ı ġamdan meni bedîd itdüñ
Ṭa‘ma-ẖᵛâr bir ümîd itdüñ

49. Luṭfuña bî-şomâr şükrüm var
Her demimde hezâr şükrüm var

19.

Cevâb-ı Emîrî Der Ḥaḳ-ı Ṣâḥib-i Divân

Mefûlü/Mefâilün/Fe´ûlün

Mefûlün/Fâilün/Fe´ûlün

1. Ey Emîr-i şûẖ-cân Mâlî
Dürcünde dür-i girân Mâlî

2. Aḥbâb yümünde ey dür-i pâk
Ey nükte-şinâs-ı pâk-idrâk

3. Ol ḥâlimüñ ehl-i ıṭṭılâ‘-ı
Ey müşkilime maḥall-ı sâ‘i

(24b) 4. Râz-ı dil-i zârıma ẖabîr ol
Dânende-i mâ-hüve´l-żamîr ol

5. Senden ki dûn-ehl-i firḳat oldum
Azürde-i derd-i miḥnet oldum

6. Ġamẖâneme geldim oldım üftân
Derd [u] elem oldı baña yârân

7. Her biri baña muṣâḥib oldı
Şaẖṣ-ı dil u câna nâsib oldı

8. Âlûdeyüm ol ḳadar ki ġamdan
Gûyâ ki mürettebüm elemden

9. Ve´l-ḥâṣılı ġamla ülfet itdüm
Cânımda anı siyânet itdüm

10. İl pister-i râḥat içredür ḫâb
Men derd-i nûş-ı câm-ı zehr-âb

11. Şeb-tâ-seḥer oldı dîde giryân
Her ḳaṭresi oldı reşk-i ʿummân

12. Eşʿâr ile dil-direng oldım
Baḫtımla da rû-be-ceng oldım

13. Olmasa eġer ḳalem kelîmim
Maḥv olur idi dil-i elîmim

14. Ḫoş bil süḫanum ḫoş eyle nefyim
Tâ olmaya ṭûl-ı şerḥ-i terḳîm

15. Kim bâʿiṡ-i der-i ġuṣṣâm oldur
Ve΄l-ḥâṣılı cümle ḳıṣṣam oldur

16. Ol gördüġümüz ḫırâm-şîve
Ol ġonca-i gülsitân şîve

17. Ol serv-i çemensitân şîve
Ol ṣâḥib-i iḥtitâm şîve

18. Ol dilber-i bî-selâm şîve
Ol mehveş-i lâ-kelâm şîve

19. Ḳays itdi meni hele o ḥâlet
Ol ṭarz-ı reviş o ḳadd u ḳâmet

20. Her vechle ḳalbe tâb virdi
Dil kişverine ḫarâb virdi

21. Öldürdi meni o şâh-şîve
Olsam n´ola ḫâk-râh-ı şîve

22. Teskîn idemem dili muḥaṣṣıl
Bir ḥâl ile olmuyor mübeddil

(25a) 23. Ol vaḳti hemân taḫayyül eyler
Ol şîveleri te'emmül eyler

24. Bilmem baña neyledi o câdû
Ol câẕib-i dil-rüba vü dil-cû

25. Ol ḥaẕıḳ-ı beste-i muḥabbet
Ol ḥâriṡ-i melik ḥalâvet

26. Kim ʻaşḳı beni cünûn eyler
Ṭarzı gibi ser-nigûn eyler

27. Zeyn olsa cihân behişt-âsâ
İtmez yine göñlüme tecellâ

28. Yâ rab baña bir belâ mı virdüñ
Yâ ṭabʻuma bir ṣafâ mı virdüñ

29. Ḥâşâ ki ṣafâ-yı ṭabʻ ola bu
Kim ġamla ola derûn memlû

30. Defʻin sen idersün ancaḳ
Ey cümle şey'e ḫıdîv-i muṭlaḳ

31. Aḥvâlimi yîg bilürsün îzed
Kim n´itdi baña o şûḫ-i Amed

32. Yaġma-ger ḳadd-i fitne-kârı
Kâlâ-yı şekîbim aldı varı

33. Oldı ġam-ı ʻaşḳ-ı derd-i dil-kâr
Dilde ḳomadı feraḥdan âs̱âr

34. Dil virdüm o şûẖ-i şîve-kâra
Ol tîr-i cefâsı cân-güẕâra

35. Bir gün baña itmedi tebessüm
Yâ luṭf-i ġażabla bir tekellüm

36. Ṭursam güẕerinden ṣad hezâr âh
Virmez yine bir selâmı vallâh

37. Bilmem kime ben şikâyet itsem
Aḥvâlimi hem ḥikâyet itsem

38. Yine kereminden ola mercû
Söylersem eġer men-i duʻâ-gû

39. Ya'nî diyeyin o şâha ḥâlim
Aḥvâl-i derûn-ı pür-melâlim

40. Şâyed baña eyleye teraḥḥum
Alûde ġażab yâ bir tekellüm

41. İtmezse de kendü ṣâġ olsun
Bezm-i düvele çerâġ olsun

(25b) 42. Biz ṣıḥḥatın isterüz o şâhuñ
Ḥıfẓında ola hemân ilahuñ

43. Âyâ nice söylesem bu râzı
İtsem ne ṭarîḳle niyâzı

44. Ol mest-i şarâb-ı câm-ı ʻişve
Dem-beste vü lâ-kelâm ʻişve

45. ʻAşḳıyla ben ise ḥayret-âlûd
Vaḥşet-zede lâl-kâr u bî-ḫᵛod

46. Bu ḥâle meġer Ḥaḳ ide yâver
Yoḳsa işimiz olur mükedder

47. Ey dilber-i ser-efrâz-ı Âmid
V´ey âfet-i fitne-sâz-ı Âmid

48. ʼİsî gibi cân-fezâ-yı Âmid
Yûsuf gibi dil-rübâ-yı Âmid

49. Sen ḥâtem-i ʻarṣa-yı saḫâvet
Ben sâʼil-i ġam-fürûz-ı ẕillet

50. Sen bir şeh-i mülk-i luṭf-i iḥsân
Ben bende-i kemterin-i fermân

51. Gel başuñçün baña kıl efsûs
İtme meni bu sitemle meʼyûs

52. Aḥvâlime baḳ tekâsül itme
Oldum kerem it teġâfül itme

53. Âhir beni öldürür teġâfül
Miḳdârımı bildirür teġâfül

54. Tâ ḥaşre ḳalur mi bu teġâfül
Olmaz bu teġâfüle taḥammül

55. Dâd ey şeh-i diberân-ı Âmid
Ey dürr-i nihân-ı kân-ı Âmid

56. İndüñ yeter ehl-i ʻaşḳ-ı giryân
Öldürdi beni bu derd-i hicrân

57. ʻÂşıḳ dili bir raḳîḳ-i şey'dür
Hicrâna kemiyet vaṣla ḥaydur

58. Sen de baña it naẓar kıl insâf
Kim eylemeyüm sirişkim itlâf

59. Ḳurbânuñ olam teġâfül itme
İndüñ yez it tecâhül itme

60. Öldür meni tek nigâh ile
Baş çiġne vü ḫâk-râh ile

(26a) 61. Dil-dâde-i tîġ-i ʻaşḳuñ oldım
Ser-tâ-be-ḳadem ġamuñla ṭoldım

62. Dut râh-ı ṭalebde bî-naṣîbim
Red itme meni ki men ġarîbim

63. Sûḳ içre olup mis̱âl-ı dellâl
Âmâl-ı muḥabbetüñle pâ-mâl

64. Allah da raḥm ider ġarîbe
Üftâde-i ʻaşḳ-ı dil-firîbe

65. Gerçi değilüm ġarîb-i mesken
Amma ki ġarîbüñ olmışım ben

66. Ġurbet-keş-i kişver-i viṣâlım ben
Hem bâġ-ı belâda bir nihânım

67. Mecnûn feżâ sitân-ı ʿaşḳım
Ve΄l-ḥâṣılı bî-nişânı ʿaşḳım

68. Bâzâr-ı hecirde ġam-sitânım
Mıṣr-ı ilime nigâh-bânım

69. Derd u elem oldı yâr-ı ġârım
Hem nâliş-i girye oldı kârım

70. Bir kere meni su'âl eyle
Bülbül gibi gül kelâma söyle

71. Ol nükte k΄olurdı nigârum
Tâ ḥaşre dek olur iftiḫârum

72. Kesmek naẓarı revâ mı benden[17]
Ey Yûsuf-ı mülk-i ḥüsn-i gül-ten

73. Dil-dâduñ olana dil-nüvâz ol
Vaṣluñ niʿamı ile pür-niyâz ol

74. Hengâm-ı keremde olma mincel
Ey şûḫ cefâya olma mâ'îl

---

[17] Bu mısra Divanda '' Kesmek nazarı revâ mı benden'' şeklinde yazılmıştır. Ancak bunun müstensih hatası olduğunu düşündük. Gerek vezin gerekse kafiye açısından mısranın, düzelttiğimiz bu şekilde olması gerekir.

75. Ḥüsn issi olan saḫi gerekdür
Vaṣlında kerem daḫı gerekdür

76. Vaṣluñ kereminden etmem ümmîd
Olmaz bilürin fevâķîh-i bîd

77. Bârî kerem eyle iltifât it
İfşâ-yı ḥazîne-i nikât it

78. Gâhî naẓar it bu derd-mende
Men vâle-zâr-ı mest-mende

79. Her nükteñ olur vücûda biñ rûḥ
Bâb-ı süḫanuñ kim ola meftûh

(26b) 80. Giryân olurın seni görünce
Bî-cân olurın saña irince

81. Her vechle saña ʿâşıķım ben
Bir bende kemîn-i müşfiķim ben

82. Âs̱âr-ı muḥabbetüñle şâdım
K΄olur baña müstefîd her dem

83. Her dem baña söyledir cevâhir
Ķıldı beni bir tamâm şâʿir

84. Oldum o ķadar ki ṭabʿ-ı çâlâk
Dirsem n΄ola sözlerimi bî-bâk

85. Her söyledügüm söz ola mevzûn
Her biri dür-i s̱emin-i meknûn

86. Çok mu bu kemâl devletüñde
Bu deñlü hüner muḥabbetüñde

87. ’Aşḳ adamı ser-efrâz eyler
Ṭab‘ın daḫı ṭurfe-sâz eyler

88. Derlerse eġer gürûh-ı yârân
Şehr-i hünere olanlar erkân

89. Bu nazm-ı laṭîf tuḫfe-âs̱âr
Ḳaç günde olup kim etmiş eş‘âr

90. Vallahi ki bir şeb oldı fikrim
Bu naẓm olunan ẕikrim

91. Var ise eġer ḳuṣûr-ı pür-şûr
Yârân-ı ṣafâda ola ma‘ẕûr

92. Ben ḳanda dimek bu naẓm-ı nâ-pâk
Ammâ ḳomadı dil-i heves-nâk

93. ‘Aşḳ oldı mübâşir-i ‘aṣâ-dâr
Ṭab‘ımda dedi bu naẓm-ı nâçâr

94. Yoḳsa kim iderdi bunca taṭvîl
Yâ her sözi ‘aynı ile taġaṣṣül

95. Ve´l-ḥâṣılı olmasa muḥabbet
Kim eyler idi bu naẓma diḳḳat

96. (Ey) Emîrî-yi dil-güşâ-yı Mâlî
Ey mülk-i kemâle ṣadr-ı ‘âlî

97. Ol nükteye luṭf it itme ihmâl
Eyle bu sözi bugün beher ḥâl

98. Tafṣîl-i süḫan saña ne ḥâcet
Ol sözlere bir bir eyle himmet

(27a) 99. ʻAşḳa o ki olmaya giriftâr
Bilmez ʻarż-ı kelâm-ı zinhâr
100. Bilmez ne çeker muḥabbet ehli
Ol râhı bilür yine o rehli

101. Sen daḫı o râha ḫıdmet itdüñ
Her vechle ḥâl-ı ʻaşḳa yetdüñ

102. Ḥâlâ niye var serüñde âs̱âr
Yaʻnî ki hevâ-yı ʻaşḳ-ı dildâr

103. Ḥâlüñ gibi fikret eyle ḥâlim
Baḳ göñlüne gör nedür melâlim

104. Ve΄l-ḥâṣılı ḥâlim aña söyle
Men evvela mufaṣṣal eyle

105. Aġyâra bu râz-ı dil mebâdâ
Olmaya kim ola âşikâra

106. Aḥvâlimi cümle fâş iderler
Dil virdi deyu savaş iderler

107. Em(î)rî ṣaḳın el-ḥaẕer bu râza
Kim itmeyeler naẓar bu râza

108. H̱ᵛod kim çekinür o dûnlardan
Ol ʿaybla ser-nigûnlardan

109. Ammâ ki bulunca ʿaşḳı şöhret
Bu kere olur muḥâl vuṣlat

110. Herkes beni aña düşmen eyler
Ḥaḳḳımda nice yalan söyler

111. Olsam da eġer ki ẕât-ı Cibrîl
Elbetde ider vedâdı tafṣîl

112. Budur ḥazerim ḥazer kıl Em(î)rî
Maḳṣûdımı añla ẖoş bil Em(î)rî

113. İkbâli saña eyleye yâr
Her ʿizzete olasın sezâ-vâr

114. Tek bu sözüme taẖallüf itme
Benden ṣaḳın ol te'essüf itme

115. Daẖı saña söylemek ne ḥâcet
Luṭf it hemân itme kesr-i himmet

116. Cân muntaẓır-ı kelâmuñ olmış
Dil-beste-i ʿahd-ı tâmuñ olmış

117. Bundan dil u cânımı ẖalâṣ it
Var ṣoñra reh-i saʿâdete git

20.

(27b) **Der Ḥaḳḳ-ı Emîrî**

Mefûlü/Mefâilün/Fe´ûlün

Mefûlün/Fâilün/Fe´ûlün

1. Ey Mâlî-yi nûr-çeşm-i Emîrî
V´ey rûḥ-ı revân-ı cism-i Emîrî

2. Ey maṭlab-ı yâr-ı ġâr Emîrî
Rûşen-ger-i ṭab'-ı târ Emîrî

3. Ey nâ-senc-i ṭarz-ı köhne eş'âr
Ey tâze reviş ḥücete güftâr

4. Ey bülbül-i gülsitân-ı ma'nâ
Ey dür-i laṭîf-i kân-ı ma'nâ

5. Bezme virir itdiġüñ süḫan şân
Erbâb-ı żamîre tâze bir cân

6. Maḳdûr-ı beşer deġil bu idrâk
Bir kimsede yoḳ bu ṭab'-ı çâlâk

7. Ger olsa vezân nesîm-i ṭab'uñ
Dünyâyı düter şemîm-i ṭab'uñ

8. Hep nâẓım-ı şâ'irân-ı Âmid
Fi´l-cümle süḫan-gerân-ı Âmid

9. Naẓm ile kelâm söyleyenler
Eş'âra muḥabbet eyleyenler

10. Tefhîm idemez nikât-ı naẓmuñ
Pür-şöhret-i kâ'înât-ı naẓmuñ

11. Ammâ n´ideyin ki ṭâli'üñ yoḳ
Göñlüñde be-her cihet ġamuñ yoḳ

12. Zîrâ ki firâḳ ile ġamînsin
Ṣaḥrâ-yı belâda derd-çînsin

13. 'Aşḳ ile 'aceb belâlaruñ var
Her vechle tâb-ı âzerüñ var

14. Kim sîneñe ḳoydı tâze dâġı
Kim eyledi rûşen ol çerâġı

15. Feryâdı saña kim itdi mu'tâd
Kim ḫırmen-i ṣabruñ itdi berbâd

16. Kim itdi seni bu deñlü bî-hûş
Bir câm-ı muḥabbet ile ser-ḫoş

17. Derd aña elîmisin o şâhuñ
Gerdûn-ı cemâlde o mâhuñ

18. Bir vechle vaṣla yoḳ güzîrüñ
Daḫı mutavassıṭ-ı ẓahîrüñ

(28a) 19. Sen eyleme baña 'arż-ı nâle
Her vechle vâḳıfım bu ḥâle

20. Sen dime ṣaḳın bu ḫâli bilmez
Ammâ nideyin ki mümkün olmaz

21. Ne deñlü olaydı renc-i zaḥmet
Eylerdüm anı bu câna minnet

22. Bilseydüm eġer olaydı imkân
Derdüñe iderdüm anı dermân

23. Tesḫîri eġer olaydı ḳâbil
Eylerdüm o şûḫ-ı saña mâ'îl

24. Baña ḳala idi ger bu tedbîr
İsterdüm ola saña dil-gîr

25. Ol çeşm-i siyâh fitne-sâzı
Ol mest-i nigâh ʻişve-bâzı

26. Her demde saña nigâh ideydi
Luṭfını saña penâh ideydi

27. Mestâne nigeh şitâb-ı reftâr
Vallâhi beġim olunmaz inkâr

28. Ol serv-i çemensitân gül-ten
Üstüñe olaydı sâye-efgen

29. Olaydı bezmüñde sâḳî her dem[18]
Reşk-âver olaydı câm ile Cem

30. Çekse seni sînesine her an
İtse seni ber [u] baḥre sulṭân

---

[18] Bu mısranın vezni kusurludur.

31. Ol dilber-i çâre-sâz-ı ‘uşşâḳ
Ol meh-veş-i dil-nüvâz-ı ‘uşşâḳ

32. Her demde işi tecâhül etmek
Gördükde seni teġâfül etmek

33. Asla saña eylemez nigâhı
Olsan da eġer ḫâk-râhı[19]

34. ‘Uşşâḳa cefâ-nümâdur ol şûḫ
Ve΄l-ḥâṣılı bir belâdur ol şûḫ

35. Yaġma-ger-i naḳd-ı dîndür ol şûḫ
Bir âfet-i maḥż-ı kîndür ol şûḫ

36. Cellâd-ı ḳażâ-nişândur ol şûḫ
Cân almada bî-âmândur ol şûḫ

37. Ger ehl-i ḫıred olaydı ol yâr
Vallâhi saña olurdı dildâr

(28b) 38. Her dem saña olur idi enis
Meydân-ı muḥabbetüñde fâris

39. Ammâ ki özi cünûn-‘işve
Ol âfet-i ser-nigûn-‘işve

40. Cibrîl olursa nâz eyler
Andan daḫı iḥtirâz eyler

---

[19] Bu mısranın vezni kusurludur.

41. Böyle olicaḳ ne mümkün ey yâr
Ey bâr-ı ezel muḥibb-i ġam-ḫâr

42. Geç bârî hevâ-yı kâkülünden
Ol bâġ-ı ruḫundaki gülünden

43. Başdan gider ol hevâ-yı ʿaşḳı
Dilden çıḳar ibtilâ-yı ʿaşḳı

44. Ey Mâlî-yi zâr-ı derd-perver
Ḳıl kendüñi bir hecre maẓhar

SONUÇ

Mâlî'nin hayatı, edebî şahsiyeti, eseri, divanının metni ve metnin incelemesini ihtiva eden bu çalışmamızdan özet olarak şu sonuçlar elde edilmiştir:

1. Mâlî'nin mahlası, Latin harflerine transkribe edilmiş bütün kaynaklarda ''Me'âlî'' olarak geçmektedir. Ancak, Dîvân'ı üzerinde yaptığımız çalışma neticesinde bu bilginin yanlış olduğu kanaatindeyiz. ''Me'âlî'' ile''Mâlî'' kelimesinin Arap harfleriyle yazılışları aynıdır. Bu iki kelime arasındaki tek fark, ''Me'âlî'' kelimesinde ''mim'' harfinden sonra gelen ''elif'' harfinin üstünde ''hemze'' bulunmasıdır. Dîvân'da, şairin mahlasının geçtiği hiçbir beyitte ''elif'' harfinin üstünde ''hemze'' bulunmamaktadır. Ayrıca şairin mahlasının geçtiği bütün beyitleri, vezin bakımından inceledik ve ''Me'âlî'' mahlasının, hiçbir surette nazım şekillerinin yazıldığı vezinlere uymadığını tespit ettik. Bu incelemelerden yola çıkarak şairin mahlasının ''Me'âlî'' değil, ''Mâlî'' olduğu kanaatindeyiz.

2. Şairle ilgili şu'ara tezkirelerinde sınırlı bilgi bulunması dolayısıyla, sadece bilgilere bağlı kalınmayıp, eserlerinin incelenmesiyle elde edilen bilgiler de verildi. Bu bilgiler, şair hakkında yeteri kadar aydınlatıcı olmasa da önemli ölçüde fayda sağlamaktadır.

3. Şair Diyarbakır´da doğmuş olup, işi gereği gurbete çıkmış gurbette uzun yıllar sıkıntılar çektikten sonra tekrar Diyarbakır´a dönmüş ve burada ölmüştür. Kaynaklardaki bilgilerden hareketle 1674 yılında öldüğü kesin olmakla birlikte, doğum tarihi bilinmemektedir.

4. Şairin bilinen bir eseri vardır. Bu eseri de divandır ve bizim bu çalışmamızın konusudur. Şair bu divanı 1668´de bitirmiştir ve ismini bilmediğimiz bir müstensih tarafından1682'de istinsah edilmiştir.

5. Üzerinde çalıştığımız bu divanda; 20 mesnevi, 8 kaside, 1 kıt´a-ı kebire, 1 terkib-i bend, 109 gazel, 1 muhammes, 6 nazm, 15 rubâi, 4 müfred ve 1 tarih manzumesi bulunmaktadır.

6. Şairin Arapça ve Farsça kelime ve tamlamaları yoğun olarak kullandığını görmekteyiz. Türkçe kelimeleri ve fiilleri ise sık sık geçen deyimlerde kullandığını görmekteyiz.

7. Şair, divanında tasavvufî tarzda şiirler yazmamıştır.
8. Şair, diğer divan şairleri gibi birçok edebî sanat kullanmıştır.
9. Divandaki şiirlerde şair aruz ölçüsünü kullanmıştır. Aruz ölçüsü kullanımında, ye yer aruz hataları göze çarpmaktadır. En fazla *"Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ılün"* kalıbının kullanıldığını görmekteyiz.
10. Kafiye, redif kullanımında redif daha çok kullanılmıştır. Özellikle ek ve kelimelerle yapılan redifler daha ağırlıktadır. Redifsiz kafiye kullanımına az yer verilmiştir.
11. Divanda 5 beyitli gazellerin yoğunlukta olduğu ve en fazla 9 beyite kadar gazellerin bulunduğu görülmüştür.
12. Şairin Bâkî, Şeyhülislam Yahya, Nâ'ilî, Fehîm-i Ḳadîm gibi şairlerden etkilendiği; bunlardan özellikle Bâkî´nin şair üzerinde etkisinin çok olduğu şiirlerinden anlaşılmaktadır.
13. Divan şairlerinde, aşkın işlenişi çok önemli olduğundan şairimizin de bu yöndeki güzel ve dikkati çeken beyitleri seçilerek şairin aşk anlayışı tespit edilmiştir.
14. Divanda, âşık-mâşuk-rakîb ilişkisine ayrı bir önem verildiği görülmüş ve konuyla ilgili beyitlerle bu ilişki yansıtılmıştır.
15. Mâlî Divanı´nın Klasik Türk şiirinin 17. yüzyıldaki durumunu ve şairin edebi kişiliğini, önemli ölçüde yansıttığı görülmüştür.

KAYNAKÇA

ABDULKADİROĞLU, Abdulkerim(1999), İsmail Beliğ, Nuhbetü'l-âsâr li- zeyli zübdetü'l -eş'âr, Ankara AKM Yay.

AK, Coşkun (2001), Bağdadlı Ruhî Divanı,Karşılaştırmalı Metin, Bursa; Uludağ Ünv.Yay.

AKBAYIR, Nuri (2001), Osmanlı Yer Adları Sözlüğü, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yay.

AKKUŞ, Metin(1993),Nef'î Divanı, Ankara; Akçağ Yay.

AKSOY, Ö. Asım(1988), Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, C.1-2, İstanbul; İnkılap Yay.

AKTAŞ, Hasan(2004), Klasik Türk Şiirinde Edebi Sanatlar, Edirne; Yort Savul Yay.

Ali Emiri, Tezkire-i Şuara-yı Amid, İstanbul 1328.

ARMUTLU, Sadık (1998), Zâtî'nin Şem' ü Pervânesi [İnceleme-Metin] (Basılmamış Doktora Tezi), Malatya.

AYAN, Hüseyin (1993), Fuzûlî, Rind ile Zahid, İstanbul; MEB. Yay.

AYNUR, Hatice (1994), Üniversitelerde Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları, İstanbul

BANARLI, Nihat Sami (2005), Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, C.1-2, İstanbul.

BEYSANOĞLU, Şevket(2003), Diyarbakırlı Fikir ve Sanat Adamları, Ankara; Neyir Matbaacılık.

BİLKAN, Ali Fuat(1997), Nâbî Dîvânı, C.1-2, İstanbul; MEB. Yay.

BURSALI, M. Tâhir (2000), Osmanlı Müellifleri, C.1, Ankara; Bizim Büro Yay.

Büyük Türk Klasikleri. C.5.

CANIM, Rıdvan (2000). Latîfî, Tezkiretü'ş-Şuarâ ve Tabsıratü'n-Nuzemâ. Ankara: AKM Yay.

ÇAPAN, Pervin (2005), Mustafa Safâyî Efendi, Nühbetü'l-âsâr min fevâidi'l eş'âr, Ankara; AKM Yay.

ÇAVUŞOĞLU, Mehmed (1971), Necâtî Bey Divanı'nın Tahlili, İstanbul; MEB Yay.

ÇAVUŞOĞLU, Mehmed (1981), "Divan Şiiri", Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı 2 (Divan Şiiri), Ankara; TDK. Yay.

ÇAVUŞOĞLU, Mehmet, TANYERİ, M.Ali (1981), Hayreti, Dîvân Tenkitli Basım, İstanbul; İstanbul Ünv. Edebiyat Fakültesi Yay.

Dergisi, C. 11,S.1, s.51-89.

DEVELLİOĞLU, Ferit (2003), Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Ankara; Aydın Kitabevi.

DİLÇİN, Cem (1980), "Divan Şiirinde Gazel", Türk Dili Dergisi Türk Şiiri Özel Sayısı 2, Gazel Maddesi, Ankara; TDK. Yay.

DİLÇİN, Cem (1983), Tarama Sözlüğü, Ankara, TDK. Yay.

DİLÇİN, Cem (1997), Örneklerle Türk Şiir Bilgisi, Ankara;TDK. Yay.

DUMAN, Musa (1995), Evliya Çelebi Seyahatnamesine Göre !{. Yüzyılda Ses Değişmeleri, Ankara; TDK Yay.

ERDOĞAN, Mustafa (2002), Türk Edebiyatında Muhammes, Ankara; KTB. Yay.

GÖLPINARLI, Abdulbaki (2005), Fuzûlî Divanı, İstanbul; İnkılap Kitapevi.

GÜNDÜZ, Erol, (2009), İbrahim Tâ'îb Dîvânı (İnceleme- Metin), Selçuk Ünv.

HAKVERDİOĞLU, Metin(2009) ''Orijinal Bir Durûb-I Emsâl-İ Osmânî Örneği Meâlî'nin Atasözleri Kasidesi''; Volume 4/5 Summer ; Turkish Studies.

İmlâ Kılavuzu (2009), Ankara; TDK. Yay.

İPEKTEN, Haluk (2007), Eski Türk Edebiyatında Nazım Şekilleri ve Aruz, İstanbul; Dergah Yay.

İPEKTEN, Haluk vd, (1988), Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Ankara; KTB Yay.

İSEN, Mustafa (1994). Alî, Künhü'l-ahbâr'ın Tezkire Kısmı. Ankara: AKM Yay.

İSEN, Mustafa vd., (2011), Şair Tezkireleri, Ankara; Grafiker Yay.

İZ, Fahir(1967), Eski Türk Edebiyatında Nazım 1, İstanbul; ,Akçağ Yay.

KANAR, Mehmet (2008), Farsça-Türkçe Sözlük, İstanbul; Say Yay.

KARAHAN, Abdulkadir (1995); Fuzûli, Muhiti, Hayatı ve Şahsiyeti, Ankara; KB Yay.

KAVRUK, Hasan (2001), Şeyhülislam Yahya Divanı, Ankara; MEB. Yay.

KURNAZ, Cemal(1996), Hayali Bey Divanının Tahlili, İstanbul; MEB Yay.

KÜÇÜK, Sabahattin(2011), Bâkî Dîvânı, Ankara; TDK. Yay.

MENGİ, Mine, (1994), Eski Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara; Akçağ Yay.

MERMER, Ahmet (1991), Mezâkî, Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanının Tenkidli Metni, Ankara; TDK Yay.

MERMER, Ahmet (1994), Kütahyalı Rahîmî Divanı, İstanbul; Sahaflar Kitap Sarayı.

MUALLİM Naci (1995), Lugat-ı Nâcî, İstanbul; Çağ Yay..

MUTÇALI, Serdar (1995), Arapça- Türkçe Sözlük, İstanbul; Dağarcık Yay.

ÖZCAN, Abdulkadir(1989), Şeyhi Mehmed Efendi, Vakayiu'l-fuzalâ, İstanbul; Çağrı Yay.

PALA, İskender(2011), Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, İstanbul; Kapı Yay.

PARLATIR, İsmail, (2011), Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, Ankara; Yargı Yay.

PEKALIN, M. Zeki (1971), Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, İstanbul

REDHOUSE, Sir James W. (2006), Turkish And English Lexion, İstanbul; Çağrı Yay.

SARAÇ, M.A. Yekta (2001), Klasik Edebiyat Bilgisi: Belagat, İstanbul; Bilimevi.

SBE Basılmamış YLT, Konya.

SEFERCİOĞLU, M. Nejat (1990), Nev'î Divanı'nın Tahlili, Ankara; KTB. Yay.

ŞEMSEDDİN Sâmi (1996), Kâmûs-ı A'lâm, Tıpkıbasım, C.1-3, Ankara; Kaşgar Neşriyat.

ŞEMSEDDİN Sâmi, (2010), Kâmûs-ı Türkî, İstanbul; Çağrı Yay.

ŞENTÜRK, Ahmet Atilla(1995) Klasik Osmanlı Edebiyatı Tiplerinden Rakîb'e Dair, İstanbul; Enderun Kitabevi.

ŞENTÜRK, Ahmet Atilla (1996), Sûfî yahut Zâhid Hakkında, İstanbul; Enderun Yay.

ŞENTÜRK, Ahmet Atilla, A. KARTAL (2010), Eski Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul; Dergah Yay.

TANYERİ, M.Ali (1999), Örneklerle Divan Şiirinde Deyimler, Ankara ;Akçağ Yay.

TARLAN, Ali Nihat (2005), Fuzuli Divanı Şerhi, Ankara; Akçağ Yay.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi. C.6.

ULUDAĞ, Süleyman (1991), Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, İstanbul.

UZUNÇARŞILI, İ.Hakkı(1975), Osmanlı Tarihi, Ankara; C.2-3.

ÜNVER, İsmail (1993), "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", Türkoloji.

ÜSTÜNER, Kaplan (2007), Divan Şiirinde Tasavvuf, Ankara; Birleşik Dağıtım Evi.

ÜZGÖR, Tahir (1991), Fehîm-i Kadîm, Hayatı, Sanatı, Dîvânı ve Metnin Bugünkü Türkçesi, Ankara; AKM Yay.

YAKIT, İsmail (2003), , Türk İslam Kültüründe Ebcet Hesabı ve Tarih Düşürme, İstanbul; ÖtükenYay.

YAZIR, M. Hamdi (2011), Kur'ân-ı Kerîm Tefsiri, İstanbul; Azim Yay.

YOLDAŞ, Kazım (2005), Sâbir Pârsâ Dîvânı, İstanbul; Kitabevi Yay.

TIPKI BASIM

یا کبیکج

بسم اللهیدر درج فنون بسم اللهیدر نخست مجموع
بسم الله‌یله ایدن آغاز کار اندیشه‌یه ایدری نیاز
فیضدن دست طبعه جام الوم صکره سررشتهٔ کلام اله لوم
منتظری حسب حال اوله لوم ناظر کعبهٔ خیال اوله لوم
اندن ائتلاف سیم زر ایده لوم تا که بر نظم معتبر ایده لوم
ویره طبعه صفا روانه غذا اوله هر سطری تحفهٔ لالا
اوخشک بحر جود کارندن ابر الطاف فیض بارندن
فی المثل چشمه زار اولوب طبعم صدف در نثار اولوب طبعم
طبعدر کان جوهر انسان طبعدر نطقده براف ن
طبعدر بر دکان نقش خیال طبعدر درفروش سوق کمال
طبعدر رشته یاب شعر عدم طبعدر اوستاد جهد قلم
طبعدر کاشف رموز عبیر طبعدر فضل اهلنه فضله ظهیر
غالبا کنج طبع اولان مدهوش گویا شغلی بلاس مدهوش
اولدوق حقه صد هزار سپاس خفتهٔ ظل حلمهٔ اقلاس

فیض

2

فیض حق قیلدی بزمی قابل نظم ایلدی مهر طبعی مایل نظم
مظهر فیض بار حق اولدوق نقد لطفینه مستحق اولدوق
جمله در جوی کان فیضیدر سائل نان خوان فیضیدر
اولمسه لطف حضرت مولا ایرسه طبعه نظارت مولا
رشتهٔ فنی کسه بولمز ایدی قابل نظم خوب اولمز ایدی
قطرات سحاب لطفی کلور یم طبعه قیوسی گوهر اولور
هر بری دانهٔ ثمین اولور دانهٔ گوهر برین اولور
اولکه قدر کمالی اعلا در مظهر لطف حق تعالی در
لطف حقدر بزی مکمل ایدن جمله سندن شریف افضل ایدن
دله خاصیت کلام ویرن بیله عشقی اکا مدام ویرن
ویرن ارباب نطقه ذوق عشق ایدن انسانی اهل حیرت عشق
ذو الجلال لا نجار لطفکدن عاجزه رحمت نثار لطفکدن
همت ایت طبعه استعانت ایت کرم ایت لطف ایت حمایت ایت
سن بخوری نکسار فراق کیم وطن اولدی تا که دار فراق
دائما کارم اولدی اوله حزین ایلمک یارم اولدی آه انین
فراغ غم دلده بر بر اولدی نقوش مرغ شادیدن اولدی خالی خروش
گورسم شادلق ایچنده سنی بولمدم ذوقدن برا تجنی
جمله کونکلم کبی الیم فراق وحشی مسکن بو منتقم فراق
بهان ای حی قادر دانا بحر لطفکدن ایله لطف بکا

دل ناشادمی جلا لنسدر / فیض شمعی ایله ضیا لنسدر
تاکه احوالمی بیان ایده‌یین / بونی بر طرز داستان ایده‌یین
نوز فیضیله نظمی دولدره‌یین / گریه کاران بزمی گولدره‌یین
کله هر مصرعی خواص بسند / دله هر طرفی اوله مایهٔ پند
هر بری گفتهٔ لطیف اوله / هر بری نکتهٔ ظریف اوله

قطعهٔ اولی ایضا

باعث نکته حال گردشدر / جمله بو قیل قال گردشدندر
نکه گردشدر ایندیرن اشعار / راز درد درونی اظهار
طبع اولوب فیض بین حالات گشت / مظهر رشحهٔ کرامت گشت
گردش اولدی بو دکلو شوره سبب / سبب اولدی گشاد طبعه سبب
طبعه رشتهٔ باب اولوب گردش / سبب فتح باب اولوب گردش
گردش افشای گنج راز ایتدی / طبع فنکابی طرفه ساز ایتدی
حاصلی گردش اولدی الده سفر / شرفندن ایرشدی طبعه [illegible]

قطعهٔ ثانی ایضا برای خروج غربت

نیجه گردش که دلربالردن / فرقت الوبردی اشتالدن
دار دار السلامدن گلدک / نیجه ایام خانه‌ده قالدوک
نیجه ایام اولوب مکانی نگان / دور الام خوشنشین مکان
ایلدم گوشهٔ قناعتی / اختیار ایلدم فراغتی
گلدی اولدم دله هوای سفر / اولدی گویا که مقتضای سفر

حالات غربت

کوکل

3

گوگل ایرایلمقدن اولدی بری / چشم جان کسدی وقفهٔ نظر
دیدی خیلی ایراقه صالدی قدر / یعنی صحن فراقه صالدی قدر
نو فراقیدی کاولدی آزهٔ روح / غربته ایتدی دل یمین نصوح
دلتراش اولدی تیشهٔ محنت / باخصوص آتش غم فرقت
سینی نسخ ایتدی اد میتیدن / سرفراز ایتدی قدر رفعتدن
تیلدی پامال صد جواهل دون / اولدی خم قهردن قد موزون
باعث جور اولدی بو لاکن / ایلدی جوش جهلی ساکن
وضع نابجنه قویدی بنده / طبعه اولدی بدر تابنده
هر کیم استر تمام حجابهٔ حال / کاملیه فن دبری استکمال
تا اوله صعدر ابالی [illegible] / واقف حال راز ذوق محن
اولسون اول یار خوازرم فراغ / ایلسون هر زمان هجوم فراق
کیم اوله هر زبان نفعه خبیر / صاره کفذینه زهیفن ایده ظهیر
گرچه [illegible] درونده غربت / باعث سرنگوندر غربت
غربت افزای ایلر اهل کمال / دل زنگینه سیین زجاج مثال
[illegible] طبعه آب حیوانی / دوندرر طرز غیره افغانی
کیم که غریب اوله دور وطن / الم آلود حضور وطن
اولور اول جرعه نوش بادهٔ فیض / بلکه نوازندهٔ قلادهٔ فیض
حالت گردش اوز که عالمدر / باعث کشف طبع آدمدر
شور تا گرچه سوز سودا در / لیک معنی ده بر تماشادر

اولنور جر عنده السنی یار بولنور جو بر نده بر دلدار
هر بیرک عشر تنده عالم وار هر ارک الفتنده بر دم وار
بلله بر صحبتنی هر یارک صنمه هر لذتینی هر بارک
هر سنده بر حلاوت وار هر کوکلده بر محبت وار
هر کوکل بر هوایه سالک اولور هر کوزل بر ادایه مالک اولور
هر مکان بر کماليله معروف هر مکین بر خصاليله موصوف
بویله در طرز عادی اهران بویله در سود گردش یا بان
بویله در انتخاب ترک مکان بویله در طرح اتش هجران
بونکه صاحب کمال اهل فنون بونکه حکمتیکه کان افلاطون
جمله سی غم جدیدهٔ غربت جمله سی دانه جدیدهٔ غربت
جمله سی بو هواره اویمش جمله بر بر بو طاشه باش قویمش
بولشی انکله بر کمالاتی اولمش انکله بر هنر ذاتی
هم اولوب شخص بقصور عقول صادر صدر صد قصور عقول
بویلدن ذی فنون ایلر بوعلی الیا مغفون ایسلر
ایلر احوال عالمه مظهر دنی صاحب صفا و اهل نظر
نشه سی ذوق بحساب ویرر دله بیک در لو اب تاب ویرر
لیک نسته چوق وار بو حالده کم صنقن اوله اول احتمالده کیم
جمله یه کشت غربت ایتمز سود جمله الز بو کاعدن مقصود
بعضی سینه دل رفعت اولور بعضیه باعث نصیحت اولور

اولور

4

اولورلر اول بعضه موجب ادبار موجب اولورکی جور بزار
کیم کاولور سو روی شغل هوا اولور اول کشتکار محو فنا
قضاده وار ایسه اولور حزن الیم هدف سهم نکنه کان لسیم
گرچه بز چوق قضایه کزدک لیک چوق یرده منتنم گزدک
گوردک روی ذلتی حکره بولدق اسباب رفعتی حکره
بویله بویله جهانی سیر ایتدک طرز شخص زمانی سیر ایتدک
بویله درحال گشت وادی غم بویله در قدر وقف رنج قدم

قطعهٔ ثالث [illegible] ابتدا

حالمی بعده الیمین تفصیل گر اولورسه باعث تطویل
بونجه سیر ممالک ایتدوکی ترک مسکن ایدوب دیده گیتدوکی
ایده یم شرح باره کا عند اوله حکره اها لیه وارد
اوله مجموعهٔ اهل یارانه دخی بزم گروه حوفانه
التیه دن سه بو دکلو طول کلام بیلدر ایتمک نتیجه یه اعلام
حاصلی ایتدوک اثناء عزم بیله کتدی غم اذای حوزم
نوایله در لو زحمتی چکدک بحر ایله درد محنتی چکدک
بیلدی کورکه حکره حکم قضا بدل محنت اولدی بیزه صفا

قطعهٔ رابعه ابتدا برای ملوح جزیرهٔ رح

ایردی دل برارم نظیره سنه اق دکزده ساقز جزیره سنه
او صفا گستر فرح جا یه او فرحکاه قطب دریا یه

نه ساقی کیم گوره جنت
مجمع دنی معارف قابل
حق بو کیم زبدهٔ جزایر در
بغز روم آل عثماندر
ایده‌م وصف بر صفاسن انک
طرفی بیت حدایق رعنا
جیقش اولدده اوردی گلزار
هر اغج خیمهٔ منقش اولوب
هر درخنک دبنده بیک سیرانی
جمع اولوب عز عوسیجی قدلی
بی کلاه الده جام می سرخوشلر
جابجا برنلر دوشنکده
شام تا صبح صبح تا شب
حاصلی زیب حسنیله طولمش
ایده‌م ذرشناس سوق صفا
بارک الله ای جزیرهٔ روم
ای سرافراز خاک کشور روم
سویله بو جابی عشرت آبادی
کاولده هر فوق قصری بر نجه تا

سکن خوبروی مه طلعت
مجلس اهل حال صاحبدل
تا بودکلو مکان فاخر دل
سند طرفین کاو رستاندر
وصف کلزار ربه بهاسن اکله
بیت گلستان عیش خوش نوا
رنی اولوب خیمه اله صحن بجا
هر بری ذوق کاه دلکش اولوب
سبزینه جشم جرخ اولور خیر
سیم تنلر لطیف امردلر
سینه لر جاک طره لر بردوش
کاسهٔ مل طولوب بوشنقده
باشش قویرلردی عشرت جامه
گویا هر بری بهشت اولمش
گوهر عشرتینه قطعه
ای فرح بخش ای سیره
ای در پاک افسر سر روم
سبب کیم کیم اتیدی بنیادین
هر بری سرکشیدهٔ طبقات

ایتمه

5

اتقیه بونی صنعت شداد
جیمک نود بیلدی اسلوبی
حاشا لله که چاره ایده بوکا
اولدی بونیش دیدهٔ دشمن
بوکا اعدا اکرانیه بیک کوز جیک
کلمیه تهر طوب رزم اکا
باکه یوق هیچ سوی دشمنده
بو بله برجایی ذی تناندر
قنقی او صاف حسن حالینی ایم
اولدی تحقیق بونک اوصافی
کورن حشر دک اونتزاپی
کیدرر ذوقی دلدن آلامی

بابید داخی بو بله بر بنیاد
صنه اتیدی بو ازش خوبی
صد هزاران حبا دطوتنما
داندوش کله جبیدهٔ دشمن
دوشمیه بر برنده پارهٔ سنک
بلکی همضرب دانهٔ سودا
بانه الور غلوی دشمنده
انده هر دم بو حال عادتدر
قنقی اطوارینک خیالینی ایدم
وقفهٔ هر طبیعت صافی
دخی عالم محبت وطنی
ذرهٔ عالم هم هیچ نامی

قطعهٔ خاص ولنا ایضا

اول محلده محافظ ایدی اکا
بز دخی اول دلیر دوراننه
ذیل اولوب خدمتینده ویردک الی
کوششی خدمتنده اولدکی انک
قدرک دیدوکی اولور البت
حاصلی انده جوق صفا ایتدک

دردولتدن ابراهیم پاشا
اول عدالت فروزدی شانه
دیدک اول یرده اول کریم بله
سایهٔ دولتنده قالدق انک
بوقنه سودا ایدی اکا خدمت
خلقنه بزده اقتدا ایتدک

اولدي براسير شوخ فرنك ايلدي برزمان انكله ذوق
ناكهان بند دام عشق اولوب جرعه خوار مدام عشق اولوب
نه فرنك دل ايدي اول نجي مهوش لوح حسنده منجلي ايدي نقوش
كفر ذوائب سياهي صان كانك غارت ايلر متاع عقل جانك
اول جلالكيم يوزنده دربيدا صنمز اينه ايجره واراو صفا
جام تازه اوريدي بركز دست لحظه ايلر دي عالمي سرمست
نوبله برشوخه كتشدي كوكل جوي جاويده يتشيدي كوكل
كرجه برشاه جندرز اما ليك برماهه زال ايرزا كا
عقل فكرم قموسي كتدي بيله عشق بهر وجهله براتيدي وبله
بن كه نخجير دام عشق اولدم باده اشام جام عشق اولدم
مست اولوب جيقدي يادذن دنيا قلدي الحق بزنده برسودا
بركون اول دلفريب حسن تنك اوطبيبه حبيب عشق تنك
بيك بلا ايله كوكلين الدم الد جون كتوردم طريق مهرله
بيك تضرعله عرض حال ايتدم عوض اسباب امتلال ايتدم
تاكه برسير كلستان ايده لوم دفع اندوه جهان ايده لوم
قلدي يار كا خنده كنابخ جل كا ولدم الطاف يار غنجه محل
بهره اولدق انكله كلزاره طرف كلزار جنت اثاره
كوشه كلستانه قيلدق عزم اولدق اول كوشه ده اكا همدم
كلدي اول دمده باده عشرت جام غالب اولدي دله محبت جام

جاميش

٦

6.

جاميش جونكه غرّه‌اي طلوع اويش باعث صفاي طلوع
قلب عشرت مدام ايتدك كلكينه جوق اهتمام ايتدك
حاصلي كلدي اريه صهبا يار ايله عالم ايلدك تهيا
اولدق ايجو اسباب عيشي اوكار صان شتاء دل اولدي تازه بهار
جام كلزار يار بي اغيار عطرت ورده معطر شغار
دلكش اولدي لوجه برسوز نوربهد ايزد اولدي رهبرسوز
بزكه اغاز جام كام ايتدك الت عيشي كبي تمام ايتدك
بزه سيره شكوفه لر كلدي ادبانه برربرر كلدي
بر بري بر لباس طرفه ايله كلدي بربر نياز تحفه ايله
بر بري عرض ايتدي حالتني اصل مقداره محبتني
صوسينوب غنجه دوندي جوبانه اغز اجدي دعاء جانانه
ايلدي شويله كيم دعاء جونني ددي جمله شكوفه لر امين
ككلجك عندليب نغمه سرا كوردي معشوقي عاشق شيدا
ككي يعني اسير يار اولمش هوس دلبر ايله زار اولمش
اوخي بند يار اولدي برايكن دردي صد هزار اولدي
كلدي اولدمده لاله خونين ايلدي حسرتيله اه وانين
بله ايتدي ازل تعرض جام صكره اظهار داغ خون اندام
خيلي هجر ندن ايلدي شكوا زار درد دروني افشا
اغلدوب سبب تر ايتدي ديده ري اشكيله بغر ايتدي ديده لري

کلدي سنبل ترنم ایلیرک
غزل لوي ذوالفي سویلیرک

عطرتين عوض ذوالفنا راتیدي
اني دستنده بر کزار اتیدي

او ده ایتدي کمال حسرتله عرض
بسب درونده کي محبتي عرض

صکره کلدي قدحله نرکسلر
الده زرین قدحله نرکسلر

بزه انلر ده احترام ایتدي
لب جانانه عوض جام ایتدي

بسب بنفش اولدي فرش زیرکلرینی
بولینه قویدي جمله جان سري

قدم ایتدي سلام جانانه
طوردي بسب احترام جانانه

کلدي سرو اوردي خاکپاینه یوز
خاکپاي عنبر ساینه یوز

قدیني کوردي اولدي شرمنده
او دخي اولدي جانیله بنده

قالدي اتمام بزه دک بر یا
بنده لیک غنچه سیني ایتدي اکا

کوره کلدي قموسي اول کوزلي
کلستانک نه ایسه ماحصلي

جمله جالنجه کلدي و کیتدي
رسم قانون عزتي ایتدي

کورمدک قالدي اني ازهار
اوزلرین بر بر ایتدیلر اظهار

صکره کوزتیدي چرخ کج کردان
جد ذوقزده قویدیلر جان

ایکي ساعت قوماذي شاد اولم
محن غمدن غریب یاد اولم

چرخ نیتسون حقک بر ایتدي وکیدر
ذوالجلالک مقدر ایتدي وکیدر

اولمز ایش بهار بویله مقیم
قالمز ایش بو ذوق بزم قدیم

مست مخمور اولورمش آخر کار
اولمز ایش مدام صحبت یار

عاقبت عشرت انتها ایتدي
کیرو دونمکلک اقتضا ایتدي

7

صرازدي بلبل وحش اولدي دل پر غم
صان کلستانه ایردي صرصر ستم

بولدي کبي بزم تار مار اولدي
بینه چشم اهل انتظار اولدي

دست غم بیده تاز پاره اولوب
زور ایله راه کیر خانه اولوب

یارک اندیشه سي وصالي قالوب
او دمک دلده بر خیالي قالوب

حاصلي کالعدم اولدي زمان
که دم وصل که غم هجران

نیجه نیجه زمانده اکلندک
او مکان جوانده اکلندک

هوس ذوالف یاره نعلندق
بو صفا بویله باقیدر صندق

صکره کوزتیدي چرخ کج کردون
چوق بو مصنع ذات بوقلمون

بوي هجرانه ویردي کام مزه
انیزکه مانع اولدي کام مزه

بو فراق اوزکه بر بلا اولدي
خوان ناخوان مقتضا اولدي

او محل کیم بو حال ال ویردي
دل محزونه چوق کسل ایردي

یاریله درلو صحبت ایکن
مسند عیش وصلت اوزره ایکن

بو غمکین دار دلده ذره غم
دل ایکن جمله دن بري الم

اول زمان کورکه حضرت پاشا
او کمال اهلي زبده عقلا

جاعوب بزه ایتدي حکم ستیز
شویله کیم ایتدي حکم تلخ آمیز

کوندره تاکه بزي منصبنه
انتفاع لواء مطلبنه

بدل نفع اولیدي تاکه زهر
تک بهان اولمیدي تجربله قهر

کلمیدي بو کونه کوشه ادا
اولمیدي بو کونه رنج اذا

سوزینه قلمدم مخالفتي
قالنقه بولمدم مناسبتي

بوخيالي تخيل ايلير ك / سوز هجري تأمل ايلير كب

كندويه فرقتي محقق ايدوب / ورق فكر و صلتي شق ايدوب

ايكي كون قالدم انده سرگردان / باشيمه تنك اولدي جمله جهان

بيلمدم كندومي نه حالده يم / قنقي اشتغالده خيالده يم

كيم نه بيلسون خيال غمدانم / بوخيالات بيت الاحزانم

كه نم بردوام اولدي غم / حشر دك دكه كيده بو الم

قطعهٔ سادس وله ايضا

بوكون اول كوندر ايها العشاق / ايها العاشقون و المشتاق

بيو جود اولدي چشمهٔ دنيا / هپ سراپا بو دهر ما فيها

كوردي بو ديده بو دل رنجور / كندينه كوردي مثل خانهٔ مور

وقت روز قيامت اولدي بكا / خم عالم قموسي طولدي بكا

كتدي دلدن خيال ذوق و عيش / تيغ هجران ايدلدن اره يه فصل

قني اولدم كه دور ايدم غمدن / بر دل ايدم صفا و جمدن

صحبتكله دم صفاده ايديم / كل خندان كبي كفده ايديم

سكا اغياردن بو غيدي كلام / نه سلام نه خود عليك السلام

ساده وصلكله شاد ايدم جانا / بو بليه اهل وداد ايدم جانا

وادي هجره شمدي كوركه مني / دور ايدوب سندن اتدي چرخ دني

چوخدر يا كه كوسترن بو كوني / كوردي ايدجك بجن بو كوني

چوخدر غمك يارنه باعث / دخي ترك ديارنه باعث

مني

٨

8

مني درداكه چرخ اتمدي شاد / دل ويرانم اتمدي اباد

كوكلوم سايه سنده بردم انك / اولدم بر دمنده جوم انك

مني پايمال اشك خون ايتدي / دائما زار سرنكون ايتدي

ويرمدي بر مي غموم كسل / كه بكا ويرميه هزار كسل

هدف تير محنتي اولدم / سوز اه فراقيله قالدم

دخي نوش اولدين اجل جامي / كيجدي عمرك غميله ايامي

ينه ايتدي جنوني تازه / داغ درد دروني تازه

ديلرم حيفمي سنم جانا / قويميه دنتت فلكده خدا

بس بهان اي شه ديار حسن / اي نه صاحب اشتهار حسن

باشدن اشدي الم وداع ايده ليم / ره هجرانه ايرلوب كيده ليم

چونكه ايدر رجوع بزي سندن ايراق / ايده لوم باري خوش صحن فراق

الوداع اي شه ولايت حسن / مالك ملكت ملاحت حسن

الوداع اولسون انشته كتدم / سني بار حقه سپارش ايتدم

سني ايتدم سپارش اوستاده / بزي اول بو قدن ايليني واره

قطعهٔ سابع وله ايضا

سهم درد عمر نشانه اولوب / حاصلي منصبه روانه اولوب

بيله ايردك او شهر بو العجبه / كيم كوره خلقني قالور عجبه

كندويه كرچه بر فرح صحرا / هپ اهاليسي درستور دويا

شهري يا سوغله دياري مننشه در / بر حماقتله باشدن باشه در

بر بوستانکه مجمع اتراک / بهب وحوش فضاکه ادراک
بهب فصیح اللسان اکره ناس / حاصلی کوردم بر اشنه ناس
کورسه ار حاکم اوسین اکر / کورشه سوزنی سکن ایلر
جمله کوله بر ... قیسدر / نه کلاه افسر بلا بیسدر
خوشنجه در افرینش متعال / بو دکلمی من العجایب حال
سوزلری بهب زمایش ترکیده / لیک بالجمله نا پسندیده
وفنی کمه فهم ایلیه مز / ودخی دللر نجه سویلیه مز
بو بیله اشخاص ایچره قالدق چون / لنکرکشتی انده صالدق چون
انده اول آسمی حکاری / صنعت نظمک مدد کاری
اول یاری بکا انیس ایتدی / کند وحجره ده جلیس ایتدی
ایچره دایم ایدردی تسلیه داد / الحق ایلر دی کوکلمی اول شاد
بو غرده بر اشنا بولدم / درده انک کبی دوا بولدم
طبیعته خلقته حضا الله سوز / بولدم داخی بهر کمالنه سوز
ال عباس اسم عباس / حق بوکیم کوردم ایچ خیر الناس
حق تعالی ایچ معمر ایده / جمله احوالن معظم ایده
حاصلی قالدق انده نیجه زمان / اکلنوب اول زمانده نیجه زمان
وار ایدی باعث درنکانده / بوقه دل اولور دی تنکانده
متسلم قدوهٔ امرا / اوکرم صاحبی محمد اغا
اوله نه وش صنیاده دنیا / دخی بر صاحب ید طولا

9

بارحق عمرینی فزون ایتسون / دشمنلرین جمله سرنکون ایتسون
اوکوریجک کتابتنده ایدک / حدتنک اتمامنده ایدک
خیلی اسباب مال ویردی بزه / انتفاع کثیری ایردی بزه
همتنی بزه معین ایتدی / دخی جوق کسه ... تزیین ایتدی
سایه سنده ایدندک احبابه / نیجه احباب شوخ مهتل جه
ذکرین ایده یم برین احبابنک / روشن اولور دیرنی یارانک

[illegible] وله ایضا

جوق کوررکن بو چشم حیرانده / عالمه بر نا اهل خونبنده
بو بیله ایکن او یرده ظاهر اولو / بر فنونه اهلی شخص صادر اولو
چار سوی هنرلری معمور / وکمال علومیله مشهور
یعنی همنام حضرت فتاح / الفتنه ن عندا النور ارواح
نکته سی ندرت اوزره شایعدر / بلکی سرمایهٔ طبایعدر
دله ویرر کلامی نشاء ذوق / غم دخی ایلمز اوکوشه ما عوق
صحبتنه اسیر ایدی عالم / ساحل عامه ویررسه موجهٔ دم
بو بیله بر روی شاد اهل وداد / کورمش بو سرای پربنیاد
صانکه اولمش او روح جمله کس / کل کبی مانده میاندهٔ خس
خصلتین قتقیبن بیانه ایده بن / قتقیبن شرح لوح جانه ایده بن
رستم ساحهٔ سخاوتدر / بر کرم اتی ذی عند القدر
کیم او فتاح قفل خانهٔ جود / ذاتنه نقش رشانه جود

شهدي اولدر سرير دولتده / بايه كاه كمال رفعتده
صله بخشاي زمرۀ شعرا / هم اوزاي فرقۀ غربا
همعنان اولماز اكه حاتم طي / كه كورنمز كوزينده عالم شي
شهرتي اولسه دور حاتمده / اسم حاتم كيدردي عالمدن
بو قدر بو بليه ذات پاك نهاد / كورمدم مثلي دخي بر جواد
وادريغا كه بو بليه اهل سخا / كيم اوله انلر ايله همسنكا
باخصوص اول برادري انك / قدوۀ سيدر خيول خوبانك
يعني بوبكر كم خندي كل ال / كل نوخيز كلستان جلال
حسيدمي صباح كانك غبيطۀ آيم / سيم اكسير معجزات كليم
تقه مونكه حسننه زيرا / مهرۀ انوار خندي عوضه نما
هر كوزنلر او شوخي بيهوده لر / كرم الله وجهه دد لر
بلكه بوي نسيم جانبخشا / غنچه بندند زر انك بيبا
نكهي عالمي خرابه صالر / خيل عشاقي اضطرابه صالر
بولدي هب مبتلا و مفتوني / دور حسننده رسم مجنوني
ختم اولنمش كمال حسن انده / قالدي درد اكه فرقتي جانده
بو بليه بركلرخ و ستم پيشه / عارفي وصف حق انديشه
كورمش ديدۀ سپهر دخي / بو بليه زينت فزاي دهر دخي
ديدۀ آفتابه اول مه تاب / بوله ذرات ايليديدي حجاب
پاك دامنلك ايچره يوق بدلي / كورمش غنچه كمه اول كوزلي

قل

10

قدر سنين چوق ايده حق انك / ليچ اوله دعاسي بارانك
بي علي شاه دني كرمدرلر / ايكيسي داخي محتشمدرلر
بزه عزت نهايه ايله ديلر / لطف مالانهايه ايله ديلر
صحن دولتده بر دوام اولالر / صدر عمر اوزره مستدام اولالر
عالي درانلرك ثناخواني / اخلص المخلص دعاخواني
انوزرك داخي مظهر كرمي / همزبان اهالي حرمي
سنه مقصدي دخول ديديه در / قربت صدر چرخ مرتبه در
جسته ايچره جود دلبر در / خستۀ بيوجود دلبر در
قويدرن اني بنده دلبر در / اتيدرن بونده بنده دلبردر
يوقسه بركون قرار اتمز ايدي / غربتي اختيار اتمز ايدي
ايدرم بن دعا ايله مدحي / ليك كشده اوله درفتحي
روشن رفعتينه ابر مه نثار / صادر عز اوله او عليه شعار
دايما لطف حق اوله ياري / يته الطاف اوله انك كاري

قطعۀ تاسع وله ايضا

ذروادر كه حاصلي انده / اوله دهرك بوكاملي مانده
اوله كم كشتۀ سيان خواز / كم بودر كار چرخ كج كرداز
نيجه ايام قلدوق انده درنك / قالدي هيچ دلده ذرۀ زنك
يته درنك اولكس خجسته بزي / دام مهر ايچره قلدي بسته بزي
اولدي بيرو جمله دل آرام / كيجورر دم انكله ايام

بر زمان کرچه انده عوق ایدک　　لیک جاندن کمال ذوق ایدک
نیجه ذوق اتمیه دل مالی　　ذهن طبعی نیجه او کمیه عالی
مجلسی بسبب اهالی مایر　　بر بری فهم نکته یدقادر
هر بری قابل سخن پرور　　هر بری کامل لطیف سیر
جملدن بجتی ظریف لسان　　کم او در قطب شاعران زمان
اوزیدر بر لطیف شخص ندیم　　سوزیدر رشته حیات قدیم
نغمه سی بلبلی ایدر خاموش　　سنکدل کللری صالر در جوش
وار ایدی نیجه بو بلیه صاحب اثر　　نغمه سنجان چارسوی هنر
مجلس اولوردی بونلر ایله تمام　　بونلر ایله ایدردی دل ارام
بزم عیش ایجره ذوق دلده ایدک　　کویا صدر تخت جنده ایدک
کلسه بو بزمه چرخ دواری　　قلسه رزتا سیله قد حکاری
تک کتورسه او بدر خاوریی　　بلسه مقدار قدر خاورینی
خو ضیجونا پرده اتسون لابلیه　　جکسون انلاره پرده خجلیه
تا بود کلو بزم مزین ایدی　　انده هر کون بو دم سعادت ایدی
کورک اول ماه برج رفعتی کیم　　اودرجه بر مجسطی کیم
کیم بو در رسم جزب فتاحی　　کتور رسم بزمه نیجه ارواحی
نیجه بسمینجه فلاطونی　　نیجه دانای چرخ کردونی
نیجه قطب افاضل دهری　　نیجه اوستاد کامل دهری
کتور رجز به سی انیس ایلر　　کندوسی ایله همجلیس ایلر

حاصلی

11

حاصلی کلدی بر هنراتسی　　یعنی شاعر زمانه درسی
قیلدی جان و دل اکه استقبال　　بولدی انکله نقص بزم کمال
قودیلر بب او کیمدر روی نیاز　　هر کس ایندی علی قدر اعزاز
بو بکر نیت جو بده ایش　　نیتی حاک محتر بده الدیش
بزده تشریفنه برای نیاز　　نیجه بیت ایلدوک مناسب باز

قطعه‌ٔ عاشر ولد الضا

دری در نما صفا کلدک　　عقد شکل کن صفا کلدک
حمد لله که ای لطیف ظریف　　ایلدوک حاک بو غلیه‌نی تشریف
نه عجب بسط اولدرخ شعرا　　بولکه ای شه صف فضلا
بزی ست می وصالا ایتدک　　حاصلی دفع بر ملال ایتدک
ایلدی دلری وصالک شاد　　دست الامدن دخی ازاد
غم کد بزده مکان اولمشیکن　　غمیله هب درون طولمشیکن
شمدی کورکم دله غم اتمه ظهور　　کندوسین دار غربت ایچره صنور
بو بکه دفع غمه سبب اولدوک　　چشم یارانه مستحب اولدوک
انعم الله علیک ای دری　　ای بجار ظرافتک دری
نیجه کوندن اولوب سفینه سوار　　بیت معموره ایتمکه امرار
بنده لوم بیتی فصل دلبر در　　بیت معمور وصل دلبر در
بر زمان دهرک ایله عشرتنی　　دور قلب ایتمه خوب لذتنی
سنداز باب عشند راو وطن　　دخی اولماز وصال وجه حسن

قویه قلبکده هیچ فکرت راه کیم خدا در غفور ابحل کناه
نیجه کون بونده عالم ایلیه لم ذوقی افزون غمی کم ایلیه لم
حبذا اول کریم مهمانکاه او محبت نمای وجای پناه
جمله دن یعنی حضرت فتاح صحبتندن غذا الور ارواح
کورسه بر سن صنعت سخدای نکته فهم وندیم یار اسیای
خانه جانده اکه مسکن ایدر جانی کبی او جانی در تن ایدر
وقتین تیز اکه روا کوره مجلسندن اوزک جدا کوره
دایما بزمنه جلیس اوله کور وحشتنده بهان انیس اوله کور
کیم که انکله اوله همصحبت بولور البت فضیلتی رفعت
باخصوصا که عالی محزون شوخ وش ساکه اولمش آوله مفتون
انکله حال دلینی ترحم قیل ارزوی دلی غدر اینه جبل
که مدام استر التفاتکله اوله لذت ذوق وصلتکله اوله
سن خود ایتسن کرک عزیزم آه انکه الحق قالورسه خونابه آه
بهان اقبالیله مدام اوله سن صدر عزتده مستدام اوله سن
بر دخی وصلی حق میسر ایده بر دخی بو دملری مکرر ایده
بکا بو نجه دعا کفایتدر حق ویره الیه چوق عنایتدر

قطعه واحد عشر وله ایضا

حضرتینه بو نجه نکته می عرض ایتمک ارباب نظره ایدر جو فرض
بز دخی ایلدک اداسینی انک بعد استدک رضاسینی انک

12

حالیا اولدی انکیله ده دم قالدی بش کون ورایه بشی نم
صکره یوزم ایلدی بو حال دنه ایریلوب کتدی اشنالردنه
اولدی مهر ایلنک نمانه حالی صانکه جان کتدی قالدی تن حالی
چکدی دل نیجه کون غم هجرین دوتدی یاران ماتم هجرین
کوردک افسانه در بکا فراق بو ایش عادت وقار فراق
بزم عیشه یینه ایدوب اغاز اولدی بر داخی انجمن ممتاز
بر زمانه ذوق ایتدی بو ملهور ایلدک انلر ایله عیش حضور

قطعه اثنا عشر وله ایضا

الغزلیه

کور بو کار سپهر دواری کور بو صاحب دلانه غداری
قویدی بر زمان دم ایلمکه خیل یاراننه عالم ایلمکه
ایرشیکن بو دکلو یارا بنه بو نجه بزم کروه غوغا بنه
هجر ایله جوخ جرخمی بوزدی بو نجه احبابدن منی اوردی
ایلدی پایمال خاک فراق دل زار خونینی احراق
هجر ایله داغلر قودی سینه ویردی خیلی غبار ایینه مه
نیجه هجران که غول جاه اولدی روشن بختمز سیاه اولدی
سبب اولوب هموم نه سر بدره صفت چکدک افکار هجر بیله محنت
غول ایش درکشای خانه درد غول ایش کلبه بهانه فراق
غول ایش افسر سیاه فراق غول ایش قلبه باعث اوراق
غول ایش رهنمای وادی هجر غول ایش دللره منادی هجر

درده

حاصلی بو غم غزل کتیرز   طول گفتار داغی سودا تیز
بهمان احبابه الوداع ایدلم   بعد بوله دوته لم وکیده لم
الوداع ای دریچهٔ علیا   الوداع ای مکان مافیها
الوداع ای صدر نشین کمال   شه دارندهٔ نکین کمال
الوداع ای سند حسن   کم ایده حق سنی مؤید حسن
الوداع ای نظیم شعر لطیف   یعنی بجنیٔ ذی فنون ظریف
وذ فرد الوداع مجلسنه   منتشا سینه داغی بوغلتسنه
اشک الوده خونیله کتدک   بو نجه درد درونیله کتدک
بویرک کتدی فصل کلزاری   فصل کلزار جنت اثاری
بزده همراه کلستان اولدق   طرف اخوه روان اولدق
نجه کون بحر یله الیم اولدق   زحمت راهدن سقیم اولدق
ایدرک فرقت فکری یاران   اولرق چشم جان دل کریان
بیک بلا ایله وصل منزل ایدوب   بهله بر باره راحت دل ایدوب
خود دخی دل اوراحتی کورمز   او فراغتیٔ وصلتی کوره مز
منزل اکنجی بزه پناه اولدی   استراحت قرای راه اولدی

قطعهٔ ثلث عشر والدایضا

ایر دوک اولدمده شهر ازمیره   اول جای روشنا کیره
اولواء لطیف دورانه   او فضای فرح نمایانه
نجه ایزمیر بر سواد عظیم   بر سوخ مکان ذات نعیم

شهر

13

شهر ساقز انک سیره سیدر   بلکی بر سفلهٔ نظیره سیدر
جای دربند هند مصر تتار   منسبع کار مجمع تجار
اکثری خلقی منعم وتاجر   علم کسب تجارته ماهر
حاصلی بر مکان خواصاندر   تحفهٔ ملک ال عثماندر
ایکی کون قرار ایلدک انده   جان کبی ذوق ایلدک بنده
حاجی احمد که عمر دولتنی   پایدار ایده حق رفعتنی
سفلهٔ عون حق اوله دایم   صدر اقبالده اوله قایم
کیم او جوا دم اولوب مهمان   ایتدوکی بزه لطفیله احسانه
بزه اغزاز ولا یعد قلدی   دل ازنکینی لطفیله سیلدی
مدیارانی دلدن اتدردی   اول هوایه هوایه صاتدردی
خاطره کلدی چونکه عزم اتمک   ره مقصوده یوزدوتوب کتمک
کذر ایتدوک بنه او سکندن   کشت بلبل کبی او کلشندن
چونکه شهور دربو سوز نک   دنیلور کیم بول اهلی بولدکه کوک
بزده ربکیر سوی دشت اولدق   بلکه سرخیلی اهل کشت اولدق
ابر شوب نفس شهر لور صایه   صانکه ایردک حریم منوایه
نجه لور صا که تحفة الاملاک   خاکنه بکزمز انک برخاک
انه طولک سفید روسیدر   بلکه بر نازنین عروسیدر
پای تخت شهنشه انده اولور   خوبلق جوهری او کانده اولور
انده در طبعه صیقل شعرا   انده در خیل اکمل شعرا

انده در کامرانیٔ دنیا — انده در مایهٔ نقود صفا
اولا اول لطیف ایلچیلری — که صارر کونده سینه نه لری
نیجه تاج سکندر حسنی — نیجه سردار کشور حسنی
کورنجک قنغی شاه خوبانی — جکوب اغوشینهٔ الورانی
بویله در انده طرز خوبانی — طرز خوبان عضو شویانی
جمله سی ابره برهنه بدنی — اتمه ده جمله غوص سیمین تن
دو شرابیجه تاب تاب اوزره — اجلبوریا سمندراب اوزره
دم ایدرلردی بی غم اغیار — دم بدم انده ذوقی لیل نهار
ملکوتک کیم اولدی باللهی — روزن مهر نه نظر کاهی
وره لر بونلرک نماسینی — کشف اسرارهٔ تجلاسینی
که نه لر خلق ایدرش اول مولا — او کریم او قادر و دانا
اودر روادیٔ خوشنجه سیرانی — منبع ذوق و مجمع شوخان
دایا انده وارر اهل صفا — اولنور بزم عالم صهبا
کوییا چارسوی عشرتدر — صاتلان انده بهب محتبدر
بچ جنیله منور اوله — ابی کوثر و خاکی عنبر اوله
نیجه کوز اویرده ایلدی قرار — ایلدک ذوقی انده لیل نهار
دلبرانی انیس هم مشتاق — جمله سی اقرب دل عشاق
جمله سی ارحم سفاتنیدر — جمله سی همدم سفاتنیدر
جمله یاران برست شوخ لوند — جمله یاران محبت بند

14

شاد ایدی انده هر دم دل عشاق — یوغیدی وصله حایل عشاق
یار ایله بی تکلف اتمکده — صحبت و سیر باغه کتمکده
هیچ اولمز دخی اویرده بو حال — طعن اغیار دخی تنک وصال
کتدی دل دلبراره الدن — اول حبیب اشنالردن
بلدم قنغیه انیس اولدی — قنغیسی ایله همجلیس اولدی
که قمو لطف بی نهایت ایدر — دلی هر کس الوب رعایت ایدر
بویله بر مسکن محبتدر — بویله بر ظرفه جای عشرتدر
قالمدی نقص عالم ایلمه ده — هر بری ایله بیک دم ایلمه ده
جمله سینی خدا اعز ایده — حسن صورتلرین مکرر ایده
حب ذا اول محمد ذاتی — خوقهٔ علم فضلدر ذاتی
ذاتی وقت بی نظیر زمان — کیم اکا یوق کمالده اقران
قیله اغاز نظم خوب اگر — غوننه العیده هزارین ایدر
بویله ذاتله اشنا اولدق — شوخ وش اکه مبتلا اولدق
نیجه کوز صحبت ایتدوک انکیله — جاندن الفت ایتدوک انکیله
اولوب اول بزه رهنمای صفا — روحه خوش غذای صفا
کشت ایدردی بزه بو رعنا — دخی کوستردی خیلی رعنالی
حلم دلدار مسکن تنزلی — بزه منسوب ایدی بو صحبت سا
اول جوانمرد دنیا اوله حق ریا — دخی ایامی عیشله ماضی

قطعهٔ اربعه مختروله ایضا

ینه کلدی دله هوای سفر / اولدی کویا که مقتضای سفر
نه سفر کیم بکا بو سیر اندر / صانکه عزم وصال جانان در
طوف یاب علیه در سعزم / خاک قسطنطنیه در سعزم
سعزم اول بهشت اعلادر / او صفا کاه خلق دنیا در
او فضای فرح نما یا ندر / او لوای مخور دور اندر
وارەیم اول مکان دلشانه / او مکان سپهر عنوانه
صحن صحرا سینه یوزم سوره‌یم / طرز نادیده نیجه اولور کوره‌یم
کورەیم انده کورمدکلری / طاشینه یصدنوب قوم یری
هر زمان انده التجا ایده‌یم / سنک حاکینه اتکا ایده‌یم
شرف خاکی اوله طبعه کمال / تا بزه دلده اوله وحشی ملال
کورەیم انده شاه دورانی / اوشه ثانی سلیمانی
او ملک لهجه ماه رولردن / او جفا پیشه پارسی خولردن
ورق عرض حال ایدوب شکوا / ایده‌یم داخی رازی افشا
کدنه لر چکدی یوللرنده بو دل / ستم جوری بو دل مائل
بر یکا فکر فرقت دلدار / بر یکا درد و صلت اغیار
بر یکا خود بو چوخ نا هموار / چوخ دون برور خواص زار
دل حسرتله خون ایتمدر / هجر ایله سرنکون ایتمدر
سنی بر لحظه ایتدی خندان / ویرمدی بر مدام غصه برانی
دایما هجر ایله الم زده‌یم / بلمزم یرده کوکده نیره‌ده‌یم

15

بر بر اول شاهه حالمی دیه‌یم / سبب اشتلالمی دیه‌یم
کیم دل بر ملاله رحمت ایده / دیده لطفی ایله نظرت ایده
تا کوره طوب هجره بو دل سنک / او لمیه پاره پاره ایده درنک
بن که چکدم بو غملری زیرا / دویمز ادم او غملی هیچ بکا
بیله حالاتی تفکر ایده / طاقت ذاتی تصور ایده

[illegible]

حاصلی باب کامه یوزدو تدقیق / خاک صاحب عطایه یوز دو تدقیق
میهمانکاه شهر بورصادن / او مکان صف احبادن
پیش کونه نفس اسکدارەیه روب / او سوای فلک مداره ایروب
ایردک اول شهر عشرت افزایه / شهر زین کنار دریایه
ایزد اقباله نایل ایتدی بزی / اول مکانه که واصل ایتدی بزی
محو اولوب کتدی جمله الام / کامنه ایردی بو دل ناکام
مرغ دل شویله باغه ایردیکه شاد / کلمش هر کز اکه خوف خزان
ایده‌مم درتز نیتند بها / بولمدم کورمدم اکه همتا
شهری انواع طرز ایله زیبا / شهرلیسی خوش لباسیله رعنا
بو بله بر یر در که مثلنی دورانی / کورمشدر دخی بو اهل زمانه
دلبری نازک و تر رعنا / جمله‌سی افت جان ربا
جمله‌سی پاک روی تازه ظهور / جمله ارباب عیش اهل حضور
جمله صاحب دل و کمال اهلی / صاحب اثار و فن حال اهلی

مهر ایدرلر غریب کالعدمه … داخل ایلرلر انی بر دم دمه
هر بری درلو نوازش ایدر … خاطر الور مراد دلجه گیدر
خوشدل کل بر بنه سبب مانند … [illegible]ه چوقدر روا الیه بکلر
حمد لله که صد هزار سپاس … ائمه دوش اختلاط سفله ناس
گورمدک بر کز انلری قطعا … ویرمدک بر سینه روی وفا
بیلدوکم جمله اهل دل گوردک … اهل دللرله دوردق اوتوردق
حاصلی انده عالم ایتدیکو کل … فصل گلشنده نیجه کیم بلبل
بزم یارانه قویدق نادان … مایهٔ عیشه ویرمیه خسران
اتمیه ثقلت سبک روحان … اولمیه رخش طبعه بار گران
عالم ایتدوک لبو گونه ده اغیار … بردمک ذوقی ذوق روزهزار
وصف اولنمز صفا وزیبی انک … حبذا شوخ دلربی انک
صد هزار امرد محب مدام … شنکی کنار حبت مدام
تازه باده نوشلر یعنی … مست عشوه فروشلر یعنی
شب و روز انده مست جام شراب … جمله سی بربرندن اهل خراب
پرورش یاب دست دایهٔ ناز … یعنی نغزان دنی وجوه حسن
ذوق کاهی بو یر بو سکندر … بو حدیقه ارم بو گلشندر
دمنه حاصلی بها یوقدر … فوق ذوقنده بر صفا یوقدر
خاکنه اولدی جوق مجتمع … اولدی بش گوز ویا [illegible]
ما القلوب انزن دنی سوقلدق … وسط بحرینیدن گذر قلدق

16

پله شهر ستنبوله گیتدوک … جانه فرسوده تن کبی یتدوک
یتدوک اول صحن عالم ارایه … جوی جاوید روح بخشایه
نه ستنبول کیم درحاجات … شکل اشغال عالمه مرات
خاکی روما لکاه عالمدر … ابر محی گیاه ادمدر
مالش روی خاکی قدره سبب … رشحهٔ آب لطفی صدره سبب
رتبه داران آسمان کبرا … میرمیران فرقهٔ وزرا
جمله خدام خاک پاکیدر … وسمهٔ جویان گرد خاکیدر
جمله اول استانه نک قولیدر … اودر بی بهانه نک قولیدر
بیت انده اولور و اصل نعمت … درکشای خزانهٔ دولت
ملتقی الناس انده بیت موجود … هر بری درلو طالب مقصود
کیمیسی [illegible] دو سنا صبدر … کیمی سنوتی علمه طالبدر
ذوقنده کیمی پای بند اولمش … ستم جور ایله کیمی طولمش
صحن گلشنده کیمی یاری ایله … کیمی حالش فراق زاری ایله
کیمی اولمش کمال دولته غرق … چشم بخشنده کیمینک بوق فرق
غیرتی دنیا بر اوزکه عالمدر … اوزکه بر وادی معظمدر
منبع فضل مجمع علما … معدن علم و مسکن فضلا
بو خصال بو شخص انده اولور … بو نجه در کمال او کانده اولور
انده در صد هزار اهل حال … انده در صاحب اختراع کمال
انده در واصلین شخص گزین … انده در فاضلین مجتهدین

قنقي وصفاين بونك بيان ايده يم | قنقيسن انقش جنان ايده يم
يم مداد اولسه خامه جمله شجر | بلكه اوله كمال وصفي نكر
مكر اول فيض حضرت الله | كاوله نادان طبعه همراه
شكره اغاز مدحن ايليه يم | سقول اكم له سويليه يم
شويله كيم طرز صنع خالق القدر | صد هزاران وصفه لايقدر
نيجه اوصافه لايق اوليه كيم | نور زينتله طوليه كيم
كانده در بدر صدر عاليجاه | سايه حق شه جهان پناه
سرفراز ملوك عالمگير | كيم سليمان عصر خاتم گير
شاه كشوركشا محمد خان | ماه صدر علا منير زمان
او مكين سرير عثماني | حافظ خاتم سليماني
تيغ بران اتش اعدا ياد | حشره دك دللر بيه كلز شاد
دور عدلنده هر ضعيفه مور | اولدي قوت كثير ايله مسرور
قلمت عيش ايله دهري چكلدي كس | حاصلي ذره قهري چكلدي كس
تنك دستان وكريه كار الم | جمله صاحب غنا اولوب خرم
جمله اهل دل فتادهٔ چرخ | زهره اشام جام بادهٔ چرخ
جمله اسباب رفعتي بولدي | بابهٔ عز رغبتي بولدي
ديلر وزاول شه علا صدرك | اول شهنشاه نه فلك قدرك
~~دلبري نازك تر و رعنا~~ | ~~جمله سي الفت جنان زيبا~~
~~جمله سي پاك روي تازه ظهور~~ | ~~جمله ارباب عيش اهل حضور~~

سال اتمامي اينن اتروه يار بكا
بر وشنده ده اوله صدو كاري
اولسه بعيده ذكر ايدنك اودي
دو تزايدي بو نظم بنيادي

١٧

17.

عالمك اولكه ديده بانيدر | نظمك ... شرف نشانيدر
لاجرم ايرن اكه قدره ايرر | بر طرفيله عز و قدره ايرر
قنده قسطنطنيه بو زينت | قنده بولوردي حسنيله شهرت
شرفي خاكينه كه تيتشدر | هر بريني صحن جنت اتشدر
ايلمش هر بريني سيرهٔ دهر | رنك بخش النقوش طاق سپهر
اكه تقليد دراداي جهان | ذرهٔ ذوقيدر صفاي جهان
كوريني دهري كورمشم ديسونه | لو بايله بر شهري كورمشم ديسونه
اولا انده مجمع البحرين | كايلمش سر بر او واديه زين
ايلمش بر سيرهٔ دوران | بر فرح بخش ذوقكاه جهان
بر نشانه نماي روز قيام | ساحهٔ جاي حشر جملهٔ عام
بحر در هب فرح فزاسي انك | بحر در باعث صفاسي انك
اولا بونده زيب قدرتدر | بونه ارايش نه زينتدر
شويله كيم بير ير انده مهر و ماه | اولسه مملوي ذورق كداه
اتسه اكشت صحن دريايه | حسندن حوضهٔ تجلايه
روي دريا صاناسماز كورنور | كه عكوس فرشتكانه كورنور
كورنور انده درلو حالتلر | درلو درلو فسون طلعتلر
رشك ايدر انجم الجنلرينه | ماه خود شوخ دل شكنلرينه
جمله هر امني شهر عظيم | كويا هر بري مثال نعيم
هر بري بر لواي عيش اميز | بر لطافت فزاي ذوق انكيز

واررانلاره دايم اهل صفا / اولور ازادهٔ غم دنيا
اولورالبت الهدن اول مجور / نشئه سندن بولوروجودي سرور
بربر تن براوزكه حالتوار / اوزكه حالت براوزكه زينتوار
جمله دن شهر حضرت ايوب / كلدي جان ودله عجب مرغوب
روح باكينه جوق سلام اولسون / همتي عامه بر دوام اولسون
عجب اولدي وجوده روح افزا / كوردك اول يرده بر اثر حقا
اثر صنع حضرت مولا / صنع خلاق جملهٔ اشيا
بوني تحقيق ايلدم كاول رب / اينه اتش كمال صنعني هب
صدر حسنه بري بشاه اتشي / عالمي اكه خاك راه اتشي
ايلش عالمي اكه بنده / دام جز بنده جكدروب بنده
كه قمو اكه رغبت ايليه لر / خلقتينه محبت ايليه لر
خاصيلي كوردك انده برماهي / ملك حسن ايجره برشهنشاهي
بركونكارشاه دوراني / برامير نظير كنعاني
نشئه سي صالدي كوكلمه فكرت / ويردي ال حالت جنونيت
شويله كيم قالدي يار وان بنده / صحتمدن دم ونشان بنده
نيجه بير نظير كنعانكيم / نيجه املاك حسنه سلطانكيم
كوشهٔ كاخي مدحنه شاعر / اوله مز مسيح وجهله قادر
قنده بن قنده وصفني ايليين / حق حسنده نكته سويليين
ويرديكم بو بجا اذن لال دله / بر تسلا درر بو غلغله دله

مدح ايوب انصاري

18.

١٨

حسني اوصافدن مبرادر / مطلع نور حق تعالي در
برسراي ايجره دراني پانك / كورمش برده انس كوكلمك
خادم زنكي بريجه دربان / كنج حسنده پاسبان رهبان
قفقي سحار عشق اكه اير شور / قفقي جانندن ال يومش كبي شور
وصل يا بوسنه محال ايرمك / بر دل برغم ملال ايرمك
بويله ايكن قضاي حق ناكه / بركز ايلركن اول قضايه نكه
راست كلدي اودم كوزينه كوزم / واقع اولدي همان بو كوزه سوزم
اي خدا اسنكه بوني يارتدك / نقد جان جهاني صاتدك
كيم ايده جمله عرض روح افزا / روحدن اوزكه داخي بهرنكه وار
نكهي كونه بسب خواب ويره / شرقدن غربه اضطراب ويره
برتو برق اوج رخساري / دل عشاقي محو ايده واري
بونه دراغت جفا نيدر / حلكتكدن يا خود نه نيدر
يوخسه بر داخي يوسف ايتدي ظهور / قيلدي دنيايه حسني مشهور
قاف تا قاف اكر دنيله صلا / بوليه كمسه حسنده همتا
نيجه ايام اولوب حزين فراق / بار هجران دلم ايدوب احراق
سني برحاله قويدي فرقتي كيم / فكرت ارزوي وصلتي كيم
جسم زار اولدي موي وش بابلكه / وحدت روحه ايلدم تنكيك
بولمدم وصلنه نتيجه كزير / كوردم هيچ كار جاره بزير
قالدم اه درونيله كريان / خاك راهينه اولدم اشك فشان

زار

١٩

کوردم اف ندر تفرع وصل / بو غیبش جون بکا تتبع وصل
ال چکوب کجدی دل بو سودادن / کندنی خاکه صالدی اعلادن
اولدی ناچار پایمال اولدی / بیلسون قاطع خیال اولدی
دل دکل باشه بر بلا در بو / بر عجب درد بی دوا در بو
بی نوایه بو تنک غم اولمز / بویله بر مشکل عظیم اولمز
دل بست اوله بند دام علا / بولمیه وصلدن چاره اکر رها
خون ایله کنج غمده قاله / نجه ایله غصه و الده قاله
اوزکه بر درد درنه چاره بوکا / دلکه اوله اسیر بند بلا
بر ده ایلرسه حق دل زاری / بر لطیف امر وک کرفتاری
درکهندن بو در رجام ازلی / سو در رسه بکاکه اول کوزلی
بر نه ماسترسم اکه یوق دیمیه / ارزومنده از وجوق دیمیه
دایما اوله یار غمخوارم / ونوازندهٔ دل وزارم
بکا بر بویله اهل حال کرک / بویله بر یار خوش خصال کرک
یوقه چوق درجهانده عاشق یار / لیک یوقدر او دیدوکم بازار
عاشقه یار اکرکه یار اولور / اصل مهر یکه استوار اولور
ابر البت براوزکه حالته اول / لطف حقیله بر بدایته اول
یوقه بر کون کمال عشرت وصل / دخی فرد اسبان مهر اوله فصل
نیجه بیلسون ره حقیقتنی / نشاو شربت محبتنی
خربت طرق بهره یوز دوتر اول / وجیوتر دی حقایقه یول

19.

دل عاشقکه کاری زار اوله / دایما اهل انتظار اوله
خود ایر منزل مقاصده اول / نیجه مشهور درکه استه وبول
خیلی محنت جکر ایرجو لی / قطرهٔ بحر سر فیضنه الی
فیضندر مقصد کشاکش عشق / بونجه کاولمش اسیر آتش عشق
شویله کیم سوز بی فروغدر / اخکرندن درونلر بردر
اولمنه فکر استفادهٔ عشق / کیم اولوردی روانه زیادهٔ عشق
حاصلی عشقدن بو در معنی / اجه بیوسر حالی یعنی
اجه بیا رازم اشکار ایده بین / بغزی خون چشمی خونبار ایده بین
من محزونکه بند دام غم / بی شعاع چراغ شام غم
دم وصل ایلم بهشته و فا / بنجی کورسم جبیندن هروا
اه اول شخص بی کرزیم کیم / مهردامنده اول اسیر یکیم
تیمز ایکن مقدم ایتدوکز / ره وادیٔ عشقه کیتدوکز
شمدی کورکیم اسیر یار اولدین / اولمدین وصل غمک زار اولدین
ایرمدی جون کف تحسر اکا / یاندرر دلده بونجه آه صدا
بونجه جور ایتدورن بکا دلدر / باعث محنت اذا دلدر
دلدر او ضایع دوکنه باعث / باخصوص صاجنونمه باعث
کورهین دل سنی خراب واله / بی وجود اوله سن نیاب واله
سن سنی تیمز ایتدوکک اوچ / مبتغی ده ایلدوک حریق فراق
کورمیین بونی خال کورشمی / قفل کنج غمه ال اورشمی

خوذ در اول کمه اولیدی اصلا / که خبیر غم دم دنیا
بذر الدن کلنی کاورت غنی / بر بلادر که ویردی باکه سنی
فتنه کوردکه بر جفاکاری / اولجقن انک کرفتاری
بنا سه همصنع ابوعلی دکلم / یاغیغ زور ایله علی دکلم
اذی در بند دام رام ایده سن / عشقه تا ارتفاع کام ایده سن
قالورسن بو بلاده کزیر جونی / بولهم غیری چاره نیلیهین
میغ سرکشته ایلین سن سن / زاره شایسته ایلین سن سن
جنبش عشقک اولمیدی دلا / اولمسن سالک طریق هوا
اوله کرنجه یوسف رعنا / صاتمزیدی متاع حسنی بکا
سویلسم چوق حکایتک اجزا / بونجه شرح نظومه کم اوزانور
کیم ایدر شرح نظم اطوارک / یا خود افشای راز طومارک
بحمد الله ایده استمداد / یوقسه کوزی هب ایلدک بربادر
استراحتده قو علدکه بر جانی / که دیه کامی او زره رو خنده
اولمدق بیر سنه اسیر کانی / بوله یم اتمیه السیم منی
اتمیه باکه بنجه درلو عذاب / ویرمیه خاطره غبار عتاب
دلدن الی جلی الم کده یم / خیلی ارزده یم تعب زده یم
سویلسم جمله شکوه سن بر بر / ایلسم شرح محنتاین بر بر
اولور ایدی کتاب جلد هزار / دخی سخن صف غمخوار
بونجه مالی بتر تطاول نظم / جون بیتور دک بو شوره کل نظم

بوکز اغاز حسب حال ایله / خاکلی نظم ایله بر مثال ایله
بو علالی جیقر درونکدن / بو خیالی کیدر جنونکدن
دست غمدن شکایت ایله بتر / کردشکدن شکایت ایله بتر
حال اخر نیجه اولدی سویله بهانه / نیجه اولدی تمامنی ایله بیانه
نه طریقله امده کتدوک / نیجه دار سلامته یتدوک
نیجه احبابه هب سلام ایتدک / حقلرنده نیجه کلام ایتدک
شرحنی جهد ایله منفصل قیل / باری دیباجه دن مکمل قیل

قطعه ست عشر وله ایضا

جونکه قسطنطنیه ده قالدق / بردمندن بلا مصور الدق
قالمدی سیرینه تحسر سوز / لوغیکن دلده بر تفکر سوز
ناکهان کوکلم اولدی پژمرده / اولدی غربت غمندن آزرده
اولدی سرکشته افضای فراق / اثر ایتدی اکا جفای فراق
بنده کیدم صفا و خوشدن / یوز چویردم بو یاد عالمدن
وار ایکن شهدی برنجه در دم / کیدرک صد هزار ارتر دم
خانه م باری خوشنشینی اولم / واره لم نیجه دم مکین اولم
جلکه بن جیب وحدت ایچره بریا / که بنی زیب دهردن نظری
بو خیال اولدی نقش لوح روانه / دله صالن صالدی اتش سوزانه
حاصلی لازم اولدی کتمکز / برکون اول محله یتمکز
ملدق اسباب عزمی هب حاضر / جشم جانز اولدی کتمکه ناظر

چونکه تحقیق اولدی عزم ایتمک | کشت عزتبدن ال چکوب گیتمک
خاطر اولدی او دم برالکنده | قالمدی نشئهٔ فرح بنده
که نیجه ال ویره بو فرقتلر | چکمک افکار ذوق وصلتلر
هیچ کتورسونمی بو دل مشتاق | داغ اوله بو داغ فرقته طاق
بویله هجرانلرین خیال ایتدم | هر خیالنده بیک ملال ایتدم
ال ایرشمز که الوداع ایده‌یم | ممکن اولمز او یرلره گیده‌یم
دله ویرمز زوانه راحت | روز و شب چکدم غم فرقت
بو خیال ایله باتی وجهان کان | بولمدم بر طریقله امکان
ایکی بولمدیکه باده ایندی ظهور | یعنی بر نامهٔ خجسته سطور
ایدوب انشا وایاپین ارسال | واروب اول خاکه تا اوله وصال
ایده‌یم حالمی ازل ترقیم | ممکن تسلیم دست باد نسیم
ویروب انک الینه گونده‌ره‌یم | یعنی جانان ایلینه گونده‌ره‌یم
مالیا وار صبایه ایله نیاز | ایکی قیل جمله رازکه انباز
تاکه دیباجه سند نزاخوه دک | جمله وصل درو دیاره دک
خاک احبابه بر نفسده ایره | گور دینه ممکن سلام ویره
تمیوب وصلتینه یتدوکجه | گرک اوج کون محبت ایتدوکجه
ایده ایصال رازخال دک | دیه هب باعث ملال دک
همان الدن صبایه قویمیه‌لم | ساعی پاک ادایه قومیه‌لم
قیله‌لم اکه چوق تمنالر | دخی اشعار وصف رعنالر

21

تاکه اوله بر نمای بیت امید | بختمی تار غمدن ایده بدید
ویره آیینه وش جلا کوکله | ایره بلبل کبی او غنچه گله
اندن اورکه نیجه احبابه | نیجه احباب شوخ رعنایه
او عزیزوب بر بر احترام ایده | سن مهجوردن سلام ایده
اکا جمله سپارش ایلیه‌لم | رازخال درونی سویلیه‌لم
گلبر وای نسیم صاحب یلی | بو دل مردمی بنم قبل حیی
گوکلمک غنچه سین گشاد ایله | اثر لطفکیله شاد ایله
که سن افتاده فضای غم | هجر یار ایله مبتلای غم
گلبر و سنده رازه اول همراز | طلب ایتدوکلرده اول دن
بکا لطف ایلیوب نه خالک دی | بزن اولدی غم و ملالک دی
که سکا جمله سن بیان ایده‌ین | هر نه کوکلمده وار عیان ایده‌ین
صکره مقصودم اکله ایله عمل | صالمه بر وجهله درونه کسل
شمدی زیرا هوای خانه دلیوز | مرغ وش فکر اشیانه ده یوز
عزمی مزوایه ایده‌لم تأخیر | تاکه احوالی ایده‌لم تقریر
نیجه تقریر در که سویلیه‌ین | سکا بر بر مفصل ایلیه‌ین
گوردکم یعنی گشت عزتده | دام محنت دم سلامتده
جمله یاراندن اوداعی | ایتدوکم دوست بت بالادنی
قالدی هب برلرنده بند ایراق | قیلدی اتشلری بنی احراق
سندن انجق صبا رجام بودر | گوکلمک استدیکی کام بودر

کیده‌سن اول فرح فزا ایره‌سن بندن احبابه بسبب خبر ویره‌سن
هر برینه سلامنی دیه‌سن نه دیش سم کلامنی دیه‌سن
شو قدر درسکا بیانه سوزم ای اعز وجود دم ایکی کوزم
اولا بودر ابتداء سبار ابتداء عروضه کفتار
شهر قسطنطنیه‌دن چیقجق یولکه اوسته‌در اوغزه بورضیه حقق
اوغزه اول صحن عالم آرایه اوصفاکاه عشرت افزایه
انده کورذات حبیبمزی اوظرافتلی دلنوازمزی
اوصداقت نمای یارانی اوظرافت فزای عرفانی
جان دلدن ازل سلام ایله صکره احوالدن کلام ایله
دیکه حالیسنی تأمل ایدر ذوق لطفک بیانه تحمل ایدر
حالمزدن اکرسؤال ایدرسن اکر بزی هرکز خیال ایدرسن اکر
صحن صحتده در وجودا سنوز حمد لله که شاد در مجنونز
بنی هرکز کوکلدن ایله دور قلبمه ایتمه جسم قلبکی کور
که سن افتاده پای عرفانم دامن اویزه سخندانم
کورمیل دن سینه دل غمکین دشت خیرتده کاری آه انین
دایما ویردم اولدی اذکارک نقش لوح دل اولدی کفتارک
کیدی عزم سینه بولنجیه دک سکا تا همنشین اولنجیه دک
بزی دلدن رواسه ایله یاد ایله دوشنبه ذکر خیرله یاد
همان ای ور دکلستان کمال ای دربچه نظیر کان کمال

آرتوره

22

آرتوره قدر فضلکی مولا اوله نطقک بخور شه کدا
سکا دلدن صداقت اوزره دعا ایلرم حق بیلور صباح ومسا
که تموزدن محبت صادقکم بنده مهربان شفقتکم
صکره وارای صبای بزم امیز ای مهرساز اشتیاق انکیز
طرف قدوه جزایره وار یعنی اول مفخر الفاخره وار
انده مقصود مطلب دلی کور قنده سه سکنین بولوب بیلکور
یعنی دلداره اوغزه باد صبا اوستمکاره اوغزه باد صبا
اوغزه اول ماه چرخ کنعانه اومینی بند ایدن بو هجرانه
اومنی سوز فرقته صالنه برنکاهیله عقلمی آلنه
اوغزه اول شاهنه چوق سلام ایله بربر احوالمی دخی سویله
اوغزه صدر خیلی خوبانه اوجهان ساز شوخ دورانه
اوباشتنک کلیجی نه سنه یم حسنک دریکانه سنه
ای بنم باغ عمرمک کلی یار دل مست خوابمک بلیه‌یار
کیم سنک من محب صادقکم بنده مهربان ومشفقکم
من هجورستمند فراق من مغبون دردمند فراق
کایلش اتش کمال فراق دل غمکین عاشق احراق
کولمدم فرقتک ظهور ایده‌لی اولمدم شاد ایرلوب کیده‌لی
دل ویرانی چرخ اتمدی شن کورمدم کندی غنچه زامین
منی اولدمکه سنسز اتید جدا ایلدی مظهر هزار بلا

کیدرک ورد طالعم صواردی … سعددن روی کیرمش اولدی
شمدی تفتیش حال ایدرسن اگر … فرقتکدن سؤال ایدرسن اگر
جام غمدن مدام نوش ایدرین … طورمه‌ها صبح شام نوش ایدرین
کاسهٔ چشم خونم اولدی شراب … نار هجر کله جگر اولدی کباب
ناله‌لر اولدی مطرب خوش نغمه … سینه دست غمده دف اولدی بهانه
بونلری کوش ایدوب ایکی جانمین … کیجورر بویله وقت ایامین
هجر بزمنده دلک بودر کاری … بودرر کار محنت اثاری
نیلسون ساکه ایتدی حق مشتاق … اولدی فکر فرقتکدن ایراق
کیجه کوندز سینی تأمل ایدر … فرقتک فکرنی تخیل ایدر
کیجر اوقاتی ایله هردم … اه درد سیا بیله هردم
بهانه ای شاه اولمش دا … یم … صدر ملک جمالده قایم
دل سنک اهل احتیا جکدرر … خمسهٔ وقتده دعاجکدرر
قدریکی بار حق کنج ایده … در اقبالکی کشده ایده
ایرسه طبعکه کلدن اغر … حاصلی ذرهٔ املدن اغر
بار حقدن بودر دعام ایلر … بنده کلک استدوکی کام ایلر
نک بهانه برج وصلکه تیتیم … غم یز دم اگر اولوب کیتیم
عجبا اول دمی کوررمی کوکل … بایکه برج یوز اوررمی کوکل
یوقسه بویله فراقیله قاله بین … جکری تیغ غمله پاره لدین
بهان ای ماه برج حسن صفا … شه ملک ملاحته جانا

غایبی

23.

غایبی چو مجه استه حاضردر … یعنی بزی چیقرمه خاطردن
اولمه زیسم بیدسنی بولورسک … بینه وصلکله بر سرور اولورسک
بولور البت سنی دل ناشاد … عاشقه دیر اوزاق دکل بغداد

قطعهٔ سبعه عشر وله ایضا

دیدکم سوزلری دیکه صبا … جمله تفصیل ایلینجه اکا
بوکزاندن دخی عزیمت قیل … اولسن تا محلهٔ دک واصل
نه محل کیم بودر نخست سپار … لحظه‌ده طورمه شهر موغلیه وار
طورمه واراول مکانه ذین نه … جو هر فضلیله بر اول کانه
انده اول صدر چرخ عنوانه … او مکین سریر احسانه
کورنجک شهر دبنر ارایه … او بهشت خجسته سیمایه
روبخاک ایلیوب وار اولیانه … باب تاب خیول احبابه
ایرجک سدهٔ سعادتنه … مسکنتکاه بر لطافتنه
بابنه دوش یوزک سور ایت اکرام … سن بیچاره سندر ایله کلام
دیکه ای قدوهٔ صف فضلا … ای سرافراز فرقهٔ شعرا
او حقیرک سکا دعا ایدر … دراقبالکه ثنالر ایدر
صد هزاران سلام ایدر جانه … شکوه سینه وار ولیک بجرانه
سنده چو قدرانک علاقهٔ دل … سرحالات اشتیاقهٔ دل
دایم اشکدرر انک ذکری … حسرت وصلکدرر فکری
بویله سویله جناب عزتنه … بویله سور روینی خاک عزتنه

صكره صكره بزي صوررسه اوشاه　　دیکه صحنده در بحمد الله
گرچه صحنده در دل زاري　　دل ناشاد گریه ایثاري
ذره فکر فرقنك کلسه　　کوکلنك خانه سنده بر جلسه
داغدر لشکر صفاسني بهب　　اولور افکار اعتکافه سبب
خال دلخسته يي سويله يجك　　حضرتينه مفصل ايله يجك
بنه اکرام ايدوب ثنا ايله　　کف براورده دعا ايله
درکهينه اوددکلوا ايله نياز　　كه اوله تكميل خدمت اعزاز
صكره وار اول بكا افنديمزه　　اول افنديء دلپسنديمزه
وار وبن صور خاطرين ايله سلام　　اخ خدمتيكي ايله تمام
دي اكا اي شه سرير جمال　　اي حبيب مه منير جمال
نجه سن خوش نشيني ندر خالك　　نجه دوران ايدر مه وسالك
بن ايله خاطرك اولور ارام　　نه وصله مرور ايدر ايام
عجبا كيملرر بوكون يارك　　كيملر آيا انيس غمخوارك
كيملر ايله صفام خندانك　　كيمه دلداده كيمه جانانك
بزي هرگز خيال ايدرميسن　　دل زاري سؤال ايدرميسن
بهاره اي شوخ مستدام اولكسن　　صدر عزتده بر دوام اولكسن
اي صبا صكره وار سبا خوانه　　جمله احبابه پاره پاره انه
بن مهجوردن سلام ايله　　جمله يه عرض واحترام ايله
بعده بخشيده وار ايله سلام　　اكه ده كالمتقدم ايت اكرام

اوغز

24.

اوغزه والحاصل قوبه صبا　　قيل قبوسنه عرض مهر ووفا
كه سن انلارك افتاده سيم　　يوللرنده روانه زاده سيم
شويله لطف ايله اي صبا نسيم　　بند دزاولميه مرد دوز اليم
جمله بر بر اوغزه خاطرين آل　　صور سؤال ايله سويله جوز احو
ال
سوزلرم بهب سكا تمام ايدم　　ايله توديع كه اشتدم گتدم
حاصلي ايلدك مرور وطن　　ايلدك عزم جانب مسكن
داخل اولدق نتيجه خانه مزه　　قدم ايتدوك اوزاشيانه مزه
راحتي ايلدك پناه بدن　　گجدي صدر صفانه شاه بدن
خانه راحت فزاي روح اولدي　　روي تر شينز جمله گول اولدي
گتدي اول غم كه غربت ايچره ايدي　　وادي درد فرقت ايچره ايدي
بكا بر كونه كلور دي بيك كونه ايشي　　درد غلغله خونين ايدي دل ريشي
كلدم كوركه خانيه خوش صاغ　　اولدم متكي كهف فراغ
اي خدا لطفك ايده م انكار　　ايده م شكريني انك هربار
جاه غمدن مني بديد ايتدك　　طعمه خوار بر اميد ايتدك
لطفكه بي شمار شكرم وار　　هر دم ده هزار شكرم وار

جواب امير در حق صاحب ديوان

اي اميرء شوخ جان مايلي　　در جنده در گرانمايلي
احباب يمنده اي درياك　　اي نكته شناس پاك دراك
اول حالمك ايمل اطلاعي　　اي مشكلمه محل ساعي

رازدل زاره خبیر اول داننده ما هو الضمیر اول
سندنکه دوزخ اهل فرقت اولدم ارزده درد محنت اولدم
غمخانه‌یه کلدم اولدم افغان درد الم اولدی بکا یاران
بر بری بکا مصاحب اولدی شخص دل و جانه تاب اولدی
الوده‌یم اولقدر که عذ ن کویا که مرتبم الم دن
والحاصل غلط الفت ایتدم جاننده ایدی سیانت ایتدم
ابل بستر راحت ایجره درخواب من درد نوش جام زهراب
شب تا سحر اولدی دیده کریان بر قطره‌سی اولدی رشک عمان
اشعاریله دل درنک اولدم بختمله ده رو بجنک اولدم
اولماسه اکر قلم کلیم محو اولور ایدی دل الیم
خوش بیل سخنم خموش ایله تفهیم تا اولیه طول شرح ترقیم
کیم باعث درد غصم اولدر والحاصل جمله قصتم اولدر
اول کوردکمز خرام شیوه اول غنچهٔ کلستان شیوه
اول سرو چمنستان شیوه اول صاحب احتشام شیوه
اول دلبر بی سلام شیوه اول مدهوش لا کلام شیوه
قیس ایتدی منی بهله او حالت اول طرز روش او قد قامت
بروجهله قلبه تاب ویردی دل کشورینه خراب ویردی
اولدردی منی او شاه شیوه اولسم نوله خاکراه شیوه
تسکین ایده‌م دل محصل بر حالیله او لیور معدل

25

اول وقتی همان تخیل ایلر اول شیوه لری تامل ایلر
بلم بکا نیلدی او جادو اول جاذب دلربا و دلجو
اول حاذق فتنهٔ محبت اول حارث ملک حلاوت
کیم بنی عشقی بنی جنون ایلر طرزی کبی سرنکون ایلر
زبن اولسه جهان بهشت اسا ایتمز ینه کوکلمه تجلا
یارب باکه بر بلامی ویردک یا طبعه بر صفامی ویردک
حاشا که صفای طبع اوله بو کیم غلغله اوله درون مملو
دفعی ینه سن ایدرسن الحق ای جمله شیه خدیو مطلق
احوالمی بیک بیلورسن ایزد کیم نیتدی بکا او شوخ امد
یغماکر قد فتنه کاری کالای شکیبم الدی وای
اولدی غم عشقی درد دلکار دلده قومدی فرلحد بن اثار
دل و بردم او شوخ شیوه کاره اول تیر جفایه جانکذاره
هر کون بکا ایتمدی تبسم یا لطف غضبیله بر تکلم
طور رسم کذارنده صد هزار آه ویرتینه بر سلامی والله
بلم کیمه بن شکایت ایتسم احوالمی هم حکایت ایتسم
ینه کرمندن اوله مرجو سویلرسم اکر من دعاکو
بعضی دیدین او شاهد جالم احوال درون بر ملالم
شاید باکه ایلیه ترحم الوده غضب یا بر تکلم
ایمز سده کند و صانع اولسون بزم دوکه چراغ اولسون

بز صحبتین استروز اوشایک
ایا بنجه سویلسم بو رازی
اول مست شراب جام عشوه
عشقیله ایلدبن ایسه حیرت الود
بو حاله مکر حق ایده یاور
ای دلبر سرافراز امد
عیسی کبی جانفزا امد
سن حاتم عهد سخاوت
سن برشه ملک لطف احسن
کل باشکجون بکا قیل افسوس
احوالمه بق نکا سل ایتمه
ای خوبی اولدرر تغافل
تا حشره قالوری بو تغافل
دادای شه دلبرانه امد
ابندک بیزا اهل عشقی کریانه
عاشق دیدلبر رقیب شیدر
سنده بکا ایت نظر قیل انصاف
قربانک اولم تغافل ایتمه
اولدرمنی تک نکاه ایله

حفظنده اوله بهمان الهک
ایتسم نه طریقله نیازی
دهبسته ولا کلام عشوه
وحشت زده لال کار و بیخود
یوقسه ایشمزا ولور مکدر
وی افت فتنه ساز امد
یوسف کبی دلربا امد
بن سایل غم فروز ذلت
بن بنده کمترینی فرمان
ایتمه منی بو ستمله مأیوس
اولدم کرم ایت تغافل ایتمه
مقداری بیلدرر تغافل
اولمز بو تغافله تحمل
ای دُر زبان کان امد
اولدردی بنی بو درد هجرانه
هجرانه کمیت وصله حیدر
کیم ایلمه یم سرشکم اتلاف
ابندک بیزا ایت تجاهل ایتمه
باص جفته و خاکراه ایله

26

دلداده تیغ عشقک اولدم
دوت راه طلبده بی نصیبم
سوفی ایجره اولوب مثال دلال
اللهده رحم ایدر غریبه
کرجه دکلم غریب مسکن
غربت کش کشور وصالم
مجنون فضا سنانه عشقم
بازار هجرده غم ستانم
درد و الم اولدی یار غارم
برکره بینی سؤال ایله
اول نکته کاولور دونکارم
کسمک نظری بندنه روامی
دلدادک اولانه دلنواز اول
هنکام کرمده اولمه منجل
حسن اتی اولنی حجی کرکدر
وصلک کرمندنه انم امید
باری کرم ایله التفات ایت
کاهی نظر ایت بو دردمنده
بر نکتک اولور وجوده بکروح

سرتا بقدم غمکله طولدم
رد ایتمه منی که سن غریبم
امال محبتکله پامال
افتاده عشق دلغریبه
اماکه غریبک اولسم بن
هم باغ بلاده بر نهالم
والحاصلی بی نشانه عشقم
مصر المه نکا بهبانم
هم نالش کریه اولدی کارم
بلبل کبی کل کلامه سویله
تا حشر دک اولور افتخارم
ای یوسف ملک حسن کلتن
وصلک نعمی ایله بر نیاز اول
ای شوخ جفایه اولمه مائل
وصلنده کرم دخی کرکدر
اولمز بیلور بن فواکه بید
افشای خزینهٔ نکات ایت
من واله زار مستمنده
باب سخنک کیم اوله مفتوح

دلداده

گریان اولورین بی گورنجه
بیجان اولورین سکا ایرنجه
هر وجهله ساکه عاشقم بن
بر بنده کمین مشفقم بن
آثار محبتکله شاد دم
کاولور بکا مستفید هر دم
هر دم بکا سویلدر جواهر
قیلدی بنی بر تمام شاعر
اولدم او قدر که طبع چالاک
دیرسم نوله سوزلریم پاک
هر سویلدیکم سوز اوله موزون
هر بری در ثمین مکنون
جوقمی بو کمال دولتکده
بو دکلو هنر محبتکده
عشق آدمی سرافراز ایلر
طبعین دخی طرفه ساز ایلر
درلرسه اگر گروه یاران
شهر هنره اولانلر ارکان
بو نظم لطیف تحفه آثار
نه کونده اولوب کیم آتش اشعار
واللهی که بر شب اولدی فکرم
بو نظم اولنان لطیف ذکرم
وار ایسه اگر قصور بی شور
یاران صفاده اوله معذور
بن قنده دیمک بو نظم ناپاک
اما قودی دل هوسناک
عشق اولدی مباشر عصادا
طبعم ده دیدی بو نظمی ناچار
یوقسه کم ایدردی بونجه تطویل
یا هر سوزی عینی ایله تفصیل
والحاصلی اوله محبت
کیم ایلر ایدی بو نظمه دقت
ای امیر دلکش پر مایه
ای ملک کماله صدر رعایه
اول نکته یه لطف ایت ایتمه اهمال
ایله بو سوزی بو کونه هر حال
تفصیل سخن سکا نه حاجت
اول سوزلره بر برایله همت

27

عشقه او که اولمیه گرفتار
بیلمز نه غرض کلامی زنهار
بیلمز نه جگر محبت اهلی
اول راهی بیلور بیلنلر اولی
سنداخی او راهه حزمتا ایتدک
هر وجهله حال عشقه ایتدک
حالا نیه وار سر کده آثار
یعنی که هوای عشق دلدار
حالک کیبی فکرت ایله حالم
لیک کوکلکه کورنیدر ملالم
والحاصلی حالم اکه سویله
سن اوله مفصل ایله
اغیاره بو راز دل مبادا
اولمایه کیم اوله آشکارا
احوالی جمله فاش ایدرلر
دل ویردی دیو سواش ایدرلر
امیری صقن الحذر بو رازه
کیم آتمیه لر نظر بو آزه
خود کم جکلنور او دونلردن
اول عیبله سن نکونلردن
اما که بو الکنجه عشق شهرت
بو کرته اولور محال وصلت
هر کس بنی اکه دشمن ایلر
حقنده نیجه یلان سویلر
اولسم ده اگر که ذات جبریل
البته ایدر روادی تفصیل
بو در حذرم حذر قیل امیری
مقصودی اکله خوش بیل امیری
اقبالی سکه حق ایلیه یار
هر عزته اوله سن سزاوار
تک بو سوزمه تخلف ایتمه
بندن صقن اول تاسف ایتمه
داخی سکه سویلمک نه حاجت
لطف ایت بهانه ایتمه کثرت
جانم منتظر کلامک اولمش
دل بسته عهدنامک اولمش
بوندن دل و جانی خلاص ایت
وار صکره ره سعادته کیت

در حق اميري

اي مايهٔ نور چشم اميري
وي روح روان جسم اميري

اي مطلب يار غار اميري
روشنگر طبع تار اميري

اي ناسخ طرز كهنه اشعار
اي تازه روش خجسته گفتار

اي بلبل گلستان معني
اي درّ لطيف كان معني

بزم ويرايندهٔ سخن شناس
ارباب ضميره تازه برجاخ

مقدور بشرده كل بو ادراك
بركسده يوق بو طبع چالاك

كر اوله وزان نسيم طبعك
دنيايي دوتر شميم طبعك

سبب ناظم شعرا زاند
في الجمله سخنوران امد

نقلنيله كلام اسويلينلر
اشعاره محبت ايلينلر

تفهيم ايده مز نكات نظمك
بر شهرت كاينات نظمك

اما نيده بين كه طالعك يوق
كوكلكده بهرجهت غمك چوق

زيرا كه فراقيله غمين سن
صحراي بلاده دردجين سن

عشقيله عجب بلالرك وار
بر وجهله تاب ازرك وار

كيم سينه كه قوبدي تازه داغي
كيم ايلدي روشن اول چراغي

فرياد رسكا كيم ايتدي معتاد
كيم خرمن صبرك ايتدي برباد

كيم ايتدي سني بو دكلو مدهوش
برجام محبتيله سرخوش

در داكه اليمي سن اوشانك
كردون جفالده او مانك

بر وجهله وصله يوق كذرك
داغي متوسط وظهرك

28

سن ايلمه باكه عرض ناله
بر وجهله واقفم بو حاله

سن ديمه صاقين بو خالي ايلمز
اما نيده بين كه ممكن اولمز

نه دكلو اولايدي رنج زحمت
ايلردم ايني بوجانه منت

بلسيدم اكر اوليدي امكان
دردِ يكه ايدردم ايني درمان

تسخيري اكر اوليدي قابل
ايلردم او شوخي ساكه مائل

باكه قاله ايدي كر بو تدبير
استردم اوله او ساكه دلكير

اول چشم سياه فتنه سازي
اول مست نكاه عشوه بازي

هر دمده ساكه نكاه ايديدي
لطفيني ساكه پناه ايديدي

مستانه نكه شتاب رفتار
واللهي بكم اولنز انكار

اول سرو چمنستان كلاتن
اوستنيكه اولايدي سايه فكن

اولايدي بزمكده ساقي هردم
رشك اوراولايدي جام جم

چكسه سني سينه سينه هرانه
ايتسه سني بزم حجره سلطانه

اول دلبر چاره ساز عشاق
اول مهوش دلنواز عشاق

هردمده ايشي تجاهل ايتمك
كوردكده سني تغافل ايتمك

اصلا سكا ايلمز نكاهي
اولسك ده اكر چاكراهي

عشاقه جفانما در اول شوخ
والحاصل بربلادر اول شوخ

يغماكر نقد دين در اول شوخ
برآفت محض كين در اول شوخ

جلاد قضا نشان در اول شوخ
جان الده بر امان در اول شوخ

كراهل خرد او لايدي اول يار
واللهي ساكه اولوردي دلدار

بر دم سکه اولور ایدی انس / میدان محبتکده فارس
اماکه اوذی جنونی غشوه / اول افت سرنکونی عشوه
جبریل اولورسه نازایلر / اندن دخی احتراز ایلر
بوبله اولیجق نه ممکن ای یار / ای یار ازل محب غمخوار
کج باری بهوای کاکلندن / اول باغ رخنده کی کلندن
باشدن کدر اول بهوای عشقی / دلدن خیق ابتلای عشقی
ای مایه زار درد برور / قبل کندوکی تیر بجره مظهر

قصیدهٔ در نعت حضرت رسالت پناه صلی الله علیه وسلم

شروع قصیده نعت

قوبوب فراقکله داغ درجکر لاله / وجود دین ایلدی جنوبلیق سر بسر لاله
امید کردنعال سمند لطفیکیله / بهب اولدی کسترش افزای بکذر لاله
کورب عذارکله کلشن ایچره بخت کلی / تحمل ایتدی صحرایه جکدی سر لاله
رضاسیله ایله جمنزاری ایتمز ایدی فراغ / بو سوزدن ایتدی بیابانی مقر لاله
کلی عذارکه نسبت ایلدیلر البته / جکر دیر فکر فساد یله بر ضرر لاله
بیام سوزشنی وصل کوین یاره اتمز / صبایه عرض درونی ایتیبکه سحر لاله
خبیر سوزشی اولسه یار اولور ایدی / بوکونه سوده وید بجروکریه کر لاله
اولوب طرف بطرف کلستان کلزاری / لباس سرخیله رونق ده اولدی جلو
سراسر ایلدی صحرایی زار و مفتوننی / مثال دلبر رعنای معتبر لاله
زمینی کرچه بهار سال ایدر وصالیله / نه فائده دلنی صکوچنوز ایدر لاله
کروه زخم خونرانکف زستانه / بهار اولدی دیو بو بردی مژده لاله

روای

29

٩

روای زینت اکلیل شاه باغ بهار اولدکل / قلعه بروند جنکیده دریدر لاله
کرانی کلی کورکلشنه کلور انجق / تمام سنبل ونرکس کلور بتر لاله
دخی شکفتهٔ صحراده کلکلی اولمشیدی / کف طلامثله داغ شور دسر لاله
بنفش وسنبل ونرکس اوکیجه جلوه کنانه / اولور ربهار سنه جبات صحرالیه رهبر لاله
علی الصباح اولور ازهار قمر شنوحمره کن / جنده جام صعله دوراید لاله
الندهٔ کاسهٔ لعلین بری سودا / خیال خط ونرجکله مدام ابجر لاله
ایدر دیرحرخ انی زیب غفاسته عدم / محبتکدن اولیدی بلا اثر لاله
مکر دلنده کی سوداخاکزاد میدر / غمکدن اولیدی زمانکده بهره ور لاله
نکاه سینه بر داغم ایتسه بردخی کور / اولوری شققح داغ بی شرر لاله
جنتسانه قدم بصی تیز توقف کنج / روادکل کل اوله زار نوخته کرلاله
کتور نقابکی رخسار تابتابا کلدی / براوله شوق عذارکله بحر وبر لاله
لب دوعارض نوریز رنگ مفاتیفیدر / ریاض حسرت وصلکده کل کرلاله
همیشه حسرت وصلکله ای رئیس خاص / کل اتش افکن تن داغدر جکر لاله
ریاض دلدن ایره روخته کل صلو / شور سمه کیم اوله بهر جلوه کر لاله
نکاه لطفک ایدر یا محمد عربی / جمیعی کلشن و بر اخکرین بر لاله
کلورسه حشره خونین کفنله جعفر نکه / محل دکل کاوله بس مانده نظر لاله
سزیده داغ دکل التماس لطفک اکونه / کتور دیر الده نیاز علی قدر لاله
توحتی حق تصدیق ذات پاک ایچون نه / فضایی جمع ایدوب جاندیر بسر لاله
بیان شرح حدیث کجونه اولدی کل آزره / ذات کاتب شاه بهار رهبر لاله

اکرکه عشقکله زهار بانی منکر ایسه
شهادت اور مهر انلره یتر لاله

شطار تند نها اولور غنچه لر کربان چاک
اغزا جنچه ثنا که سحر سحر لاله

دیلمده نقش ایدرین وصفکی نیچه کا
مداد مهرکی مکتوب لوح بر لاله

ریاض نعتکی عالی هب اتیدی لاله ستان
کدنا او با عذرا او صافک ایده بر لاله

مذاکر کدرانک ذکرینه سبب لو جه
بو دکلو لایق شهر تمید رنکر لاله

کله بهار اجله کل اوله جهان خرم
فضا و دشت و بره تاکه زیب غر لاله

نفس نفس صلوات ایله روحنکا اوله
خوان زده چمن دلده جلوه کر لاله

یتمنی … تا

قصيدة للنفعي

مهر فلک فن هنر تخت زر در
سخن نقم مسند عیسی مقر در

حکماین دخی اول صدر زرک ویر قدم الخلق
بو نکته لر اثار صفای سحر در

اول هیر ایله صحبت بزم هنرم که
اشراق معانی سخن ما حضر در

بر جا سیله مستم که دکل میکده زاده
بو راز ده جبریل ایسه ده بیخبر در

ایرسم نوله سرچشمهٔ جاوید کماله
خضر کرم فیض بنم راهبر در

صارفی کرده طبع ایچون هب تبشوخ
دیوار کلیسای دلمده صور در

اول اسب معانیه سوارم که دمادم
اندیشه رکابده یا تیجه بلر در

لاف ایلرم دیرسم اکر زمرهٔ اعدا
فرسوده سر تیغ زمان سپر در

منظوم اولور حکمت باطن
سهم سخن تیزمه الحق سقر در

حیرت زده حکمتیدر کون خدانک
فهم انکده طبع ده ای معتقد در

بو دور ده جنود ظاهر ده فهم ایده گر
انلرکه دبستان نشین هنر در

لاف اهلی اولن هر خرد عوی کر معنی
عیب کجنور سه سوزنی نامعتبر در

جهال ایملنده در سوز اریمک شورشی یوقسه
ارباب دکک بابی در تاج سر در

جاهل سوزنی کر منتخب کان سخن سه
هیچ کسه دبر کوش قبوله کهر در

قطعنده او لورسه اثر چشمهٔ حیوان
بزمرده دل ایلر سبب بر کدر در

سن بزم نشین صف ارباب کمالم
همصحبتی اولمق جهلانک نه یر در

اما که کورسن هر اورنین بلمین ابله
بر مجلسه کلسه نیه بالا کذر در

مزق ایله فخر اتیم او دار اتیله ایلر
اتش کبی کویا بو سوزی جانه اثر در

ناشستهٔ جو کاب جهول ایکن او کودن
هر نکته مه بیک کره نیه خنده ور در

بو حالت بر شغفیله اعدای بد افکار
قوری ماکه نه در اربسه دسونلر که یر در

زیرا که بن اول مرغ هوایی محنم که
محنت بدنم غم وطنم درد بر در

هر دم الجرم زهر غمی جام فلکدن
دل کورمدی بر میکه دیم غصه بر در

اصلمده سرشت کل صحرای بلایم
بن والد غم در دزمانه پدر در

باران غم عالی غرق ایتسه عجبمی
اول ابر که بر دود دلدن اثر در

خورشید قیاس ایتمه سحاب الجره نمایان
آهمده اولان ذرهٔ تاب شرر در

چرخه اثر ایتز نه عجبدر شب خنده
اول ناله که بالا و حزن سحر در

والحاصلی بر مظهر سنک ستم اولدم
کیم بند که دار بلیت مقر در

بو حال ایله دل بند ایدر شکوه کر دوندن
بیلر که جفایه سبب اول سیمبر در

بو واسطه کردونه نکار ایدرم خبر
که آهمدن او بیرو حیله اهل خبر در

کردونه نه جور رینه یعوذ الله آنکله
همپنجه اولور سم نیه بی تاب و فر در

زيرا كه دروننده اولان طوب تاوه / نه قلعه‌سنه باعث فتح و ظفر در
بو عشق دكلمي بني سرگشته ايدن بهب / يوقسه غم دنيايي كيمين بدا اثر در
عشقينه كرك جلكمه اما بنده بن كه / حاشا كه جفا ايله يولي پر خطر در
بالاي محبتده دل اول چرخ بلا در / كيم ابر الم باريسي انك چشم تر در
سقفوني اولور كوردكينك ضنكره اولور از / كوكلم دخي كوزم كبي بر دربدر در
حالا كه بنده بنده سيم بر كوزي شوخك / ارباب هوا جمله‌سي رشك بر در
كور طالعي بيك فرقه اولور زلفنه دلبند / اول شوخ كه مغبوص صفاي نظر در
فيض نظري نيله‌يه بن كه او كرو هيك / هر بيري محلنده نيم رخنه كر در
ايللر اوله كلچين كلستان عذاري / دوت مارايني اول خندي كلبرك تر در
جاننده ضيالك بر ايدلنر بر و اي شوخ / هر تير بلا كيم كلنه سينه سپر در
يا هجر ايله اولدر يا بني وصليله كولدر / يوقسه بو محبت نه بلايي سر در
دوير نه فاني ايجكه اول خوني تنده / هر مو يكه فواره خون جكر در
كلسه دل معمور نه عاين صفا در / هر چند كه تير نكهي جانكذر در

قصيدهٔ كجاسي

بهار اولدي كل اچلدي صفاي كلستاندر بو / طور لزم تكيه كاه عهده بر عبير زماندر بو
بو كون ساقي بزه جام صفادن طور بروار ايله / كه جمشيده بلورسن قالمين كهنه جهاندر بو
خراب اهلي يكا هجر عدا اولمز شوبايه مستم كم / اكر بيك جام الجم نشه بولمز بر جناندر بو
بي امر بله‌ده هوشم ندر ذوق جانان بيلم / نكاه اتم بهشت اولسه نه باغ بوستاندر بو
كه زير انده دام زلفي يم بر كلاتن شوخك / جيقلدن نامسرت جشم جانندجوق زماندر بو

31

كلستان لطافتده نيجه نورسته كلاتين كه / سرو دانكيز جسم مرده بزم عيش جاندر بو
جهان حيرت كه خاصيت تفهيم طبعيدر / عجب هماي يوق بر طرفه شوخ نكته داندر بو
رخ خورشيدي كوردكده عالم ذره جانم / بو طاب حسنيله ظاهر قيامتدن نشاندر بو
صال حكم نكاهي محل عالمه غوغاندر بيلم / زمان حسنده بوقسه جفاجو اندر بو
براقدي فتنه لر برباد قيلدي سر بسر كوكلي / بو رفتار بليه كويا آفت آخر زماندر بو
صاولسون شهسوار ان ملاحت عرصه‌كاهندن / كنيت خشميله ميدانه كلشي قهرماندر بو
صفق تيغ نكاه كينه آلودندن ناي عاشق / كه غايت تعلنه ارباب عشقك بلا ماندر بو
يانر هر لحظه دل اتسه خيال ماه رخسارين / بلاسي الكله اولمز آيينك حلم كلاندر بو
رهن عشقنده جكر زدم بو دكلو محنتي لاكن / كجلز ابتلاسندن نهايت دلستاندر بو
وليه هر ده عشقنده دم عيسي كلور وصلته / بنم اماتن فرسودهمه روح روان در بو
كوزللر له تماشاي كلستانه ايد و كن كوردم / تصور له ددم سر سنك غلمان جناندر بو
خطا آهولري يا بانه اتسون نافه‌سي كتسون / كلوب كورسون نه كونه طره عنبر فشاندر بو
صبايه وير سه اذن اولور دست نكاهي حالم / كه زير اشكدن هر تاب زلفنده نهاندر بو
كراي نور حضور اولسه تارشب زلفنك / دير ايدم حسنكه باغ بهشت جاودان در بو
خوانكسير نيه انجمش ملكار جو خندن روزنه / غلط فهم ايليين لحد در قرص مهر آسماندر بو
هواي عشقنده دل مكر خال زلفنك اتمشدر / ملك كلسه بيراتمز اول هماي آشياندر بو
براتيدي ولده مال غم تنكاين ودندانك / دل درجور بحر وصله خوش دو تمش اوكا ندر بو
حلاوتندن اثر در ميوه لعلكده كرتوسه / نكار شاه خوبان شاخ حسنكده نهاندر بو
خط سر داده زير زلفنك ذكر ايدر دايم / بنده كلشن انديشه‌ده جانا خزاندر بو

شها یا مال راه فرقتم رحمت ایت طوتالم که
یولکده باش قوشی بر عاشق لاقید جانیدر بو

ولی یا حسن اولور صدپاره اتر یار حسن
طراق بر وحک اوززه نه مدبر باتواندر بو

مثال برده صد ساله افکار ره منکلکله
خلال غم یوق سوزنده ای حقیقة عیاندر بو

نه ندر منع ایدرسن درکهنده خیل عشقی
مکر بیلمز می کس ای شوخ حسنه اوزکه نشاندر بو

جمال افروز خوبان اولدوغی عشق اشکار
ازلدن باعث تشهیر حسن دلبراندر بو

نه کلو کثرت عشاق ایدرسن غرتنک ارتر
صفق افکار رجال امیر ایدوب صیفر نه لندر بو

جکرسن تیغ جوری عاشق پاکیزه دامانه
مکر اتلاف وصالک کیبیدر ای شوخ جاندر بو

بوکونه رحم ایلیوب اولدر شیش جونکه عشقی
یا تیغ غمزه دست خوابکده نه فاندر بو

الجوب جونی دل زاری ایدرسن دفع خیازه
عجب بو نه سلطانلق ای شیدر نه ایماندر بو

منم که اتشم ارباب جوخی ناله دن بیهوشی
اگر دیر ایسه کوشیده و ماه بک نه فغاندر بو

غریب وصلکم ای شوخ عارانم ملامتدن
بکا غوتبده کم سویلر فلان ابن فلاندر بو

دلا اشفته لکدر نازنده الیس عار ایله زیرا
اپالی محبت ایجره دایم رایکاندر بو

نه حالتدر اگر دیرسن بودر دخشه عاشق سوز
اوره غایب کورنز بو قدر قضا دنیر سنبلاندر بو

کلنجه تیر دوستم سینه یاینه کجه جانند
سبر اره حایل اولمز بر خدنک ناکهاندر بو

یوزینی کورسم ده حکمتدر غم الود ایلدم گفتار
دکل بن غریب پاره کو یا زجاندر بو

کورب ست جنونی اولمز دل ارباب درد اما
قورلدی بزم فتنه چشم شوخی جوق زماندر بو

کوزی خسته دراما که بتر خسب چشمندر
نه خسته فتنه حکمتده که آتش لسانداندر بو

انکبوتی بر کلمه بک نازایدر اول غمزه جادو
کلستان عذار یاره ظاهر باغباندر بو

نجاایر سوزی لب عاشق دکلدر غمزه لر زیرا
متاع بوسه دلداره ایکی پاسباندر بو

32

دل بیچاره خوف غمزه دن قورسن تجرز لغه
دوشر گوز حسته بیلمز نسنه دلراماندر بو

هوای کوزلرک کیم همنشین زلفک اولندر
نه ایسترجانی ودلدن بر لطف کش کماندر بو

صعود طره ایتمزدن مقدم خود سینه فلک
خلاص اولمز بس ای دل غمزه غارتگراندر بو

کوکلار ازدحامقدن دوشرسن زلفدن پایه
زیاریکاه درجنتمه دلا خال ایکاندر بو

بیز امید عروج وصلیله یا بوس جانانه
مکر بیلمز میسوز عالی همم بر آستاندر بو

قد خلد او سرو شوخی آغوش ایلدم آخر
کوروب اعدا قوا اوکلنسونه دیسونه تیرکاندر بو

دل سعوتشه آب وصل دلبر بخشی درامان
صقنسونه کربلای فرقتدنه که یاندر بو

وفا سیز دلبره حالمده قطعا مایل اولمزدم
دکلدر اختیارم الده احکام جهاندر بو

بنده ایتدوکم شرح شکایت یار الفندر
که زیرا رحی یوق بر آفت نامهرباندر بو

کورنجه التفات ایلر صف اغیاره نادانه
بزی کورسه تغافل ایلر اویله نوجواندر بو

نیجه بعضی سببه دیرسنکه سوید بیودکم حالم
بو بنی عاشقی سویلر آشکاره بر بلاندر بو

ای عاشق گوزندر احتراز ایلر دلار اسن
نه سوز دراقتحام ایتمک دروغ راویاندر بو

تیرزار تغافل ایتمه ایمل عشقی ای خونی
گوزی اولور که دوشر عشاقه چوق زماندر بو

بیزی کوردکده غیلمه بو یایه طرز فلکت آمیز
هم شوخم سبکرو جانه عشقه جوق گراندر بو

خلایق باده باین جام املاک اولدغی یرده
یا زهر مجرا ایله ظالم بیزه نه قصد جاندر بو

حصوصا کم یمین بزم دوتانیا ایلدک کتدک
تیر چشم رخک ایکی گواه حاضراندر بو

یمین ایت مصحفه نک صحف حسنه یمین اتمه
جمالک قدرینی بیت ایله ساکن زیاندر بو

جهانده کاولمیه سرکش تیغ عشق دکلکه
یاشیدای قضای حق ویا وحشی بیاندر بو

بیله درک ایلمز مانی الضمیرین بیلدیکن عشقی
سوزم ادراکی بدنی تحفه تمام بردستاندر بو

32

اوزرک فهم ایتمش سن نجه سن عشقدن زاهد — کل ایمدی سیم قلبن سورکه سنک امتحاندر بو
اکر ظاهرده هر سوز اکنکن ارباب خیر بدر — ولی بیک خاصه سی وار ام صنعتی طبعیاندر بو
بو فیض عشقدر سبب خلقته شعر ایتدر حکیم — نه ممکن بوجه ترتیب کلامه ناتواندر بو
بنی شکل خروس نظمه رونق ویرمش مستم — همانا بر صنع لوح و خامه شوربه کاغذ بو
دکل مالی سحار سخن درج طبیعتده — سوزینی بر ورقده اتیه شاعر نادر بیاندر بو
نوله کر اولسه اعدا ایهولناک نجه ظلم — او کلم پاره سیدر زیرا که شمشیر زباندر بو
کورنلر خامه مجابه سر صنوبر ایما دیرلر که — کروه دشمنه بر اژدر آتش فشاندر بو
بترایی دل بکا ابرام جهل اسیر زیرک ایله — نه ذم فعل اعدادر نه مدح دلبراندر بو

مدح والی بغداد

جناب حضرت پاشا کم اولدر شوکتله تمشیت — عموم آل عثمانیه نک سردار سرکاری
اوبدر صدر عالی قدر بلک پادشاهانه — جونکه اولدی مظهر الطاف مخصوص حضرت باری
عزیمت قیلدی بلک بصره یه طرز جلالیله — ایرنجه خاکنه کویا قدوم نصرت آثاری
اجوب یر برقرار ایتدردی اعدا بیاباش — دم دشمنله کویا جان اقتدی آب انهاری
نجوب فتح ایلدی منصوره اول آخر زمان خنتو — جکوب تیغ غضبکاری کیدردی هپ سپاه اشراری
باش اکر کوچ جزای خلقی شاه هفت اقلیم — امان خواه اولدیلر درکاهنه بلوار بلواری
خدا حفظ ایلسون ذات کریمی هب خطادن — کیدر سوزن طبع پاکندن غبار کرد افکاری
پانجه دولت عزت ایکی بیک دوار اولسون — سریر عمر رفعتده مدام احکام اوله کاری
دخی دوشمنی بکر دولته بر بویله در پاک — نه شبهه طرز اصغدر رانک وضع اطواری
ورشاهنشه عالم مداره لایق اولدر کیم — اوله ملکنده اول شاه هنر کیبی مهرداری

33

نجه شاه هنرکیم باعث اصلاح رزم اولدی — خلایقده بو اسلوب ورنه ایلدی خیر الاذکاری
مروت شانینه ختم اولمش اول صدر بزرکی — ترحم بیکه ذاتنده رانک حاله ساری
بر اطوار ایلدی باب ترحمده اوداراکیم — بو تدبیرنده اولدی کونه ما فیها نه کاری
قوشندی التی بش کون فوزیه نزد بلبغداده — سوار ان توفنک انداز اللرن قیلدی ازاری
خلاصه بو قدر ایکان کوردیلر اول قلعه نک خلقی — تضرع رقعه سیله ایلدیلر صلح ناجاری
اطاعت ایتدیلر فرمان شاهنشاه دورانه — ارک جنک اور قورته نه کرک پاشا نیه کاری
ددیلر ایسر اغزون بلک ای ملک خصلت — فراغت قیل بزه القیجون بو جبر ازاری
تملق نزدنه آثار کرم سندن کردکیم — بو کونه سن اسور دولتک دارای اماری
اطاعت عرضنی کوش ایلیوب دیدی امانی اونک — محصل ایلدی عز جاب بحر لطفی انلاری
بو نصرتکسیه نجه بیتر اولهکم زیرا — امان ایتدردی برد نما ایتدی شاه کار دشواری
وزارت صدرینک عنقا اری بوجه سنو قیلدی — بوملک اکره بری رام ایتدی اعدای بدکاری
قدوی هیبتی کویا طلسم کنج ملک اولدی — خلف الشیوب فرمانه رام اولدیلر واری
زهی هیبت سراپا داوراد ریاکفا شدی — ابرسند رد ک تماره خدمت شاه جهانداری
خلاص ایتدک بزی بو ورطه دن دولتلو سلطانم — بو کونده حکم سیر ایله دعای اهل تیماری
دکل لازم درحاجت دعای اهل تیماره — نجه سهم قضا وش برده نه طاق دواری
خدا بونلر سنی شهسوار جعفر ارشد روی — کوریدلر اکر غیرک ولایدی درد دلکاری
زمان دولتکده رهکذرده نه مور حجم بوتی — عجب ایدر غنا بیله بو رسن کرک خونخواری
که عدل اموز دربستانه جنکلک کلیه اوشین — جهانه اهلینه اندن قالمشکنی عدلک آثاری
محصل بو طبیعتده بو حلیتده باشنا — دخی کورمشی بر کز سوبلدک کردون کرداری

نجه شاه

فلک الـه الینه شعل خرشیدین دور ایته
گرک بیک بیلده گزسه بولمیه برا که همواری
شه ملک ملاحت ماه چرخ مکرمت سن سنی
بحمد الله که اولمشسن بوا قبالکه سزاواری
دعامز سا که برابر ته نبود رکیم دولتک ارته
محقق بر قوی تکرار حاجات دل زاری
بو دکلو خاطر محزون زبردن ایلدک خندان
سنی خندان ایده دایم جناب حضرت باری
کلام اهلی کوریدی نجه بولورسن عوض نظمک
باشی اغوتم بیلیدم طبعمک تطویل گفتاری
اگر بر کز اولورسه التفات حضرت پاشا
بهانه کوشی ایلسونلر بندن اشعار تکراری
او صدرک بر نکاه نیمی خلعه کیمیادر
نولور بر قطره لطفی سن ایمنی اخلاصیمه ساری
بیر اتیدوک کلا باعث تصدیع اهل طبع
ندر مقصود اشعارم گر کدر انک اظهاری
عوض اوصاف پاشای عظیم الشاندر گرچه
سزادر بو نجه شوکتمنی بر تاریخ همواری
اگر وصف و اگر تاریخدر بار دعا ایله
قبیل اصداف ثنادن در کهینه گوهر آثاری
انک کبی هزاران عقده لر دستنده حل اولوه
هزاران ملکی فتح ایتسون خدادن اکثر دزکاری
بورسم ایلدم تاریخی کیم پاشای ذیشانک
بحمد الله سولا فتحنه اولدی مددکاری
بنم اول عندلیب نظم گلزار فصاحتکم
یا نغده لالدر رومک تو نظام اشعاری ١٠٧٦
بنم اول ماشطه کاشانه سوفانکم شهدی
کمال نقشه بهزاد نظم اتشدر اقراری
بوکون خورشید وش اوصاف پاشانک کرمله
عجبمیدر جهانه طورسه شهرت نظم آثاری
اولورسه اشتهار نظم باکیم بنده اندندر
هزاران یوقسه وار در شاعرک اشعار درباری
دعا کو یوز اول پاشا کریم الذاته بیزدایم
که عمر دولتی یوما فیوما ارتوره باری
سزادر کیم اگا هر نقدره بیک دعا ایته
مناسب ایلمینک واری جهانک خیل ابراری
عوض اوصافنده نا اظهار نظم طرفه در بو که
کیم ایلر درمرتب سلک نظمه بو نجه اشعاری

34

سر افراز دیار فن فضلک اهل دولتدن
سزاواری دکلدر ایلیه انین جواری
بنا اول رند قلندر طرز دیده سیر ناکم کیم
قانده ذره در ارباب صدرک کیسی دیناری
بینه جهان اهلی طور عز دخل ایدر طبع اهلنه
خدادر سویلدن گفتار تلخ امیر اغیاری
کیاده طوغرید بر خوبینی تیغ زبانیله
براولیه خوکه معنی کسوتندن خالی عاری
عجب کاتب ایدر ارباب دولته اولیه ردو
که لفظی طوغری مخرج اثر ایدر معنا انکاری
گر اولسه شیر طبع باکنا لک لایق بر کلب
براولیه کلب اولادم گر ایدیدم بو نجه اشعاری

قصیده صفت نوروز

اولنجه جلوه گر دهره نگاه لطف ربانی
فرح زار ایلدی خاک غم آلود جسمانی
هوای اعتدال امیز کوزه افزون ایروب اولدی
بخار بهره اندوز نثار ابر نیسانی
دکلدر ابر بر باران شه کردون نماید جا که
گشاینگاری مانند بهزاد الوانی
نه خوش رونق فزادر بر چمنگاه صفا که
جهات ارای گلزار اولدی انهار فراوانی
سفال بربی ازهار باغک هر بری گویا
ایدر ساقی گلشن رشک جام مهر رخشانی
می نکهتله سرمست ایلیوب ازهار رنگیسلر
مزین قیلدی زرین جا بیله بزم گلستانی
هوای طره لیلی صفتله طرفه سنبللر
باشن الدی چکلدی دوتدی قیس اسلیانی
قدوم گل دیو مژده دیله هر سنبل شتابان
کلوب باغچه خبر دار ایتدی ارباب گلستانی
بنفشه اولدی غبرا کستر صحرا که امید
بهار زینت ایتدی جانبین راه جانانی
وزنقلر و بیروب اکلیل خوشتر صیله
محصل اولدیلر صحن ریاحینک باعث نشانی
خیام طرفه زنگیننه قورب وار اوکلر
شکوفه خیابین ایتدی باپرست تخت فرمانی
بهاریا سیدر براوزکه دور دلکشادر کیم
کوکللر دن کیدروب غم اولدی تفته قلب بیانی

صفادن قلمدي دللرده بر تيز باكايده دم | خيال صولت تيغ بد ايام زمستاني
سراسر كرچه اغد و بوز اولورايا بو موكلر | صفا ارايي طبع رنكناك درد بجراني
خيال انكاري غصه كاه اتمك نه ممكندر | جنده كوش ايدر اكلر نغره بي تاب مستاني
جمن بر بر در اغوشن ايلمش هر كونيم كويا | كروه مجلس ارباب جام و جمع رنداني
تفرجكاه باغ رشك جنت ايلمش بر بهب | ملايك بيكران خنوري وه شادمان احسان
حسد اولار ند صاحب جاه كيم سيمين بدنلر | بو كونلر كوشه كلشنده ايلر عيش نهاني
كيمي يار ايله كلشن كيمي كنج خنده سير ايلر | فضاي سينه پرورد داغ باغ بجراني
عجب حكم جمن كيملر ايله بزم انوبزم ايتمش | او سرو باغ اميد دل عشاق نالاني
اكرچه كرم جاسوز شمعدي كلشت سرغره | نه سود اولمز فرسايش الام بجراني
صفا بنكا ميدر كل دور بدر بزم جنيدر بو | مدد ساقي توقف اتمه بردم جام كرداني
بيلورسن بنز اسير درد عشقوز باده دن غيري | المدنه عاري اتم خاطر ارباب عرفاني
بو كونه صحن جنده دور صهبا ايله بر كرموز | فلك باشينه جالسون كاسه خورشيد خشاني
بيزه عوض اتمسونه اسباب عز و سطوت دنيا | شه ملك جنونوز بيلر وزر دارات عنواني
بيلور حالمزي ال كلمن اوزر كوش ايدن عارف | صداي ناله دلسوز بر حزن هزاراني
بزم اول عاشق سرباز صحراي جنون نيت | كه شهر عشقك قيس اولدي بر طفل دبستاني
كر اولسم شوقيله دمساز ناله كاره جانسوز | بيقر دم شاخ كلدن عندليب طرفه الحاني
رنجه شايسته زار اولسوز كوكلم كه بر بابيك | نجه دهر كه اولمندري مهر ليله حيراني
اوست جام نازك تا بكي اولسون دل عاشق | هلاك تيغ دست نركس نظاره جنباني
نوشته طرف تيغ غمزه سنده خط ابد ادي | نهفته زلف پرچيننده سر نامسلماني

35

سرافرازه كروه شاهدان شهر ايدر كيم | دم كشتنده بابوي ايدر سرو خراماني
بهاركه مقدمي بر فيض هنكام تفرجده | ايدر رشك كلستان ارم دشت مغيلاني
بتر ارام كنج ايرافت شنك جهان اشوب | مشرف قيل براز ده خاك حسر زار بستاني
اولورسن صلاي افسوس اورار تحرير عشقي انجم | جو اغاقل كيندر كاريكه باز ار دبشيماني
مدد بر جلوه ايت اول قد خرامشي انوبكله | نثر عشاقه ايتدوك بايمال خاك جماني
تو لور امواج لطفنك ساحل عذار بروردته | يم غمدنه دل افتاده خاطر رنجاني
صقن تقريب او لطف داد دونشر بدنه | كايدر تفويطه باعث قدر حسن ماهرو يانه
كداي مهر دل خاك غموم الباد رباد ايله | نه دكلو بتاب دست اورالطافكي ايتدي
نجه دهر كه بادر بند زنجير ايلدي زلفك | دل سركرم عشق بي شكيب هوش و ساماني
هماوش مرغ دل ابر شكوبه لانه ساز اوسه | كنند انداز اولور زلف دلارا جايدر الني
دل الدندي صفاي بزم وصله ايلك يار اولدي | شكست ارسبوي بر عدالم عهد بيماني
او مهر برج حسن جانكدار هوش عيسى تك | دله كار اتيدي غايت تابش نيراندي بجراني
اميد تجده خاك در ايله سو لسو قالمش | جيقوب سير ايلمز ارباب عشق بايمالاني
دكل عشاق الجق تجده كاه استاننده | اولور بلكه ملايك زمره سي فرسوده بيشاني
كوكلده قالدي ارزو الجق بو قالديكم | قوليوب باشم درجانانه تسليم ايليم جاني
او شوخك مظهر نظاره سي اولا نازارك | رها بولمز دجي دست ملامتدن كريباني
او نكجونه خاطر عشاق اولور سيماكه اغو | كايدر دايم خيال غمزه ده با تيغ براني
فيلور جام نكهله غاشيه ميخانه جشمي | تجرعكار صهباي جنون الو دخيراني
جيقردي مهر و ماهي كوزدن اول خورشيد | بو شكيله كتوردر عاقبت انصافه دوراني

عیونی حالیله سیر ایلیه کوز اول یوسف عصری   که تیغ حسنیله خوبانی الندی الدی میدانی
ید طوافکش دیوانی فطرتدن الوب بر خط   سریر افروزی اقلیم حسنده اولدی ارزانی
بیری وار خطوه بردار رکاب بوخنانه بوسه   کاو در شهدی ملاحت ملکینک عهد نکهبانی
تمناسا حلاین سیراب لطف ایلر ترحمله   خوش اتیدیم امواج خیز دست احسانی
نژاد شوخی سعیئه فهم رمز نکتهٔ عالم   وجود پاکی مصنوع صفای فیض سبحانی
رسوم بیکرانکی دکلدر زلف رخساری   بیانی آتش خد احسنده رمز کوایجانی
دکل جای تعجب ایم اولسه چرخه پیوسته   که دل بر بویله طفل شوخک اولدی زار حیرانی
جهانی غرقهٔ شور ایتجه نالیلردم انتسیدم   غبار اشک خونی الود چشم رشک طوفانی
اگر رخصت ده اه درونی سوز جحیم اولسم   ایدردم منهدم بونه قباب چرخ گردانی
ینه اتر دل زارک دعاسی کام گردانی   برین اویز باب عرشی ایکی مفتاح افغانی
خدا معلوم در کانبکدر احوال دل مایل   که راه ابتلاده نیلاندر چرخ دونانی
شکوفه چینی باغ وصل دلدار تعدیدر دا   فلک بردم دل زاری اسیر بند هجرانی
بودر حکم زمانه کندی بوسب اینی دیرینه   بیزای دل بو عصر ناسزاده شکوه کویانی

قصیدهٔ شکایت کونه

گردون نکه عوض اینهٔ افتاب ایدر   عکس صور نمونهٔ معبور رو عتاب ایدر
اصوات رعد صاعقه بردازی چنکوز   اهل دلانه غضبله خطاب ایدر
نادانه بر ستاره‌سی بر چشم لطف ولور   فن اهلنه نظارده پا در رکاب ایدر
گردون دونه بو قلونه کوزه بسکونه   بو دور انکله کیدر سر جای خراب ایدر
سبب تاب مهر در بنی زیاب صبر ایدنه   جود سپهر دونه که دل اجتناب ایدر

36

برشوخ طرهٔ طرهٔ دل اولشی اسیر کیم   بحر غمده لیل و نهار اضطراب ایدر
کرم نظاره ایلسه هنکام نازده   آتش نژند رخت دل شیخ و شاب ایدر
طرز خرام ازسنه اشوب کیم انک   لرزش رسانی فلک نه قباب ایدر
بر بویله فتنه بیشهٔ غدار عالمی   تحسین اول اهل عشقه کوز دکده
تاب ایدر
کدار تیغ عشوه ایدر چشم فتنه سی   که اسب نازه جنبش طرف رکاب ایدر
کاهی اولور که ملک محبتده بر قولینی   دادای بر شکوه مراتب نصاب ایدر
کاهی اولور که پادشه ملک عشقنی   خشم نگاه کینه کرایله تراب ایدر
گرچه دم مشاهده سی بر صفا ویرر   اما غم صفارقتی بیک عذاب ایدر
یوللرده کورسه آه که بن دردمندنی   در هم عذار اولوب روشی بر شتاب ایدر
بیندم اوست جام غرورهٔ عجب بنی   لو بیله هزار پارهٔ تیغ عتاب ایدر
جکسونه جواسیدر غم هجری اوکمه کیم   زاییله میل دلبر عالیجناب ایدر
فریاد بویله ایسه اگر اقتضای عشق   معمورهٔ دلی که ایدرک غم خراب ایدر
بن آتش فراقه دلم ایلرم کباب   اول ایللر ایله صحبت جام شراب ایدر
دل گرچه بزم وصلته امید بسته در   اماکه بخت کوشهٔ چو ماندهٔ خواب ایدر
بسدر دلا بو بسته کی بختدن گله   بر کون اولور که حضرت حق فتح باب ایدر
تاکی وجود سوزیهٔ اتنکه محن   تا چند روی شاهد بختم نقاب ایدر
دل غنچه زایده مزینه وصل چمن   کریم قدر تکرع صهبای ناب ایدر
دلکار نیه افاضهٔ صهبای باده کیم   بر بردی عرصه خوان نهر ارتقاب ایدر
اولسم پیاله کیر مدام سرور بخش   یا ستیت دلم ای همشرب ایدر

صبح صفای صبغه‌ده کر بیلانسه اه   روی هوای فصل شتاوش سحاب ایدر
فرق نهال کلاه هزار سخن سرا   کوش ایتسه نالم اوزنغمه‌ز حجاب ایدر
اشراق دردم ایتسه دبیر طبیعتم   مجموعهٔ حقایقی بر انتخاب ایدر
فیض صفای عشق که هر شوشوخی   رشک ظهیر شهره و رفاریاب ایدر
نظامه مالی رستم طبع بو نظمیله   فن عرصه‌سنده عرضهٔ تیغ شتاب ایدر
دوتای فضله برو خوان کلام اهل   بیلهجه دراوکونه ارکیم حساب ایدر
اما سوزم بوقی اول سحر ارایش وکیم   هر در نظمی متقبس صد کتاب ایدر
شوقیله طبع ایتسه شروع سخنکری   هر لفظ نظمی باعث فحص جواب ایدر

قصیدهٔ دیگر

طبیعتمدر اوکلزار نوبهار سخن   نسیم فیضیله بن بولدم اشجار سخن
المده خامه او شاخ نهال فندر کیم   همیشه ویریه در تازه تازه بار سخن
کراوله بارش سنک کف ستمله نوله   شکسته سر قلم شاخ میوه دار سخن
نه خامه لؤلؤ خوش رشحهٔ معانیدر   که باغ معرفته اولدی ابدار سخن
دماغ پرور وسیراب جوی کلکمدر   همیشه تشنهٔ فضای شکوفه زار سخن
افاضهٔ رشحات شوربه کیم حکیم   الجه دستهٔ طبعمدن انتظار سخن
کلورسه شوقه دخی کف خامه او لیجکی   اولوب طبیعته اتم اختیار سخن
مراد ایدر رایض دلال خامه اولدقجه   نهانخانهٔ طبعمدن اشکار سخن
بو نظم اول کل کلشن فروز معنیدر   که اولدی ما حصل دشت کشت زار سخن
کل بیانمه نکرز بولنمز ایلسه ل   اکرچه کلزار صد ربار سخن

37

بنا اول سریر فروز ممالک نظم   که اولمشم ملک ملک صد هزار سخن
هراس لهجهٔ تیغ زبان تیزمدن   مسلم اولدی شه طبعمه دیار سخن
اوبیر بوست براندازنجر نظم که   مرید طبعم اولور فوری یکذار سخن
مدام بحر خیاله ایدر ترشح فیض   سحاب بحر طبع لاآل بار سخن
نه ممکن اولمه پیوسته سوز طبعه   که اوله خیط تخیل کهر کذار سخن
سخنوران اهل دلک مایهٔ دل وجانی   سزاوار ایتسم اکر وصف شمار سخن
سخنوراول بت طنازخانه زاد طبعم   خیالم ایتسه نوله میل کلعذار سخن
سخنوراول بت شوخ لباس پوش خیال   دل اولدی میل کن حسن شیوه دار
بنم او منتظم معرفت که اتمه‌ده یم   همیشه سازش بغیا دقلهٔ وار سخن
که حفظ شاهد مضمونه بانی طبعم   کر ایتسه شوقیله بردز داستوار سخن
اودرزده شاهد معنی نجوی نظم بوله مز   کلورسه فتحنه بیک داورد یار سخن
مکر جناب فضیلت مآب سوزیکم   فضای فنده او درشهری شهسوار سخن
او شهسوار که میدان معرفتده ایدر   هزار مدعی فنی خاکسار سخن
او پادشاه سخنور که شمدی سویلرلر   هنروران زمان کهر شعار سخن
کل حدیقهٔ فضل آفتاب چرخ هنر   سریر مجلس فن صاحب وقار سخن
بیلور اهالیء نظم زمانه شمدی اودر   خدیو مملکت اسمان مدار سخن
اوچرخ فندر اوکیم صالدی مطلع طبعی   جهانه شهرهٔ خورشید تابدار سخن
زهی کرامت فیض خدا که اولمشدر   یم طبیعتی اصداف درنثار سخن
زبان ناطقهٔ پاک معجز اثاری   درخزینهٔ لألأ شاهوار سخن

حضور مجلس خاصنده بو علا ایکن — فسونیله بولنمز داه اقتدار سخن
ولیک قالمدی ارباب صدر دولتده — بو قدر اهل معارف نه اعتبار سخن
سبب اولدی مشفق خصلتانه دون بر ست — محب فرقهٔ ارباب انکار سخن
کلوری دوره عجب بر متاع فهم کلام — کیجری بویخه بوحالیله روزکار سخن
بیانه شوخم ایچون دخلیله بنی زیرا — سراسر ایلدیلر داغ دلفکار سخن
اوکونه شاعر دخال دونه که انلر در — شکسته نکتهٔ ارباب اعتذار سخن
بو شعر شورشیله انلره سن انصاف ایت — نیجه ایمالره فهم ایتسونه اعتبار سخن
برابدار غزل کورسه ج شعر ایچونه — اولور هزار زرنده کلوفتار سخن
بیانه خوش روش طرفه وادیده قدما — سبب اولدی بو بیله دهانه کرد دزدکار
بو دکلو وادیده بر شور ایله کورسن که — نیده اوکونه بطلی طبع و بدشعار سخن
الوب الینه کلور عرصه کاه معرفته — برایکی قطعهٔ نظم قبیح عار سخن
قیاس نظم ایدوب اول شعر اهل آیکله — سیانه اهل معارفده افتخار سخن
سلوک وادیده نظمین کوروب بکوندر — نیجه طبیعت ایدر برده اختیار سخن
ارکب اولسم اکر سعر قتله ایلیه م — لسانه خامه دنه امکانه اختیار سخن
بنی بو غیرت قندر هلاک ایدر بو خنه — کوریدیلر نه ایش نظم فتنه دار سخن
سبار طبعمه مانع سحاب غیر تیدر — بربانه بیلور دریندر مدار اشتهار سخن
قصیده حایر در تمام انتهایه ایر حالا — بتر تطاول افراط افتخار سخن
فضای قافیه تنک اولدی توسن طبعه — قوشهسوارینه نظمی قبیل اختصار سخن
که شاید اولیه تصدیع سامعینه سبب — دراز کوده اشعار بیقرار سخن

38

دوام موفقت باعث قصیده یه قبل — همانه درج دعاده که نثار سخن

اجیلور سیدی کل طالع ارباب سفر — باغبانه ظفره ائمه باری مظهر
باغبانه چمن زافتاب رخ داد — سایه انداز غریبانه ور عایا پرور
افتاب فلک معدلت و دهرارا — غنچهٔ نادرهٔ کلشن تدبیر و هنر
سرفراز وزرا اصف جمشید شیم — یکه تاز صف اعدای ضلالت اور
یعنی پاشای سمای خلیل ابراهیم — کم خدا اتش اینه مهر جانات ظفر
صدر جم رتبه و جمشید لیاقت که دوشر — شاننده منقبهٔ تیغ غزای حیدر
شویله بر کوهر دریای وزارت که دخی — فی المثل کوریدی چرخ انجلاینی بر کوهر
جیفه معجزنه دیوانه سعادتله سکندر عنوانه — کیرسه میدانه اولور رستم نیزه کذر
فتحت تیغنی کوشش ایلسه دارای عجم — جسم بدخلقنی خوفندن اولور ازلور
ایلسه عالم رؤیاده خیال قهرین — ملک ایرانی بصروا همه مخوف خطر
حکمی مملکت حسنده اوله جاری — غمزه اولور دی دل عاشقیله همبستر
رسم سرچهه سیلر نصر من الله که یورر — بر رکابنده بوربینک کبی فتح و ظفر
حتی تدبیرینه فهم ایلیوب ال عثمانه — ایندیلر حضرتینه بیش کروه لشکر
صفدر چرخهٔ ارباب کروه اسلام — اولمز ایدی اکر اولمسه قدومنده ظفر
حاصلی شوکتیله چرخهٔ اسلام اولدی — کویا ایلدی دنیایه مبرا کدر
لشکرین ایندیر اول اثناده مکمل الات — کورنکوب جملهٔ اسباب مهمات سفر
اولدی اسب ظفر و فتحه سعادتله سوار — اولکه بصره یه تا کیم قدمی ایندی کذر

قدمی ملکنه برورطهٔ دهشت صالدی
نه قدمدر نه روشدر نه صلابتدر بو
بارک الله زهی خسرو فرخ مقدم
بو نه تدبیر شجیعانه نه قدرت نه قدوم
سروبند ایلدک انهار بحار اساسی
حبذا همتکه کوشش خجسته اکه
خدمت اولورسه درپادشه دورانه
حقد ناموس شهنشاهیی ایتدک تکمیل نام
یوریوب ملک جزایره دیماید وب سرعت
ایرجک نهر بنا داراسد منزلنه
ایشیدوب بو خبری کارکذاران امور
انهزام اتمکه تدبیر هجوم ایلدیلر
نه بحر صبحدم روز سعادات ایدیکم
هرکس اسباب جدالنی کینوب کویا کم
بو صلابتله بولشکر که توجه قیلدی
دوکیلوب طبل بشارت چکیلوب سنجقلر
کف شجعیه اولوب اوازهٔ کلبانک ایدرک
یوریوب جانب اعدای ضلال افزایه
چیقدی بچرخ فلکه طوب توفنک آوازی

لوحش الله زهی مقدم فرخنده اثر
کالبدی دشمنه دشت عدمی جای مقر
صانک الله ایلصف روش پاک سیر
بو نه اطوار دلیرانه درای شاه هنر
تاکه امن اوزره اوله عسکر اسلام مگر
رحباجذ منکه ایرجم وایجرا افسر
بوبله اولسه نه هیله ای داور اسکندر فر
غیرت سلطنته یعنی سیا نه سته کر
بر کوننه اول کاوله تا جنکه ساوه لشکر
کلدی جمعیت دشمنلر او واده خبر
جمع اولوب ایلدیلر شوره یکدیکر
تاکه کلدی شرف ساعت هنکام ظفر
لشکره اولدی خدادن ظرف حسن نظر
اولدی اثار نمونه صفت صنع نر
قیاس ایلدم اولش عرصهٔ جنک محشر
طور دیصف صف ایکی جانبده دلاور ارلر
هر طرفدن دیدیلر نعرهٔ الله اکبر
عالمی کوزلرینه کوجه تنک ایلدیلر
ویردی تا زلزله سبع داپه ارضه کدر

39

طرفة العینده طابوریله صور یر
صابیوب نعرازین کچدی غشنوشقتنا
هجوم خده ان لشکر اسلامیدی لله الحمد
او فلک رتبه که نیرانجلا الله زاور
ایتدوکی خدمتنک باب فلکده بزینه
اولدایا دخدا دولت ال عثمانه
دایما اوله رکابنده انک کیبی نجه
دایما تیغی اوله زهره شکاف اعدا
همتی ایله یوریوب ملک جزایرده تا
نجه قورتاکه بلا بنیه وجوج استینه
هر بنا بر بدنه کوه سراندیب اساس
جانبنلده کوروب اول ایکی شطی همانم
خونز ارباب جها دیله کراقه ایکی شط
یته بر وجهله اولنز امکان تغلب
ملکاول زبدهٔ اشراف کروه وزرا
که نجه محصر اعدا ایرنجه قیلدی
خاک بر شور شر قورینه کیم بعدی قدم
سترسلر چکیلوب جنکه شروع اولدقده دم
بر شب اشرف ازمانده شبخون ایتدی

بردن اتیدوکده هجوم ایلدیلر زیروزبر
که غزادر دیو باش کسدی دلاوران
بیله باشنادی فلک قدر والیالت بور
خرمن دشمنی هجاصله طومار شرر
ربعین اتمدی و لله اولانسرور لر
کورسیه مرکزینی عین عدو دیدانور
مرد میدان شجاعت شرف فتح ظفر
یعنی دشمنلری ایله حق زیروزبر
ایتدیلر و اصل اولوب قورینه بدیر ظفر
دزد مستحکم و بی باک غلوی لشکر
هر سر قلعه سی بر قات متانت کستر
باسیانسر کنجینه دیر ایکی اژدر
هر سر خشته الجونه اوله تلفی [illegible]
طرف بارخدادن اوله برجاره مگر
او صف ارای کبار اوخدیو صفدر
خلقنی طعمهٔ شمشیر ودیرین زیروزبر
اتش دهشته اولدی دل اعدا ماثر
بیلدی کور قدم صدرا ماییه مسخر
زکه شطنده ایده تاکه سعادتله کذر

انكا ايليوب الطاف حق اولدي روا / قيلدي چون شوكتيله وصل محل معبر
چكيلوب رايت اسلام شطك تو شوشه / ديزلوب سنجق وبيرق ور لوبه زينت فخر
بو مهمات وبو تدبيريله كوردكده بهانه / قلعه قورنيه ارباب سويه اتيدي خير
نه خبر باشلرينه قوبدي دم رستاخيز / كرد او باميله خاطرلري اولدي مغبر
كيجه اولدقده بهانه قلعه اندن بو شوب / اولديلر جمله براكنده روي شط وبر
كيمي بادر كل باور كيمي مستغرق آب / كيمسه سر بدبهن رفتهٔ الالات وطير
اولدي بيوند فلك زمزمهٔ واويلا / بلكه عبا يه قيامت ديوايتديلر خير
بيلرندن يوريوب برد ديرانكايه / بيحساب اولدي كتوردكلري باشلر دلا
حمد لله كه خدا دشمن بركينه اري / قيلدي بو رسمه سرافكندهٔ دشمن قدر
رحم ايدوب لشكره پاشاي عظيم الشانه / شكركيم ايلدي باري سبب فتح وظفر
خوش خدا در ابدن آماينه انكا بو غيد / ويريه مقدمي اعدا يه مهابت بو قدر
دلرز باز خدا شاهنشه تعيين دايم / ايده منصور عدو سيني دخي بو ندن بتر
قنده وارسه ايله او غزينه باب عال / دايما تيغي اوله قاطع اعداي اشر
كيم انك او غزي بو بنياد بلا معمورك / اولدي سر عقدهٔ هر ورطه سنه فتح اثر
ايلديلر ندر اوله فتحي ايچون تاريخ / كه كركدر شو ادن قاله بهر برده اثر
تاكه كوش ايليجك قلعه يه براولدقجه / عسكر تيغ بدستانه سعادت رهبر
جيقدي بر مير اداسو يلدي بو تاريخ / ايده نصرت الله ايله فتح ايلديلر ١٠٧٨
بنم او لاسيم زراندوز سخن كيم شور / ديه لطبعه سرماية صد كنج هنر
طبع بر فيضمه بكزرقني بر طبع كاوله / وارد دد دخت پاشاي همايون بيكر

ايده

40

ايده مزينه در افشانزي وصف جهان / اوله اصداف طبوع شعرا بر كوهر
دايما كاري اوله موجب مدح شعرا / تاكه وار كنج معانيده در نظم وهنر
دايما سايه نشين كرم ولطفي اوله / جمع خيل غربا يعني كه ارباب سفر
هم اوله شعلهٔ لطفي سن شبكرد غمه / كه بم دشت فلاكتده اوخاك احقر
كشت زار بهنرم سكن كنج كهرم / دشت الاحده بر جندكه خاكيسم اكر
چرخ ايتدي سيخ بر شرحهٔ دست محنت / تاكتاب الهه اليه جسم سطر
تاكي جور سپهري چكه بخون كوكلم / چرخ بيداد دزال داد دلم ارزدلور
خاكپايه بو قصيده يله عرض ايتدم / جشم لطفك اكه شايد كايده اسعاف نظر

نو جوان اولدي بيرهٔ دنيا / كلدي يعني بهار عم فرسا
تازلندي قلوب عالميان / يكلندي جهان كهنه بنا
حكم تبعيله بو موسمده / بويله در اقتضاي فيض هوا
عكس اخضر سراي چرخ اولدقك / چرخ آيينهٔ حضيض نما
بر هوادر هواي فصل ربيع / كه وير طبعه ابتلاي هوا
اوله بو دمده اهل غم جايز / فلكه طرفه خند استهزا
خستهٔ زنك طبعي اندوه / بولدي بو فصلده شفاي صفا
كلدي شاه كل زمين بيرا / صحن باغه قوردي سرتا پا
جتر خضر استونه زر طومار / خيمهٔ سرخ كونه خوش سيما
جمع اطفال غنچه نك سه مدام / بروزشكار يدر نسيم صبا

واسطه اولسیدی خدمت کل
بولمز ایدی شکوفه نشو و نما
شرف قدر و فخر جناب کله
اولمش اعطای بار حق کویا
که اولور فیض نغمه سیله مدام
زیب و تاج ملوک و شاهنشا
کرچه ایلر تصدر عالم
شاه کل حسن و عطر ایله آما
طرف استفاضه در اکا لیک
خاک سم سمند صدر و غا
که ندم جیقه اول سلیمان فر
سیر ازهار کلشنه زیرا
کل صاچ خاکپای اوزره نسیم
ایلر ازهاری فرش راه صبا
اوله ازهار او شهسواره نوله
مقدم انداز رخش صرصر پا
کیم اودر موجب قدوم بهار
یعنی بادیهٔ شادی دنیا
صدر صرصر سوار فخر ملوک
رستم آثار و داور هیجا
خال رخسار شاهد اقبال
سنبل شمه دار صحن غنا
یعنی سردار مصطفی پاشا
کیم اودر بهر اسوره عقده کشا
اولکه ایتمش قضا سعادتیجی
رکن عظمای شهر هفت سرا
پرشور اوله ساغر بزمی
جم جام انتساب دهر نما
نوله دیرسه جناب حضرتنه
نکته فهمان و عارف معنا
فخر دارا کزیدهٔ وزرا
مهر عالم فروز استغنا
برهم اندوز لاشهٔ دشمن
صف شکاف عدو بزم آرا
او بکف تیغ جویبار غضب
او بلا بار عالم اعدا
یاغمه ابری بهار قهرنده
جابجا فتنه لر اولور پیدا

41

تاب تیغ نیام قهری دکل
اولدی ابر جلالی صاعقه زا
تاب شمشیری ظاهر اولیه باز
آتش و همه ملکت اعدا
خلق ملک جزایره نیته کیم
و هم بولدردی انهزام فنا
تا که اولدی سعادتیله روانه
طرف بصره یه او صدر وغا
ایلدی مملکتلرین برباد
لشکرینی خورده حروب بلا
نهر دار بنا اسدده اولانه
جمع و اعدای اخذ له مثلا
ایتدوکی کار تیغ و فتحی دخی
اتمدی سبقت ایلین وزرا
نیجه فتحت که ابتدای هجوم
دشمنی بردر ایتدی رو بقفا
که کورنجه بو صولتی دشمن
قیلدی جمله کریزش صحرا
وصلی ایدنجه کمین سرازینه
عاسا کر غازیان جابک پا
یوریوب بیلر ندن اکثرنی
ایلدیلر هلاک تیغ غزا
شوبله کرم اولدی جنک بازاری
که دینوردی متاع جانه بها
واردی بر حالته محاربه کیم
دشت جنک اولدی صحن خضرا سا
سر بفتراک بسته کف بر کاب
کلدی مردان حیدر هیجا
سرای شماره ایچون ایلدیلر
استان کستر اوتاغ غلا
سر اعدا او حدده کثرت کیم
کله دن قلعه یاپدیلر حتا
حمد لله که بویله ایتدی جمله
دشمنی زور مقدم پاشا
بارک الله ای خجسته قدوم
وی ظفر کار مشکلات کشا
که سنک کبی بروز بری دخی
دهره دوران کتورمش قطعا

سن سن اول افتاب چرخ جلال   کان لالا شجع و لطف عطا
فخر ایدرلر شجاعتکله مدام   نیجه افرید دور اولان عنقا
بو نجه شجع و جلال و هیبتله   لوله فخار کی اوله میر کدا
که سن اول برد صف کن سنکم   سوی ملک عراقده حالا
یازمک اوراق عرض سلطنته   کلک فتحکله تازه بر انشا
کوردی بویلی فتح بو العجبی   چشم افلاک نیک بد بینا
لوله ضراب نه فلک تا مک   سکهٔ شجیعه ایله اعلا
که انک دور برد فامنده   اولمدی بویله معرکه زیرا
نجه رزم بلیغ معرکه در   که خیالی دکل خرد کنجی
دخی بو قدر او طبع نه بروا   کیم انک نظمنی بیان ایده تا
اولمش بر غریب جنک ادیکم   حشره دک بختی فصلی والله روا
حاصلی شوکت و سعادتیله   ینه عزم ایتدی حضرت پاشا
جونکه وادی بوادی نا اولدی   واصل صحن قلعهٔ قورنا
خاکنه اول کوزنا ایتدوکنده نزول   دوشدی اعدایه وهم و واویلا
دوشدی خاطرلرینه فکر فرار   اولدی فسخ ایلدکلری دعوا
همان اولدمده جنکه امر اولدی   متزلزل اولدی سرتا پا
درکهی اولدی سبب توفنک انداز   اولدی افراط شورش و غوغا
روی جنکه چکلدی جابر سودن   طوب مهیبت رعد نعره فزا
شویله کیم قلعیه حواله اولوب   هر بری اولدی بر مهیب بلا

کوردی اعدا بو صولت جدلی   که دکل قابل حصار مصلا
بولیوب چارهٔ صیانت نفس   دخی امکان حرز جان و رها
بر شب اقرب سحرده همان   قلعه دن ایلدی فرار اعدا
ناکه الدی خبر عساکر دینی   یوریدی قلعه ایچره بی پروا
دوشدیلر جون قفای اعدایه   کف بر آلات اولوب بقصد غزا
اولقدر تیغ اوردی دشمنه کیم   خونله رنک بولدی دشت فضا
کیمی خود مرد و کیمی قتل اولدی   کیمی شطده غرق و ناپیدا
سرنکون اولدی جام عمر عدو   ایردی بزم بقالرینه فنا
جکمه شندی قلاع بصره هلا   دخی بر بویله اضطراب عنا
ایتمه شدی او ملکه بر داور   اذ کیم ایتدی حضرت پاشا
حمد لله که یمن مقدمنی   سبب فتح بصره ایتدی خدا
فتحنه لازم اولدی بر تاریخ   دیدی ارباب طبع اولان شعرا
بزده بو قطعه ایله احبابه   بو بله ویردم جواب کیم مثلا
لوح تاریخ فتحنه ماسیا   تا که چالدی قلم دبیر قضا
هب حساب ایلدی بو در تاریخ   آلدی ال قورنه دن حسین پاشا

۱۰۷۸

ترکیب

ای جواد سبب فتنهٔ آشوب زمانه   وی نگاهی فترات افکنی جمهور جهانه
ای لبی غنچهٔ گل نادره برگ بستانه   وی رخی ورد صفا گستر گلزار جنانه
بو نجه خیده که خرد اذانکه قیلدی احسانه   ایتدی اقلیم جاله سنی صدر خوبانه

اسب نازه دمیدر ایلسک ازخار عنانه — که بکونه دشت ملاحتده سنکدر میدانه

سن سن اول پادشه صاحب درات حسن
عالمه باعث تکمیل مهمات حسن

یجه توزیر ایده رفتار کیا افواه سنک
عاشقم عاشق رفتار که ابر ماه سنک
جانده خاک رهک اولدی سنکدر شاه منک
عاشقه مرحمتک یوق جمله با الله سنک

فتنه دن قدر که خلق ایلمش الله سنک
اولدی وقف گذرک بو دل غمکاه سنک
قالدی امید خرامکله بهر گاه سنک
یا الکمدن نیجه بر ایلیه یم آه سنک

تیغ عاشق کش غمزکله هلاک ایله بنی
صکره ای شوخ جهان یوللره خاک ایله بنی

دو ستم قامت همواره که قربان اولدین
سبزه گون بخش دستار که قربان اولدین
تیر مژکان سیه کار که قربان اولدین
خنده ز لعل شکربار که قربان اولدین

خلقت شیوه رفتار که قربان اولدین
عنبرین کاکل پرتار که قربان اولدین
بر جفا نرگس بیمار که قربان اولدین
جان فزا معجزه گفتار که قربان اولدین

بو زمانکده که هر کیم سکا قربان اولمز
کر مسیحا ایسه ده صنعنه پشیمان اولمز

بویله طفل ستم آموز دبستان قضا
جانه رسم ایتدی تباشیر غمی سر تا پا
سوزن هجر ایله کرباس دلی ایتدی قبا
صفحه‌سی اولدی تنم رشته باریک اسا

دام جورنده اسیر ایتدی بنی وا ویلا
قیلدی حکم ایله صد پاره ستوانی جفا
اولدی اج بو قبا خلعت دارای بلا
اولدی پینه م لطفی بکا بهره سرا

43.

کیمه فریاد ایده یم اول شه بیداددن
کیم اکا بو قدر ایتمز ناله و فریاددن

اف دردکه بو نجه ستم جانه یتر
تیر ایتدوک بزه لطفونه بر پیکانه یتر
جوری قربانک اولم ایله هجران یتر
عالمدر جهلکه تاب دل نالانه یتر

لطف ایله عاشقلرکه شه خوبانه یتر
جلکاه ایسه بو قدر غصه هجرانه یتر
بو نجه سرگشته کیا وادی هجرانه یتر
بو بلا بیداد که دیرسه نوله دورانه یتر

که دل ابیطاق فراق ایتدک سن
جرعه آشام می میکده درد و محن

تمت

دوشر کن طره آشفته جانانه استغنا
انجو ایلر صبا زلف عبیرافشانه استغنا
اسیر بن کشته تیغ تغافل ایلر ایتدکجه
او سرمست می نازم کهی مستانه استغنا
متاع اندوز اندوه اولدی عشق بر شوم
قولا ایتسم قبول غصه دورانه استغنا
بن اول لایعقل صهباکش جام جنونم که
دل بدمستم ایلر غمزه خوبانه استغنا

براغنت شهلوند شوخدر یارلا اسیر ایتمکده
صبا حسن بلند یوسف کنعانه استغنا

اتیم لوزار عشقه بیان او لینجه تا
زانو بزانو همقدح بزم دل ربا
دل گرفتی کاولدی لانه گر طاق او عشق
شاهد دخی بلیا دیزدم اوله سبق ا
بو قدر طبیب سنده علاج اول ایغدم
اوله سقیم حسرت جانانه بو الهوا
قورتلز اول کوکل که دوشه دام زلفکه
کافر ده اولمسه نه کوزلم اکه مبتلا
تیرینه مالی سینه سی دایم نشانه کی
اول کمسه کاوله دیده خوبانه آشنا

دم افکار هجر گرده بکا گر اولسیم صهبا
تجدد ریند اولور باعث اندوه غم صهبا
اکان نشات جام لعلی کوستر مدده ساقی
که اولسه نازشکیله پایمال صحرای عدم صهبا
بنده ورحم اسا عالم اوله طعنه دن عاریا
قورلسه بزملر بر سورلسه دم بدم صهبا
نجوزا اهل جودر شکلدر دارا اولور سلیم
گدادی جوزنا کاید رتعجب شاه محتشم صهبا

بهشته گیم اولور نظاره گر مالی که بر دیده

44

هم اول سرسبز گلزار ملاحت اولهیم صهبا

زهر غم عشق یار جام شفا دربکا
گریه هجری دم بزم صفا دربکا
کام دله تلخ اولور شربت شهد سرور
درد ایله پرورده یم غصه غدا دربکا
صانکه دروغنچه دل گل کبی اولدی داغمه
طرفه نغم بلبل باغ بلا دربکا
نجه غم عشقکله هادم ای شوخ کیم
عیش فرح باعث رنج عنا دربکا

مایلنی عشقدر غمزه جور ایدن
اوقید ستم ایتمکه چرخ نه قادر بکا

گوزلرم تیرینی ایتدی دل و جانه آشنا
گل غنچه اولدی صانکه هزارانه آشنا
بن شوق شمع حسنکه جانسوز ایکن هنوز
اولمندی شعله یه پروانه آشنا
دیوانه غمزه خلعت محنت بدوشی اولور
کیم اوله شاه غمزه خوبانه آشنا
می بزمیدر او مهوشک الحاح ایله عشق
یارب ایدر می لعلنی بیگانه آشنا
بیگانه زاله ضحک مزاح ایدر کیمه
نه عاشق اولمشم اکه گویانه آشنا
زلفک که اوله خوشه داز بیدلانه
برده روا می اتمک اینشانه آشنا

مایلوش اولسونا اولکه ایدر جور ارزو
افتاده خاطر بیگانه آشنا

دل خراش غصه دورانه اولمز آشنا
صفحه اندیشه درسوهانه اولمز آشنا
جام لعلنده می بوسینه جانادتر رنه سود
شخص سرزنش خالدر بیجانه اولمز
دلده دایم اضطراب ایلر خیال روی یار
بو العجب گنجینه در ویرانه اولمز آشنا
آرزو کار صفای وصلی اولمق یا نجوزا
چونکه بر دل محنت جانانه اولمز آشنا

خود پرستم معجب بیگانه دن فارغ دگل
اول سبب دن ماه کیم لا انه اولمز آشنا

دل ایمینه بر آتش در ایلاین بر تاب — که تا پر دوزخی ایلر قفا کزین حجاب
تکرک باریخ در دسحاب چرخ فراق — فسوس کاتیدن زبان دل خوابیاب
بنی بتور دبی تحق هلاکه اخر کار — غم تغافلیله اول شوخ جنت جناب
ایدر ریکا بیکه فردا گواهی بیداد — دل دوپاره شمشیر تیز ناز عتاب
رسوم داغ غمکا هلاک اولن جانا — اولور حرارت شب عرصه گاه روز حساب
دخول بزم بهشت ایلسه ده ایسنه — نه ممکن اوله مسرت بزیر کوثر ناب

بیان شرح غم عشقک آینه ما لی زار
ما اولوردی ماحصل نظمی صد هزار کتاب

یادلکه بو مقدار اوله بر تاب محبت — ایا نیچه اولور قابل اسباب محبت
وقف سر صحرای جنون ایسدر اول ایر دل — ره تاز سوی وادی آداب محبت
ادم کوره بر کعبه مقصود مرادی — تا ایتمیک سجده محراب محبت
مایله گیردوکده اولور اول فلک ناز — برق افکن صد خرمن ارباب محبت

اولسون اوکه مهجور غم دیر اولدین دیر
مایا گیبی سرمست می ناب محبت

یتی ای لب تابیله اول شوخ ماهتاب — که عارضنده عارض اولور آب گلاب
کنج نا شوه الحره دل ناله بروریم — عالم کتورمز ایلیه بی پرده اه تاب
حسرتستانه دوشت دله تخم غم خزن عشق — صبح وقت بقیدین مثل ظهور کیاه تاب

45

ای دیده رخت سوز دل نظاره تابجنب — هردم جلال حسنه کتورمز نگاه تاب

مال اولورم عشقیله وهم سوزدن
هر لحظه خاطر بده کتورمز گناه تاب

عشوه بزمن قورب اچلدی سنه مشرب دوست — نی خندیله بر اولدی جام لب دوست
چاره نه حکم شه عشقیله اولدی کوکلم — وقف اتشکده حسرت روز شب دوست
بو تمنای وصال ایلمشم قید عطا — کاشکی اولسیدی متاع دل جان مطلب دوست
اولدی دل باغچه حسن ملاحتده بماز — ارزومند تماشای نخل غبغب دوست

طلب بزم وصال اتمه دن اول کیم یکدر
مالماست خیال می لعل لب دوست

یوق وجودک کبی بر نادر نایاب بهشت — سکا دیرلرسه لوله سر صف ارباب بهشت
جام حسنکده کورب باده لعلک جانا — قنیغ کافر در ایده فکر می ناب بهشت
انس بولمش اوقدر دوزخ عشقکله که دل — ملکیله ویرسه لر اولور رنجیده زتاب بهشت
استانکده کورب دیده حالیله بنی — زهر رشکیله اولورسه نوله بواب بهشت

مالی اسنده فراق اتشنه یاق ابدی
اگر ایتمز سه حکیم ایلمنده الجاب بهشت

دستنده خنجر ایله گز زهر ملای مست — هرکمه کورسون او شه خوش خرامی مست
بزمکده باده کمه یوبرنشه و یردی — آتش شراب لعلک اودکلوکه جامی مست
بنه نقد جانی دل عوض ایدر بهانه — باکه صونجه یار لب باده فامی مست
ملدن اوزکه جاره سی یوق اهل عشقنک — بیک شیوه برله اتیدورکید ملکلامی مست

ثانيه
ابتدا

مالی سئوال یار ... حاجت که قنده در
دستنده خنجر ایله کرز بهر مدامی مست

سنک تفاح عشقکله ذربود کلو بنم
رنک صفادرایرمه سروره باعث
همیشه مهر اوله افزون اودرکه ذره کبی
سنانه جانی برکره بیع وصل ایتدم

محبت اهلی انجنده غروره باعث
امید جام لبکدر حضوره باعث
کلی زمانه کامی ظهوره باعث
یولنده الجق اول اولدی قصوره باعث

نه سوز کلامه مالی ملرکه ذکر رقیب
کلی اوله سخن تلخ شوره باعث

دنیاده اکر دوتسه اشرای حوادث
بنا عشقده فخر ایلرم اشفته لکمله
حیق دور حنبزاره شرف بخش بهار اول
برکره خرام ایتمکله اولدی سراسر

عشق اهلنه یوقدر بیله بروای حوادث
نه دیرسه دیسون غلغله کویای حوادث
یر یرینده اولسون قوهویدای حوادث
افاقه قدک باعث املای حوادث

مالی بجرم صنمه محبت بهوسندن
بیلکرکه اولورسم دخی رسوای حوادث

انیسوزفیض حسنی اوسیمبر اصلاح
عاشقه جفا ایتمه اولوب جسنکه سوزور
جانه نقد ویردم قومدی عرض نیاز
غواصیم مدتبانه اولدی لود کلو

ملکین ایده کلشن ملک دادکر اصلاح
کیم حکم عزوراهلنی کردونه ایدر اصلاح
مابینمزی ایده ملک سیم وزر اصلاح
دل بولدی کوهر پاکیزه تر اصلاح

خوبانه نکاه ایتمه دزانه کوزه تنبیه

46

ای مالی قبول ایلن ... اولدر بدر اصلاح

دوتمه ساقی ویرا وسرکرمی تازه قدح
می ملو حبابنده ایدوب چشم هزار
لطف اولورسه بیزه جام لب لعلکدن اولور
ساقی نازایله اولدرمکه الکوزنجا قدح

اولمسون غنچه کبی تلخی خمیازه قدح
سرلبسر اولدی نظر اولبت طناز قدح
دل کهنه غمی یوخسه ایده مزتازه قدح
ویرمده غمزه مخمور ستمسازه قدح

اولمسون تازه غزللر کرم ایت صور ساقی
مالی ایچه ور طبعی سربازه قدح

بزم اهل حالی ایلر کلمه برنا دانی تلخ
بحر جود اولسه بینده ناداننوبریم قطره سی
ایللره جام صفابخش اولدی عیش برم اولور
جابجا تا خیر بیند ابرام ایدک یوقت اولور

اولمق محلی شربت محبت زنداني تلخ
ایلرم کندم چیو آب لجه عمان تلخ
بیزه کلدوکنده می بیجانه دوران تلخ
ساقی کارو کیدرسه مجلس یارانی تلخ

بزم بیده اولمدحجه ناله بردلدار شوخ
ایدوکم مالی اولور جام سرور افغانی تلخ

کل کل اولمش تاب میده چهره برتاب سرخ
بربرینه دایما عرض صفای رنک ایدر
صنم شکل باده بغلر کوردی تر رخسارکی
جسم زارم کرم برنکله و حاله ابر دیکم

سربسر اول نرکس الوده نالک خواب
عارض کالکونی سرخ الده شراب سرخ
شرم ایدم اولدی الکده کاسه بر آب سرخ
اولدی عرق خونیله اکنمده یکا اسباب سرخ

صحن کلشنده بو کون دلداری کوردم مالیا
کل کل اولمش تاب میده چهره برتاب سرخ

صنمه عاشق یار دهن بوس ایتم ایلر اتخاذ
زخمینه مجروح غمدر مرهم ایلر اتخاذ

الدی غوغای عقل صبرم و بر مدین از نکاه
اول خوای بیلزم داغی نم ایلر اتخاذ

تشنه دللر کیم اولور گرداب جوی لعل یار
کعبه حجاج کو یا زمزم ایلر اتخاذ

دل نه بولمش غمکده بیلم نقد عیشینی بجز
عشق بازار زنده کالای غم ایلر اتخاذ

بر زمان حالی صفای وصل ایدن عاشق اکر اول
روز عمرک بر دمنده بیک دم ایلر اتخاذ

قامت عالم پسندی سرو باغ نازدر
جمله خوبان ایچره جانانم بت ممتازدر

بر سپهر ناز خوبانکیم که رعد جلال
خرمن صبر دل و دنیایه برق اندازدر

افت جاندر نکاه دشمن تیغ غمزه سیمین
چاک ساز پردهٔ خلوتسرای رازدر

لانه کنجای حوادث ایتدی مرغ رازمی
هر نکاه عالم آشوبی که بر شهبازدر

ساز کار خاطر ویرانهٔ عشاق اولن
بزم باغ دلبر صهبا و سوز سازدر

قوت سرمایهٔ طبعمله در بسم و جهای وار
عرصهٔ معنیده حالی شاه و سربازدر

نیجه تاب طبعی اولور رستم نظم ایسه ده
طرز شوخم رشک نظم عرفی شیرازدر

فتنه جنکمده امیر مکه خمار ارادر
سبب شورش دنیای بو ماجرادر

اولمه قربانک اولم طره پر افشان عذار
که دلی حالی ایدن اول کره سودادر

اولمه محترز صحبت اغیار نوله
سودیکم دلبر اشفتهٔ بی پروادر

وا فغا بندی قوکیم خاصهٔ رندان زیرا
بر صراحی می و بر دلبر رستنادر

بو العجبدر که اولور طعنه زن بزم سرور
دلکه زهر آب کش مجلس واویلادر

ینه تبرید تف تاب دل زار ایده مم
حالی بر دیدهٔ پر خونکه بر دریادر

سبب التماسنه ملاحی غمدر بو قدر
قلزم عشقده دل زورق ناپیدادر

عشاقه گرچه چشم تباهی دلفریبدر
اما نگاهی اشعه سوز شکیبدر

اول زخم تیر زخمی جنون دلکه عشق
راه بلا فراز و شقت نشیبدر

اغیاره زخم تیر نکه لطف ایدر سه یار
رشک اتمه داد حقده کای دل نصیبدر

سر خیل عذار کرم ایلتین کلی
سوز فغان روز شب عندلیبدر

هم تبه یاب یوسف مصردین مکر
دلبند بوستانی زلف حبیبدر

رمز آشنای معرفته حالی شعرمک
متنی کر اشنا ایسه ضمنی غریبدر

حالی عراقده دیلر می بساط شوی
تا خاقی مهر گستر دغریبدر

سنجیم پادشاه معنیدر
مملکت ارای جاه معنیدر

دعوی فن فضله بر غزلم
حجت با کواه معنیدر

طبعمه اسمان فندیرلر
مطلع مهر و ماه معنیدر

افسر لال اشعارم
تارک افروز شاه معنیدر

حالیا طفل طرفهٔ نظم
زادهٔ خانقاه معنیدر

بردم او شوخ نازیله رفتار ایدرکیجه
عشاق با حاله دلفکار ایدر کیجه

حسن خواب ایله کلور اما چه فایده
کریم فزون چشمی خونبار ایدر کیجه

برلحظه زمانه که حضر اولسه عاشقی
بامالئی وجودی یوللرده کورسه آه

مقتول تیغ غمزهٔ غدار ایدر گیچ
افتاده مرحبا دیکه عار ایدر گیچ

مالی تحمل غمزهٔ یار روزگه گاه گاه
برز تحمله سئوال دل زار ایدر گیچ

نوبهار جمال رویکدر
ثانی صحرا ره صالن مجنونه
مایل ظلم ایدن سنی جمله
دل تمنای جام جم ایتز

گلکری لعل طرفه کویکدر
لیلئ زلف مشکبویکدر
غمزهٔ مست کینه جویکدر
همسفال سکانه کویکدر

مالیه محنت هزار ویرنه
ذوق گلستان رویکدر

بیتیک

خستهٔ چشمنه تیرباران اولسه بیکجانی بربدر
جابجا نقش اولنان لوحهٔ سینه‌مه
حسرت وصلیله اقمزدی سرشکم بو یله
نظر عاشقه ذلفک صالوب آتمه جانی

هم فتن بسمله کاهیده لوقربانی بربدر
زخم تیر نکه نرکس فتانی بربدر
کوشهٔ چشمی بلسیدیکی جانانی بربدر
بیلوز عارض آلکده دیکی دندانی بربدر

بوبکا دهر ایتدیکی خاکنک افتاده سیم
مالیه مرحمت ایت ایرنه خوبانی بربدر

کلعذار اوزره صبا کیم زلف جانانه دتردر
دل دکل الکلی هوا یکغ ذلفکاری صنم
سوکه مونا میدانه کوهر سونعشاقی ایله

هر برنده بیک دل عشاقی بالانه دتردر
تا تصوف کلشننده برکل یجانه دتردر
یوقه هر تاب سمند خشمی میدانه دتردر

قصر بردر بیرم مقتول تیغ غمزه یم
رشک قتلم بلکه ارواح شهیدانه دتردر

مالیا یارک جوانسنده نه حالقدر بو نیم
سرده عقل دلده صبر وجسمده جانه دتردر

بو وصل دلا فکرت خامک نه بلادر
حق آتکه الا ایش قدک تیز آشوب
تا تحفه بوک عوض ایده سن بوی شامک
وار باشیکه جمال دفتر مکتوب ربانی

گشتنلکه صبحیله شامک نه بلادر
ای شوخ جهانه یا بو خوامک نه بلادر
بیلمز میم ای طره که دامک نه بلادر
منعمی الچون صورت کلامک نه بلادر

مالی منع نومیدی وصالی ایتدی جونه اول یار
یا عاشق ایش سویلنه نامک نه بلادر

لبک نزاده کیبی نشه مدامی اولور
جانیه سربسر ایتدیک خواب نیلرسن
مکر که نقد دل جانیمی وصل یره لم
نه کلو خفته خاک حقارت اولسه

بوزار تشنه لبده اولیه جام کامی ولور
مبیچ بری یوقدر شیوه خرامی اولور
اوخونی یوقسه بزه دکمه سوزاده رامی اولور
انک تعرفنه عشق کیبی نامی اولور

نه دیرسه اهل غرض نظمه دیسونه مالی
صفاسن سخن شوخمه کلامی اولور

قدک کیبی نه بیر افت رسانه جانه بولنور
اوجار سوز ملاحت گجتیکدر کیم
بهار باده وبهاوی یار وبزم چمن
خلایقی الفت وگردش کزینی دیرلوادم

نه اولیه و لوله اخرالزمانه بولنور
متاع درد بلا انده رایکانه بولنور
گراولسه ده نیه بر مانع زمانه بولنور
نه جای راحت نه مرد مهربانه بولنور

جهانده جست دم عشرت اتمز نادر در   بولیک طالب غمش جهان جهان بولنور
فلک برقدی بزی بر غریب خالده کیم   نه وارلسانز اکلرنه ترجمان بولنور
سحر تضرع ایدوب حالی سویلوزکن خاکه   که خاکده اولمحل روی ان جان بولنور

کف دعا ایله صبح ایت درضا جانی
قیاس ایتکه اول درده پاسبان بولنور

یارکیم درست اولوب دستار زیبا زدونکر   الندو دینیندن بو خطر زمیوتی مسلمان دونر
جیقه جان ارزوی وصلیله کلمه او شوخ   سقدم حبیب سیه خال او سم نیه جانان دونرر
تیغ جور ایله دلم صد پاره ایدوب اول بری   اتش حسرتده سیخ غلمه برپایان دونرر
دانه دانه صنعه خونابه شکم دراقین   غم حسابن انکله دل سبحه مرجان دونر

قطره بو قدر حالیا ابیل دله بر جنید که
جام عیشه عالمه ساقی دوران دونرر

کوزلرصاندیار اول بوزدیکه زلف عنبر در   اوخود گنجینه حسنک طلسمی ایکی اژدردر
دل سخاره مزندیر استعار ایدر اما   او بر صنع الهیدر که تیغ خنجری اخضر در
فراقک عالمنده اول کل باغ بلایم کیم   شرار شبنمدر بلبلم مرغ سمندر در
سررو صلنه کرنه قدا زربار اتسک   تمنای لب عاشق اولشم نیندازردر

نقد الیني اول ماهک مولوب زلفینه میل اتمک
قیاحتقدر محقق حالیا کفره برابر در

بکا جور اتدوکن اول مه غزا ایلر   کونده بیک درلو ستم جانه بیدا ایلر
بکا زهرابه غم اغیاره ایرجه نوبت   کردش بر عرق کاسه مینا ایلر

49

غمزه سی غمزه حشره اولور اشوب فکن   سحرده خنده عوض قد بالا ایلر
بیک بلا ایله بو کونه دشنه کش قتلم ایکن   طالعی کور که بنه وعده فردا ایلر

حالیا کیسه دیناره تمنا ایله
صنم اول اتد وکنی دعوت سما ایلر

کوکل اندوه غمخوار حسرتدر   جان محزون فکار حسرتدر
نخل امیدم بری یاسم   در دل خاکسار حسرتدر
داغ زار فضای سینه ده کل   کلشن نوبهار حسرتدر
کلستان بلاده طایر دل   خوش نوای هزار حسرتدر
بزم فرقتده ساقی غمدن   دور اولان جام عقار حسرتدر
اتش ارزوی دل کوره لی   شاکر سوزنار حسرتدر
لایق درد عشق ایدن جمله   بنی بواعتبار حسرتدر
بنی ارام ایدن شب غمده   دیده اشکبار حسرتدر

حاصلی اتشا باشق ایده لی
حالی خاطر فکار حسرتدر

بناولدر دل اول جادو دست الامانه کوزلر   اوجادوکم نه دادا اکلر نه آه و نه فغان کوزلر
نه ممکن کنور خدنک کوره ترک لب عاشق   کراول اعلیلی غمزک کیبی بر صاحب قران کوزلر
بتر توبت سودا ایله باغید دل زار اول   وطندهای غم غربت بنی بر نوجوان کوزلر
خراب اباد بیدر دیر او نور قلب صفا خیزی   او کیم سیل اتمکه خالمده یار مهربان کوزلر
جقنده قصروصله سلم محقتند دل صاندم   که حد انقراض رسمانک پهلوانی کوزلر

شکارستان یاسمیندر بو عالم بو دهر دون
که هر دم بونده شهباز اجل نخجیر جان گوزلر

نه غفلتدر که پاس پاسبان جا جا آینه دل هر شب
سحر اچشمهن الدافت خواب گران گوزلر

محبت گلشننده بر گل خوش کورنمز وار در
بزار اسا انکچون دیده پر خون نزوار در

عبیر اتیه نه کلو قفل گنج وصلی دلدار
کتاب عشقدن فتحینه بیک افسون نزوار در

نیه طور نرجفا ایلر عجب بیلمزمی اول مه رو
دروننده آه و شین سهم دل پرخون نزوار در

گوریدکسینه بر تیر جور نطق اتمز ایزاید
که بر مجنون عشقوز سیلده بر قانون نزوار در

تملی دهره بر گوهر نظم ایلسک مالی
طبیعت کبی بر گنجینه قارونز وار در

قیل بزم ملاحتده امیرانه تصدّر
کیم وار بیری ایتسک سر خوبانه تصدّر

انصافمی ساغر کتوره الت عیشی
بمنّت ایده لعلکه بیجا نه تصدّر

اولماسه نه غیرک اظلل مملکتنده
کوزاتیز ابدی مصحف ایجانه تصدّر

بیگانه عشقه نه قور مجلسه رندان
دوت لایق ایتش ایلیه یارانه تصدّر

مالی بیری وار اوله غم عشقله بلبل
زیرا کالایلر سر خوبانه تصدّر

عشق او غم محنت عنوانه مجتبدر
اتم هوس شادی خسرانه مجتبدر

دور اولنه خرده نه دل قلماز عاشق
برحالده قائم بو دورانه مجتبدر

می خوار دل ساقی تحقیق غم مجلس عشق
اول مجلسه ارایش رندانه مجتبدر

گویا که نه شقه نزل صف قفل الکوی
دل اکله جنونیله بهمیانه مجتبدر

50

عشق ستم استیلا جور اتسه کار ایر دل
شکوا ایتمس اتمه فرمانه مجتبدر

قیس اوله بو وادیده و لیلی کاهمتا
زیرا که او کم لهجه ناداره مجتبدر

صرف در عقیده بقصیر نحوی مالی
تا کیم دل بر جوشنک عمانه مجتبدر

دوزخ فروزن سوز دلدن نمونه در
هر داغ منبع شرر بر نمونه در

بزم فنادن ایر کوکل اومه می نشاط
مجلس خرابه جام فلک باز کونه در

سنک ستمله سغر سرم اوله اشکار
عالم بلور دی ستر ملامت نه کونه در

ای عکس یار بر جام تصوفده سیر ایدن
بو اختیار دلدن حیا خوبرو نه در

چاک ایله مالیا صدف طبعکی ولی
کوستره هر مرکب بر خیال دونه در

غربا داولورسه بو بیله سوار سمند ناز
دنیاده یا جمال ایدر اول شهسوار ناز

دور کده ایلدک بنی همتا که هزار
ای لعلی تودمیده گل نو شکفته ناز

بیتاب ایدر اسیری کفتار ناز ایله
اول شوخ طوطی خورشن اموز قند ناز

استاد حسنمی رونق بازار حسنیجون
اولمش متاع نادره باف بر زند ناز

گر یوسف اوله غمزه شوخنده التینده در
اطوار جوی حسن وسرایت پسند ناز

جانا جهان گذشته تیغ نگاه اولور
چشمک بورسه غمزه که ایلرسه بند ناز

ایندی ملال مالی بو شیوه جام
ای سرو گلشن فتن سر بلند ناز

گاه گاه اوله حیقوب تبدیل سکنا ایلمز
جا بجا عشاق با ماله تماشا ایلمز

50

مرده‌یی احیا ایکن اولدی دل شفا یابلیک   ایتدوکک احیاده یا اللهی مسیحا ایلمز
اولقدر فکری ایله ملکله دل خسته اولدیکم   بو بیله کار نشاءه جام مصفا ایلمز
خلقی سن بو حسنیله ایتیک هلاک بیغماز   کیم غمزه کدر ازلی محشرده دعوا ایلمز
یا ندیم اغیار اولوب ایتدیک بنی تشهیر عالم   ابتدا خود عاشقی [illegible] سوا
تا ابد کتمز دلقدر شعله‌ء ناپخته کی   اولکه بیره سینه سن بر داغ سودا ایلمز

دکه عاشق ترک ناموس ایتمز انجق کیمه دم
مالنی رند طلا مقدر که روا ایلمز

نشئه جیش در دغم مختنوز   سنکرا سوده کبی مختنوز
بر کیز خوانه وصالنوز رولی   لب شکن ناز غم حسرتوز
ویرمز ازلی ایش عقله وجود   مست بی جام جنونیتوز
عارضه ارادة کبی دست بیهوش   دل فکن دامکه حسرتوز
لجرو آشفته نمایوز رولی   عشقله سرتا بقدم جانتوز
بیلدار بحر یکتنده کیم   بزنه صد فتنه در ذی فیتنوز

قوت افسرده دلوز نالیا
کرچه غم عشقیله بیطاقتوز

سبب ریا یاغم اولدی بن غمرام هنوز   روز شب جنک اور بخت سیهفام هنوز
جمله عالم دوزنا ساز نده اولدی بر مراد   چرخه بن نیتدم که کنج محنت آرام هنوز
هر کس اولدی شاد کام عید وصل ایله بن   کوشه فرقتده زار کار ناکام هنوز
برکز اولدم عالم ازالده عشقه آشنا   اول سر ایتیدر که رسوا عالم بدنام هنوز

51

سالللوار در که کوز زلفکه دلبسته یم   یا نه حکمتدر ینه یا بند اسلام هنوز
طرفه نومید وصالم کایلرم کرم نیاز   یار علی سرکشی بن مخلص ابرام هنوز

امشراب اولمش ایشتدم یاری ایلیلر زمنه
تا اودم مالا در حسرت آشامم هنوز

مائلم بر فتنه کیم احوالی اکلر اکلمز   صورتا درد دل منیالی اکلر اکلمز
جوق ستم بیلمز دخی لورسته بر بیچاره دن   نیج اولور عشاقه طرز ادای اکلر اکلمز
یوقه مفتونن کورب بر دل نیجه اغماض ایدر   بن دیرمکه عاشق بر ناری اکلر اکلمز
زلفکه دل بر زمان وار کلور بیلم نجون   ربنشین اول غمزه قضایی اکلر اکلمز

عاشقم اول خونینه بجه زماندر عشقی
بنده زارم بیلمزم ای ماه اکلر اکلمز

تاب میدن اولیجق نرکس مستانه ناز   ساقی کوثر جلب ایلر او میخانه ناز
ملک حسننده کیا اول چشم خمار اولوردک   هر بری بر شیشه جا کرده‌ء کاشانه‌ء ناز
دل نیجه طاقت ایدر بو تحلیلی افته کیم   غمزه سی مست خواب یا بیمانه‌ء ناز
کورب اولور دریک حسنه فلک کوهربار   اولمه لعلک اکر حایل در دانه‌ء ناز

جمله عشاقی ایدر بارک او دمکه مالی
تاب میدن اولیجق نرکس مستانه ناز

دوتالم جامن الش دستنده نرکسی   شا بهی او چشم مستنه نرکس
بلبوری سویلک ابھن نکاهی   بو فکره جون کا اولور دلبسته نرکس
مددبر همت ایت شاید که ساقی   کله بزمه او شوخ خسته نرکس

عنور افزاي ازهار چمندر | براقز قدر حسنيني بسته نرکس

بهاوک تحفه سيدر پاره گوندر
اولورسه ماليا دسته نرکس

گراولمسه دل عاشقده معتبر آتش | لباس عشقله اولمزدی سر بسر آتش
حذر اول افعه ای دل زياده انه نگاه | سونيز ادمی الده وقده بجبر آتش
ويريدم ايمه رخصت بولور ديتا بندن | فرار قلعهء [illegible] ويه ظفر آتش
ددکی بلمیه لر دلده عشقی اما | رنجاج جسمه بر کیم بقه گوررآتش
گذرباشش آب وصاله یوق امکان | درونه ایلدی بر وحله اثر آتش

سمندر اولسه بو کا ماليا لکنور مز طاق
ندر بو دل که ايده تاب سوز آتش

دم نیازده اول دلستان اولور خاموش | لباسن تازه گیروب برزمان اولور خاموش
دلا حذر دم صحبتدر انیمه طول نیاز | کاوست جام تغافل امان اولور خاموش
فغان نغمه گداز سروشم ایله گوش | گروه ماخلق آسمان اولور خاموش
هجوم جیش خیال نگاه خوفندن | دلده ناله لبده فغان اولور خاموش

ستود قامت بدقابل ستاینشکه
کلنجه مالیء آتش زبان اولور خاموش

گوکل آینهء صورت نمای خال یار اولمش | عبودیتی صاحب رسم دلده لقب اولمش
جفای یاردن اولسه ملول ای دل اولدنه | شکیب ارباب عشقه جور خوبان شعار اولمش
سحاب چشم اسطار سرشک باد اهمله | فضای سینه پر ورد داغم لاله زار اولمش

سزاوار

52

سزاوار هلاک در عشق اولمزسه دل ای جان | هلاک اولسن بو یولده چونکه دل اشک بزار
سیاه در دیجور دل زلف یاره وار دی گلمش | اوتاجدر که چینه غزالدی وبر کدی یار اولمش
دیر عادت دکل عاشقه لطف بوسه سلکام | که باغ فتنه ده چوق سرو گوردم میوه دار
بو دمده چشم خطانکده امید امان اولمز | که خوی غمزه پست جام ناز خونشکوار اولمش

رسول غمزه دل ییرب کلنده ای مالی
کاگا اندوه یاس و خون حسرت خونشکوار اولمش

غم عشقکله عاشق ذوقی غمدن ایلمز تخصیص | شراب زهر غمک جام جمدن ایلمز تشخیص
سنه گلوگور گوکل مجنون عشق اولمش که جانانک | طواف کوینی بیت الحرمدن ایلمز تشخیص
پیه زلرینچه که تاب دیلم دورخندن اتمز فرق | بنه سیل سرشکم گورسه یمدن ایلمز تشخیص
المدوغجه بلا او جبینه گوی اسا صحرا گلندین | گوکل چوگانن یار زلف خمدن ایلمز تشخیص

الار ارباب دل ذوق ریاض نطقک ای مالی
صفای صحنی گلزار ارمدن ایلمز تشخیص

اولمدم عالمده سودای خاطردن خلاص | بو هوای کاکل پر پیچ دلبردن خلاص
روزن شاه دل اولمه زلف کجوز ای خضر یار | گیم بیلورسن اولدی ظلمت سکندردن خلاص
جانانه ساعی ویرمدوکچه اولمدم امانه سود | اول جوای غمزهء شوخ دلاوردن خلاص
عرصهء عشق ایچره بیلمزسن اولوب سر سوکه | ال بانشک وار برزمان اولی گوکل شردن خلاص

سمدیر واری سلک اهل دلده ای مالی کا اوله
ضرب تیغ جور گردون ستمکردن خلاص

شمع برگز ایلر الحق سوز نیفی پروانه عشق | ایلرم بن بهر دم اما یاندوغم جانانه عوض

رشک ایدر رقیب عاشقلرم صکره جفا ایلر بکا — ایتمه جانا حسنکه مهر سه دورانه عوض
صبر مز زیبا داولور اولدکه دست غمزه که — جشمک ایلر باده ناز ایله بر بهانه عوض
کندو بیلمز نیکه حال دل افتاده بیله — دردی ایتمک نه حاجت اول شه خوبانه

بر ده بزم باده اول مست ناز اولدقده یار
حالی بار ایلسم احوالمی رندانه عوض

ایلدی زنجیر زلفک گردن گردونی ضبط — بو العجب در اتمدی بر گز دل مجنونی ضبط
گریه دن بر بر گوزم بر بحر طوفان اولور — گیمه بو قدر ایده سیل دیده پر خونی ضبط
واری درد عشقه چاره کر وفلکه آتش طبیب — قلبده شرح کتاب علم افلاطونی ضبط
ارض استغناده اول خاک قناعت کا ایلدم — زیر پایمده نیجه گنجینهٔ قارونی ضبط

نیلوفر بر بار مالی یوخ نیست عشقنه
بزم جوشا جوشده ممکن او زیبونی ضبط

ممکن اولمز درد عشقیله دل ایلر اختلاط — رشتهٔ عقلیله ایتسه ده روزنده ارتباط
زهر غمدر ایجدوکم بزم بلاده هر زمان — ایجدوم داخی جهانده بر جام نشاط
صور تا شکوای درد عاشقلکه بیوم در — کیمره عشقه دوشن اتمز بلاده احتیاط
دل شه ملک بلا تاج سر سودای عشق — آتش سوز درونم صور تینه لفلس

هر دمنده بیک شفقت جکسه بر مالی ینه
ممکن اولمز درد عشقیله دل ایلر اختلاط

کوکل اول دکلو ایلر درد عشق دلرباده حظ — کاید رنده ذوق قدر نه الفت اهل صفاده
ایرم همنشینی خاطرم بر دم در وفده — بن اهل دردم اتم سودی نجوندوا ده حظ

ولد
سر کل افق ده کل عوم کلستانده ذوق
دلربا در باده در کلزار بستانده ذوق
کیم ایده بر بیوقد رقیبان خیال دلبره
باره و بر بکده زنبات لعلت جاندده ذوق
دردمانوس دل اولور زره در دولور اتمز طبیب
دردی اصلاح ایسه روضعه درمانده ذوق
دام بحور ده کیم دوش بیوقد رقبا بنفلمه
شوق زخمر بند زلف عنبر افشانده ذوق
یار لقد و صلیه یونا بالکه زنده ایدر بیلرم
اولا اسانده نوم عشق نشانده ذوق

جیقوب

53.

جیقوب شاخ گله خیلی نغم پرداز در دولتیده — جنده الحق ایتدوکی و نانهوار خوشنوا ده حظ
بلا دیگم سوز اولماسه عشقک کر بلا الود — بنی ایر شاخ خوبانه ایتدور نس سن ملاده حظ

سغانش فرقه سند نه وتکما ایدرس کوزنده یوز بیکنانه
یاما یا اتسونلر می اوشوخ مهلقا ده حظ

سبب اولدی رخک وصفنده آب تلفظ — تکمیل سکو داتمدی ارباب تلفظ
دوتدک دل دمسته مجری سوزه اولدیشه — نطقک سبب فتح در باب تلفظ
شوریده نیاز اتمککر وسده یار اذن — عاشقده نیه شرطدر آداب تلفظ
بلبلره همنفس اولور در کوکل اما — مدهوش غمه ایلمز ایجاب تلفظ

کوردکده او مهر فلک نازی نیازه
مال انجه ادم کنور رتاب تلفظ

عقل صبر و فکری سبب کند مدن ایتدم انتزاع — خانه اغیار اولوب با ریله ایتدم الوداع
فرقت اوبله دوقندی کوش شنبه محنتله کیم — صیت عشر تله بر اول عالم اتمز استماع
صکره دار الملقدیم ارده دم لو الدم بیله — خانهٔ دلده بلا و درد ایتدیم اجتماع
بو لقدر جانه ز اکراه ایلدم عزت ده کیم — دشمن سوز اوله قتل و لعده نزاع ایتز دم

زاع

غم یکله قالمسه عالمده غم حالی نه غم
سینه ابی بو دل استادم ایلر اختراع

دل بیچه ایلر خیال عارض جانانه منع — سوق تشریف ایله بلکه تند ز ایلر جانانه منع
عشقه فیضندن بو حالت اولدی علتی ادراکده — ایر خوش اول عاشق که ایلر درد نه درمانه
اتدوکجه تا تماشای سفال میکده — ممکن اولمز اهل دل ایدم غم دورانه منع

منع

استرم حقدن که خندان سلامت اولسون / اوکه یارندن ایدر بر عاشق کریان منع

جوق زماندر خاکروب آستانکدر سنک / درکهکدن ایتمه شاها عالئی نالاندن منع

زاهدا بیدر اتمدوکم باده دن فراغ / کیم ما المدی غم فلکی جلکه دماغ
بر شوخه مائلم که نمانز ینفه دستاور / اذن طواف مقدمینه استرم ز جاغ
خیلی دمیدر کورمشیدم خواننی / کوستردی قدرینی اوردی سینه تازه داغ داغ
نجرک سنبنده یاندی کوکلم صبحه ایردی لیک / بر سود اولور صباحه قالنی شعله چراغ

مانا بو دمده بن بینه غم تیجی بکلرم / کلدی بهار اچلدی کل ایردی صفای باغ

دیرلر دیرم که ایدم عشق یاردن فارغ / نه سود غم بینه اولمز اوزاردن فارغ
کوکلده کتدی غم دوروندن ایدم / رضا ایله کیم اولور بمجواردن فارغ
او عاشقوز که سعیم عفو زوبا اولوز / بلا یولیا دیه ایلا اعتذاردن فارغ
دولوب تغرجکیجاله خلق سیرکا اچون / سنال سوسم عید اولدی کاردن فارغ

ارا اولنوق استریک مانا ینه سر غم / دمادم اولمه ی خوشکواردن فارغ

عید اولدی جیقدی کلشنه دلبر طرف طرف / اولدی بهار صحنی منور طرف طرف
کلزاره ویردی رونق ده سیرکا نسیم صبح / بکلر لو الکده سرو صنوبر طرف طرف
بر شیوه خرامیله بهجت ایله پایمال / عشاق بی نوالری ایدر بر طرف طرف
جوز دست نازیله کره کاکلک ثریا / دوشسون عذاره زلف معنبر طرف طرف

سنداني

54

سنداني دختر زر ال برکناره جیق / مانا جیقنجه باغه کوزلر طرف طرف

ایتم محبتکده کیم دعوایی بر طرف / دلده هوایی سرده بو سودایی بر طرف
ارباب عشقی بربرینه دوشندیار شکیله / خطکده کلدی اتکلری غوغایی بر طرف
بر بوی زلفک اوله فزاد ایری ایلی ایدر / بازار کرم یوسف رعنایی بر طرف
ایر خوش اولکه یار جکه سینه مدام / بر سوزله ایده فرقه اعدایی بر طرف

سرکشته تیغ عشقیم اول شوخ دلک / کیمدر که ایده عالم رسوایی بر طرف

یا قرا اول کوچی کیم غمزک ایده نازعتاب الحق / کاکا بر خلق دوبر عاشق بر طاق طابعی الحق
کمال انهات شمع عارضینی ایدر دیر فراغ / بلبلیدی سوز شیم اول دلبر عالی جناب الحق
ایجوب بیکانه اوله کلستانده یاد دلسوز / همانا قوری کاید سین لخت جکر بارم کباب الحق
اوله اغیار دامن کیرز بر سوده وصلک / فقد بیندنا بیدر ای خلل نور اجتناب الحق

الم داماننه مانا او مامک تکدی ایری بر سه / نکر دست کریبانه اوله م روز حساب الحق

اولمشم مظهر کتاکش عشق / سن بو تاب تاب آتش عشق
دل بر داغی دست مانا غم / قیلدی بر لوحه منقش عشق
بکا مدرس اولور قیاس ایتم / قیس وش ابله شوکش عشق
اوز اوزینی نیجه فهم ایدر عجبا / اولین جام دلده ما جش عشق

وار میدر عرصه کبنده

شمدی یارا کبی بلاکش عشق

بیچ اولوریا اولیه بر دلکه زهرآشام عشق　　ذوقی یاب جرعهٔ صهبای ناب جام عشق

تاب تأثیر خیال شمع خدکله دلی　　ایلدم بزم بلاسنده چراغ شام عشق

طایر دل بر کشای اوج استغنا ایکن　　صید حسن ایتدی انی محنت کزین دام

حسرت آغوشی قدکله ای سرو جمال　　قاسم اولدی جانه اسا خم الام عشق

هر کسی بر حالیله دورنده ایتدی بر راد　　الحق اول شوخ جفا قیلدی بنی ناکام

باعث تسکین اولور زنجیر زلف یار اکا　　اضطراب درد دل اولسه بر آرام عشق

شمدی یار سوادیه بزی عرصهٔ سودا ایتم
اولمسون بر کسه ده مایل کبی بدنام عشق

بر حالم ایدی قامت دلداره صارلمق　　ممکن اگر اولسیدی دل زاره صارلمق

اولدر دری حسرت آغوشی قدینی　　کوجیدر بیله بر بوبله جفاکاره صارلمق

منظر کلهنی الیمش آفاق ملاحت　　مشکل که بیه کلنی او مهپاره صارلمق

تنهاده کورب دلبری عاشق نه صفادر　　اوپوب الینی بلوره بلواره صارلمق

میدان سیاستکدهٔ عشقده مایل
گلشن بکا منصور کبی داره صارلمق

مدهوش کم ذوق جانانه خبرم یوق　　آلودهٔ دردم که صفادن نه اثرم یوق

با ایده دل زاره بیدبجه آلام　　اوبلیه نه عالی نظر وداد کرم یوق

دل کورمدی روی شفق صبح سروری　　بلم نه عجبدر که شبم وار سحرم یوق

بیمار فراقم وطنم کوی بلادر　　عالمده دخی غیری بکا نه وطنم یوق

میالی

55.

میاال عذار ولبکم ای قدی شمشاد　　کلزار محبتده دخی خشک ترم یوق

پروانهٔ جان سوختهٔ شمع خیالم　　اسباب جهانکده زنک تک یازم یوق

اوحتهٔ گوش قبول اولمقه مایل
منسوب هنرپرور پاکیزه ترم یوق

بر اهل حالده که عشق اقتضا ایدر البته　　ره محبته جانن فدا ایدر البته

تحمل ایده مز آشوب عشقه هر بیحال　　اوزین تحمل بلا مبتلا ایدر البته

نه باک وار دله دوشسه جخ تیغ یار اولمش　　بلکه خطر نکه دلربا ایدر البته

جیوغ اولدی کلیه بابوی زلف یار مکر　　مشام جانه اولطفی صبا ایدر البته

تمیل و دارات دهری مایلا بو نیم
تماخ صفا جهانه کدا ایدر البته

کوکلم نوله اتمزسه تمنای وصالک　　بندر اکه فرقنده کی آرام ملالک

اولمش چمن فتنه ده کویا که سرافراز　　الو بادهٔ شیوه قد نورسته نهالک

کر لوح نکاهنده نقشت اوله مصور　　حک ایلر ایدی تیغ تماشای جمالک

خونباشی چشم شب حسرتده او درکیم　　قطع ایتدی سر خوبی شمشیر خیالک

سررشتهٔ عشقیله در اولدخی همواره
در سخنی مایلی طرفنده مقالک

دلا قو غفلتی چشمندن احترازرک　　اوست دشمند کنه دایما نیازرک

اگرچه لحظه ده عشاق بیوجود ایلر　　بنه حقیقته نقش کوزلده نازرک

کلیه استر زرخساره همنشین اولنجه　　بزه قدی یوجه بر سرو سرافرازرک

قوینو فاسنی دهرك اولورسه شوخ هلا   محبت اهلنه هر باره چاره ساز كرك

خود اولماز او ميجوی یار بی رستم مایل
وفاسنه كوره اما جفاسی آز كرك

پانچه سویلم بن ستر خداد خطك   قاطع رشتهٔ طعن سنغاد خطك
تیغ رخسار كه كویا كه نیام اولشدر   حق بو دركیم نه اول تیغه سزاد خطك
نوله قیمت شكنی عنبرت كیسو اولسه   كه دماغ فلكه غالیه ساد خطك
وجهاوار سویلیه سه اداحنی ارباب سخن   موصف ناظم پاكیزه اداد خطك

دشمنه مالی نیدر تیغ بلا در فلكك
نیجه كاحباب غذا الخت صفاد خطك

فصل ربیعدر بیزه بزم چمن كرك   صهباء ناب وساقی سیمین بدن كرك
كاشند ویار یله كیجه ستانه عاشقی   تاصبح دم لبالب ویكیدر بین كرك
مفتون ایلمز دلی هرخوش خرام ناز   اول سر وكبی بر قد مخفی فقن كرك
تا كی اولیم هلاك تیشمازه هلاك   ایمله هلاك اكركه هلاك الیس كرك
والحاصلی بو دانش حال محبته   بر رند لوالعقول هزار از فن كرك
هر دعوئ معارف ایدن قصدم الكز   شور دقیق مالیه معنا ویرن كرك

غونبده كرچه غصه دنا اسوده لوز ولیك
اتیك نكاه اصل حقیقت وطن كرك

صحن بهار روشنی ایت كلزاره چیق سیرانه كل   تشریف ملك كلشن ایت طرف چمانستانه كل
بزم ملكلفامدر هنكام دور جامدر   دل وصله بی ارامدر ار افت مستانه كل

آیین

56.

آیین ارباب هم بو بلیه دكلدر ای صنم   قیلمه منی باما‌ل غم اول ایندو كك جانانه
ای خوبو سیمین بر ویر تیر عشقی جانا كذر   عشاقیه اولدردك یتر انصافه قیل ایمانه كل

ست اولمش اول سینه چاك رخسار صید تاناك
بو مجلسه بزم پاك ای مالیی دیوانه كل

رخساركه اولماسه انیس ال قرنفل   اولمزدی بو سیما ایله خوشحال قرنفل
زاریده ایش بو نجه زمانر رهكذر كده   اولسون دل كهجور مه همثال قرنفل
هر رنك رخ یار اولمزسن قو غروری   بیك بیلده اجلسن اكر ایل قرنفل
ولدار جبزاره جنقیجه بهله بولمش   خاك قدمه فرصت رومال قرنفل

مالی ندر اسباب جمالینه مشابه
عارض كل وصحه سنبل بهر خال قرنفل

صایر نقد سرشك بلبلی اولره صیدر كل   متاعون بیته اجر مشترینك بیعیدر كل
مسلمدر بهار از یار ینك سرتا جیدر حله   نه كلو سر فراز بلعل الیره دمیدر كل
حكاممست اولماسون قابلمیدر ملك حضرا كر   الفده جام مالامال كلشن برجیدر كل
مكر بزم ی اولمزی بهار اولماجق نادان   نهایت مجلس كنعینك براوزكه غالمیدر كل

صقن دخل اسوزمای عذار یاره كل هركز
كیم اول كلبرك بانه خندك الخوتشنیدر كل

ایدر دل تازه تازه كونده بیكی ر دخن كل   فراقكدنی مختمدنی بلم بو ندنه حاصل
بینه اغیار سك بو حالكی اوزره قوتار بهره   مراد ایتیسن مراد دم اتمكده خندیق حاصل
وكل دستار سبزه زینت اكلیلی اول شاهك   جمال اعجاز ندركا وطنی كل اوشنده چنی حاصل

کله اول شوقم طلوع ایلده باغ بزم احباب یا اولزمی صفا اندر صفای انجمن حاصل

نه وار صرف ایله مالی نقد عمری دل وجانی
فلکده سنده قیمتلی یوسف گل پیرهن حاصل

جام جنون عشقیله مستانه در کوکل صد چاک جیب حیرت دیوانه در کوکل
بزم بلاده کیمی غم دور اولور مدام سینه سبو در اول سیه پیمانه در کوکل
اولسه ده باری میکده ده خاک اگر ینه سند کذار مجلس میخانه در کوکل
حالانه بو مکاه خراب محترم بر غم در که بحر ایله ویرانه در کوکل
دعوای شعله نوشی عشق ایلسم نوله شمع جمال دلبره پروانه در کوکل

سر بسر هیچ اکم کردونه مالیا
اشو عشق اولسه مردانه در کوکل

عالی صحن بهشت ایلدی خوشبو سنبل اولدی رونق فلکی ساحل بحر بو سنبل
ویردی کل مژده سینی تشنه کلزار اولمغه بر دزد اول حیله ایله بولدی ره نوسنبل
قیس شیدا کبی صحرا ازلی مسکنی تا اولدی بر وسوداکی کیسو سنبلی
قو بهانه کندینی بر دیره جالسه کوزلم اولمسون طره دلکینکه همبو سنبل

مالیا فیض قدومیله جهانه بولدی فرح
عالی صحن بهشت ایلدی خوشبو سنبل

بنی نظلده انجق او که وصاف بتانم وصف ایته ده سرتا قدم طبع وزبانم
بر آفت سر سبزک اسیر قدیرم که تقریب بو حیله سرافراز جهانم
یا رب بنی دست اجله قیله حواله جانانه موعود فدا سازی جانم

تأخیری

57.

تأخیر ایتمه فوت ایتمه بلاکده که بوقدر تیغ ستم غمزه که من بعد جانم
اول مرتبه مرد عجزی محنتک اولدم کیم قالدی تیر فلکه جای نشانم
بولدی بی وصلی لب خشک تمنا صانما دیده بخت دلمه خواب کرانم

صحرای ده گلم سخن کهنه مالی
تا کیم روش تازه ده اعجاز بیانم

دردا که بند دار بلاده مقیدم یعنی اسیر دلبر سرو سهی قدم
ذات مسیح اولورسه اگر ایتم اعتبار بن جان نثار مقدم آل محمدم
تبدیل پایگاه ایدوب اقدامی کورم نازرد بانه عشقه یصلدی بر قدم
دل بر یتیمدر سکا اصرارم ارنی لابد بودر داید رینیکم کشته عدم

طورمز او کده لشکر اعدای بدکانم
فیض علی عشقله مالی شوتدم

سرتا قدم غریق یم محنت اولمشم هجرک او لالی صنمه که بر لحظه کولمشم
تا حشره اولنجه خاک درک اتمزم فراغ کیم رشته کمالی عشقله بولمشم
سیلاب درد غصه فرقت اولکنده بن بر وادیم که خار وخس غلغله طولمشم
اوج وصال یاره نه ممکن صعود کیم شهبال تجلی کف جو سیله یولمشم

مالی کورر سیم نجباسا حل فرح
سرتا قدم غریق یم محنت اولمشم

نشوه یاب چمن فیض خدا در سخنم شسته سر دامن چو کلاب ریادر
بزم عشرتکه میخانه قند در طبعم نشه بخش دل ارباب صفادر سخنم

بیله م قیمتن اسکندر نظم اولمیجق
که درنادر دریا بکادر سخنم

سهو اید وب کردخی درسم او نجید رکه نید
جدار باینه شمشیر قضادر سخنم

زیل غربه او لی اینید رسه فلک کوش کهن
مالیا باعث تحسین علادر سخنم

تمکنیدر که بی سر و سامانک اولمدیم
اشفته تاک زلف پریشانک اولمدیم

ایلرسم ارزوی فرخندی وصال
ای شوخ لایق غم هجرانک اولمدیم

بردن شهید تیغ نکاه ایت بنی که تا
محتاج زخم ناوک مژکانک اولمدیم

شمشیر تیر غمزه سنک اکوره دردل
انصاف ایری نجه قربانک اولمدیم

مالی کبی ایدرسم اکر عقله التماس
مدهوش ساغر لب خندانک اولمدیم

خوبان عصره شوکت و شانسن مخدم
سرتا قدم ملاحت وانسن مخدم

همپایه جاکلی کورش دکل فلک
حسنیله نو ظهور زمانسن مخدم

قالسه نخلی سایه حسنکده حوریان
تازه نهال باغ جنانسن مخدم

حسنک یاننده ذره دکل خیل مهوشان
کیم افتاب تاب فشانسن مخدم

قربانک اولدوغم قدکه اولمشم اسیر
بر طرفه سرو سوی میانسن مخدم

دنیایه دوشدی شکر عشاق بحجاب
صدر جهنده شاه جهانسن مخدم

ترجیح یوسف ایلسه مالی نوله سنی
خوبان الحنده بلبل جوانسن مخدم

محبتله اولالدن اشنا ناشاد درگوکلم
عمارتکاه اه وزار خونابادر گوکلم

58

صدای صور ایله اولمزدم محشرده ده بیدار
هلاک چشم بی رحمت بیداد در گوکلم

شنا سر کرد نازایت تا که قربان نکاه و تنوع
بر شکار قتیل غمزه جلاد در گوکلم

عنایاب هجوم برق جور چرخ دون اولمز
که سنک غم شقیله ابادا ولمش بنیاد در گوکلم

درون غنده غمک تمکنی تبدیل ایکان اتمک
کا تکه تا ازلده طفل مادرزاد در گوکلم

گذرگاه جوی محنتخانه عشق اولمزم مالی
که زیرا امتزاج دردایله معتاد در گوکلم

اب و ش اتیدم کد ازان اتش فریاد دن
غیره جاری اولدی اخ اول دل فولاد دن

صبر تا خیر هلاک ایسه اگر جانه ستیز
حاج اولدم التماس غمزه جلاد دن

شست یاب اب لطفک اولدیوقته تا محشر
کتمز ارقام الم الوح دل ناشاد دن

بیغم وصلدن ایتدم صبایه همنورد
اولدی کور اسید قصدم اویلبر بی داد دن

مرغ دل بی باک تیر غمزه سیل زلف ایلدر
بر شکار طرفه در اتمز خنده صیاد دن

تصویر تقلید رسوم قاشنک اتسه دو شر
خامه نقاش دست مانی بهزاد دن

تحفه قالسون فرقه نظام بغداده بو نظم
مالئی پاکیزه اشعار و غریب ایجاد دن

بر نهال سبزه نو خیز بستان حسن
وی سر افراز سر کشور ستان حسن

اتش عشقکله یقتی اولسون وجودم داغ داغ
تک همان سن اول شهم تو قیله بابان حسن

دوتیلم انکشت بهره خاتم اولمز سن ایله
کاهی عرض شعله قیل ای کوهر کان حسن

حیره دک قالسه عجمی بر ده ده بلقیس قالدر
برکز اولسون خاوره بر تو نمایان حسن

وارسید رعالمده مالی شمدی اول افت کبی

ولد

تکرار ایله بو نشهدن خراب باده بکتدم
عتاب کینه جوبی غمزه بیداد دن بکتدم

لعب نکارین اضطراب غمزه ده افغان و دلدن
بجانا ز کراه طعن نکته اضداد دن بکتدم

کوردن لوح سر و دردا او دم جال و غم ابلادی
مداد مدرسم سر اولمش او دن بکتدم

بهار بو مضرب سنکلم غم اولدم بو قیدن ایا مالی
تکرار ایله بو نشه دن خراب باده دن بکتدم

کاوله رخش نازایله دار امیدان حسن

کورسه طرز روش مستکی ای نادر تن / اولمز خاک رهیک اولماسغه قادر تن
چشم جلادک اوکنده دل جانا آماده / تیر مژکانکه قوشو هدف حاضر تن
حکم حسنک که ایده نیجه سکندرلر رام / سینه کوردکده نیجه در سو نادر تن
چیقدی جانم سوزه کل ای کل دسته ناز / اونجه غیبی دمکه اولدی تر ناظر تن

مالیا صد حسد اول عاشقه کیم موجه مدام / دلربا سیم محلا کیبی بر نادر تن

ای دل استغاله حق اول شوخ رعنادن / باغ امید کده سرو کلشن آرادر کلن
قوشو وار سوزن شکر ازنار ایله شاه بهار / سیر صحن باغه چیقمش بر تماشادر کلن
عالمدر عشاق پایمالی خرامک خاکدن / طرف کورستانه کویا مسیحادر کلن
شهر عشقکدر دل تا جاله بردم باشیمه / کاکلک کیبی سیاه طول سودادر کلن
اشک چشم اقدقچه نیجه ناله پرداز اولیه / تازه زخم سینه یه شوراب دریادر کلن

دور جام ایتدکجه ساقی صنانکه دست جنون / دستمه مالی رحیق جوهر شوادر کلن

موسم تازه بهار ایردی کونکللندی جهان / اولدی نشاطه کر روی زمین دست نگار
اچدی هر غنچه دسته اک خاطر / حق لوکیم قدرت فیض رنگین نشانه
خانه بر دوش اولن ارباب جوانکه نیدر / چیقه هر کون ایده هر کوشه کلزار مکان
فوت عیش ایلمه ای اهل صفا وقت اولکیم / کلده بلبلده کیده باغ اوله محزون خزان

حسد اول غنچه که بر دلبر ایله دست بدست

مالیا هر کوزه اول طرف گلستانه روان

نیجه بر مایل بیداد اوله سن ای کردون / سعی قیل همته معتاد اوله سن ای کردون
بسکه مرغان دله دام بلا کستر اولوب / دانه عشقیله صیاد اوله سن ای کردون
جوربی قوی دور اوله کیم غمزه یه رغبت ویره ناز / نه کلوب خاطره نه یاد اوله سن ای کردون
کل دستار فشن نکه خوبان اول / که ستمده دخی استاد اوله سن ای کردون

حاصلی مالئی برباد غم ایتدک سنده
آه عشاقله برباد اوله سن ای کردون

طالع کوسترمدی بر کون دل شیدایه رو / عاقبت دوندردی بر اماله حوق سودایه رو
خوبت ملک دل ای کوردکده سبب دیردم ولی / دویدی سویلشمکه اول ماه دیبایه رو
مقصدک ای شاه خوبان کثرت عشاقیه / ویره برده غمزه جلاد جور افزایه رو
وار حک اول قطب دبر حسنه بندنده دلا / سور طواف کعبه وش کیسوی عنبرسایه رو

دکله اولمز دیره یاب از رو وصل یار
اورسیدی مالئی افتاده خاکپایه رو

دردامن دلداده خوبان چو جزیره / ازره اندوه فراوان چو جزیره
اولدوقی نیجه کوز کرچه تماشیله فرحمند / امانیه دل اولدی پریشان چو جزیره
رشک [illegible] اکی اخر دل شادی / بر لحظه ده چرخ ایلدی کریان چو جزیره
بر [illegible] غضبلر ایدر الله / افکنده محنتکده خاران چو جزیره
نعمت بر کو شکرانه صحت کیبی تو قدر / اولسق نوله شرمنده احسان چو جزیره
شرح ایلر ایدم واقع احوالی اما / مجموعه دل اولدی پریشان چو جزیره

ازاده دل غنچهٔ دورانز اوله‌رسن
تا اولمیجق حالی گریزان جزیره

سنده ملکه شمعه کلور یاری بوی میخانه — ایدر فراقیله جانز آرزوی میخانه
خوشا او رندکا اوله مجلس احبابه — سبوی باده بکف کوجه بوی میخانه
پیاله صحبتیدر لو قدر اوزکه افسانه — اولورسه ده مثلا گفتگوی میخانه
شهار وای بنی زهر نوش حسرت ایدوب — رقیبله اوله‌سن همکدوی میخانه
بنم اوزار خرابات کا اولورم هر صبح — سرشک چشمله راه شوی میخانه
عجبمی مایهٔ صهبا کوثر اوله میحا — بهشتی کجدی قدوسکله کوی میخانه

اوست خودی ایله حالی بر کز اولم وار
هلاک ایدرسه ده بیراه سوی میخانه

ادمک عقلی کیدر کورسنی ستانه — سرده کیفیت صهبا و بکف پیمانه
عارضنک اوزره دکل خال سیه قالندر — طرف شمعده بر سوخته تن پروانه
گرچه دوران غم گردونده زاماجوز لیک — ستم غمزهٔ بر تیز قضا بیگانه
انک عشق خرد ملکینه شبخون ایده جک — ره دو شهر جنون تا اولدی دل دیوانه
مذهب عشقده هر جاهلی همراز اتمه — گتم حال ایت که بودر قاعدهٔ فرزانه
جهرهٔ ساری درسینه که درد عشقوز — اولورز شوقیله قربان غم جانانه

واری بر عاشق طرفنده کاه حالی
بزم عشقده گره ستانه جیقه رندانه

جشم سیهی کیم اوله میخانهٔ عشوه — جبر ایلی ایدر مست او ستانهٔ عشوه

ادمی

60

ادمی طور غمزهٔ خونریز او کنده — ایلرسه اکر نوش پیمانهٔ عشوه
آسوده اولور شورش آشوب ز آفاق — اول لحظه که چشمی اوله بیگانهٔ عشوه
سن که اله دل فاش اوله بر مو کهنه [illegible] — حق منقلسوز اولورسه اله شانهٔ عشوه

بر مایه اسیر که حق آتش اینی حالی
تصویر معلای شرف خانهٔ عشوه

یمو جگلم بو لیکی او نزه او نو جوان کله — مرده وجود صحبته مقدمی بر الهجان کله
تو ره سکلنک اتمک شیخ اولور بو دمده کیم — الده قدح ایله اوسنکه ساقی دلستان کله
تا جر عشق اولان ذیسوز [illegible] — واری متاع حسنه بیربها داخی یان کله
کوشه نشینی محنت عار [illegible] — فصل ازل بهار اولیه موسم گلستان کله

ویرمه صفای وصلیله لو کلکه حالیا غرور
والدخی دلربا دخی سبب کیده بر زمان کله

کنج تحفده ساغر کلفام کلدی خاطره — حبذا اول شوخ روح اندام کلدی خاطره
سندم ذوق نبی ساقی بهارا یامیدر — کشت دشت باغ دورجام کلدی خاطره
مائل اولمدم جان و دلدن گرچه خال زلفنکه — دانه یه فکر ایتدم اما دام کلدی خاطره
دل خیال خنده کتیدی شکره فکر کا کلک — تا جر روم متاع شام کلدی خاطره

نجه کرپاز او طوز حالی شب هجرده کیم
ذوق وصالکله کجن ایام کلدی خاطره

بر زمانکه لو بیله مطلع امل کلدی خاطره — اما سبب ندر نه خلل کلدی خاطره
ایرشیو فا گوکلمی ویررم سکا ولی — غم کله عهد روز ازل کلدی خاطره

ای خوش او دم که زمزمهٔ صبح وصل ایدی
عشقدن اول ایتشیدم توبهٔ نصوح
کوردم نگاه کینه کرک قیلدم احتراز

وقت شبنده سینه کسل کلدی خاطره
ناچار جام عشقده کسل کلدی خاطره
کویا که ازسر اجل کلدی خاطره

حالا ایدر دیر شرح غم عشقی بیک کتاب
اما حدیث قل و دل کلدی خاطره

خورشید رخکدن قلعه‌لر دور بنفشه
بر بستر خضر ایدو نشتش یوکلک اوزره
افشای محبت ایده‌ر اقدکه اولدی
بر اوزکه صفا ویردی گلستانه محفل

بر کونده می کورشدر او محور بنفشه
بکا رسمی صحبت بوله رنکور بنفشه
رسوا الفیله بر که منظور بنفشه
شهر حمنی ایلدی مشهور بنفشه

حالا لیلی اولماز دی بلوشار محبت
اولسیدی اکر وصلیله مسرور بنفشه

نه کلسه عشقله عشاق بر دلارا باشنه
مجرد ایتمه دکل حافظانه مصحف عشق
خیال لعلکله کیم که نوش ایلدی بر جام
اولور عیونه بر زمینده سیل کحل جلا

صوکنده صنعه که کلمز او دلبرانه باشنه
فلکده شمدی بهن ایلر او بلو جوانی باشنه
جال ریاله خورشیدی اسمانه باشنه
اوکل که اوله سزاوار دلستانه باشنه

عروج بام وصالینه سنده جهد ایتمه
که کیمسه چیقمدی حالا او نردبانه باشنه

خاک درنده اشکیله ویردم کرک حیقه
دونکم هزار بیک ایکش عوض حال انجوی

دلدار کوله دوزبکا ایلکم کرک جیقه
اما اکر دز اول شکلغ کرک جیقه

61

محنت بلاسی عشقده بر تحفه‌ی دکلم
بوقته حباب باده حباب بیلیناولدر

بر سلم محبته ادم کرک جیقه
جم کیبی دیده برشه اعظم کرک جیقه

قصد ایتمه یار قائمه حالا نه سویلیین
زیرا کوررب حاداو کلیحق دم کرک جیقه

دلبر کرک که عاشقه هر دم جفا ویره
یار اولمدیجه زنده لعنت لوذ دوق کیم
تیز بکم ایدیر بو بله زمانه وصال یار
بر کونه تمام اولمدی بو چرخ دونه بکا

عاشقده سنک جور ینه نسبت رضا ویره
ارباب عشقه ساغر خاطرکز اویره
اما که تند عیلره حتی بیک بلا ویره
اسایش اوزره تنه ذوق صفا ویره

دست نیازی احجه در وصل یارده
سدود محجور نوری حالا حند او ویره

صباح او غنچه کو کل ذکر حسن یار ایتدی
خروش لجه طوفان نوح ایلدی
بیر ایلدی دلده در دکتر وصلت
صفای لذت آلام عشق جانانه
وصال بزمنده بر جام الکن فسوس اکر

کلنجه بحث خطه قصه زوار ایتدی
جانانه ایا که بو چشم خونفشار ایتدی
جفای بجرانه وار دقجه جانه کار ایتدی
تمام جسمده ذوق جراحتی جوار ایتدی
مثال خاطر عشاق تار مار ایتدی

ایر شدی دوامی اسن محبته او کیم
بلای فرقتی حالا وش اختیار ایتدی

ایدرحسن تصویر خالی تابکی ایجادیمی
صفحهٔ حسن تبانده بو نقش ازدر

شکله رنک شیوه و بر اصل ایسک ای بهزادمی
صنعکه صد افرین الو نیازمی اوستادمی

بن او صیادک اسیر دامیم که تا ابد — بیلمز اول دام ایچره صید یا تقیید ازادی
ظلمه بصبر در جهادِ غزک اول سقدار که — ایلدی نه منزل افلاکه طی بیدادی
افت صدخانمانجانه نکاهکدرکاولور — حصرصد خشمی ایلد دللری بیمی برباد
فیضجوی مرشد غیراولمه کیم غافل بنی — ایلدی میخانه ده برجام می ارشادی

نظم وصف حسن مهرویا ایله هر بیتی
ایله حالی شمو بزم طبع فیض اباد بیی

کیرشن لباس تازه یه دلبر بهارکی — دنیادیسونا او شاهیه سراسر بهارکی
کیدرشن اکا حق خلع حسنی تابتا — اتش جهانده شمدی کوزلار بهارکی
اول شوخه سیلی ای اشدوب دیدارکلا — ای عاشق فتاده بلالر بهارکی
عید وصال اولور سیکه ارباب غم بنم — تشریف عیدیه دیه بر بهارکی

فوت اتمه مالیالوری روار سنده ایت بلوز
کیرشن لباس تازه یه دلبر بهارکی

ایکی رخسارکا حق مصحف ایات ایتدی — سنده اوستاد ازل صنعتلی اثبات
ذلفکی بیت سیه پوش برادات قلوب — دللری انده مهیب ایستاده حاجات
دوشروب حیله ء انواعیله کافراوینه — عاقبت شاه دلی ال رخک مات ایتدی
کوکلمی عشق خدنک غمزه قیلدی اماج — جانمی مضرب الات بلیات ایتدی

ناله خارسمی کورسیجک ای مالی
کیم ره عشقده تحصیل برادات ایتدی

هر صونلدقجه اوبه بیکر طنازه قدح — فتنه لر ایتدرر اول نرکس غمازه قدح

لبی انجوینه دوته لم دو شندیکی تازه قدح — لطف ایدوب ویرکر اول غمزه سی غمازه قدح

بلکه واقف اوله لعلنده اولن رازه قدح

اولدی حیران اول افت سبنیدز ساقی — با خبر اولدی کور ب روز شبندز ساقی
قالدی هم ساغرخالی طلبندز ساقی — اثر شیوه ء کفتار لبندن ساقی

صونه بزمست اولوب اول دلبر طنازه قدح

جام صونز اول مهدلی ساقی شرع غرور — تابکی اوله لبندز دل ساغر مهجور
کرم ایت ایلمه جامی لب دلبردن دور — نیجه بر حسرت لعلی ایله مثال مخمور

اوله لمر شراب وحکه حمیازه قدح

ساقی ایلدی عشق طلعت محسوزی ایله — بزمی حیرتده قودی جشم افسونی ایله
خذنته طور دیاله دل برخونی ایله — دمیدر بوسه ء جام لب میکونی ایله

ایله نشوه ء ذوق دلنی تازه قدح

جهیلر باغه جیقوب ایله از زم شمیم — شوبله بر بزم که در رشک التیله کلا ذوق نعیم
ولور اول مجلسه هم حالی خوش نظیم — مجلس عشوه ده قورسه نکهت جنت نعیم

دل شوخم صونز اول مستانی تازه قدح

ای خسرو کروه اهل صفا — وی رتبه ور ممالک استغنا
درکوش ترحم ایت بیان نظم — کورتیندیمن غریبه لوج جفا

امده غریب و بیکسم سلطانم — خاک در درده مکنم سلطانم
کوشتر بکا حامه کانه کرم وفرحی — کیم ثوب غمه ملبسم سلطانم

اغیشته غم محنتم سلطانم   سرگشته شهر ذلتم سلطانم
رفع ایت بنی خاکدن کرک ایستامال   کافتاده پای همتم سلطانم

ای کوهر تاج همت و پاک نهاد   لطفکله چو غنیی ایلدک شاد مراد
یاز دفتر لطفکله بنجده اسم   ویرانه دلم ایت کتابتیله اباد

هرچند که کسر کوشه‌ی بند ندر   اما نیه یارب عطا سندندر
هر بنده‌یه لطف ایدرسه کر هر بنده   سندن ازلی بیلن ایه کوزندر

مایکه اسیر چاه غمدر حالا   نام افکن وادی عدم در حالا
یارب اکه لطفک ایله یادی نجات   کفتاده سرور کرمدر حالا

اغیاره متاع وصلک احسان ایتدک   هجر کله بنی قیس بیابان ایتدک
اولسم نوله جمله عالمک منفوری   دور کده حبیبم بنی هجران ایتدک

برکون قضا تن ملکنی شهر خراب ایدندرر   اخر فنا بهانی دار وجود ده وندرر
بو بزم غم اباد دریا نم چراغی صبح دک   بیلر عجب باد اجل شمع حیاتم سوندرر

63

سورلدی قالمدی کتیدی قدیمی ادملر   قنی او صحبت دیرینه‌لر او عالملر
دوروز باده کلور بر خیال خواب کبی   سلامت بدرقه‌ده اول ایتدوکم دملر

اولدم یکیدن محبته سودا اکر   یعنی که اسیر عبدی‌یا اهنکر
چکلدی نکهی بنیام چشمندن تیر   اولدر دینی اول افت فتنه نظر

اول خیمه عشقم ایبی اوزون ساتباندین   محو تیغ غمزک اولدی کیم خط برباندین
جلوه‌گاه دلدو چند بکدر تصوف ساحه‌سی   بیلسون دعوا اگر عشقکده یا ایماندین

سودای محبتکله بدنام اولدم   اماج سهام طعنه عام اولدم
اخر نیه ایلر الدی وصلکدن کام   الحق بن ایدم که بویله ناکام اولدم

بر افت به نمونه میال اولدم   انواع بلای درده پامال اولدم
دل ویردی متاع عشقه نقد عقلی   ابدال بهوای عشق ابدال اولدم

کردون بنی تا کیم سکا میال ایتدی   ترکیبی می مرده سان صدسال ایتدی
پاکیزه عیار سنک جوب اولسه نوله   سیم درایوتنه غمک قال ایتدی

جاناد یا خاک غمده پامال ایتدک   دشت افکنی جنون و بدحال ایتدک

اصلا یوغیکن لیاقت تمنا لم
اسمک کیبی اخر بنی ابدال ایتدکیدر

دورکده قوه جابجا خنده‌لر اولسون
صال مجمع زناد ده کاکلر کی
مایل کیبی قوی که جمله کرباز اولسون
غارت زن صد خرمن ایمان اولسون

سنسز بکا ملکت جزیره جانا
بیهوده دکل سکا کوکل ویرمدوکم
هر چند که بر جزیره اتشدر جانا
زیرا که کوکل نقطهٔ اتشدر جانا

قالدی جفای هجره تاب جانم
اخر نفسده ایله خاتمه تشریف
اولدر که سکا حلال اولسون قانم
قویه بنی محروم ابد ایمانم

رواسیدر حکه درد فراق عاشق زارکا
تحمل ایلمز کونی بر نکاه خاطر عشاق
توجه کستاخ جز داغ سینه سمعانی دلداری
صد استخاره اکا کیم باقمز ازی [illegible]

در باغ حسن مجو رخت کل نمیشود
خواهم شکست بر سر جام خویش را
هم بوی زلف خط تو سنبل نمیشود
جون [illegible] همسر و این لب بر لعل نمیشود

ایزدا از دست غم عجز کرازی میکنم
از تو خواهم انقدر روزی که در هر روز [illegible]
غم ز ضیق کف بود هیئت بیانی میکنم
بر هزار افتاده ات روزی رسانی میکنم

بیهوده

64

بیهوده تعب کش اوله عاشق
جز دانه ویرلدی سینه یار

قندیل در او تحفهٔ افلاسوز
شوق افکنیوز برکه ادبارک

ایر دیرج داز وصاله تکمیله
رشتهٔ رزله عوض ضعف و صفا

بسنده مال وصاله طالب ایسک
دایم اول درد عشقیله بیمار

فا

ملک قدرت جناب مصطفا پاشای عالیشان
اوشمع نو فروز بزم دولتکم روا اوسه
زمانک نکته فهمی یعنی ابراهیم افندیکم
کتابت منصبن جون اتیدی پاشا معتقد انهی
که بزم دولتنده برجراغن ایتدی افروزان
فروغ طبعی شوق انداز ظلمتخانهٔ [illegible]
اوله صدر سلامتده صفای حالیله بابان
همان مالی دخی تاریخنی رسم ایلدی اول آن

جو عدد [illegible] اولوب التی ده الدوقده بود تاریخ
د دیلر اولدی ابراهیم افندی کاتب دیوان

تمت
۱۰۷۸

بابع از نسخ [illegible] خواهد
کاتب از ناظر [illegible] دعا خواهد
سنه ۱۱[illegible]

ابتدا مارتکه اولده برنجی کونی نوروزدر ٤٣ کوندنصکره روز
خضردر ٥٢ کوندنصکره جولان شمس ٦١ کوندنصکره تموز
اوتوزر کوندنصکره اغستوس ٣١ کوندنصکره ایلول اول کوز ٣٠
کوندنصکره اوسط کوز ٢٦ کوندنصکره روز قاسم ٥ کونده
صکره اخر کوز ٣١ کونده صکره اول شتا ١٢ کونده صکره اربعین
٣٠ کونده صکره جولان شمس ٩ کوندنصکره قره قونجلوس ١٦ کونده
صکره اوسط شتا ١٢ کوندنصکره خمسین ٣٠ کوندنصکره
اخر شتا ١٧ کونده صکره جمره اولی بهوا ٧ کوندنصکره جمره ثانیه
بماء ٧ کوندنصکره جمره ثالثه بخاکده ٣ کوندنصکره برد العجوز
٣ کونده صکره مارت تمت